

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Medzinárodný
internetový vedecký časopis
zameraný na právne otázky
v interdisciplinárnych súvislostiach

Vydáva
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave

Vychádza štvrtročne
2018, ročník VI.

International
Scientific Online Journal
for the Study of Legal Issues
in the Interdisciplinary Context

Issued by
Faculty of Law
Trnava University in Trnava

Issued Quarterly
2018, Volume VI.

ISSN 1339-5467

2018

1

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Medzinárodný
internetový vedecký časopis
zameraný na právne otázky
v interdisciplinárnych súvislostiach

International
Scientific Online Journal
for the Study of Legal Issues
in the Interdisciplinary Context

Vydáva:
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Slovenská republika

Vychádza štvrtročne
2018, ročník VI.

URL časopisu:
<http://sei.iuridica.truni.sk>

Poštová adresa redakcie:
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika

E-mailová adresa redakcie:
sei.journal@gmail.com

Hlavný redaktor:
Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

Výkonný redaktor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

© Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Slovenská republika

Editor in Chief:
Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

Executive Editor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

ISSN 1339-5467

Redakčná rada

Hlavný redaktor

Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.
 Trnavská univerzita v Trnave

Výkonný redaktor

Ing. Jana Koprlová, PhD.
 Trnavská univerzita v Trnave

Predsedajúci redakčnej rady

Prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.
 Trnavská univerzita v Trnave

Zahraniční členovia redakčnej rady

Doc. Dr. Christian Alunaru

 Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" din Arad, Rumunsko

Professor Emeritus Eileen Barker, OBE, FBA

 London School of Economics and Political Science, Veľká Británia

Prof. Daniel Barnhizer

 Michigan State University College of Law, Spojené štáty americké

Prof. Ing. JUDr. Mgr. Alexander Bělohlávek, dr. h.c.

 VŠB TU Ostrava, Česká republika

 WSM Warszawa, Poľsko

Prof. Dr. Pavel Boyko

 Kubanskij gosudarstvennyj universitet, Ruská federácia

Prof. dr hab. Józef Ciągwa

 Uniwersytet Śląski w Katowicach, Poľsko

Prof. Elizabeth Clark

 Brigham Young University, Spojené štáty americké

Prof. Dr. Maximilian Fuchs

 Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt, Nemecko

Prof. Agnes Christian Chaves Faria Alexandrovna Dybova

 Pontifícia Universidade Católica do Rio de Janeiro, Brazília

Professeur titulaire Louis-Léon Christians

Université catholique de Louvain, Belgicko

Prof. Dr. Sc. Tatjana Josipović

Sveučilište u Zagrebu, Chorvátsko

Prof. Valentina Dmitrijevna Laza, PhD.

Pyatigorskij gosudarstvennyj lingvisticheskij universitet, Ruská federácia

Doc. Dr. Sc. Aleksandra Maganić

Sveučilište u Zagrebu, Chorvátsko

Assist. Prof. Nikos Maghioros

Aristotelio Panepistimio Thessalonikis, Grécko

Doc. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph. D.

Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Prof. Tsuyoshi Nakano

Sōka University, Japonsko

Prof. Dr. Dušan Nikolić

Univerzitet u Novom Sadu, Srbsko

Prof. Alberto Patiño Reyes

Universidad Iberoamericana, Mexiko

Francisca Pérez Madrid, Profesora titular de universidad

Universitat de Barcelona, Španielsko

Prof. Dr. Meliha Povlakić

Univerziteta u Sarajevu, Bosna a Hercegovina

Prof. Michele Rosboch

Università degli Studi di Torino, Taliánsko

Assoc. Prof. Maria Serafimova, PhD.

Yugozapaden universitet „Neofit Rilski“, Bulharsko

Prof. Balázs Schanda, Ph.D.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Maďarsko

Prof. Charles Szymanski

Vytauto Didžiojo universitetas, Litva

Michigan State University College of Law, Spojené štáty americké

Doc. JUDr. Martin Štefko, Ph.D.

 Univerzita Karlova v Praze, Česká republika

Emmanuel Tawil, MC

 Université Panthéon-Assas, Francúzsko

Dr. Angelo Viglianisi Ferraro

 Università degli Studi Mediterranea di Reggio Calabria, Taliansko

Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Manfred Weiss

 Goethe-Universität Frankfurt am Main, Nemecko

Em. o. Univ.-Prof. DDr. h.c. Dr. Rudolf Welser

 Universität Wien, Rakúsko

Prof. dr. Viktorija Žnidaršič Skubic, univ. dipl. prav.

 Univerza v Ljubljani, Slovinsko

Domáci členovia redakčnej rady

Dr. h. c. prof. JUDr. Peter Blaho, CSc.

 Trnavská univerzita v Trnave

Doc. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Prof. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Prof. JUDr. Ján Lazar, DrSc.

 Trnavská univerzita v Trnave

Dr. h. c. prof. JUDr. Peter Mosný, CSc.

 Trnavská univerzita v Trnave

Prof. PhDr. Miroslava Szarková, CSc.

 Ekonomická univerzita v Bratislave

Prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.

 Trnavská univerzita v Trnave

Prof. doc. JUDr. Marek Šmid, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Doc. JUDr. PhDr. Adriána Švecová, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Zahraniční redaktori

Dr. Preeti D. Das

✉ Jawaharlal Nehru University, India

Thlic. Mgr. Monika Menke, Th.D.

✉ Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Prof. Mincho Petrov Minchev, Dr. Habil.

✉ Velikoturnovski universitet „Sv. Sv. Kiril i Metodii“, Bulharsko

Prof. Tatiana Aleksandrovna Senyushkina, Dr.

✉ Tavricheskaya akademiia Krymskogo federalnogo universiteta imeni V. I. Vernadskogo, Krymská republika

Editorial Board

Editor in Chief

Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Executive Editor

Ing. Jana Koprlová, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Chairman of the Editorial Board

Prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Foreign Members of the Editorial Board

Assoc. Prof. Dr. Christian Alunaru

 "Vasile Goldiș" Western University of Arad, Romania

Professor Emeritus Eileen Barker, OBE, FBA

 London School of Economics and Political Science, United Kingdom

Prof. Daniel Barnhizer

 Michigan State University College of Law, United States of America

Prof. Ing. JUDr. Mgr. Alexander Bělohlávek, dr. h.c.

 VŠB TU Ostrava, Czech Republic

 WSM Warszawa, Poland

Prof. Dr. Pavel Boyko

 Kuban State University, Russian Federation

Prof. Agnes Christian Chaves Faria Alexandrovna Dybova

 Pontifical Catholic University of Rio de Janeiro, Brasil

Professeur titulaire Louis-Léon Christians

 Catholic University of Louvain, Belgium

Prof. dr hab. Józef Ciągwa

 University of Silesia in Katowice, Poland

Prof. Elizabeth Clark

 Brigham Young University, United States of America

Prof. Dr. Maximilian Fuchs

 Catholic University of Eichstätt-Ingolstadt, Germany

Prof. Dr. Sc. Tatjana Josipović

 University of Zagreb, Croatia

Prof. Valentina Dmitrijevna Laza, PhD.

 Pyatigorsk State Linguistic University, Russian Federation

Assoc. Prof. Dr. Sc. Aleksandra Maganić

 University of Zagreb, Croatia

Assist. Prof. Nikos Maghioros

 Aristotle University of Thessaloniki, Greece

Assoc. Prof. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph. D.

 Palacký University Olomouc, Czech Republic

Prof. Tsuyoshi Nakano

 Soka University, Japan

Prof. Dr. Dušan Nikolić

 University of Novi Sad, Serbia

Prof. Alberto Patiño Reyes

 Ibero-American University, Mexico

Francisca Pérez Madrid, Profesora titular de universidad

 University of Barcelona, Spain

Prof. Dr. Meliha Povlakić

 University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Prof. Michele Rosboch

 University of Turin, Italy

Prof. Balázs Schanda, Ph.D.

 Pázmány Péter Catholic University, Hungary

Assoc. Prof. Maria Serafimova, PhD.

 South-West University "Neofit Rilski", Bulgaria

Prof. Charles Szymanski

 Vytautas Magnus University, Lithuania

 Michigan State University College of Law, United States of America

Assoc. Prof. JUDr. Martin Štefko, Ph.D.

 Charles University in Prague, Czech Republic

Emmanuel Tawil, MC

 Panthéon-Assas University, France

Dr. Angelo Viglianisi Ferraro

 "Mediterranea" University of Reggio Calabria, Italy

Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Manfred Weiss

 Goethe University Frankfurt am Main, Germany

Em. o. Univ.-Prof. DDr. h.c. Dr. Rudolf Welser

 University of Vienna, Austria

Prof. dr. Viktorija Žnidaršič Skubic, univ. dipl. prav.

 University of Ljubljana, Slovenia

Internal Members of the Editorial Board

Dr. h. c. Prof. JUDr. Peter Blaho, CSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Assoc. Prof. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. JUDr. Ján Lazar, DrSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Dr. h. c. Prof. JUDr. Peter Mosný, CSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. PhDr. Miroslava Szarková, CSc.

 University of Economics in Bratislava, Slovakia

Prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. Assoc. Prof. JUDr. Marek Šmid, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Assoc. Prof. JUDr. PhDr. Adriána Švecová, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Foreign Editors

Dr. Preeti D. Das

 Jawaharlal Nehru University, India

EDITORIAL BOARD

Thlic. Mgr. Monika Menke, Th.D.

Palacký University Olomouc, Czech Republic

Prof. Mincho Petrov Minchev, Dr. Habil.

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Turnovo, Bulgaria

Prof. Tatiana Aleksandrovna Senyushkina, Dr.

Taurida Academy of Crimean Federal University named after V. I. Vernadsky, Republic of Crimea

Obsah

Jana Koprlová

Editoriál k jarnej edícii

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2018 13

ŠTÚDIE

Igor Ivanovich Babin – Lyudmila Vasylivna Vakaryuk

*Features of Legal Regulation of Tax Incentives
for Small Business in Post-socialist Countries 21*

Martin Štefko

*Postavení dohody o srážkách ze mzdy
a jiných příjmů v exekučním právu*

České republiky 41

Adrián Jalč

Trestný čin krádeže

z pohľadu justičnej praxe 58

Jakub Morávek

K pracovněprávní úpravě kontroly

a sledování zaměstnanců v České republice 71

Silvia Treľová

Illegal Employment –

Changes in Employer's Registration Duty 97

Marcel Dolobáč

Zabezpečenie práv a povinností

v slovenskom pracovnom práve 106

Róbert Dobrovodský

Eheschliessung

im slowakischen Recht 121

Milan Boroš

Zavinenie

pri účastníctve na trestnom čine 143

ESEJE

Mária Sabayová

K otázkam

„voluntary tax compliance“ 173

INFORMÁCIE

Marián Mészáros

Labour Law in the Digital Age

(Report on International Scientific Conference Held
on November 6th, 2017) 186

Informácie pre autorov 191

Etickej kódex 200

Contents

Jana Koprlová

- Editorial for Spring Edition*
of the **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** 2018 **17**

STUDIES

Igor Ivanovich Babin – Lyudmila Vasylivna Vakaryuk

- Features of Legal Regulation of Tax Incentives
for Small Business in Post-socialist Countries* **21**

Martin Štefko

- Status of Agreement on Deductions from Salaries
and Other Incomes in Enforcement Law
of the Czech Republic* **41**

Adrián Jalč

- Crime of Theft
from the Judicial Practice Point of View* **58**

Jakub Morávek

- Labour Law Regulation of Employee Control
and Employee Monitoring in the Czech Republic* **71**

Silvia Treľová

- Illegal Employment –
Changes in Employer's Registration Duty* **97**

Marcel Dolobáč

- Securing of Rights and Obligations
in the Slovak Labour Law* **106**

Róbert Dobrovodský

- Formation of Marriage
in the Slovak Law* **121**

Milan Boroš

- Culpability
in Criminal Participation* **143**

ESSAYS

Mária Sabayová <i>On the Issues of Voluntary Tax Compliance</i>	173
--	-----

INFORMATION

Marián Mészáros <i>Labour Law in the Digital Age (Report on International Scientific Conference Held on November 6th, 2017)</i>	186
<i>Information for Authors</i>	195
<i>Code of Ethics.....</i>	203

Editoriál k jarnej edícii **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2018**

Ctení čitatelia, vážení priatelia,

dovoľte, aby som Vám predstavila prvé číslo šiesteho ročníka **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, medzinárodného internetového vedeckého časopisu zameraného na právne otázky v interdisciplinárnych súvislostiach.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** vychádza pod záštitou Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave a tematicky sa zameriava najmä na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného práva a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni, pričom prijíma a publikuje výhradne pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky.

Časopis vychádza v elektronickej on-line podobe pravidelne štyrikrát ročne, a to v termínoch 31. marec, 30. jún, 30. september a 31. december, pričom ponúka priestor pre publikáciu príspevkov v podobe samostatných vedeckých štúdií, ako aj cyklov vedeckých štúdií, esejí zamýšľajúcich sa nad aktuálnou spoločenskou témove alebo dianím, recenzií publikácií vzťahujúcich sa na hlavné zameranie časopisu, a taktiež informácií, ako aj správ súvisiacich so základným poslaním časopisu.

Webová stránka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka čitateľskej verejnosti informácie v bežnom grafickom rozhraní, a súbežne aj v grafickom rozhraní Blind Friendly pre zrakovou hendikepovaných čitateľov paralelne v slovenskom, anglickom a nemeckom jazyku. Uvedených jazykoch zabezpečuje redakcia časopisu aj spätnú komunikáciu prostredníctvom svojej osobitnej e-mailovej adresy. Zároveň webová stránka časopisu ponúka čitateľom vďaka uplatneniu dynamického responzívneho web dizajnu možnosť pristúpenia a prehliadania z akéhokoľvek zariadenia umožňujúceho prenos informácií prostredníctvom globálnej siete internet.

Aktuálne, prvé číslo šiesteho ročníka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka celkovo osem samostatných vedeckých štúdií, jednu vedeckú esej, ako aj jednu informáciu v štyroch rôznych jazykoch – v angličine, nemčine, češtine a slovenčine. V rámci rubriky „Štúdie“ v poradí prvá štúdia ponúka čitateľom veľmi komplexný a podrobny pohľad na základné kľúčové charakteristiky právnych úprav daňových stimulov pre malé podniky v postsocialistických krajinách. Nasledujúca štúdia dôklad-

ne analyzuje, sprehľadňuje a príkladne vysvetluje problematiku postavenia dohody o zrážkach zo mzdy a iných príjmov v exekučnom práve Českej republiky. Tretia štúdia sa venuje veľmi podrobnému systematickému objasneniu, ako aj hľbkovej analýze problematiky trestného činu krádeže z pohľadu slovenskej justičnej praxe. V poradí ďalšia štúdia ponúka čitateľom systematické a hľbkové vymedzenie a objasnenie kľúčových otázok pracovnoprávnej úpravy kontroly a sledovania zamestnancov v Českej republike. Piata štúdia podrobne predstavuje, sprehľadňuje, analyzuje a objasňuje problematiku nelegálneho zamestnávania v Slovenskej republike v kontexte aktuálnych zmien právnej úpravy týkajúcej sa registračnej povinnosti zamestnávateľa. Nasledujúca štúdia dôkladne analyzuje, hľbkovo objasňuje a porovnáva inštitúty zabezpečenia práv a povinností v slovenskom pracovnom práve. Siedma štúdia ponúka čitateľovi rozsiahly hľbkový výklad spätý s otázkami uzatvorenia manželstva podľa slovenského právneho poriadku. Posledná, ôsma štúdia sa zaobrá precíznou analýzou a objasnením inštitútu zavinenia pri účastníctve na trestnom čine z pohľadu slovenského trestného práva. Nasledujúca vedecká esej, ktorú nové číslo prináša, sa interdisciplinárne venuje problematike tzv. „voluntary tax compliance“. Záverečná sekcia „Informácie“ prináša súhrnnú správu o medzinárodnej vedeckej konferencii „Pracovné právo v digitálnej dobe“, ktorá sa uskutočnila dňa 6. novembra 2017.

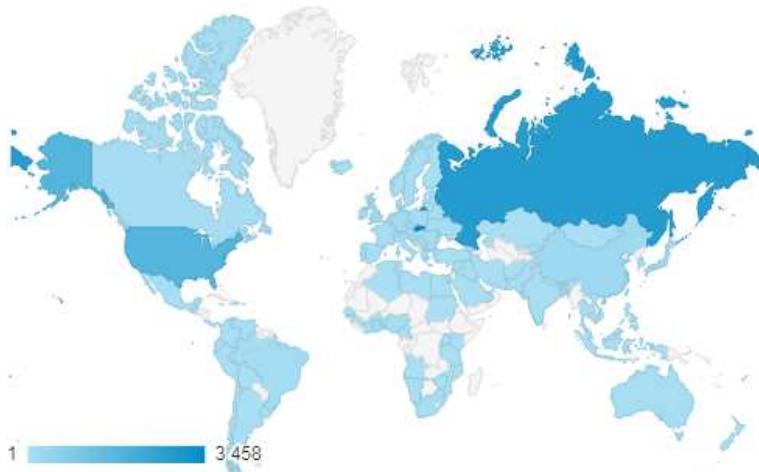
V súvislosti s vydaním prvého čísla šiesteho ročníka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** by sme veľmi radi informovali všetkých jeho čitateľov, prispievateľov aj priaznivcov, že časopis bol úspešne zaregistrovaný v medzinárodných vedeckých databázach ERIH PLUS a IndexCopernicus International a požiadal o registráciu v ďalších medzinárodných vedeckých databázach. Súčasne by sme veľmi radi informovali aj o tom, že do okamihu vydania nového čísla časopisu zaznamenali jeho webové stránky celkom 120 krajín návštev (v abecednom poradí):

1. Afganistan	41. Irak	81. Panama
2. Alžírsko	42. Irán	82. Peru
3. Angola	43. Island	83. Pobrežie slonoviny
4. Argentína	44. Izrael	84. Poľsko
5. Arménsko	45. Írsko	85. Portoriko
6. Austrália	46. Jamajka	86. Portugalsko
7. Bangladéš	47. Japonsko	87. Rakúsko
8. Barbados	48. Južná Afrika	88. Rumunsko
9. Belgicko	49. Južná Kórea	89. Rusko
10. Benin	50. Kambodža	90. Rwanda

11. Bielorusko	51. Kamerun	91. Saudská Arábia
12. Bolívia	52. Kanada	92. Senegal
13. Bosna a Hercegovina	53. Kazachstan	93. Seychely
14. Brazília	54. Keňa	94. Singapur
15. Bulharsko	55. Kirgizsko	95. Sint Maarten
16. Burkina Faso	56. Kolumbia	96. Slovensko
17. Curaçao	57. Kosovo	97. Slovinsko
18. Cyprus	58. Kostarika	98. Spojené arabské emiráty
19. Česká republika	59. Kuvajt	99. Spojené kráľovstvo
20. Čile	60. Libanon	100. Spojené štáty americké
21. Čína	61. Litva	101. Srbsko
22. Dánsko	62. Líbya	102. Sudán
23. Dominikánska republika	63. Lotyšsko	103. Sýria
24. Egypt	64. Luxembursko	104. Španielsko
25. Ekvádor	65. Macedónsko	105. Švajčiarsko
26. Estónsko	66. Maďarsko	106. Švédsko
27. Fidží	67. Malajzia	107. Taiwan
28. Filipíny	68. Malta	108. Taliánsko
29. Fínsko	69. Maurícius	109. Tanzánia
30. Francúzsko	70. Mexiko	110. Thajsko
31. Ghana	71. Moldavsko	111. Togo
32. Grécko	72. Mongolsko	112. Trinidad a Tobago
33. Gruzínsko	73. Mozambik	113. Tunisko
34. Guatemaľa	74. Namíbia	114. Turecko
35. Guineá	75. Nemecko	115. Uganda
36. Holandsko	76. Nepál	116. Ukrajina
37. Hongkong	77. Nigéria	117. Uruguaj
38. Chorvátsky	78. Nórsko	118. Venezuela
39. India	79. Nový Zéland	119. Vietnam
40. Indonézia	80. Pakistan	120. Zimbabwe

Pri príležitosti vydania prvého čísla šiesteho ročníka časopisu by som sa veľmi rada úprimne podľakovala všetkým prispievateľom, ktorí doň aktívne prispeli a podelili sa tak s čitateľmi o svoje vedomosti, skúsenosti či nevšedné pohľady na problematiku právnych otázok v ich rozmanitých interdisciplinárnych súvislostiach, a rovnako tiež vedeniu Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, všetkým priateľom, kolegom, zamestnancom Právnickej fakulty i rektorátu Trnavskej univerzity v Trnave za ich podporu a podnetné rady, a napokon tiež členom redakčnej rady časopisu a redakčnému tímu.

Obrázok 1 Teritoriálny prehľad krajín návštěv webových stránok časopisu SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA do okamihu vydania prvého čísla šiesteho ročníka

Prameň: Nástroje Google Analytics uplatnené na webových stránkach časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**. Dostupné na internete: <http://www.google.com/analytics/>.
© Google Analytics.

Verím, že časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** poskytne podnetnú a inšpiratívnu platformu pre komunikáciu na úrovni odbornej aj občianskej verejnosti, a rovnako aj pre vedecké a celospoločensky prínosné riešenia aktuálnych právnych otázok v kontexte ich najširších interdisciplinárnych spoločenských súvislostí, a to nielen na národnej, ale aj na regionálnej a medzinárodnej úrovni.

V mene celej redakčnej rady a redakcie časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

s úctou,

Jana Koprlová

Trnava 31. marec 2018

Editorial for Spring Edition of the SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2018

Dear readers and friends,

let me introduce the first issue of the sixth volume of **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, an international scientific online journal for the study of legal issues in the interdisciplinary context.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is issued under the auspices of the Faculty of Law of the Trnava University in Trnava, Slovakia, and it thematically focuses mainly on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, trans-national and international levels, while accepting and publishing exclusively original, hitherto unpublished contributions.

The journal is issued in an electronic on-line version four times a year, regularly on March 31st, June 30th, September 30th, and December 31st, and it offers a platform for publication of contributions in the form of separate papers and scientific studies as well as scientific studies in cycles, essays on current social topics or events, reviews on publications related to the main orientation of the journal, and also information or reports connected with the inherent mission of the journal.

The website of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers the reading public information in the common graphical user interface as well as in the blind-friendly interface designed for visually handicapped readers, both parallel in the Slovak, English as well as German languages. In all those languages the journal's editorial office provides also feedback communication through its own e-mail address. At the same time the website of the journal offers readers due to the use of dynamic responsive web design accession and browsing by using any equipment that allows transmission of information via the global Internet network.

The current, first issue of the sixth volume of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers a total of eight separate scientific studies, one scientific essay as well as one information in four different languages – in the English, German, Czech and Slovak languages. Within the section “Studies” the first study offers readers a very complex and detailed view of the basic key features of legal regulations of tax incentives for small businesses in post-socialist countries. The following study thoroughly analyses, streamlines and exemplarily explains the issues of the

status of agreement on deductions from salaries and other incomes in the enforcement law of the Czech Republic. The third study concentrates on a very detailed systematic clarification as well as in-depth analysis of the questions of the crime of theft from the point of view of the Slovak judicial practice. The next study offers readers systematic and thorough qualifying and clarifying of the key questions of the labour law regulation of the employee control and the employee monitoring in the Czech Republic. The fifth study presents, streamlines, analyses in detail and clarifies the issues of the illegal employment in the Slovak Republic in the context of the current changes to the legislation concerning the employer's registration duty. The following study very precisely analyses, deeply explains and compares the institutes of securing the rights and obligations in the Slovak labour law. The seventh study offers the reader an extensive in-depth commentary on the questions of the formation of marriage according to the Slovak legal order. The final, eighth study deals with a precise analysis and clarification of the institute of the culpability in criminal participation from the point of view of the Slovak criminal law. The following scientific essay offered in the new issue is interdisciplinarily devoted to the issues of the so-called "voluntary tax compliance". The final section "Information" brings a summarising report on the international scientific conference entitled "Labour Law in the Digital Age", held on November 6th, 2017.

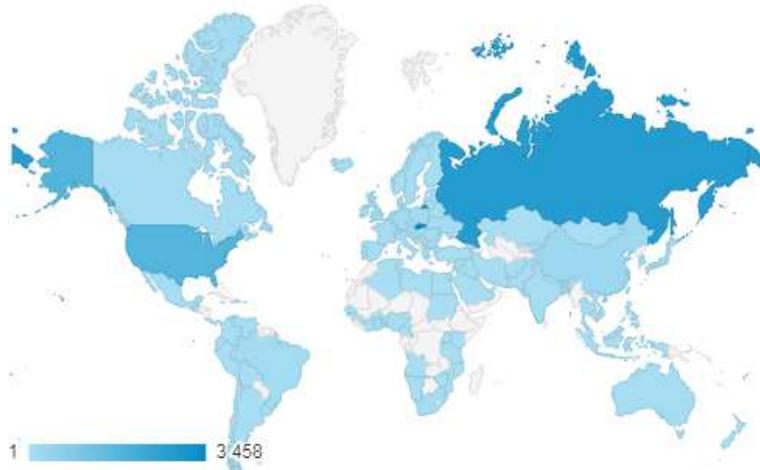
In relation to the release of the first issue of the sixth volume of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** we are pleased to inform all its readers, contributors as well as fans that the journal has been successfully registered in the international scientific databases ERIH PLUS and IndexCopernicus International and applied for registration in other international scientific databases. At the same time we would like to inform that till the date of the new issue, the journal's websites had recorded a total of 120 countries of visits (in alphabetical order):

1. Afghanistan	41. Greece	81. Peru
2. Algeria	42. Guatemala	82. Philippines
3. Angola	43. Guinea	83. Poland
4. Argentina	44. Hong Kong	84. Portugal
5. Armenia	45. Hungary	85. Puerto Rico
6. Australia	46. Iceland	86. Romania
7. Austria	47. India	87. Russia
8. Bangladesh	48. Indonesia	88. Rwanda
9. Barbados	49. Iran	89. Saudi Arabia

10. Belarus	50. Iraq	90. Senegal
11. Belgium	51. Ireland	91. Serbia
12. Benin	52. Israel	92. Seychelles
13. Bolivia	53. Italy	93. Singapore
14. Bosnia and Herzegovina	54. Jamaica	94. Sint Maarten
15. Brazil	55. Japan	95. Slovakia
16. Bulgaria	56. Kazakhstan	96. Slovenia
17. Burkina Faso	57. Kenya	97. South Africa
18. Cambodia	58. Kosovo	98. South Korea
19. Cameroon	59. Kuwait	99. Spain
20. Canada	60. Kyrgyzstan	100. Sudan
21. Chile	61. Latvia	101. Sweden
22. China	62. Lebanon	102. Switzerland
23. Colombia	63. Libya	103. Syria
24. Costa Rica	64. Lithuania	104. Taiwan
25. Côte d'Ivoire	65. Luxembourg	105. Tanzania
26. Croatia	66. Macedonia	106. Thailand
27. Curaçao	67. Malaysia	107. The Netherlands
28. Cyprus	68. Malta	108. Togo
29. Czech Republic	69. Mauritius	109. Trinidad and Tobago
30. Denmark	70. Mexico	110. Tunisia
31. Dominican Republic	71. Moldova	111. Turkey
32. Ecuador	72. Mongolia	112. Uganda
33. Egypt	73. Mozambique	113. Ukraine
34. Estonia	74. Namibia	114. United Arab Emirates
35. Fiji	75. Nepal	115. United Kingdom
36. Finland	76. New Zealand	116. United States of America
37. France	77. Nigeria	117. Uruguay
38. Georgia	78. Norway	118. Venezuela
39. Germany	79. Pakistan	119. Vietnam
40. Ghana	80. Panama	120. Zimbabwe

On the occasion of launching the first issue of the sixth volume of the journal I would be delighted to sincerely thank all contributors who contribute actively in it and share with the readers their knowledge, experience or extraordinary views on legal issues in their broadest social context as well as the top management of the Faculty of Law of the Trnava University in Trnava, all friends, colleagues, employees of the Faculty of Law as well as rector's administration at the Trnava University in Trnava for their support and suggestive advices and, finally, also members of journal's editorial board and editorial team.

Figure 1 Territorial View of Visitors' Countries in Relation to the Websites of the Journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA before Issuing the First Issue of the Sixth Volume

Source: Tools of Google Analytics in Relation to Websites of the Journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**. Available at: <http://www.google.com/analytics/>. © Google Analytics.

I believe that the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** will provide a stimulating and inspirational platform for communication both on the professional level and the level of the civic society, as well as for scientific and society-wide beneficial solutions to current legal issues in context of their broadest interdisciplinary social relations, in like manner at national, regional and international levels.

On behalf of the entire editorial board and editorial office of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

Yours faithfully,

Jana Koprlová

Trnava, Slovakia, March 31st, 2018

Features of Legal Regulation of Tax Incentives for Small Business in Post-socialist Countries

Igor Ivanovich Babin
Lyudmila Vasylivna Vakaryuk

Abstract: Small businesses are one of the main factors of political and social stability of society and national economy in the modern European states. However, small businesses are vulnerable to a number of factors (inflation, expensive costs of credits, instability and complexity of tax law, burdens of public administration and permitting system) and require government support. In the world practice, the state support of small businesses uses a wide range of tools, including targeted government funding, assistance in formation of seed capital, preferential loans, preferential taxation, leasing, franchising, protectionism in investment and export policy, priority subsidies or information. The most effective tools of the state support are financial methods, especially fiscal methods, carried out directly through the tax system. In the following paper, experience in application of instruments of tax incitement in the tax systems of the post-socialist countries has been analysed while three trends of use of instruments of tax regulation have been revealed. The first one is avoiding the use of special tax regimes and a significant reduction of tax preferences. The second one represents limited use of special tax regimes and introduction of the complex of incentive tax preferences aimed at reducing of the tax load at tax system, creating new work places and encouraging research, investment and innovation activities. The third one means wide use of special tax regimes, joined with provision for small business tax preferences. Finally, recommendations about the adaptation of certain foreign tax technologies and tools to the national tax legislation and practice have been proved.

Key Words: Tax Law; Tax System; Preferential Taxation; Special Tax Regimes; Small Businesses; Post-socialist Countries; Ukraine.

Introduction

Small businesses are one of the main factors of political and social stability of society and national economy in the modern European states. At the same time, small businesses are susceptible to a number of factors (inflation, high costs of credit resources, instability and complexity of tax

legislation, burdens of public administration and licensing system) and require state support. In the world practice, the state support of small businesses uses a wide range of tools; among them above all targeted budget financing, assistance in formation of start-up budgets, preferential loans, preferences in taxation, leasing, franchising, protectionism in investment and export policy, priority subsidisation and others. The most effective instruments of the state support are financial methods, primarily fiscal methods of influence, which are implemented directly through the taxation system.

Studying the specifics of the use of tax instruments to stimulate small businesses has led to a significant number of studies written by the both domestic and foreign scientists. Traditionally, more attention is being paid to the analysis of tax practices of the developed European states. At the same time, the experience of tax incentives for small businesses in the post-socialist states remains poorly researched. Special research attention is required by the tax practice of stimulating small businesses in the neighbouring countries which are closer to Ukraine historically and territorially as well as mentally and in terms of the socio-economic development. Such an approach will help us show the specifics of small business taxation and obtain the necessary material for improving the domestic tax system. The theoretical basis of our paper is created by the studies of M. Beblavy, O. V. Muzychenko, M. A. Pozhidaeva, O. R. Radyshewska and of other scientists. The purpose of the paper is to disclose the current trends in the application of tax incentives for small businesses in the national tax systems of the post-socialist countries in order to improve the simplified taxation system in Ukraine.

Tools of tax regulation

World experience testifies to wide use of various tools of tax regulation and also variants of their combination, with the purpose of creation of favourable conditions for development of small businesses and individual businesses. At the same time, in countries with advanced economies, the use of a complex of tax concessions is more common, combined with simplification of the procedure for registration, record keeping and tax reporting. Small businesses are on a common taxation system and pay all taxes determined by tax legislation. At the same time, they have the right to use incentive and supportive tax incentives established for them. Stimulating incentives encourage taxpayers to act to solve national problems. In turn, supportive benefits reduce the tax burden for small busi-

nesses; they provide tax benefits that are more favourable than for other taxpayers.¹ In countries with economies in transition, preference is given to special tax regimes that improve the functioning of small businesses, providing an opportunity to obtain significant savings by reducing the tax burden and reducing the management costs.

In the most post-socialist countries, tax preferences for small businesses are realised through the provision of tax incentives and the introduction of special tax regimes into tax systems. The only exceptions are Slovakia and Estonia which refused to apply special tax regimes and significantly limited the practice of granting tax benefits. Tax relations in these countries are based on the principles of equality and uniformity of taxation conditions for all categories of taxpayers. In Slovakia, all types and amounts of incomes are taxed at a single rate (19 % for the tax on income of citizens, corporate income tax and value added tax). Almost all exceptions to the general rules of taxation were abolished, which made them simpler and more transparent and which also eliminated the possibility of applying schemes aimed at paying taxes at lower rates.² In Estonia, small businesses pay all taxes on a general basis. The incomes of individuals engaged in business activities are subject to income tax at a general rate of 21 %.³

Tax incentives

Tax incentives as a tool of tax credit are characterised by high efficiency and extreme flexibility. The introduction of benefits allows the state to reduce tax burden quite quickly in certain categories of payers or certain types of activities rather than changing the current charging mechanism. Tax benefits can be provided both in the form of exemption from pay-

¹ See MUZYCHENKO, O. V. Tools for Tax Incentives for Small Businesses in the Tax Systems of the Post-socialist Countries of the European Union. *AgroSvit*. 2015, no. 20, p. 58. ISSN 2306-6792 [in the Ukrainian original МУЗИЧЕНКО, О. В. Інструменти податкового стимулювання малого підприємництва в податкових системах постсоціалістичних країн Європейського Союзу. *Агросвіт*. 2015, № 20, с. 58. ISSN 2306-6792].

² See BEBLAVY, M. Reform of Public Administration in Slovakia and Other Central European Countries and Its Importance for Ukraine. In: *The Experience of Central European Countries in Implementing Economic Reforms: Ideas and Recommendations for Ukraine*. Kiev: ICPS, 2005, p. 36 [in the Ukrainian original БЕБЛАВИ, М. Реформа державного управління в Словаччині й інших країнах Центральної Європи та її значення для України. В: *Досвід країн Центральної Європи у здійсненні економічних реформ: ідеї та рекомендації для України*. Київ: МЦПД, 2005, с. 36].

³ See document *Estonian Tax and Customs Board* [online]. 2017 [cit. 2017-10-06]. Available at: <http://www.emta.ee>.

ment of tax on a permanent or temporary basis, or by reducing the base tax rates or by removing individual objects from taxation. The basis for granting such benefits to small businesses are the amount of income, type of activity, creation of new jobs, attraction of foreign investments and so on.

For example, in the Republic of Moldova, the total amount of income tax is determined as follows: a) for individuals and self-employed persons – in the amount of 7 % of annual taxable income not exceeding 31 140 MDL and 18 % of annual taxable income when exceeding 31 140 MDL; b) for corporate entities – in the amount of 12 % of taxable income; c) for peasant (farm) enterprises – in the amount of 7 % of taxable income.⁴

In Poland, tax benefits for individual tax, corporate profit tax and value added tax are established for small businesses, provided that sales for the previous year did not exceed 1 200 000 EUR. Self-employed persons are entitled to apply a reduced rate of personal income tax of 19 %, regardless of income level. Small businesses that are corporate tax payers may annually reduce their tax liabilities by up to 50 % of the costs of the fixed assets acquisition.⁵

In Hungary, small businesses can take advantage of both benefits that are addressed directly to small businesses and general tax incentives. Three groups of general benefits provide tax preferences to business entities in the fields of investment, innovation and scientific research. The first group provides investors with tax rebates for up to 10 years at a rate of 50 % to 100 % of the respective obligations, depending on the volume and location of investments. The greatest benefits are granted for investing in economically backward areas. The second group allows reducing the taxable base by 100 % of the direct costs of scientific development and innovation. The third group strengthens the tax ad-

⁴ See *Tax Code of the Republic of Moldova No. 1163-XIII* [1997-04-24] [online]. 2017 [cit. 2017-10-06]. Available at: http://www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=3834#A000000148 [in the Russian original *Налоговый кодекс Республики Молдова № 1163-XIII* [1997-04-24] [онлайн]. 2017 [цит. 2017-10-06]. Доступно на: http://www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=3834#A000000148].

⁵ See EFIMENKO, T. I., S. L. LONDAR, YU. B. IVANOV, et al. *Development of the Tax System of Ukraine: Transformation of the Simplified Taxation System*. Kiev: DNNU, 2011, p. 228. ISBN 978-966-2380-30-9 [in the Ukrainian original ЄФИМЕНКО, Т. І., С. Л. ЛОНДАР, Ю. Б. ІВАНОВ, та ін. *Розвиток податкової системи України: трансформація спрощеної системи оподаткування*. Київ: ДННУ, 2011, с. 228. ISBN 978-966-2380-30-9].

vantages of those enterprises the locations of which and/or fixed assets are located in priority areas of regional and industrial development. The fourth group of benefits can be used only by small businesses that are allowed to reduce the amount of tax liability by 40 % of the debt owed to financial institutions for payment of interest on loans. The maximum amount of such a benefit is 5 million HUF for one tax year.⁶

In the Czech Republic, small enterprises with small incomes are exempted from paying value added tax. Such enterprises are also allowed to use the mechanism of accelerated depreciation. Tax incentives are also provided for small entrepreneurs who employ persons with disabilities to work.⁷

Special tax regimes

In turn, special tax regimes are complex instruments of tax regulation that are introduced by the subsystem into the tax system, act as an alternative to the general tax regime, are implemented by a set of financial and regulatory measures for certain categories of taxpayers and are establishing a special procedure for calculating and paying taxes. The introduction of special tax regimes to stimulate small businesses and self-employment is provided for by the tax laws of Belarus, Bulgaria, Latvia, Lithuania, Moldova, Poland, Russia, Romania, Hungary, Ukraine and the Czech Republic. The analysis of special tax regimes provided for by the tax legislation of these countries, in the context of such an element of the legal design of the tax as a "subject of tax", shows the application of both the taxation regimes for the actual income received and the taxation regimes for the potential income (taxation on external characteristics).

The regime of taxation of actually received income provides for determining tax liabilities of taxpayers on the basis of taxation of the actual results of their activities, such as income or gross revenues. This kind of

⁶ See MELNYK, P. V., L. L. TARANGUL, Z. S. VARNALIY, et al. *Tax Policy of Ukraine: State, Problems and Prospects: Monograph*. Kiev: Knowledge of Ukraine, 2008, p. 73. ISBN 978-966-316-224-9 [in the Ukrainian original МЕЛЬНИК, П. В., Л. Л. ТАРАНГУЛ, З. С. ВАРНАЛІЙ, та ін. *Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія*. Київ: Знання України, 2008, с. 73. ISBN 978-966-316-224-9].

⁷ See MUZYCHENKO, O. V. Tools for Tax Incentives for Small Businesses in the Tax Systems of the Post-socialist Countries of the European Union. *AgroSvit*. 2015, no. 20, p. 60. ISSN 2306-6792 [in the Ukrainian original МУЗИЧЕНКО, О. В. Інструменти податкового стимулювання малого підприємництва в податкових системах постсоціалістичних країн Європейського Союзу. *Агросвіт*. 2015, № 20, с. 60. ISSN 2306-6792].

special tax regime can include tax on microenterprises in Latvia, Moldova and Romania.

The tax on microenterprises in Latvia was introduced in year 2010. The object of taxation is the turnover of the taxpayer. Taxpayers can be limited liability companies, self-employed persons or agricultural and fishing enterprises. To apply a special regime, restrictions are set: 1.) the annual income should not exceed 100 thousand EUR; 2.) the number of employees should not exceed 5; 3.) the monthly income of a microenterprise worker should not exceed 720 EUR; 4.) only individuals should be participants in a limited liability company; and 5.) the members of the board of a limited liability company should only be employees of a microenterprise. The tax rate is 9 %. If the turnover exceeds 7 thousand EUR or the employee's income exceeds 720 EUR per month, then the rate of 20 % applies to the excess amount. If the number of employees during the quarter becomes more than 5 people, then to the rate of 9 % are added 2 % for each additional employed person.⁸

In the Republic of Moldova, since year 2012, there is a taxation of economic entities – subjects of the sector of small and medium-sized enterprises. The subjects of such a taxation regime may be economic entities that are not registered as the value added tax payers, with the exception of peasant (farmer) enterprises and self-employed individuals who, as of December 31st of the tax period preceding the declared tax period, received income from operating activities of up to 600 thousand MDL or did not receive any income at all. The choice of such a special tax regime is carried out by specifying it in the accounting policy of the business entity before April 25th and for new payers by the 25th day of the month following the registration quarter. The tax period for such entities is a calendar year at the end of which the income from operating activities is determined. The object of taxation is the income from operating activities received during the declared tax period. The rate of the approached tax is 3 % of the object of taxation. Calculation of the tax is made annually and payment is quarterly up to the 25th day of the month following the corresponding quarter.⁹

⁸ See *Ministry of Finance of the Republic of Latvia* [online]. 2017 [cit. 2017-10-06]. Available at: <http://www.fm.gov.lv>.

⁹ See *Law of the Republic of Moldova on the Introduction of Amendments and Additions to Some Legislative Acts No. 267* [2011-12-23]. Monitor of the Parliament of the Republic of Moldova, 2012, No. 13-14, p. 32 [in the Russian original Закон Республики Молдова

From January 1st, 2017, the special tax on microenterprises which operate in Romania has undergone significant changes. Any legal person with an authorised capital of at least 45 000 RON (or earlier it would have been necessary to have a share capital of 25 000 EUR or more) can become its payer. The income threshold at which a legal entity can apply a tax on microenterprises is 500 thousand EUR per year (previously this amount was 100 thousand EUR). The object of taxation is the income received by such an enterprise. Since January 6th, 2017, there are two rates of this tax: 1 % for microenterprises that have at least one employee; 3 % for microenterprises that do not have employees. The right to pay a special tax on microenterprises cannot use the legal entities that: 1.) carry out banking activities; 2.) carry out insurance activities and activities on the securities market, with the exception of legal entities engaged in mediation in these areas; 3.) carry out activities in the field of gambling; and 4.) carry out activities for the exploration, development and operation of oil and natural gas fields.¹⁰

Regimes for the taxation of possible revenues (or taxation on external grounds) are introduced for groups of taxpayers whose activities make practically impossible to determine the actual results. Such problems usually arise when taxing the self-employed individuals. The large number of such taxpayers complicates the sufficient control of their activities. The incomes of such individuals, as a rule, are small. At the same time, they sell their products or provide services almost always for cash, so they have the opportunity to hide actual incomes. To determine the amount of tax liabilities of such persons, tax authorities are forced to use indirect methods of determining the tax liability. That means to evaluate the potential income depending on external characteristics of the activity (type of activity, location, number of employees and so on).¹¹ The experience of applying such a kind of taxation have Bulgaria, Lithuania or the Czech Republic.

О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты № 267 [2011-12-23]. Монитор Парламента Республики Молдова, 2012, № 13-14, ст. 32.

¹⁰ See *Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal* [online]. 2017 [cit. 2017-10-06]. Available at: https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/Cod_fiscal_norme_09022017.htm.

¹¹ See BABIN, I. I. *Presumptions and Fictions in Tax Law: Textbook*. Chernivtsi: Ruta, 2009, pp. 255-257. ISBN 978-966-423-009-1 [in the Ukrainian original БАБІН, І. І. *Презумпції та фікції в податковому праві: Навчальний посібник*. Чернівці: Рута, 2009, с. 255-257. ISBN 978-966-423-009-1].

It is well-known that the wide application of tax benefits narrows the base of income taxation and reduces revenues to the budget. The introduction of minimum taxes in such cases contributes to the solution of the problem, because it forces enterprises to pay either a normal tax or a minimum tax, and in some cases to refuse excessive use of benefits. The latter is explained by the fact that in case of widespread use of tax preferences, the amount of the usual corporate income tax may be less than the minimum tax amount. At the same time, it is the rule that if the amount of the ordinary tax is exceeded, the taxpayer does not have returned the excess of paid funds.¹²

In Bulgaria, the most representatives of small businesses are payers of the annual (patent) tax. Enterprises engaged in hotel and restaurant business, retail trade, food production, transport services, Internet services or construction (about 50 activities in total) are obliged to switch to such a regime, provided that their turnover in the last 12 months has not exceeded 75 thousand BGL (respectively BGN). The size of the tax is determined on a scale and depends on the locality (city/town or village), the type and parameters of the activity (for example the number of "stars" of the hotel and the number of seats in it, the shopping area of the store, the number of seats in the restaurant, etc.). It is paid once a year in advance with a 5 % discount (until January 31st) or in equal instalments four times a year. The amount of profit does not affect the amount of payment. Taxpayers are exempt from the value added tax, but on a general basis they pay the real estate tax, domestic waste tax, vehicle tax, personal income tax as well as social and pension contributions.¹³

In Lithuania, there is a special regime providing for a license to carry out economic activities the payment for which replaces the payment of personal income tax. All other taxes and fees are paid on a general basis. The licensed regime extends to individual entrepreneurs who do not have employees and are engaged in certain types of activities like indus-

¹² See EFIMENKO, T. I., S. L. LONDAR, YU. B. IVANOV, et al. *Development of the Tax System of Ukraine: Transformation of the Simplified Taxation System*. Kiev: DNNU, 2011, p. 225. ISBN 978-966-2380-30-9 [in the Ukrainian original ЄФИМЕНКО, Т. І., С. Л. ЛОНДАР, Ю. Б. ІВАНОВ, та ін. *Розвиток податкової системи України: трансформація спрощеної системи оподаткування*. Київ: ДННУ, 2011, с. 225. ISBN 978-966-2380-30-9].

¹³ See MUZYCHENKO, O. V. Tools for Tax Incentives for Small Businesses in the Tax Systems of the Post-socialist Countries of the European Union. *AgroSvit*. 2015, no. 20, p. 62. ISSN 2306-6792 [in the Ukrainian original МУЗИЧЕНКО, О. В. Інструменти податкового стимулювання малого підприємництва в податкових системах постсоціалістичних країн Європейського Союзу. *Агросвіт*. 2015, № 20, с. 62. ISSN 2306-6792].

trial and commercial activities (25 types of activities, in particular the production and sale of clothing, tourism and handicrafts), trade (6 types of activities, in particular the kiosk trade, trade from carts and in open markets), providing services to the public (13 types of activities, including the hairdressers and photographic services), other types of activities (money transfers or professional sports). The license may specify that one of the members of the family of the self-employed individual who received the license is granted the right to engage in the same activity on his/her behalf and on the basis of a single license. The fixed fee is set separately for each type of activity by the local authorities and must not exceed the limits established by the tax legislation.¹⁴

In the Czech Republic, the minimum income tax was introduced in year 2005 for small businesses that ended the calendar year with losses. Such a measure was one of the forms of combating the income concealment and shadow economy. The base of taxation for calculating the minimum tax was 50 % of the average wage in the national economy. Self-employed individuals who are disabled, retired and students under the age of 26 are exempt from the payment of the minimum tax. Individuals in the first year and in the last year of the business activities do not pay a minimum tax.¹⁵

For the purpose of the most complete coverage of income of tax payers, some states combine the taxation regime of actually received income and the taxation of possible income. In particular, in the Republic of Poland, there are four simplified taxation models that provide for the neutralisation of certain elements of the legal mechanism of taxation – a tax card, a fixed tax on accounting income, tax on profits of clergy and tonnage dues.

A tax card allows paying taxes in certain quotas which do not depend on the amount of actual profits received. The payers of the tax card are individuals who independently carry out economic activities without the formation of a legal entity, public organisations as well as limited, partner, full and simple partnerships the number of employees in which does

¹⁴ See MELNYK, P. V., L. L. TARANGUL, Z. S. VARNALIY, et al. *Tax Policy of Ukraine: State, Problems and Prospects: Monograph*. Kiev: Knowledge of Ukraine, 2008, pp. 72-73. ISBN 978-966-316-224-9 [in the Ukrainian original МЕЛЬНИК, П. В., Л. Л. ТАРАНГУЛ, З. С. ВАРНАЛІЙ, та ін. *Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія*. Київ: Знання України, 2008, с. 72-73. ISBN 978-966-316-224-9].

¹⁵ See *Ministry of Finance of the Czech Republic* [online]. 2017 [cit. 2017-10-06]. Available at: <http://www.mfcr.gov.cz>.

not exceed 5 persons and the profits for the previous tax year do not exceed 10 thousand EUR. The application of this form of tax calculation is possible for persons who develop folk crafts; provide household and transport services, trade in gastronomic products; work non-professionally in the fields of education, health, veterinary, childcare; carry out the production of biogas and electricity in wind and hydroelectric power plants up to 5 thousand kW, etc.¹⁶ The legislation provides for a special procedure for reporting and filing annual tax returns by eliminating the recordkeeping. However, it is necessary to keep a register of the employees and the issued cash receipts to customers by keeping their copies for 5 years as well as to inform the tax authority of changes affecting the determination of the amount of tax. Along with the base rate, especially are applied the reduced or increased rates that take into account the identity of the payer. The calculation and payment of tax are carried out monthly.¹⁷

Fixed tax on accounting profits is paid to the state budget of the Republic of Poland. Taxpayers are individuals who carry out business activities and whose income has not exceeded 150 thousand EUR for the previous tax year as well as producers of agricultural products that carry out unsystematic activities. Pharmacies, pawnshops, funeral homes, currency exchange offices, manufacturers of excisable goods do not have the right to apply such a regime. Tax rates are the interest rates and depend on the type of economic activity (3 %, 5.5 %, 8.5 %, 17 % or 20 %). Fixed tax payers are required to keep records to confirm the enterprise's revenues, to prepare reports and to keep copies of the accounts of purchased goods and services. When paying a fixed tax, it is possible to use the tax privileges provided for the payers of personal income tax, including the reducing the taxable base by the amount of the tax credit. Revenues from

¹⁶ See *Ustawa Rzeczypospolitej Polskiej O zryczalowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne* [1998-11-20]. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, 2000, No. 144, poz. 930 ze zm.

¹⁷ See RADYSHEVSKA, O. R. Simplified Taxation Systems for Individual Entrepreneurs (under the Legislation of the Republic of Poland). *Small and Medium Business (Law, State, Economy)*. 2011, no. 3-4, pp. 59-60 [in the Ukrainian original РАДИШЕВСЬКА, О. Р. Спрощені системи оподаткування фізичних осіб підприємців (за законодавством Республіки Польща). *Малий і середній бізнес (право, держава, економіка)*. 2011, № 3-4, с. 59-60].

renting hotel-type premises in rural areas and financial assistance received from international organizations are exempt from taxation.¹⁸

The income tax for clerics is paid by official representatives of registered denominations and religions that receive income from pastoral activities. The size of the tax rate depends on the functions of the person in the church, the number of residents in the parish and the size of the commune where the religious center is located, and can be reduced by the decision of the tax authority if the number of believers is noticeably less than by other confessions on the parish territory. The tax is paid once a quarter. Profits of clergymen received from other sources as well as property belonging to them on the right of private property are taxed in accordance with general practices.¹⁹

Tonnage tax is a special regime for alternative income taxation in the field of merchant shipping. The subjects of taxation are the owners of sea vessels that perform international transport. The basis of taxation is the income of the ship owner derived from certain types of economic activities (loading, unloading and repair of sea vessels, management of passenger terminals, activities of marine agents, brokers as well as leasing and chartering). Calculation of the amount of taxable income is carried out by the payer independently by the estimated method using the formula: the daily rate of income multiplied by the number of days of operation of the vessel per month, taking into account the division of vessels into groups. The tax rate is 19 %, as well as when taxing incomes of legal entities.²⁰

Alternative system of taxation

Specifically, R. A. Havrylyuk states that "the philosophy and the doctrine of tax and legal regulations in Ukraine have undergone profound qualitative changes. One of the natural consequences of this was the profound

¹⁸ See *Ustawa Rzeczypospolitej Polskiej O zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne* [1998-11-20]. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, 2000, No. 144, poz. 930 ze zm.

¹⁹ See RADYSHEVSKA, O. R. Simplified Taxation Systems for Individual Entrepreneurs (under the Legislation of the Republic of Poland). *Small and Medium Business (Law, State, Economy)*. 2011, no. 3-4, p. 61 [in the Ukrainian original РАДИШЕВСЬКА, О. Р. Спрощені системи оподаткування фізичних осіб підприємців (за законодавством Республіки Польща). *Малий і середній бізнес (право, держава, економіка)*. 2011, № 3-4, с. 61].

²⁰ See *Ustawa Rzeczypospolitej Polskiej O podatku tonażowym* [2006-08-24]. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, 2006, No. 183, poz. 1353 ze zm.

transformation of all preferential instruments of the state and its legal foundations, the activation of the search for adequate legal structures for the legal provision of creation and use of legitimate “positive” and “negative” incentives for business entities, which is dictated by the economic nature of the market and the new strategic goals of social development”.²¹ The peculiarity of the tax legislation of Ukraine, with regard to the tax incentives for small businesses, is not only the simplification of administration and the reduction of income tax rates, but also the introduction of an alternative system of taxation by the possible replacement of payment of all or the majority of taxes and fees paid by small businesses by a single tax. Such a simplified taxation system which provides for the possibility of paying a single tax was later borrowed by some Commonwealth of Independent States Members (Azerbaijan, Belarus, Kyrgyzstan and Russia).

Founded by the Decree of the President of Ukraine “On the Simplified System of Taxation, Accounting and Reporting of Small Businesses”, the simplified taxation system at the first stages of its existence ensured dynamic development of small businesses, stable revenues to the budget and at the top of its development (in year 2009) covered more than 1.3 million single tax payers. But after the tax reforms in years 2014 – 2016, the simplified taxation system became less attractive for business entities and the number of single tax payers began to decrease steadily.²²

The principles of the single taxation are: a) simplicity of calculating and paying taxes; b) minimization of tax reporting; c) harmonization of accounting and tax accounting; d) minimizing the number of penalties; and e) reduction of administrative expenses.²³ The essence of a single tax

²¹ See HAVRYLYUK, R. A. *Anthroposociocultural Code of Tax Law: Monograph: Book 2: Tax Law Constant*. Chernivtsi: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University Press, 2014, p. 115. ISBN 978-966-423-317-7 [in the Russian original ГАВРИЛЮК, Р. А. *Антропосоциокультурный код налогового права: монография: Книга 2: Константы налогового права*. Черновцы: Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича, 2014, с. 115. ISBN 978-966-423-317-7].

²² See BABIN, I. I. *Modern System of Local Taxes and Fees in Ukraine. Societas et iurisprudentia*. 2016, vol. 4, no. 3, p. 31. ISSN 1339-5467 [in the Russian original БАБИН, И. И. Современная система местных налогов и сборов Украины. *Societas et iurisprudentia*. 2016, vol. 4, no. 3, с. 31. ISSN 1339-5467].

²³ See BABIN, I. I. *Tax Law of Ukraine: Textbook*. Chernivtsi: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University Press, 2012, p. 478. ISBN 978-966-423-190-6 [in the Ukrainian original БАБИН, І. І. *Податкове право України: Навчальний посібник*. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2012, с. 478. ISBN 978-966-423-190-6].

is disclosed through its characteristics: 1.) consistency; 2.) alternative-ness; 3.) voluntariness of choice of its payment; as well as 4.) scope of application.

The consistent nature of the single tax is manifested through the internal connection of a certain set of mandatory payments the collection of which is provided by the current tax legislation. Thus, Article 297 of the Tax Code of Ukraine provides for the exemption of single tax payers from the obligations to charge, to pay and to submit tax reports on such taxes and fees as follows: 1.) corporate profit tax; 2.) tax on personal income; 3.) value added tax (except for payers of group III who choose a 3 % tax rate and payers of group IV); 4.) land tax; and 5.) rent for special use of water by payers of group IV. Previously, the list of tax payments the payment of which was replaced by a single tax was much broader and included also a single contribution to the compulsory state social insurance, which made the system of simplified taxation for small businesses significantly more attractive.

The alternative-ness of a single tax means that it is an alternative to a certain set of existing mandatory payments from which the payer of the single tax is exempt; the taxpayer can choose the mechanism for taxing his/her income from business activities either by paying one (single) tax or in accordance with general practice.²⁴ In addition, the payers of the single tax of the group III have the right to choose the tax rate.

The voluntariness of choosing the single tax payment means that the legislator grants to subjects of small business in the presence of corresponding bases independently to choose the single tax payment, with the purpose of simplification of the taxation of their incomes from the business activities. On the basis of this right, there arises the obligation to pay a single tax. This tax becomes mandatory only after the small business entity voluntarily takes the responsibility for paying it.

The scope of application of the single tax is determined by a limited range of small business entities. One of the fundamentally new norms for determining restrictions for the application of a simplified taxation system is the inability to apply it to non-residents. Such a prohibition con-

²⁴ See POZHIDAEVA, M. A. *Legal Regulation of a Single Tax for Small Business Entities*. Kiev: NAS of Ukraine, Institute of State and Law of the V. M. Koretsky, 2005, p. 28 [in the Ukrainian original ПОЖИДАЄВА, М. А. *Правове регулювання єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва*. Київ: НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, 2005, с. 28].

tradicts the basic principles of the tax legislation enshrined in the Article 4 of the Tax Code of Ukraine, in particular the principle of the equality of all payers before the law and the prevention of any manifestations of tax discrimination. The prohibition of choice of the simplified taxation system by the non-residents which is contained in the Article 291 of the Tax Code of Ukraine may be regarded as a discrimination of legal entities and individual non-residents by nationality or citizenship of an individual. The impossibility of choosing the simplified system of taxation for non-residents discourages the flow of foreign investment into the economy and the entry of foreign companies to domestic markets which is constrained by the complexity of applying the general taxation system.²⁵

The subjects of small business must meet three types of requirements to have the choice of simplified taxation system available. The combination of all these three requirements (type of activity, amount of income and number of employees) allows determining the right of the tax payer to pay a single tax while using a particular group.²⁶ In addition, an important condition for the transition to single tax means the absence of tax debt in the previous reporting (tax) period.

To select or to transit to the simplified taxation system, the business entity submits an application to the fiscal service body. In the case of compliance with the established requirements, legal entities and self-employed individuals are registered as single tax payers. Single tax payers are divided into four groups:

1.) self-employed individuals who do not use the labour of hired persons, who exclusively sell retail goods from trading places in the markets and/or carry out economic activities by providing personal services to population and whose income during the calendar year does not exceed 300 thousand UAH;

2.) self-employed individuals engaged in economic activities by providing services, including households, to single tax payers and/or population, production and/or sale of goods, activities in restaurant in-

²⁵ See MARIKHIN, K. V. Legal Regulation of the Simplified Taxation, Accounting and Reporting System. *State and Regions: Law*. 2015, no. 4, p. 18. ISSN 1813-3401 [in the Ukrainian original МАРІХІН, К. В. Правове регулювання спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності. *Держава та регіони: Право*. 2015, № 4, с. 18. ISSN 1813-3401].

²⁶ See DANIYELYAN, S. A. Taxation of Single Tax Payers of the First Group. *Law and Public Administration*. 2013, no. 4, p. 26. ISSN 1813-341X [in the Ukrainian original ДАНІЕЛЯН, С. А. Оподаткування платників єдиного податку першої групи. *Право та державне управління*. 2013, № 4, с. 26. ISSN 1813-341X].

dustry, provided that within a calendar year they meet the following criteria: a) do not use the labour of hired persons or the number of persons in their labour relationships does not exceed 10 people at the same time; b) the amount of their income does not exceed 1 500 thousand UAH;

3.) self-employed individuals who do not use the labour of hired persons or the number of persons in their labour relationships is unlimited, and legal entities of any organisational and legal form in which, within a calendar year, the volume of income does not exceed 5 million UAH;

4.) agriculture goods producers having the share of agricultural production for the previous tax year equal to or exceeding 75 %. The legislator has retained for this group all the positive features of taxing the agricultural producers by fixed agricultural tax: the procedure of paying taxes takes into account the seasonality of the agricultural production; the right of payers to implement any type of business activity permitted by law is not restricted; activities are not limited; a special form of tax accounting which minimizes the need for its management is provided.

The single tax rates for payers from groups I and II are established by local governments within up to 10 % of the minimum wage for group I and up to 20 % of the minimum wage for group II. Therefore, local governments, within their powers, have a flexible tax tool that they can use to develop small businesses on their territory.²⁷ For group III of the tax payers, the rate is 3 % of income in the case of paying the value added tax and 5 % of income if the value added tax is included in the single tax. The size of the tax for payers from group IV is set as a percentage of the normative monetary assessment of agricultural land and depends on the category of land and type of activity (from 0.16 % to 5.4 %).

The tax period for the payers of the single tax is by groups I, II and IV calendar year and for group III calendar quarter. Payers from groups I and II pay a single tax by realising an advance payment no later than on the 20th day of the current month and by group III within 10 calendar days after the deadline for filling a tax return for the tax quarter. Pay-

²⁷ See document *In Chernivtsi for Entrepreneurs the Rates of the Single Tax Have Been Reduced by Half* [online]. 2017 [cit. 2017-10-06]. Available at: <http://chernivtsi.eu/portal/4/u-chernivtsyah-dlya-pidpryyemtsiv-stavky-yedynogo-podatku-zmenshyly-udvichi-95372.html> [in the Ukrainian original *У Чернівцях для підприємців ставки єдиного податку зменшили удвічі* [онлайн]. 2017 [цит. 2017-10-06]. Доступно на: <http://chernivtsi.eu/portal/4/u-chernivtsyah-dlya-pidpryyemtsiv-stavky-yedynogo-podatku-zmenshyly-udvichi-95372.html>].

ment of the tax by the payers from group IV is carried out quarterly within 30 calendar days following the last calendar day of the tax quarter in the following amounts: in the first quarter 10 %; in the second quarter 10 %; in the third quarter 50 %; and in the fourth quarter 30 %.

Conclusions

Summarising the above-mentioned, it should be noted that in the post-socialist countries special attention is paid to the issue of tax incentives for small businesses. Each country has its own tax incentive system which makes it possible to apply one or another type of tax instruments as well as various options for combining them. The analysis allows us to draw the following main tendencies in relationships between the post-socialist countries and small business entities operating on their territories: 1.) establishment of the principle of equality and uniformity of taxation conditions for all categories of taxpayers which excludes the existence of special tax regimes and tax incentives; 2.) establishment of preferences for small and medium-sized businesses within the general taxation system; 3.) wide use of special tax regimes in combination with granting of tax privileges to small businesses. In Ukraine, at the present stage of development of domestic tax legal relations between the state and small business entities, the most optimal model is the preservation of special tax regimes and tax incentives for small businesses, while improving the content of such regimes in order to prevent tax evasion and avoidance of the tax law, as well as forms and methods of the control activities of fiscal bodies.

References

- BABIN, I. I. Modern System of Local Taxes and Fees in Ukraine. *Societas et iurisprudentia*. 2016, vol. 4, no. 3, pp. 21-40. ISSN 1339-5467 [in the Russian original БАБИН, И. И. Современная система местных налогов и сборов Украины. *Societas et iurisprudentia*. 2016, vol. 4, no. 3, с. 21-40. ISSN 1339-5467].
- BABIN, I. I. *Presumptions and Fictions in Tax Law: Textbook*. Chernivtsi: Ruta, 2009. 320 p. ISBN 978-966-423-009-1 [in the Ukrainian original БАБІН, І. І. Презумпції та фікції в податковому праві: Навчальний посібник. Чернівці: Рута, 2009. 320 с. ISBN 978-966-423-009-1].

BABIN, I. I. *Tax Law of Ukraine: Textbook*. Chernivtsi: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University Press, 2012. 503 p. ISBN 978-966-423-190-6 [in the Ukrainian original БАБІН, І. І. *Податкове право України: Навчальний посібник*. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федъковича, 2012. 503 с. ISBN 978-966-423-190-6].

BEBLAVY, M. Reform of Public Administration in Slovakia and Other Central European Countries and Its Importance for Ukraine. In: *The Experience of Central European Countries in Implementing Economic Reforms: Ideas and Recommendations for Ukraine*. Kiev: ICPS, 2005, pp. 35-43 [in the Ukrainian original БЕБЛАВИ, М. Реформа державного управління в Словаччині та інших країнах Центральної Європи та її значення для України. В: *Досвід країн Центральної Європи у здійсненні економічних реформ: ідеї та рекомендації для України*. Київ: МЦПД, 2005, с. 35-43].

DANIYELYAN, S. A. Taxation of Single Tax Payers of the First Group. *Law and Public Administration*. 2013, no. 4, pp. 26-29. ISSN 1813-341X [in the Ukrainian original ДАНІЄЛЯН, С. А. Оподаткування платників єдиного податку першої групи. *Право та державне управління*. 2013, № 4, с. 26-29. ISSN 1813-341X].

Decree of the President of Ukraine on the Simplified System of Taxation, Accounting and Reporting of Small Businesses No. 727/98 [1998-07-03]. Official Bulletin of Ukraine, 1998, No. 27, p. 975 [in the Ukrainian original Указ Президента України Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва № 727/98 [1998-07-03]. Офіційний вісник України, 1998, № 27, ст. 975].

EFIMENKO, T. I., S. L. LONDAR, YU. B. IVANOV, et al. *Development of the Tax System of Ukraine: Transformation of the Simplified Taxation System*. Kiev: DNNU, 2011. 245 p. ISBN 978-966-2380-30-9 [in the Ukrainian original ЄФИМЕНКО, Т. І., С. Л. ЛОНДАР, Ю. Б. ІВАНОВ, та ін. *Розвиток податкової системи України: трансформація спрощеної системи оподаткування*. Київ: ДННУ, 2011. 245 с. ISBN 978-966-2380-30-9].

Estonian Tax and Customs Board [online]. 2017 [cit. 2017-10-06]. Available at: <http://www.emta.ee>.

HAVRYLYUK, R. A. *Anthroposociocultural Code of Tax Law: Monograph: Book 2: Tax Law Constant*. Chernivtsi: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University Press, 2014. 804 p. ISBN 978-966-423-317-7 [in the Russian original ГАВРИЛЮК, Р. А. *Антропосоциокультурный код налогового права: монография: Книга 2: Константы налогового права*. Черновцы: Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича, 2014. 804 с. ISBN 978-966-423-317-7].

In Chernivtsi for Entrepreneurs the Rates of the Single Tax Have Been Reduced by Half [online]. 2017 [cit. 2017-10-06]. Available at: <http://chernivtsi.eu/portal/4/u-chernivtsyah-dlya-pidpryyemtsiv-stavky-yedynogo-podatku-zmenshyly-udvichi-95372.html> [in the Ukrainian original У Чернівцях для підприємців ставки єдиного податку зменшили удвічі [онлайн]. 2017 [цит. 2017-10-06]. Доступно на: <http://chernivtsi.eu/portal/4/u-chernivtsyah-dlya-pidpryyemtsiv-stavky-yedynogo-podatku-zmenshyly-udvichi-95372.html>].

Law of the Republic of Moldova on the Introduction of Amendments and Additions to Some Legislative Acts No. 267 [2011-12-23]. Monitor of the Parliament of the Republic of Moldova, 2012, No. 13-14, p. 32 [in the Russian original Закон Республики Молдова О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты № 267 [2011-12-23]. Монитор Парламента Республики Молдова, 2012, № 13-14, ст. 32].

Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal [online]. 2017 [cit. 2017-10-06]. Available at: https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/Cod_fiscal_norme_09022017.htm.

MARIKHIN, K. V. Legal Regulation of the Simplified Taxation, Accounting and Reporting System. *State and Regions: Law*. 2015, no. 4, pp. 14-21. ISSN 1813-3401 [in the Ukrainian original МАРІХІН, К. В. Правове регулювання спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності. *Держава та регіони: Право*. 2015, № 4, с. 14-21. ISSN 1813-3401].

MELNYK, P. V., L. L. TARANGUL, Z. S. VARNALIY, et al. *Tax Policy of Ukraine: State, Problems and Prospects: Monograph*. Kiev: Knowledge of Ukraine, 2008. 675 p. ISBN 978-966-316-224-9 [in the Ukrainian original МЕЛЬНИК, П. В., Л. Л. ТАРАНГУЛ, З. С. ВАРНАЛІЙ, та ін. *Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи*:

монограф. Київ: Знання України, 2008. 675 с. ISBN 978-966-316-224-9].

Ministry of Finance of the Czech Republic [online]. 2017 [cit. 2017-10-06]. Available at: <http://www.mfcr.gov.cz>.

Ministry of Finance of the Republic of Latvia [online]. 2017 [cit. 2017-10-06]. Available at: <http://www.fm.gov.lv>.

MUZYCHENKO, O. V. Tools for Tax Incentives for Small Businesses in the Tax Systems of the Post-socialist Countries of the European Union. *AgroSvit*. 2015, no. 20, pp. 57-65. ISSN 2306-6792 [in the Ukrainian original МУЗИЧЕНКО, О. В. Інструменти податкового стимулювання малого підприємництва в податкових системах постсоціалістичних країн Європейського Союзу. *Агросвіт*. 2015, № 20, с. 57-65. ISSN 2306-6792].

POZHIDAЕVA, M. A. *Legal Regulation of a Single Tax for Small Business Entities*. Kiev: NAS of Ukraine, Institute of State and Law of the V. M. Koretsky, 2005. 204 p. [in the Ukrainian original ПОЖИДАЕВА, М. А. *Правове регулювання єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва*. Київ: НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, 2005. 204 с.].

RADYSHEVSKA, O. R. Simplified Taxation Systems for Individual Entrepreneurs (under the Legislation of the Republic of Poland). *Small and Medium Business (Law, State, Economy)*. 2011, no. 3-4, pp. 58-64 [in the Ukrainian original РАДИШЕВСЬКА, О. Р. Спрощені системи оподаткування фізичних осіб підприємців (за законодавством Республіки Польща). *Малий і середній бізнес (право, держава, економіка)*. 2011, № 3-4, с. 58-64].

Tax Code of the Republic of Moldova No. 1163-XIII [1997-04-24] [online]. 2017 [cit. 2017-10-06]. Available at: http://www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=3834#A000000148 [in the Russian original *Налоговый кодекс Республики Молдова № 1163-XIII* [1997-04-24] [онлайн]. 2017 [цит. 2017-10-06]. Доступно на: http://www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=3834#A000000148].

Tax Code of Ukraine. Supreme Council of Ukraine, 2011, No. 13-14, No. 15-16, No. 17, p. 112 [in the Ukrainian original *Податковий кодекс України*. Відомості Верховної Ради України, 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст. 112].

Ustawa Rzeczypospolitej Polskiej O podatku tonażowym [2006-08-24]. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, 2006, No. 183, poz. 1353 ze zm.

Ustawa Rzeczypospolitej Polskiej O zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne [1998-11-20]. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, 2000, No. 144, poz. 930 ze zm.

Assoc. Prof. Igor Ivanovich Babin, Ph.D.

Faculty of Law
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Kotsjubynskyi St. 2
58012 Chernivtsi
Ukraine
i.babin@chnu.edu.ua

Assoc. Prof. Lyudmila Vasylivna Vakaryuk, Ph.D.

Faculty of Law
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Kotsjubynskyi St. 2
58012 Chernivtsi
Ukraine
lyudmilavakaryuk@gmail.com

Postavení dohody o srážkách ze mzdy a jiných příjmů v exekučním právu České republiky¹

Status of Agreement on Deductions from Salaries and Other Incomes in Enforcement Law of the Czech Republic

Martin Štefko

Abstract: The purpose of the paper is to point to the shaky status of the agreement on deductions from salaries and other incomes that the instrument experienced as a result of recodification of the Czech private law and labour law, without any substantive changes in the legal status of the agreement on deductions from salaries in the enforcement proceedings. The author argues with standard interpretation methods to preserve the exceptional nature of the agreement on deductions from salaries and other incomes from the point of view of the enforcement law in the Czech Republic.

Key Words: Labour Law; Civil Law; Wage Deductions; Agreement on Deductions from Salaries; Enforcement Law; Bailiff; Warrant; the Czech Republic.

Abstrakt: Cílem příspěvku je poukázat na otřesené postavení dohody o srážkách ze mzdy a jiných příjmů, které tento instrument zařil v důsledku rekonstrukce českého soukromého práva a pracovního práva, aniž by se právní úprava postavení dohody o srážkách ze mzdy v exekučním řízení věcně změnila. Autor argumentuje standardními metodami výkladu pro zachování výjimečnosti dohody o srážkách ze mzdy a jiných příjmů z hlediska exekučního práva v České republice.

Klíčová slova: Pracovní právo; soukromé právo; srážky ze mzdy; dohoda o srážkách ze mzdy; exekuční právo; exekutor; nařízení výkonu rozhodnutí srážkami ze mzdy; Česká republika.

¹ Tento příspěvek vznikl díky finanční podpoře poskytované v rámci výzkumného projektu „Soukromé právo a výzvy dneška“, id. č. PROGRES Q03.

Úvod

Rekodifikace práva mají nejen přínosy, ale též své stinné stránky. Jednou z nich je nesporně rekodifikací pracovního práva i soukromého práva znejasněný status dohody o srážkách ze mzdy či jiných příjmů v případě střetu s exekučním příkazem, kterým soudní exekutor ukládá provádět srážky u téhož dlužníka/povinného pro jinou pohledávku. Ač rekodifikátor Zákoníku práce konstatoval, že se úprava pouze zpřesňuje,² plátcí mzdy, stejně jako odborná veřejnost nyní hledají opět odpověď na otázku, která dle předchozí úpravy kladena nebyla. Důvodem je neustále stoupající průměrná zadluženost obyvatelstva, kombinovaná s fenoménem vícečetných exekucí, u nichž výkon provádí různé instituce.

Cílem příspěvku je zamyslet se nad výzkumnou otázkou, zda má exekuční příkaz ukládající provedení srážek ze mzdy či jiných příjmů přednost před srážkami prováděnými na základě dohod o srážkách ze mzdy a jiných příjmů. Nebudeme si přitom situaci ulehčovat posouzením kolize dohody o srážkách ze mzdy či jiných příjmů pro výživné pro nezaopatřené děti, kde by bylo možné argumentovat absolutní předností takovéto pohledávky.

Řešení naznačené výzkumné otázky je v praxi velmi sporné. Názor, že nařízená exekuce má přednost před srážkami prováděnými na základě dohody o srážkách ze mzdy, zveřejnilo Ministerstvo spravedlnosti České republiky i Exekutorská komora České republiky; dokonce jsou podnikány legislativní kroky (viz část *Střet s nařízením výkonu rozhodnutí*). Ve shodě s takto naznačeným směrem výkladu řada autorů shodně potvrzuje, že dohoda o srážkách ze mzdy či jiných příjmů (dále jen „dohoda o srážkách ze mzdy“) musí ustoupit exekučnímu příkazu pro jakoukoliv exekvovatelnou pohledávku.³ Lze ovšem najít též názory na druhé straně

² Srovnej komentář k ustanovení §§ 145 až 150 a § 327, tisk č. 1153, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2005. Ironií je, že v Důvodové zprávě je výslovně uvedeno: „Zpřesněny byly rovněž vztahy ke zvláštním zákonům, a to k §§ 276 až 302 Občanského soudního řádu.“

³ Namátkově lze odkázat na názory dostupné v následujících online dostupných článcích či písemných fragmentech: <http://www.danovy-portal.com/aktuality/exekucni-srazky-maji-prednost-pred-jinymi-dohodami-o-srazkach-ze-mzdy>; <http://www.podnikatel.cz/clanky/exekucni-srazky-a-jine-srazky-ze-mzdy-v-roce-2014-aktualni-pravni-vyklyady/>; <https://portal.pohoda.cz/dane-ucetnictvi-mzdy/mzdy-a-prace/srazky-ze-mzdy-od-1-1-2014/>; a <http://www.bezplatnapravniporadna.cz/online-zdarma/home/dotazy-exekuce/questions/3776-exekuce-a-dohoda-o-srazkach-z-platu-mzdy-vydelku-od-zamestnance-vatele.html>. Vše citováno k 7. 10. 2017.

spektra.⁴ A ty lze podpořit historicky subjektivním, systematickým i teologickým výkladem, budeme-li analyzovat vývoj institutu dohod o srážkách ze mzdy o poznání důkladněji (viz část *Stručný historický exkurz* a část „Nová“ *pracovněprávní úprava*).

Pojem

Dohodu o srážkách ze mzdy uzavírá věřitel (fyzická osoba či právnická osoba včetně státu) s dlužníkem, jímž může být z povahy věci jen osoba fyzická. Dohodu o srážkách ze mzdy lze sjednat též jako smlouvu *in favorem tertii* – například věřitel se dohodne s dlužníkem, že srážky ze mzdy bude plátce (zaměstnavatel dlužníka) provádět nikoli ve prospěch věřitele, nýbrž ve prospěch třetí osoby, od věřitele odlišné.

Dohoda o srážkách ze mzdy je nástrojem smluvního zajištění dluhu,⁵ který v sobě zahrnuje i funkci uhrazovací.⁶ Dohoda o srážkách ze mzdy tedy slouží nejen k zajištění pohledávky zaměstnavatele, ale současně též ke splnění dluhu (závazku) zaměstnancem.⁷ Zaměstnanec je obligatorním dlužníkem, to znamená, že pojmovým znakem uvedené dohody je, že ji dlužník (zaměstnanec) uzavírá sám a vždy k zajištění svého vlastního dluhu.⁸

Úprava v Občanském zákoníku z roku 2012 se opětovně vrátila k možnosti zajištění jakýchkoli peněžitých dluhů; dosavadní omezení zajištění pouze na dluhy z titulu výživného či jiné dluhy, o nichž to stanovil zákon, které přinesl Doprovodný zákon k Zákoníku práce,⁹ tak padlo.

Věřitelem může být jak osoba odlišná od plátce mzdy, tak nově i samotný plátce. Je-li věřitelem samotný plátce mzdy, pak dohoda o srážkách ze mzdy vzniká dosažením konsensu. Je-li však věřitelem osoba od plátce mzdy odlišná, je k dohodě o srážkách ze mzdy nutný předchozí souhlas plátce mzdy (zaměstnavatele).

⁴ Blíže viz VIGHOVÁ, V. Pořadí srážek ze mzdy. *Práce a mzda*. 2012, č. 8, s. 60 (a též zde <http://www.mzdovapraxe.cz/archiv/dokument/doc-d39208v49227-poradi-srazech-ze-mzdy/>; citováno 9. 10. 2017) a zřejmě i FETTER, R. W. Dohoda o srážkách ze mzdy a jiných příjmů jako zajišťovací prostředek k uspokojení pohledávky za zaměstnancem. In: *ZF*. 2013, č. 3, s. 19.

⁵ Důvodová zpráva opět mluví nepřesně o zajištění závazku, jakož i zajištění pohledávky.

⁶ Z povahy věci je způsobilým prostředkem zajištění toliko peněžitých dluhů.

⁷ Blíže viz Drápal in BĚLINA, M. et al. *Zákoník práce: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 888.

⁸ Blíže viz ELIÁŠ, K. et al. *Občanský zákoník*: 2. sv., s. 1588 (autorem P. Tégl a J. Dvořák).

⁹ Blíže viz zákon č. 264/2006 Sb.

Podstatnými náležitostmi dohody o srážkách ze mzdy jsou kromě obecných náležitostí právních jednání určitost vymezení zajišťovaného dluhu a rozsah srážek (tj. celková výše měsíční srážky). Z důvodu opatrnosti se doporučuje uvést též celkový rozsah dluhu. Dohoda o srážkách z příjmu nemusí obsahovat specifikaci plátce mzdy, jenž má srážky provádět; je způsobilá vázat kteréhokoli plátce mzdy a ten se, samozřejmě, může v mezičase do splnění dluhu měnit. Pokud smluvní stranou není zaměstnavatel, pak k dohodě o srážkách ze mzdy musí být připojen souhlas zaměstnavatele jako plátce mzdy. Dohoda o srážkách ze mzdy by zřejmě měla upravovat též způsob výplaty sražených částek věřiteli či jiné oprávněné osobě.

K dohodě o srážkách ze mzdy by bylo možné též připojit ujednání významné pro zaměstnance. Provádění srážek ze mzdy lze omezit jen na označeného plátce (zaměstnavatele) a dohodnout, že po skončení pracovněprávního vztahu zaměstnance k tomuto plátci (k zaměstnavateli) nebude ve srážkách ze mzdy u nového plátce (dalšího zaměstnavatele) pokračováno.

Občanský zákoník již od roku 2014 nevyžaduje písemnost dohody o srážkách ze mzdy, z povahy věci se ovšem doporučuje její sjednání v písemné podobě.¹⁰

Regulace dohody o srážkách ze mzdy v Občanském zákoníku z roku 2012

Dle původní redakce stanovil Občanský zákoník z roku 2012, že lze zajistit dluh (přesněji ovšem pohledávku) dohodou věřitele a dlužníka o srážkách ze mzdy nebo platu, z odměny ze smlouvy o výkonu závislé práce zakládající mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem obdobný závazek nebo z náhrady mzdy nebo platu ve výši nepřesahující jejich polovinu. Nejde-li o srážky k uspokojení práva zaměstnavatele, je třeba k uzavření dohody o srážkách ze mzdy předchozího souhlasu zaměstnavatele. Proti plátci mzdy nebo platu nabývá věřitel práva na výplatu srážek okamžikem, kdy byla plátci dohoda o srážkách ze mzdy předložena.

Náklady spojené s placením srážek je, stejně jako doposud, povinen nést plátce mzdy nebo platu. Má-li však plátce mzdy nebo platu plnit současně podle několika dohod o srážkách ze mzdy nebo platu, jdou náklady

¹⁰ Pracovněprávní úprava dohody o srážkách ze mzdy v ustanovení § 246 Zákoníku práce z roku 1965 i v ustanovení § 327 Zákoníku práce z roku 2006 ve znění do svého zrušení k 31. prosinci 2013 stanovila povinnou písemnou formu pod sankcí neplatnosti.

spojené s placením srážek podle druhé a další dohody o srážkách ze mzdy ex lege k tříži dlužnška.

Dle ustanovení § 2047 Občanského zákoníku se jeho ustanovení § 2045 a § 2046 použijí i pro jiné příjmy, s nimiž se při výkonu rozhodnutí nakládá jako se mzdou nebo platem. Které to ovšem příjmy jsou, již Občanský zákoník dále nekonkretizuje.

Hned první novela Občanského zákoníku z roku 2012 se vrátila k poňekud nešťastnému limitu „do poloviny výše mzdy, platu či odměny z dohody“. Zákon č. 460/2016 Sb. vypustil tento limit.

Stručný historický exkurz

Dohoda o srážkách ze mzdy není tradičním zajišťovacím institutem soukromého práva.¹¹ Předmětnou úpravu poprvé přinesl Občanský zákoník z roku 1964,¹² a následně též Zákoník práce z roku 1965. Jednalo se o institut vycházející z jiného společenského systému, kdy zaměstnavatel (plátce mzdy) byl formalizovaným kolektivem pracujících, kteří se sdružili v socialistickou organizaci hospodařící se státním majetkem. Dle ustanovení § 57 Občanského zákoníku z roku 1964 v původním znění bylo uspokojení pohledávky možno zajistit písemnou dohodou mezi věřitelem a dlužníkem o srážkách ze mzdy; srážky ze mzdy nesměly činit více, než by činily srážky při výkonu rozhodnutí. Proti plátci mzdy nabýval věřitel práva na výplatu srážek okamžikem, kdy byla plátci dohoda o srážkách ze mzdy předložena. Uvedená úprava platila i pro jiné příjmy, s nimiž se při výkonu rozhodnutí nakládalo jako se mzdou.

Vzhledem k samostatnosti pracovního práva upravil dohodu o srážkách ze mzdy též první československý Zákoník práce v ustanovení § 246. Předmětné ustanovení v podstatě doslova opakovalo občansko-právní úpravu: uspokojení nároku zaměstnavatele bylo možno zajistit dohodou mezi ním a zaměstnancem o srážkách ze mzdy; srážky ze mzdy nesměly činit více, než by činily srážky při výkonu rozhodnutí a dohoda musela být uzavřena písemně, jinak byla neplatná; konečně stejná úprava platila i pro jiné příjmy, s nimiž se při výkonu rozhodnutí nakládala jako se mzdou.

¹¹ Jak to výslově tvrdila zvláštní část Důvodové zprávy k Zákoníku práce v komentáři k ustanovení §§ 325 až 328, tisk č. 1153, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2005.

¹² Blíže viz ELIÁŠ, K. et al. *Občanský zákoník*: 2. sv., s. 1585 (autorem P. Tégl a J. Dvořák).

Základním smyslem dohody o srážkách ze mzdy bylo předejít soudnímu sporu, respektive nucenému výkonu rozhodnutí. Věřiteli se tímto způsobem mělo dostat jistoty, že jeho dluh bude uhrazen.

Zákoník práce z roku 1965 přímo pořadí srážek ze mzdy neupravil; stalo se tak v prováděcím Nařízení vlády č. 66/1965 Sb. Předmětné Nařízení vlády v ustanovení § 20 vymezilo všechny klíčové principy právní úpravy, jež jsou určující též v platném ustanovení § 149 Zákoníku práce, to značí jiné, než zákonné srážky ze mzdy se provádí v rozsahu stanoveném v Občanském soudním řádu; u pohledávek, pro které byl soudem nebo národním výborem nařízen výkon rozhodnutí, jsou způsob provádění srážek ze mzdy i pořadí jednotlivých pohledávek upraveny v Občanském soudním řádu; explicitní úprava pořadí srážek ze mzdy prováděných na základě dohody o srážkách ze mzdy a pořadí v případě změny organizace zůstávají zachovány.¹³ Ljubomír Drápal, někdejší soudce Nejvyššího soudu České republiky, k úpravě dohody o srážkách ze mzdy napsal: „*V případě, že jsou ze mzdy či jiného příjmu zaměstnance prováděny srážky pro více pohledávek (nároků), uspokojují se postupně – bez ohledu na to, zda se srážky provádějí na základě výkonu rozhodnutí nařízeného soudem, daňovým nebo správním orgánem anebo na základě dohody o srážkách ze mzdy [...].*“¹⁴ Podobný výklad podtrhující výjimečnost dohody o srážkách ze mzdy z hlediska civilního procesu potvrzuje též ministerští úředníci ve svých komentářích. Někteří dohodu o srážkách ze mzdy označují za alternativu k výkonu rozhodnutí,¹⁵ jiní ji klasifikují jako právní titul pro srážky, které právní předpisy „nezahrnují“.¹⁶

Možnost dohody o srážkách ze mzdy nebyla upravena jen v pracovněprávních předpisech, ale též v zákonech o sociálním zabezpečení. Příkladem je ustanovení § 70 Zákona o sociálním zabezpečení z roku 1975, který upravil dohodu o srážkách z dávek. Citace předmětného ustanovení nám až překvapivě připomene následující vývoj dohody o srážkách z dávek v Občanském zákoníku z roku 1964, respektive novou úpravu v Občanském zákoníku z roku 2012: „*Dohody o srážkách z dávek mohou být*

¹³ Blíže viz WITZ, K. et al. *Československé pracovní právo: Učebnice*. Praha: Orbis, 1967, s. 271.

¹⁴ Blíže viz SOUČKOVÁ, M. et al. *Zákoník práce: Komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 647.

¹⁵ Blíže viz HOCHMAN, J., L. JOUZA a A. KOTTNauer. *Komentář k Zákoníku práce a souvisejícím předpisům doplněný o výňatky z důvodových zpráv, judikaturu a vzory typických smluv a podání*. Praha: Linde, 1999, s. 240.

¹⁶ Blíže viz JAKUBKA, J. *Zákoník práce pro praxi*. Olomouc: ANAG, 2004, s. 314.

uzavřeny jen pro pohledávky na výživném, popřípadě na příspěvku na výživu, a to až do poloviny dávek.“ Právě k této úpravě Nejvyšší soud České republiky konstatoval rovnocennost srážek prováděných na základě dohody o srážkách a srážek nařízených v rámci výkonu rozhodnutí. Stanovisko Nejvyššího soudu¹⁷ České republiky znělo: „Jestliže srážky z důchodu mají být prováděny jak na základě dohody o srážkách z dávek, tak na základě soudem nařízeného výkonu rozhodnutí, a to v těch případech, kdy výkon rozhodnutí srážkami z dávek je veden pro přednostní pohledávku na výživném (§ 279 odst. 2 Občanského soudního řádu), je třeba vyjít ze zásady, že ten, kdo nařízeným výkonem rozhodnutí vymáhá svoji pohledávku na výživném, nemůže být v nevýhodě proti tomu, jehož pohledávka stejněho druhu je uspokojována na základě dohody o srážkách z dávek; tato zásada platí i naopak. Pohledávky tohoto druhu jsou svou povahou pohledávkami přednostními, a nelze proto považovat za rozhodné, zda pro tyto pohledávky byl nařízen výkon rozhodnutí srážkami z dávek, či zda jsou uspokojovány na základě dohody podle ustanovení § 70 odst. 1 zákona č. 121/1975 Sb. Z toho důvodu také může nastat pouze souběh mezi těmito pohledávkami.“

Jak již bylo konstatováno, rekodifikací pracovního práva mělo být dosaženo, mimo jiné, zpřesnění úpravy srážek ze mzdy, včetně ujasnění vztahu k Občanskému soudnímu řádu.¹⁸ Principy tedy měly zůstat stejné, včetně klíčového příkazu, že pro výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy platí předpisy o výkonu soudních rozhodnutí srážkou ze mzdy.¹⁹

Vlastní úpravu dohody o srážkách ze mzdy, uvedenou v Zákoníku práce z roku 1965, v podstatě recipoval (s důležitým znejasňujícím zásahem, viz dále) též platný Zákoník práce a počítalo se s ní, kupodivu, i do budoucna.²⁰ Ustanovení § 327 Zákoníku práce z roku 2006 skutečně opakovalo téměř doslova starou právní úpravu s několika zpřesněními. Uspořájení plnění oprávněného, je-li jím zaměstnavatel, bylo možné zajistit dohodou mezi ním a zaměstnancem jako dlužníkem o srážkách ze mzdy; srážky ze mzdy nesměly činit více, než by činily srážky při výkonu rozhodnutí. Dohoda o srážkách ze mzdy musela být uzavřena písemně, jinak

¹⁷ Blíže viz Stanovisko kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpj 73/85, které bylo dokonce publikováno ve Sbírce Nejvyššího soudu 1985, č. 2-3, s. 153.

¹⁸ Srovnej komentář k ustanovení §§ 145 až 150 a § 327, tisk č. 1153, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2005. Dále též B. Kahle in VYSOKAJOVÁ, M. et al. *Zákoník práce: Komentář*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 336.

¹⁹ Blíže viz ustanovení § 20 odst. 2 Nařízení vlády č. 66/1965 Sb. a ustanovení § 70 odst. 1 druhá věta zákona č. 121/1975 Sb. Dále srovnej například rozhodnutí (Rc) 5 Co 490/73.

²⁰ A to i v novém Občanském zákoníku. Blíže viz ELIÁŠ, K. et al. *Občanský zákoník*: 2. sv., s. 1590 (autorem P. Tégl a J. Dvořák).

byla neplatná. Ustanovení § 327 Zákoníku práce již neobsahovalo rozšiřující vymezení příjmů, bylo však nutné vyjít ze systematického výkladu a považovat legislativní zkratku zavedenou v ustanovení § 145 odst. 1 Zákoníku práce za použitou též v ustanovení § 327 Zákoníku práce. Rozšiřující vymezení, zahrnující kromě mzdy jiné příjmy, jež podléhají srážkám, tak bylo přeneseno do ustanovení § 145 Zákoníku práce.

Ustanovení § 327 Zákoníku práce výslovně stanovilo, že srážky ze mzdy nesměly činit více, než by činily srážky při výkonu rozhodnutí. Odgovědnost za řádné provádění srážek ze mzdy ve nejvyšším možném rozsahu třízila ovšem výlučně plátce mzdy. Ustanovení § 148 odst. 2 Zákoníku práce umožňovalo provádět srážky ze mzdy ve větším rozsahu, pouze nejde-li o srážky prováděné na základě dohody o srážkách ze mzdy ve prospěch zaměstnavatele, nebude-li tím ohroženo provádění jiných srážek ze mzdy a nebudou-li tyto srážky zkráceny. Odborná literatura ovšem k tomuto oprávnění provádět srážky ze mzdy ve větším rozsahu mlčela.

Dohoda o srážkách ze mzdy mohla, na rozdíl od občanskoprávní úpravy,²¹ sloužit k zajištění všech pohledávek zaměstnavatele, které mu vznikly proti zaměstnancům z jejich pracovněprávních vztahů (tedy nikoliv i z jiných pohledávek nesouvisejících s pracovněprávním vztahem) a měli penězitou povahu. Nesmělo se však jednat o srážky za přijetí do zaměstnání, srážky ke složení peněžních záruk nebo k úhradě smluvních pokut.²² Pokud šlo o odpovědnost více zaměstnanců za náhradu škody, odpovídalo každý z nich poměrně podle míry svého zavinění (ustanovení § 257 odst. 5 Zákoníku práce). Dohodou o srážkách ze mzdy uzavřenou podle Občanského zákoníku nebylo možno zajistit uspokojení pohledávky odborové organizace vůči jejímu členu z důvodu placení členských příspěvků.²³ Vzhledem k dílčí povaze závazku by případné uzavření dohody o srážkách ze mzdy se vsemi zaměstnanci nezakládalo zajištění závazku v celém rozsahu, ale mělo by vliv pouze na tu část dluhu, která by připadala na konkrétního dlužníka.

Dohodu o srážkách ze mzdy bylo možno platně uzavřít, i když dosud nenastala splatnost pohledávky zaměstnavatele; se srážkami však bylo možné započít teprve až po její splatnosti. Dohoda o srážkách ze mzdy

²¹ Srovnej ustanovení § 551 Občanského zákoníku po novelizaci provedené čl. XLIII zákona č. 264/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím Zákoníku práce.

²² Srovnej též Vrchní soud v Praze, 7 A 120/97-30, SJS 710/2000.

²³ Blíže viz Nejvyšší soud, 33 Odo 269/2003, [C 3156].

musela být uzavřena písemně, jinak byla relativně²⁴ neplatná. Dohodu o srážkách ze mzdy bylo nutné sjednat písemně i v případě, že primární závazek byl sjednán ústně. Platnost uvedené dohody byla závislá na platnosti primárního (zajišťovaného) závazku. Pokud by hlavní závazek byl neplatný, byla by neplatná i dohoda o srážkách ze mzdy, která měla hlavní závazek zajistit.²⁵

Doprovodný zákon k Zákoníku práce přehodnotil úpravy v důsledku dlouhodobé kritiky jak ze strany praxe (zejména zaměstnavatelů), tak i právní teorie.²⁶ Kritizován byl jednak fakt, že dohodou o srážkách ze mzdy je možno zavazovat plátce mzdy bez jeho souhlasu (respektive proti jeho vůli), když plátce mzdy není stranou smlouvy, avšak předloženou smlouvou je vázán, a jednak potom skutečnost, že se jedná o smlouvu v neprospěch třetího. Tím mělo docházet k porušení principu smluvní autonomie a principu rovnosti subjektů soukromoprávních vztahů. Z uvedeného důvodu došlo k omezení pohledávek, které bylo možné tímto způsobem zajistit, na pohledávky výživného a jiné pohledávky, o nichž tak výslově stanovil zvláštní zákon.

„Nová“ pracovněprávní úprava

Zákoník práce z roku 2006 má specifickou úpravu pořadí srážek ze mzdy a jiných příjmů obsaženou v ustanovení § 148 a § 149. První citované ustanovení reguluje absolutní přednost při provádění srážek, to znamená, že srážky ze mzdy se přednostně provedou na daň z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti, na pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a na pojistné na všeobecné zdravotní pojištění. Srážky ze mzdy smějí být provedeny jen za podmínek stanovených v úpravě výkonu rozhodnutí srážkami ze mzdy v Občanském soudním řádu. Těmito podmínkami se dle ustanovení § 148 odst. 2 Zákoníku práce řídí u pohledávek, pro které byl soudem, soudním exekutorem,

²⁴ Blíže viz FETTER, R. W. Dohoda o srážkách ze mzdy a jiných příjmů z pracovněprávního vztahu. *Právní rádce*. 2008, č. 11, s. 32 a násł.

²⁵ Jednostranný příkaz zaměstnance svému zaměstnavateli, aby za něj zprostředkoval platbu věřiteli, nenahrazuje písemnou dohodu podle § 551, ani případná dohoda, podle které plátce mzdy provádí ze mzdy zaměstnance pravidelné srážky pro vklad na běžném účtu, není dohodou podle § 551. Zaměstnanec není totiž vůči peněžnímu ústavu, který vede jeho účet, v postavení dlužníka, nýbrž ve vztahu založeném smlouvou o sporožirovém (běžném) účtu. Blíže viz ŠVESTKA, J., J. SPÁČIL, M. ŠKÁROVÁ, M. HULMÁK, et al. *Občanský zákoník I, II*, s. 1465.

²⁶ Srovnej například TÉGL, P. Je ustanovení § 551 Občanského zákoníku protiústavní?. *Právní fórum*. 2006, č. 1.

správcem daně nebo orgánem správního úřadu, jiného státního orgánu nebo orgánu územního samosprávného celku nařízen výkon rozhodnutí, pořadí jednotlivých pohledávek.

Následující ustanovení § 149 Zákoníku práce stanoví, že u srážek ze mzdy prováděných podle § 146 písm. b) Zákoníku práce, tj. právě u srážek prováděných na základě dohody o srážkách ze mzdy či dohody k uspokojení pohledávky zaměstnavateli, se řídí pořadí dnem, kdy byla dohoda o srážkách ze mzdy zaměstnavateli doručena nebo kdy byla mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem uzavřena dohoda o srážkách ze mzdy. Teorie vyžaduje vykládat termín předložení doslova; je nutno tedy předložení dohody o srážkách ze mzdy v originále či úředně ověřené kopii.²⁷ Provádí-li se srážky ze mzdy ve prospěch zaměstnavatele, řídí se pořadí dnem, kdy byla dohoda o srážkách ze mzdy uzavřena.

U srážek ze mzdy prováděných za účelem vrácení zálohy na mzdu nebo plat, kterou je zaměstnanec povinen vrátit proto, že nebyly splněny podmínky pro přiznání této mzdy nebo platu, vrácení nevyúčtované zálohy na cestovní náhrady, popřípadě jiné nevyúčtované zálohy poskytnuté zaměstnanci k plnění jeho pracovních úkolů či vrácení náhrady mzdy nebo platu za dovolenou, na niž zaměstnanec ztratil právo nebo na niž mu právo nevzniklo, a náhrady mzdy nebo platu podle § 192 Zákoníku práce, na niž zaměstnanci právo nevzniklo, se řídí pořadí dnem, kdy bylo započato s prováděním srážek.

U srážek ze mzdy k úhradě členských příspěvků zaměstnance, který je členem odborové organizace, bylo-li to sjednáno v kolektivní smlouvě nebo na základě písemné dohody mezi zaměstnavatelem a odborovou organizací a souhlasí-li s prováděním srážek ze mzdy zaměstnanec, který je členem odborové organizace, se řídí pořadí dnem, kdy zaměstnanec vyslovil souhlas s prováděním srážek ze mzdy.

Jestliže zaměstnanec nastoupí do zaměstnání u jiného zaměstnavatele, zůstává pořadí, které získaly pohledávky, zachováno i u nového zaměstnavatele (plátce mzdy nebo platu). Nový zaměstnavatel (plátce mzdy nebo platu) je povinen začít provádět srážky ze mzdy dnem, ve kterém se od zaměstnance, dosavadního zaměstnavatele (plátce mzdy nebo platu) nebo oprávněného dozvídí, že byly prováděny srážky ze mzdy a pro jaké pohledávky; ledaže byl v dohodě o srážkách ze mzdy tento účinek výslovně vyloučen.

²⁷ Blíže viz ELIÁŠ, K. et al. *Občanský zákoník*: 2. sv., s. 1588 (autorem P. Tégl a J. Dvořák).

Předmětná pracovněprávní úprava se uplatní jak v případě dohody o srážkách ze mzdy k uspokojení pohledávky zaměstnavatele (přímá aplikace), tak v případě dohody o srážkách ze mzdy ve prospěch jiného věřitele.²⁸ Byla-li dohoda o srážkách ze mzdy uzavřena a zaměstnavatel s ní vyslovil souhlas,²⁹ řídí se pořadí dnem, kdy byla dohoda o srážkách ze mzdy zaměstnavateli doručena.³⁰ Zde je ovšem nutno upozornit, že teoreticky se může jednat též o situaci, kdy nový plátce mzdy nastupuje na místo předchozího plátce mzdy. V takovém případě zůstává zachováno pořadí původního plátce mzdy.³¹

Řešení nastíněné výzkumné otázky spočívá ve výkladu ustanovení § 148 odst. 2 Zákoníku práce, které obsahuje dva příkazy: jednak deleguje úpravu srážky ze mzdy, a to i srážek na základě dohody o srážkách ze mzdy regulaci výkonu rozhodnutí srážkami ze mzdy v Občanském soudním řádu, a jednak vylučuje aplikaci úpravy pořadí pohledávky dle Občanského soudního řádu na srážky dle dohody o srážkách ze mzdy.³²

S přihlédnutím k historii zmíněné úpravy lze poukázat na smysl věty: „Srážky ze mzdy smějí být provedeny jen za podmínek stanovených v úpravě výkonu rozhodnutí srážkami ze mzdy v Občanském soudním řádu“, která klade srážky ze mzdy prováděné na základě dohody o srážkách ze mzdy na roveň srážkám nařízeným v rámci výkonu rozhodnutí. Předmětné ustanovení § 148 Zákoníku práce počítá se specifickou úpravou pořadí dohody o srážkách ze mzdy, jež ovšem účelně zapracovává delegací do úpravy v Občanském soudním řádu.³³

²⁸ Specialita k obecné úpravě v ustanovení § 2045 Občanského zákoníku z roku 2012, byť smysl je v obou předpisech v podstatě stejný. Pořadí se řídí dnem, kdy se zaměstnavatel dozvěděl.

²⁹ Odhlížíme od dohody k uspokojení pohledávky zaměstnavatele, která je v ustanovení § 146 písm. b) Zákoníku práce upravena též.

³⁰ Obecnou úpravu dle ustanovení § 2045 odst. 2 Občanského zákoníku předchází ustanovení § 149 odst. 1 Zákoníku práce.

³¹ Blíže viz ustanovení § 149 odst. 4 Zákoníku práce.

³² Shodně ANDRAŠÍKOVÁ, M., P. HLOUŠKOVÁ, E. HOFMANNOVÁ, P. KNEBL, Z. SCHMIED, L. TOMANDLOVÁ a L. TRYLC. *Zákoník práce, prováděcí nařízení vlády a další související předpisy s komentářem k 1. 1. 2014*. 8. aktualiz. vyd. Olomouc: ANAG, 2014, s. 278.

³³ Shodně ANDRAŠÍKOVÁ, M., P. HLOUŠKOVÁ, E. HOFMANNOVÁ, P. KNEBL, Z. SCHMIED, L. TOMANDLOVÁ a L. TRYLC. *Zákoník práce, prováděcí nařízení vlády a další související předpisy s komentářem k 1. 1. 2014*. 8. aktualiz. vyd. Olomouc: ANAG, 2014, s. 278.

Střet s nařízením výkonu rozhodnutí

Základním kamenem úrazu „nové“ úpravy v ustanovení § 149 Zákoníku práce je, že ji nejen Exekutorská komora České republiky,³⁴ ale především ani Ministerstvo spravedlnosti České republiky již nepovažují za efektivní způsob řešení odklizení dluhů zaměstnanců.³⁵ Použité argumenty zde ovšem jdou jaksi proti sobě. Jako opora tvrzení, že dohoda o srážkách ze mzdy nemá účinky po nařízení výkonu rozhodnutí, se uvádí ustanovení § 282 a § 277 Občanského soudního řádu, respektive podpůrně ustanovení § 109 odst. 1 písm. d) Insolvenčního zákona.

Ustanovení § 282 Občanského soudního řádu stanoví, že v nařízení výkonu rozhodnutí přikáže soud plátcí mzdy, aby po tom, kdy mu bude nařízení výkonu rozhodnutí doručeno, prováděl ze mzdy povinného stanovené srážky a nevyplácel sražené částky povinnému. Soud je povinen zajistit doručení nařízení výkonu rozhodnutí oprávněnému, povinnému a plátcí mzdy. Povinnému a plátcí mzdy se nařízení výkonu rozhodnutí doručuje do vlastních rukou. Povinný ztrácí dnem, kdy je plátcí mzdy doručeno nařízení výkonu rozhodnutí nebo usnesení obsahující vyrozumění o nařízení výkonu rozhodnutí (ustanovení § 294 odst. 3 Občanského soudního řádu), právo na vyplacení té části mzdy, která odpovídá stanovené výši srážek. Předmětné ustanovení upravuje arrestatorium a inhibitorium (tedy příkaz nevyplácel sražené částky povinnému či jiné osobě a omezení povinného v právu na mzdu) a je pravdou, že dohoda o srážkách ze mzdy zde speciálně upravena není.

Zaměstnanec má vůči zaměstnavateli (plátcí mzdy) právo na výplatu dosažené mzdy. Uvedené právo zaměstnance na vyplacení mzdy však zaniká dnem, kdy je plátcí mzdy doručeno nařízení výkonu rozhodnutí nebo usnesení obsahující vyrozumění o nařízení výkonu rozhodnutí, a to ve výši, která odpovídá stanovené výši srážek. Zaměstnavatel je povinen si výši srážek vypočítat sám a sám je také bez odkladu provést. Při výpočtu srážek ze mzdy je nejprve nutno zjistit tzv. základní nezabavitelnou částku, tedy částku, která nesmí být ze mzdy povinného (zaměstnance) sražena. Následně je nutno vypočítat částku, nad níž se zbytek čisté mzdy srazí bez omezení. Způsob výpočtu těchto částek je naprostě zásadní;

³⁴ Srovnej například jisté indicie v rozhovoru dostupném zde <http://ekcr.cz/1/monitoring-medii/1845-podnikatel-cz-exekucni-srazky-a-jine-srazky-ze-mzdy-v-roce-2014-aktualni-pravni-vyklyady-3-11-2014?w>; citováno 9. 10. 2017. Dále viz stanovisko Právní a legislativní komise Exekutorské komory České republiky ze dne 20. ledna 2016.

³⁵ Srovnej Důvodovou zprávu k návrhu zákona, kterým se mění Občanský soudní řád a další související zákony. č.j. OVA 251/17, PD KORNAEMF8NAV.

matematická chyba při jeho výpočtu se vždy odrazí v chybně provedených srážkách ze mzdy. V případě, že srážky ze mzdy budou provedeny ve výši vyšší, než připouští zákon, jsou porušeny § 278 a § 281 Občanského soudního řádu a zaměstnavatel (plátce mzdy) je povinen nezákoně sraženou částku zaměstnanci (dlužníku) vrátit. Pokud, naopak, provede plátce mzdy srážky v nižším rozsahu, aniž by se povinný zaměstnanec na tom doholil s oprávněným, vystavuje se plátce mzdy nebezpečí žaloby, v níž oprávněný uplatní u soudu proti plátci mzdy právo na vyplacení částek, které měly být ze mzdy povinného sraženy.

Dalším argumentem je ustanovení § 277 odst. 1 Občanského soudního řádu, tedy regulace toho, co se od mzdy odečte nebo co se do ní započítá. Dle předmětného ustanovení se srážky provádějí z čisté mzdy, která se vypočte tak, že se od mzdy odečte záloha na daň z příjmů fyzických osob sražená z příjmů ze závislé činnosti, pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a pojistné na veřejné zdravotní pojištění (uvedené částky se vypočtou podle podmínek a sazeb platných pro povinného v měsíci, za který se čistá mzda zjišťuje). Do čisté mzdy se započítávají i čisté odměny za vedlejší činnost, kterou zaměstnanec vykonává u toho, u koho je v pracovním poměru. Nezapočítávají se však do ní částky poskytované na náhradu nákladů spojených s pracovním výkonem, a to zejména při pracovních cestách.

Argument odkazem na účinek zahájení insolvenčního řízení pak má údajně oporu v ustanovení § 109 odst. 1 písm. d) Insolvenčního zákona, které zbavuje účinku dohodu věřitele a dlužníka, jež založila právo na výplatu srážek ze mzdy nebo jiných příjmů, s nimiž se při výkonu rozhodnutí nakládá jako se mzdou nebo platem. Předmětné ustanovení doslova zní: „*Se zahájením insolvenčního řízení se spojují tyto účinky: nelze uplatnit dohodou věřitele a dlužníka založené právo na výplatu srážek ze mzdy nebo jiných příjmů, s nimiž se při výkonu rozhodnutí nakládá jako se mzdou nebo platem.*“

V dostupných komentářích k ustanovení § 282 a § 277 Občanského soudního řádu není s ustanovením § 148 Zákoníku práce a dohodou o srážkách ze mzdy počítáno.³⁶ Bohužel, též dostupné komentáře k Insolvenčnímu zákonu nezmiňují explicitně ustanovení § 148 Zákoníku práce,

³⁶ Blíže viz SVOBODA, K., P. SMOLÍK, J. LEVÝ, R. SÍNOVÁ, et al. *Občanský soudní řád: Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 980 a násl. či LAVICKÝ, P. et al. *Občanský soudní řád: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, autorem M. Hrdlička.

ale ustanovení § 2045 Občanského zákoníku.³⁷ Dokonce ani Důvodová zpráva k návrhu zákona, který byl následně publikován pod č. 294/2013 Sb., neuvádí ustanovení § 148 Zákoníku práce, ale konstataje: „*Doplnění § 109 odst. 1 Insolvenčního zákona o písmeno d) je reakcí na úpravu obsaženou v § 2045 a násł. nového Občanského zákoníku a logicky navazuje na úpravu obsaženou v § 2 písm. g) Insolvenčního zákona [srovnej i Důvodovou zprávu k tomuto ustanovení]. Je zjevné, že dohoda o srážkách ze mzdy se v duchu označené úpravy nemůže prosadit (nelze ji uplatnit) poté, co nastanou účinky zahájení insolvenčního řízení (jinak by byl nevratným způsobem poškozen princip poměrného uspokojení věřitelů, jenž insolvenčnímu řízení vévodí) [srovnej bod 2].*“³⁸

Takto položeným argumentům lze oponovat historickým výkladem, a tedy poukazem na skutečnost, že ani jedno ze zmíněných ustanovení Občanského soudního řádu se významově od účinnosti Zákoníku práce z roku 1965 nezměnilo. Systematický argument nás pak vede k tomu, že speciální úprava je obsažena v Zákoníku práce, který i Občanský soudní řád potřebuje k výkladu pojmu mzda, náhrada mzdy, cestovní náhrady, pracovní poměr a dalších relevantních pracovněprávních institutů. Pokud procesní právo aplikuje bez jakýchkoliv pochybností ustanovení § 109 a násł. Zákoníku práce, pak nelze vznést argument, že Zákoník práce je nepoužitelný, protože se jedná o převážně soukromoprávní předpis. Smysl ustanovení § 109 odst. 1 písm. d) Insolvenčního zákona pak jde proti výkladům o nepoužitelnosti ustanovení § 148 Zákoníku práce v tom, že předmětné ustanovení potvrzuje svou existenci speciální povahu dohody o srážkách ze mzdy. Právě pro její specifickou povahu uznanou procesním právem je nutno vyloučit účinek dohody o srážkách ze mzdy v insolvenčním řízení, neboť dlužník by tak mohl efektivně zvýhodňovat jen některé své věřitele. Takové explicitní vyloučení ovšem v exekučním právu stále postrádáme.

Uvedené chtěla napravit jedna z posledních novel Občanského soudního řádu. Novela ustanovení § 282 odst. 1 Občanského soudního řádu zamýšlela na konci odstavce doplnit větu: „*Ode dne doručení nařízení výkonu rozhodnutí plátce mzdy neprovádí do výše podle § 276 srážky ze mzdy*

³⁷ Blíže viz MORAVEC, T. Komentář k ustanovení § 109 [Účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení – jejich výčet a trvání]. In: J. HÁSOVÁ, H. ERBSOVÁ, T. MORAVEC, L. MÜLLEROVÁ, V. NOVOTNÝ, L. SMRČKA, V. ŠMEJKAL, P. TARANDA. *Insolvenční zákon*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 341.

³⁸ Blíže viz Zvláštní část Důvodové zprávy k bodu 64, tisk č. 929, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2013.

na základě dohody o srážkách ze mzdy.”³⁹ Srážky ze mzdy na základě dohody o srážkách ze mzdy by bylo možné provádět pouze po provedení srážek na základě nařízeného výkonu rozhodnutí. V Důvodové zprávě ke změně ustanovení § 282 odst. 1 Občanského soudního řádu ministerstvo konstatovalo, že v insolvenčním řízení i exekučním řízení shodně platí, že dohoda o srážkách ze mzdy je již nevykonatelná.⁴⁰

Uvedený novelizační bod byl nakonec vypuštěn na základě zásadní připomínky Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky, které, naopak, dohodám o srážkách ze mzdy přisuzuje jejich relevantnost z hlediska exekučního práva.⁴¹ Jiným dokladem zmíněného názoru je poslední neúspěšná novela Zákoníku práce, kde vypuštění úpravy dohody k uspořojení pohledávky zaměstnavatele dle ustanovení § 146 písm. b) Zákoníku práce bylo odůvodněno: „*Věcným argumentem je, že by nemělo být možné, aby srážky sjednané mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem ve prospěch třetích osob nabývaly pořadí, a tím mohly odsouvat zajišťovací nebo exekuční srážky.*”⁴² Vypuštěním úpravy této specifické dohody by dle navrhovatele měla být vyloučena možnost, „*aby tyto platby ohrozily provádění dalších srážek ze mzdy.*”⁴³

Závěr

Ustanovení § 148 Zákoníku práce počítá s výkonem rozhodnutí dle Občanského soudního řádu a obsahuje pro tento případ dva příkazy. Jeden z nich je nutno vyložit tak, že dohoda o srážkách ze mzdy má specificky upravené pořadí; v jejím případě se tak pro určení pořadí nepoužije Občanský soudní řád. Výklad úpravy v ustanovení § 148 Zákoníku práce, jakž i ustanovení § 282 a § 277 Občanského soudního řádu způsobem, že se pracovněprávní úprava pořadí dohody o srážkách ze mzdy uplatní pouze tehdy, kdy zde není nařízen nucený výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy, odpovídá subjektivně historickému, systematickému, jazykovému

³⁹ Srovnej novelizační bod 8 původní verze zákona, kterým se mění Občanský soudní řád a další související zákony, č.j. OVA 251/17, PD KORNAEMF8NAV. Verze k 11. říjnu 2016.

⁴⁰ Blíže viz Zvláštní část Důvodové zprávy k bodu 9. verze zákona, kterým se mění Občanský soudní řád a další související zákony, č.j. OVA 251/17, PD KORNAEMF8NAV. Verze k 11. říjnu 2016.

⁴¹ Blíže viz dokument nazvaný Připomínky k návrhu zákona, kterým se mění Občanský soudní řád a další související zákony, č.j. MPSV-2016/216996-51.

⁴² Blíže viz Zvláštní část Důvodové zprávy, bod 73, tisk č. 903, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2016.

⁴³ Blíže viz Zvláštní část Důvodové zprávy, bod 73, tisk č. 903, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2016.

i teleologickému výkladu. Takovýto výklad též odporuje samotnému smyslu dohody o srážkách ze mzdy, což je prevence. Pokud by věřitel dohody o srážkách ze mzdy věděl, že jej předejdě každý jiný věřitel, který důsledně využije možnosti získat exekuční titul a bude úspěšně žádat o nařízení výkonu rozhodnutí, pak by jistě i věřitel z dohody o srážkách ze mzdy šel touto cestou.

Přesto je nutno podotknout, že pro všechny plátce mzdy, kteří byli či jsou konfrontováni s problémem kolize dohody o srážkách ze mzdy s nařízeným výkonem rozhodnutí je tato zkušenost natolik poučná, že napříště neuzařírají dohody o srážkách ze mzdy či jiných příjmů, respektive nedávají souhlas k dohodám o srážkách ze mzdy či jiných příjmů uzavřených ve prospěch jiných věřitelů, než jsou oni sami. Uvedeným jednoduchým opatřením sice dochází k efektivnímu řešení předestřené výzkumné otázky, současně ovšem se podvazuje předmětný institut dohod o srážkách ze mzdy a jiných příjmů; institut, který jen tak-tak přežil re-kodifikaci soukromého práva a pracovního práva.

Seznam bibliografických odkazů

- ANDRAŠČÍKOVÁ, M., P. HLOUŠKOVÁ, E. HOFMANNOVÁ, P. KNEBL, Z. SCHMIED, L. TOMANDLOVÁ a L. TRYLČ. *Zákoník práce, prováděcí nařízení vlády a další související předpisy s komentářem k 1. 1. 2014.* 8. aktualiz. vyd. Olomouc: ANAG, 2014.
- BĚLINA, M., L. DRÁPAL, et al. *Zákoník práce: Komentář.* 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 1640 s. ISBN 978-80-7400-290-8.
- Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění Občanský soudní řád a další související zákony.* č.j. OVA 251/17, PD KORNAEMF8NAV.
- ELIÁŠ, K. et al. *Občanský zákoník: 2. sv.: Velký akademický komentář.* Praha: Linde, 2008.
- FETTER, R. W. Dohoda o srážkách ze mzdy a jiných příjmů jako zajišťovací prostředek k uspokojení pohledávky za zaměstnancem. In: *ZF.* 2013, č. 3, s. 19.
- HOCHMAN, J., L. JOUZA a A. KOTTNAUER. *Komentář k Zákoníku práce a souvisejícím předpisům doplněný o výňatky z důvodových zpráv, jidikaturu a vzory typických smluv a podání.* Praha: Linde, 1999.
- WITZ, K. et al. *Československé pracovní právo: Učebnice.* Praha: Orbis, 1967.

Doc. JUDr. Martin Štefko, Ph.D.

Právnická fakulta
Univerzita Karlova v Praze
Náměstí Curieových 901/7
116 40 Praha 1
Česká republika
stefkom@prf.cuni.cz

Trestný čin krádeže z pohľadu justičnej praxe¹

Crime of Theft from the Judicial Practice Point of View

Adrián Jalč

Abstract: The paper deals with the most common crime in the Slovak Republic – theft, with a special focus laid on burglary. The emphasis is put on a detailed definition of the criminal offense of theft by the currently valid legislation, with reference to the practical examples, the case law and the amount of punishment itself for the offenders of this crime.

Key Words: Criminal Law; Offence; Theft; Culpability; Theft by Burglary; Damage; Case Law; the Slovak Republic.

Abstrakt: Príspevok sa zaobráva najrozšírenejším trestným činom v Slovenskej republike – krádežou, a to so zameraním na krádež vlámaním. Dôraz sa kladie na trestnoprávne vymedzenie krádeže podľa aktuálne platného právneho stavu, s poukázaním na praktické príklady, judikatúru a samotnú výšku trestu pre páchateľov predmetnej trestnej činnosti.

Kľúčové slová: Trestné právo; trestný čin; krádež; zavinenie; krádež vlámaním; škoda; judikatúra; Slovenská republika.

Úvod

Trestný čin krádeže podľa platnej právnej úpravy patrí do štvrtej hlavy Zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“), ktorá poskytuje ochranu vlastníckemu právu, bez ohľadu na jeho druh a formu, pričom vlastnícke právo alebo práva príbuzné vlastníckemu právu sú jediným alebo primárnym objektom trestného činu.

V teórii trestného práva sa ustáliло členenie trestných činov proti majetku do troch skupín:

¹ Predložený príspevok podporila Agentúra na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-16-0106: „Trestnoprávna ochrana života a zdravia v podmienkach Slovenskej republiky“, zodpovedný riešiteľ doc. JUDr. Miroslava Vráblová, PhD.

1. trestné činy, pre ktoré je charakteristické obohatenie sa páchateľa na škodu cudzieho majetku, kam okrem krádeže patria napríklad aj sprenevera, podvod, úžera a podobne;
2. trestné činy, pre ktoré je charakteristické úmyselné poškodzovanie majetku, kam patria napríklad poškodzovanie veriteľa, poškodzovanie cudzej veci, porušovanie povinností pri správe cudzieho majetku a podobne;
3. trestné činy, pre ktoré je charakteristické koristenie z trestnej činnosti, kam patria trestné činy podielnictva a legalizácie príjmu z trestnej činnosti.

Trestný zákon sice nerozlišuje medzi hnutel'nými vecami a nehnutel'nými vecami, ale je zrejmé, že „niektoré trestné činy môžu byť spáchané len na hnutel'ných veciach, iné tak na hnutel'ných, ako aj na nehnutel'ných veciach, ďalšie len na nehnutel'ných veciach.“²

Jedným zo znakov, ktoré určujú povahu činu a výšku trestnej sadzby v štvrtej hlave Trestného zákona, je výška škody. Škodou sa podľa § 124 ods. 1 a 2 Trestného zákona rozumie:

- ⊕ ujma na majetku alebo reálny úbytok na majetku alebo na právach poškodeného alebo jeho iná ujma, ktorá je v príčinnej súvislosti s trestným činom, bez ohľadu na to, či ide o škodu na veci alebo škodu na právach;
- ⊕ získanie prospechu v príčinnej súvislosti s trestným činom;
- ⊕ ujma na zisku, na ktorý by poškodený, vzhľadom na okolnosti a svoje pomery, inak mal nárok, alebo ktorý by mohol odôvodnenie dosiahnuť.

Ak oprávnená osoba, spravidla vlastník veci, dala súhlas na nakladanie so svojou vecou, páchateľ nie je trestne zodpovedný, lebo „ide o okolnosť vyučujúcu protiprávnosť, a to aj v tom prípade, ak sa páchateľ omylom domnieval, že poškodený dal súhlas.“³ Dodatočný súhlas tiež môže znížovať závažnosť činu.

² Bližšie pozri IVOR, J. et al. *Trestné právo hmotné 2: Osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, cit. 1, s. 141.

³ Bližšie pozri IVOR, J. et al. *Trestné právo hmotné 2: Osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 145.

Krádež a s ňou súvisiace otázky z hľadiska pozitívneho práva a kazuistiky

Na základe uvedených kritérií možno krádež definovať ako trestný čin, pre ktorý je charakteristické:

- ⊕ obohatenie sa na škodu cudzieho majetku;
- ⊕ hmotným predmetom útoku je cudzí majetok, konkrétnie hnuteľné veci;
- ⊕ všeobecný subjekt, teda každá fyzická osoba, ktorá naplní skutkovú podstatu trestného činu, môže byť páchateľom krádeže;
- ⊕ úmyselné konanie spočívajúce v zmocnení sa cudzieho majetku (hnuteľnej veci); a
- ⊕ spôsobenie aspoň malej škody, s výnimkou ustanovenia § 212 ods. 2 Trestného zákona, ktoré je spolu s ustanovením § 212 ods. 1 Trestného zákona základným ustanovením a je k nemu v pomere špeciality.

Trestný čin krádeže je konkrétnie upravený v § 212 štvrtej hlavy Trestného zákona. Krádež je typickým trestným činom proti majetku, ktorý je aj v zahraničí kvalifikovaný ako jeden z najčastejšie páchaných druhov predmetnej trestnej činnosti.⁴ Uvedené ustanovenie (§ 212 Trestného zákona) pozostáva z dvoch základných skutkových podstát trestného činu krádeže v odsekokoch 1 a 2 a z kvalifikovanej skutkovej podstaty v odsekokoch 3, 4 a 5.

Krádežou sa teda rozumie prisvojenie si cudzej veci páchateľom tým, že sa jej zmocní a spôsobí tak malú škodu, pričom sa potrestá odňatím slobody až na dva roky (§ 212 ods. 1 Trestného zákona). Rovnako sa potrestá páchateľ, ak si prisvojí cudziu vec tým, že sa jej zmocní a

- ⊕ čin spácha vlámaním;
- ⊕ bezprostredne po čine sa pokúsi uchovať si vec násilím alebo hrozbohou bezprostredného násilia;
- ⊕ čin spácha na veci, ktorú má iný na sebe alebo pri sebe;
- ⊕ takou vecou je vec z úrody z pozemku, ktorý patrí do polnohospodárskeho pôdneho fondu, alebo drevo z pozemku, ktorý patrí do lesného pôdneho fondu, alebo ryba z rybníka s intenzívnym chovom;

⁴ Bližšie pozri FIELD, S. *Trends in Crime Revisited: A Research, Development and Statistics Directorate Report*. London: Home Office, 1999, s. 195.

- ✚ čin spácha na veci, ktorej odber podlieha spoplatneniu na základe osobitného predpisu, alebo bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvanásť mesiacoch postihnutý (§ 212 ods. 2 Trestného zákona).

Vecou sa podľa § 130 ods. 1 a 2 Trestného zákona rozumie:

- hnutel'ná vec alebo nehnuteľná vec, byt alebo nebytový priestor, zviera, ak z jednotlivých ustanovení tohto zákona nevyplýva niečo iné;
- ovládateľná prírodná sila alebo energia;
- cenný papier bez ohľadu na jeho podobu;
- peňažné prostriedky na účte;
- príjem z trestnej činnosti, ako aj zisky, úroky a iné úžitky z týchto príjmov;
- listina, ktorá je podkladom uplatnenia si právneho nároku; alebo
- majetkové právo alebo iná peniazmi oceniteľná hodnota.

Za vec sa považujú aj nehmotná informácia, dátá výpočtovej techniky alebo obrazový záznam na technickom nosiči. Z uvedeného vymedzenia je zrejmé, že slovenské trestné právo pojem vec vykladá extenzívnejšie, vzhľadom k tomu, že vecou môže byť tiež nehmotná informácia.⁵

Na vymedzenie pojmu cudzia vec je potrebné najskôr definovať pojem vlastná vec, ktorou je taká vec, ku ktorej má vlastník nasledujúce oprávnenia:

- ✚ držať ju – ius possidendi;
- ✚ užívať, požívať jej plody a úžitky – ius utendi et fruendi;
- ✚ nakladať s ňou – ius disponendi.

Vlastnícke právo, a podobne tiež spoluľastnícke právo je všeobecným, priamym právnym panstvom nad vecou; je právom absolútym, pôsobiacim voči všetkým (erga omnes) a zodpovedá mu povinnosť všetkých ostatných nerušiť vlastníka (správcu alebo inú osobu, ktorá má vec oprávnene u seba) vo výkone jeho práva (oprávnení) k veci. Práve absencie predmetných znakov má za následok, že pôjde o cudziu vec, ktorá je častým pojmovým znakom predovšetkým trestných činov proti majetku, a teda i trestného činu krádeže. Cudzou vecou sa rozumie vec, ktorá nepatrí páchateľovi bud' vôbec, alebo nepatrí výlučne len jemu. V prvom prípade páchateľ nie je vlastníkom ani spoluľastníkom veci a v druhom

⁵ Podobne k uvedenej problematike pristupujú tiež iné právne poriadky; bližšie pozri HÖENACK, S. A. a W. C. WEILER. A Structural Model of Murder Behaviour and the Criminal Justice System. *American Economic Review*. 1980, 30(3), s. 327-341.

priípade pôjde o právny režim podielového spoluľastníctva, kedy nepatrí vec výlučne len páchateľovi. Z uvedeného vyplýva, že i spoluľastník sa môže dopustiť trestného činu krádeže – vtedy, ak sa zmocní veci, ktorá je v podielovom spoluľastníctve, s úmyslom nakladať s ňou tak, akoby patrila výlučne jemu. V prípade bezpodielového spoluľastníctva manželov je situácia, keď pôjde o trestný čin krádeže, zrejmá. V prípade, že je vec v bezpodielovom spoluľastníctve manželov, teda sa o jej nadobudnutie pričinili obidva manželia, nie je vec spôsobilým predmetom útoku (cudzou vecou) a nepôjde o trestný čin krádeže spáchaný druhým manželom. V prípade, že vec nepatrí do bezpodielového spoluľastníctva manželov, ako je napríklad vec, ktorú nadobudol jeden z manželov pred uzavretím manželstva, autorské diela alebo veci vylúčené z bezpodielového spoluľastníctva manželov podľa § 143 Občianskeho zákonníka, teda ak je jeden z manželov výlučným vlastníkom veci, je vec spôsobilým predmetom útoku a pôjde o trestný čin krádeže.

Podľa rozhodnutí súdov Slovenskej republiky sú cudzou vecou tiež:

- ⊕ neodovzdané peniaze predstavujúce cenu poskytnutej služby vo vzťahu k tomu, kto službu poskytol (R 33/1991);
- ⊕ peniaze z odovzdanej výhry v kartovej hre vo vzťahu k tomu, kto prehral, a peniaze z neodovzdanej výhry v kartovej hre vo vzťahu k tomu, kto vyhral (R 13/1976).

Prisvojením si veci sa podľa § 130 ods. 4 Trestného zákona rozumie neoprávnené odňatie veci z dispozície vlastníka alebo inej osoby, ktorá ju má oprávnene, bez súhlasu, s úmyslom s ňou nakladať ako s vlastnou vecou. Prisvojením sa teda rozumie získanie možnosti trvalej dispozície s vecou, čiže vylúčenie doterajšieho vlastníka alebo faktického držiteľa z jej držby, užívania a nakladania s vecou. Trvale pritom neznamená len navždy, ale aj na dobu neurčitú, teda dovtedy, kým sa páchateľ nerozchodne s vecou naložiť inak alebo kým vec nie je odňatá orgánmi činnými v trestnom konaní. Z hľadiska prisvojenia je potrebné vymedziť pojem zmocnenie, ktorým sa podľa rozhodnutia R 21/1972 rozumie situácia, keď páchateľ vec odníme z faktickej moci osoby, ktorá nad ňou túto moc má, a tým vytvorí taký stav, ktorým skutočnému vlastníkovi fakticky znemožňuje nakladanie s jeho vecou, a zároveň umožňuje nakladanie s vecou pre seba.

Prisvojením si veci z cudzieho majetku zmocnením sa jej a spôsobením škody malej, t.j. prevyšujúcej 266 EUR, je trestný čin krádeže vo svojej základnej skutkovej podstate podľa § 212 ods. 1 Trestného zákona

dokonaný. Za trestný čin krádeže podľa § 212 ods. 1 Trestného zákona treba považovať i pokračujúci trestný čin krádeže, pri ktorom je jednotlivými útokmi spôsobená škoda menšia ako malá, ak po ich spočítaní výška škody dosiahne hodnotu malej škody.

V zmysle § 212 ods. 2 Trestného zákona sa páchateľ dopustí trestného činu krádeže aj vtedy, ak si prisvojí cudziu vec tým, že sa jej zmocní niektorým z uvedených spôsobov. Zákonným znakom v danom odseku už nie je spôsobenie škody, i keď hodnota odcudzenej veci nie je bezvýznamná pri ukladaní trestu a pre posúdenie trestnosti takéhoto činu podľa § 10 ods. 2 Trestného zákona, teda vzhľadom na spôsob vykonania činu a jeho následky, okolnosti, za ktorých je spáchaný, mieru zavinenia a pohnútku páchateľa, je jeho závažnosť viac ako nepatrnná. Pri kvalifikácii skutku podľa § 212 ods. 2 Trestného zákona je potrebné zohľadniť všetky obsiahnuté znaky, pričom faktická konzumpcia vylučuje právne posúdenie skutku podľa jednej takejto kvalifikácie druhou.

Trestný čin krádeže je spáchaný vlámaním, ak páchateľ vnikol do uzavretého priestoru nedovoleným prekonaním uzamknutia alebo prekonaním inej zabezpečovacej prekážky použitím sily alebo ľstou. Uzamknutím sa rozumie tiež viditeľná mechanická prekážka, ktorou je vec opatrená, aby k nej neoprávnené osoby mali stážený alebo zamedzený prístup. Vlámaním sa teda, zjednodušene, rozumie odstránenie prekážky postavenej medzi páchateľa a odcudzovanú vec, ktorej účelom je vylúčiť zmocnenie sa veci.

Trestný čin krádeže je spáchaný aj vtedy, ak sa páchateľ, ktorý si prisvojí cudziu vec tým, že sa jej zmocní, bezprostredne po čine pokúsi uchovať si vec násilím alebo hrozou bezprostredného násilia. Znakiem takejto skutkovej podstaty sú:

- ⊕ bezprostrednosť: páchateľ sa bezprostredne po čine, nie s odstupom čo aj len hodín, pokúsi uchovať si vec;
- ⊕ pokus uchovať si vec: stačí, ak sa páchateľ uvedeným spôsobom o to pokúsi; nie je rozhodujúce, či úsilie uchovať si odcudzenú vec bolo úspešné;
- ⊕ násilie alebo hroza bezprostredného násilia po čine: páchateľ použije násilie alebo hrozu bezprostredného násilia až po tom, čo sa zmocnil cudzej veci, čím sleduje ciel' uchovať si vec pred vlastníkom alebo inou oprávnenou osobou. Ak by násilie alebo hrozu bezprostredného násilia použil pred činom, spáchal by trestný čin lúpeže.

O trestný čin krádeže pôjde i vtedy, ak podľa § 212 ods. 2 písm. c) Trestného zákona čin páchateľ spácha na veci, ktorú má iný na sebe alebo pri sebe. Pôjde teda o odcudzenie vecí „na sebe“, napríklad oblečenia, šperku, doplnku a podobne, a vecí „pri sebe“, napríklad tašky, dáždnika, mobilného telefónu a podobne, a to aj vtedy, ak s vecami nie je v priamom kontakte, ale má ich v bezprostrednej blízkosti, napríklad odložený odev vo vlaku.

Ak je vecou, ktorú si páchateľ prisvojí tým, že sa jej zmocní, vec z úrody z pozemku, ktorý patrí do pol'nohospodárskeho pôdneho fondu, alebo drevo z pozemku, ktorý patrí do lesného pôdneho fondu, alebo ryba z rybníka s intenzívnym chovom, pôjde o trestný čin krádeže. Dôležitou skutočnosťou na naplnenie uvedenej skutkovej podstaty je vymedzenie jednotlivých pojmov v osobitných zákonoch. Konkrétnie ide o Zákon č. 220/2004 Z.z. o ochrane a využívaní pol'nohospodárskej pôdy, v ktorom je vymedzené, čo sa rozumie pod pol'nohospodárskym pôdnym fondom, d'alej Zákon č. 326/2005 Z.z. o lesoch, v ktorom sú vymedzené pojmy les a lesný pozemok, a nakoniec Zákon č. 139/2002 Z.z. o rybárstve, v ktorom je vymedzené, čo sa rozumie pod pojmom rybník s intenzívnym chovom.

Taktiež sa jedná o krádež, ak páchateľ spácha čin na veci, ktorej odber podlieha spoplatneniu na základe osobitného predpisu. Pôjde preto všetkým o neoprávnený odber elektrickej energie, vody, plynu, tepla a podobne. Právne posúdenie neoprávneného odberu závisí od okolnosti konkrétneho prípadu, t.j. „od toho, akým konkrétnym konaním páchateľ dosiahol neoprávnený odber...“⁶ a teda, či pôjde o trestný čin:

- ⊕ krádeže, ak páchateľ odoberá napríklad elektrickú energiu bez toho, aby niekoho uviedol do omylu alebo využil nieči omyl, napríklad nelegálnym pripojením sa na rozvod;
- ⊕ podvodu, ak páchateľ pri odbere uvedie niekoho do omylu alebo využije nieči omyl, napríklad technickou manipuláciou doceli, že elektromer vykazuje menšiu spotrebu.

A nakoniec, podľa § 212 ods. 2 písm. f) Trestného zákona bude páchateľ postihnutý za trestný čin krádeže, ak bol v predchádzajúcich dvanásťich mesiacoch postihnutý za obdobný čin. Pod pojmom postihnutý za obdobný čin sa rozumie už sankcionovaná fyzická osoba alebo osoba, vo-

⁶ Bližšie pozri IVOR, J. et al. *Trestné právo hmotné 2: Osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 151.

či ktorej bolo prijaté opatrenie za protiprávne konanie iné ako trestný čin, t.j. priestupok alebo obdobný delikt, najmä správny delikt alebo disciplinárny delikt, ktoré upravujú početné právne normy. Za takto postihnutú sa nebude považovať osoba, ktorej boli uložená sankcia alebo opatrenie v zmysle týchto právnych nariem zahladené.

Okolnosťou podmieňujúcou použitie vyššej trestnej sadzby, a teda zvyšujúcou závažnosť trestného činu krádeže je predovšetkým spôsobenie škody väčzej, škody značnej a škody veľkého rozsahu. Ide o jeden zo znakov kvalifikovanej skutkovej podstaty trestného činu krádeže (§ 212 ods. 3 až 5 písm. a) Trestného zákona). Škodou väčšou sa rozumie najmenej desaťnásobok škody malej, t.j. najmenej 2 660 EUR, značnou škodou je najmenej jej stonásobok, t.j. 26 600 EUR, a škodou veľkého rozsahu je najmenej jej päťstonásobok, t.j. 133 000 EUR.

Podľa § 212 ods. 3 Trestného zákona sa páchateľ potrestá odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky, ak spáchal čin uvedený v už spomínaných odsekoch 1 alebo 2:

- a) a spôsobí ním väčšiu škodu;
- b) hoci bol za taký čin v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch odsúdený, pričom odsúdením sa nerozumie len odsúdenie za krádež, ale aj za iný obdobný čin, ktorým si páchateľ prisvojil cudziu vec alebo jeho úmysel k tomu smeroval (napríklad lúpež); lehota sa počíta od právoplatnosti skoršieho rozsudku a v prípade, že v dobe rozhodovania podľa tohto ustanovenia je skoršie odsúdenie zahadené alebo o nám z iného dôvodu platí fikcia neodsúdenia, nemožno ho považovať za zákonom požadovaný znak potrebný na uplatnenie tohto ustanovenia. V prípade, že od právoplatnosti skoršieho rozsudku uplynula doba dlhšia ako dvadsaťštyri mesiacov, použije sa ustanovenie § 37 písm. m) Trestného zákona, t.j. všeobecne príťažujúca okolnosť, ked' bol páchateľ za trestný čin už odsúdený;
- c) z osobitného motívu, t.j. na objednávku, z pomsty, v úmysle zakryť alebo uľahčiť iný trestný čin, z národnostnej, etnickej alebo rasovej nenávisti alebo nenávisti z dôvodu farby pleti alebo so sexuálnym motívom.

Taktiež sa páchateľ prísnejšie potrestá podľa § 212 ods. 4 Trestného zákona, ak spáchal čin uvedený v odsekoch 1 alebo 2:

- a) a spôsobí ním značnú škodu;

- b) závažnejším spôsobom konania, teda podľa § 138 Trestného zákona, po dlhší čas, využitím tiesne, neskúsenosti, odkázanosti alebo podriadenosti, organizovanou skupinou alebo na viacerých osobách;
- c) na mieste požívajúcim pietu alebo všeobecnú úctu alebo na mieste konania verejného zhromaždenia alebo obradu; ide predovšetkým o cintoríny, pomníky alebo miesta cirkevného alebo iného obradu a podobne;
- d) na veci, ktorá požíva ochranu podľa osobitného predpisu; ide napríklad o Zákon č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu, Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva (č. 159/1991 Zb.) a podobne, teda predovšetkým o pamiatky a veci patriace do kultúrneho dedičstva;
- e) tým, že taký čin zorganizuje, teda je organizátorom, ktorý riadil alebo zosnoval trestný čin krádeže, pričom pri použití tejto okolnosti „neprichádza do úvahy súčasné použitie všeobecnej pritiažujúcej okolnosti, keď páchateľ spáchal trestný čin ako organizátor podľa § 37 písm. k) Trestného zákona.“

Nakoniec sa páchateľ dopustí trestného činu krádeže vo svojej kvalifikovanej podstate, ak spácha čin uvedený v odsekoch 1 alebo 2:

- a) a spôsobí ním škodu veľkého rozsahu;
- b) ako člen nebezpečného zoskupenia, teda ako člen zločineckej alebo teroristickej skupiny (§ 129 Trestného zákona);
- c) za krízovej situácie, ktorou sú podľa § 134 ods. 2 Trestného zákona núdzový stav, výnimočný stav, vojnový stav alebo vojna, ktoré bližšie definuje Ústavný zákon č. 227/2002 Z.z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov.

Pohľad optikou orgánov činných v trestnom konaní

Na základe pokynu Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky sa upravuje postup prokurátorov v trestnom konaní pri výklade a aplikácii skutkovej podstaty trestného činu krádeže podľa § 212 ods. 1 a ods. 4 písm. b) Trestného zákona a kvalifikačného pojmu vlámanie podľa § 122 ods. 4 a § 138 písm. e) Trestného zákona (ďalej len „Pokyn“). Cieľom je zjednotiť postup orgánov činných v trestnom konaní, a to tak, že prípadné krádeže vlámaním do rodinných domov, pivnič, ako aj motorových vozidiel v prípade odcudzenia so škodou vyššou ako 266 EUR je nutné kvalifikovať podľa § 212 ods. 4 písm. b) Trestného zákona (t.j. „závažnejším spôsobom konania“, s poukázaním na § 138 písm. e) Trestného zákona,

ktorým sa rozumie „vlámaním“), a nie tak, ako prevažne doposiaľ, teda podľa § 212 ods. 2 písm. a) Trestného zákona („čin spácha vlámaním“).

Podľa názoru Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky č. IV/1 Spr 8/16/1000-23 (zrejme vychádzajúceho zo stanovísk Najvyššieho súdu Slovenskej republiky Tpj 78/2011, Tpj 53/2013 a podobne) je tak každá krádež vlámaním, kde je spôsobená škoda na odcudzených veciach v sume do 266 EUR (splňa tak podmienky pre základnú skutkovú podstatu), kvalifikovateľná pod § 212 ods. 2 písm. a) Trestného zákona a každý prípad so spôsobenou škodou na odcudzených veciach nad 266 EUR pri krádeži vlámaním (splňa kvalifikovanú skutkovú podstatu) je nutné kvalifikovať ako § 212 ods. 4 písm. b) Trestného zákona.⁷

Pokyn Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky v podstate iba nekriticky prebral právne názory a stanoviská trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky 116/2012 z 12. decembra 2011, sp. zn. Tpj 78/2011. Predmetný pokyn spôsobil stav, že všetky krádeže, pri ktorých sa páchateľ vlámaním zmocnil cudzej veci v hodnote prevyšujúcej sumu 266 EUR, už nebudú kvalifikované ako prečin krádeže podľa § 212 ods. 2 písm. a) Trestného zákona, ale musia byť posúdené ako zločin krádeže podľa § 212 ods. 1 a ods. 4 písm. b) Trestného zákona, s poukázaním na § 138 písm. e) Trestného zákona (vlámanie). Uvedená zmena v právnej kvalifikácii priniesla tiež zmenu vecnej príslušnosti policajtov podľa § 10 ods. 8 Trestného poriadku, a to tak, že vo veci sa už nebude vykonávať skrátené vyšetrovanie, ale bude potrebné vykonať vyšetrovanie, a teda vo veci budú konat vyšetrovatelia Policajného zboru, a nie povolení príslušníci Policajného zboru ako doteraz.

Stanoviská Najvyššieho súdu Slovenskej republiky a Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky sú jednoznačne právno-pozitívne konzistentné. Týkajú sa konzumácie skutkových podstát, prípadne subsumpcie niektorých okolností vzťahujúcich sa na trestné činy krádeže, porušova-

⁷ Právne vety pokynu Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky: „Ak si páchateľ prisvojí cudziu vec tým, že sa jej zmocní, spôsobí tak najmenej malú škodu a spácha čin vlámaním, naplní zákonné znaky zločinu krádeže podľa § 212 ods. 1, ods. 4 písm. b) Trestného zákona, pri použití § 138 písm. e) Trestného zákona. Takéto právne posúdenie skutku jeho podradením pod kvalifikovanú skutkovú podstatu trestného činu krádeže je v pomere špeciality k právnej kvalifikácii skutku ako prečinu krádeže podľa § 212 ods. 2 písm. a) Trestného zákona (základná skutková podstata trestného činu), ktorá sa použije len vtedy, ak páchateľ krádežou vlámaním nespôsobí ani malú škodu (§ 125 ods. 1 Trestného zákona).“

nia domovej slobody, poškodzovania cudzej veci a podobne, ako i vziať základných a kvalifikovaných skutkových podstát.

Problémom uvedených stanovísk je skutočnosť, že vychádzajú z premisy, že krádež vlámaním kvalifikovaným spôsobom znamená spôsobenie škody. Teória trestného práva však pod vlámaním chápe spôsob konania, a nie následok.⁸ Ak však pristúpime k výkladu práva, podľa spomenutých stanovísk zistíme, že ním dochádza ku zmene samotného druhu trestného činu. Kým pri škode do 266 EUR sa jedná o prečin, pri škode nad 266 EUR sa jedná o zločin. Podstatným rozdielom je tak skutočnosť, že kým pri krádeži do 266 EUR hrozí páchateľovi trest odňatia slobody až na dva roky, pri škode o jeden cent vyššej je to už trest v rozmedzí tri roky až desať rokov. Ak sa páchateľ v podmienke dopustí trestného činu krádeže vlámaním a krádežou spôsobí škodu napríklad 270 EUR, hrozí mu trest odňatia slobody až na úrovni skutkovej podstaty trestného činu zabitia.

Záver

Pre trestný čin krádeže platí vo väčšine prípadov v rámci identifikácie motívov páchateľa pravidlo, že „sú to väčšinou racionálne jednotlivci konajúci vo svojom vlastnom záujme“,⁹ a podľa štatistických údajov Policajného zboru Slovenskej republiky ide o jedno z najčastejších protiprávnych konaní uskutočňovaných na našom území.

V justičnej praxi môžeme vzhľadom k vyššie uvedeným skutočnostiam badať tendenciu prílišnej penalizácie protiprávneho konania (v našom prípade krádeže vlámaním). Výhradou k uvedenému prístupu je zjavná neúmernosť trestu, ktorý naráža na zásadu primeranosti trestania.¹⁰

⁸ Trestný čin krádeže je spáchaný vlámaním, ak páchateľ vnikol do uzavretého priestoru nedovoleným prekonaním uzamknutia alebo prekonaním inej zabezpečovacej prekážky použitím sily alebo ľstou, pričom uzamknutím sa rozumie aj viditeľná mechanická prekážka, ktorou je vec opatrená, aby k nej neoprávnené osoby mali stážený alebo zamedzený prístup. Vlámaním sa teda, zjednodušene, rozumie odstránenie prekážky postavenej medzi páchateľa a odcudzovanú vec, ktorej účelom je vylúčiť zmocnenie sa veci. Bližšie pozri napríklad DIANIŠKA, G. et al. *Krádeže vlámaním do bytov*. 1. vyd. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 1999. 176 s.

⁹ Bližšie pozri BECKER, G. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968, 76(2), s. 169.

¹⁰ Bližšie pozri Rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky č. PL. ÚS 106/2011-85, body 23 až 26 týkajúce sa asperačnej zásady.

Súčasná právna úprava § 212 a § 138 Trestného zákona, kde zákonodarca opomenuľ odstrániť duplicitu pojmu vlámanie, respektíve špecifikácie jeho obsahu v súčasnom znení, si tak vyžiada v budúcnosti pravdepodobnú novelizáciu Trestného zákona, respektíve revízny výklad, nakoľko aktuálna predmetná interpretácia vedie vo svojich dôsledkoch k problematickému a nevhodnému výkladu právnej normy.

A aké dôsledky má uplatňovanie zmieneného prístupu v súčasnosti? Je celkom možné, že podozriví páchatelia sú pred orgánmi činnými v trestnom konaní povolenejší a ochotnejší pri uzatváraní odklonov trestného konania¹¹ a de facto sa radšej priznajú k páchaniu trestnej činnosti, aby sa tak vyhli vysokým trestom v súdnom konaní.¹² Je otázne, či je účelom hrozby trestu práve takéto „dokazovanie“ páchateľov podozrivých z trestnej činnosti.

Zoznam bibliografických odkazov

- BECKER, G. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968, 76(2), s. 169.
- DIANIŠKA, G. et al. *Krádeže vlámaním do bytov*. 1. vyd. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 1999. 176 s. ISBN 978-80-8054-529-1.
- FIELD, S. *Trends in Crime Revisited: A Research, Development and Statistics Directorate Report*. London: Home Office, 1999, s. 195. ISBN 1-84082-370-4.
- HOENACK, S. A. a W. C. WEILER. A Structural Model of Murder Behaviour and the Criminal Justice System. *American Economic Review*. 1980, 30(3), s. 327-341.
- IVOR, J. et al. *Trestné právo hmotné 2: Osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, cit. 1, s. 141. ISBN 978-80-8078-308-2.
- JALČ, A. et al. *Prípadové štúdie z trestného práva procesného*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. 237 s. ISBN 978-80-7380-565-4.
- KRATOCHVÍL, V. et al. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 968 s. ISBN 978-80-7179-082-2.

¹¹ Bližšie pozri dokument SRHOLEC, M. *Niekol'ko námietok k aplikácii ustanovení o krádeži vlámaním* [online]. Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a459-niekolko-namietok-k-aplikacii-ustanoveni-o->.

¹² Najmä vzhľadom ku možnosti, ktorú upravuje § 39 ods. 2 písm. d) Trestného zákona.

MADLIAK, J. et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Košice: Vydatel'stvo UPJŠ, 2006. 456 s. ISBN 978-80-7097-695-1.

SOLNAŘ, V. et al. *Systém českého trestního práva: II. Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd. Praha: Novatrix, 2009. 502 s. ISBN 978-80-254-4033-9.

SRHOLEC, M. *Niekol'ko námietok k aplikácii ustanovení o krádeži vlámaním* [online]. Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a459-niekolko-namietok-k-aplikacii-ustanoveni-o->.

ŠIMOVČEK, I. et al. *Trestné právo procesné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. 407 s. ISBN 978-80-7380-617-0.

Zákon č. 300/2005 Z.z. *Trestný zákon v znení neskorších predpisov*.

Doc. JUDr. Ing. Adrián Jalč, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
adrian.jalc@truni.sk

K pracovněprávní úpravě kontroly a sledování zaměstnanců v České republice

Labour Law Regulation of Employee Control and Employee Monitoring in the Czech Republic

Jakub Morávek¹

Abstract: This paper is focused on the legal regulation of the employee monitoring and the control of employees in the legal order of the Czech Republic. In a commentary form, the paper deals with the Section 316 (1) to (3) of the Act No. 262/2006 Coll. Labour Code. This provision states: Without the employer's consent, employees may not use the means of production and working means of the employer including computer technology and the employer's telecommunication equipment for their personal needs. The employer shall be authorised to control the compliance with the prohibition stipulated in the first sentence in an appropriate way. The employer may not, without serious reasons consisting in a special character of the employer's activities, infringe on privacy of an employee at the employer's workplaces and common premises by subjecting the employee to open or secret monitoring, tapping and recording his/her telephone calls or controlling the emails or letters addressed to the employee. If there is a serious reason with respect to the employer consisting in a special nature of the employer's activities which justifies introduction of control mechanisms mentioned above, the employer shall be obliged to inform directly the employee on the scope and the manner of performance of the control.

Key Words: Labour Law; Human Rights; Personal Data Protection; Control of Employee; Employee Monitoring; the Czech Republic.

¹ Autor působí na Katedře pracovního práva a práva sociálního zabezpečení Právnické fakulty Univerzity Karlovy jako tajemník a odborný asistent. Je místopředsedou České společnosti pro pracovní právo a právo sociálního zabezpečení a advokátem v Praze. Příspěvek vznikl díky podpoře poskytované v rámci výzkumného projektu „Soukromé právo a výzvy dneška“, id. č. PROGRES Q03, a zohledňuje stav ke dni 31. srpna 2017. Za podnětné přípomínky a námety děkuji kolegyním a kolegům z Inspektorátu práce. Příspěvek z převážné části vychází z textu autora MORÁVEK, J. Kontrola a sledování zaměstnanců – výklad § 316 Zákoníku práce. *Právní rozhledy*. 2017, roč. 25, č. 17, s. 573-581. ISSN 1210-6410.

Abstrakt: Příspěvek se zaměřuje na právní úpravu sledování a kontroly zaměstnanců v právním řádu České republiky. Konkrétně, komentářovou formou pojednává o obsahu ustanovení § 316 odst. 1 až 3 Zákona č. 262/2006 Sb. Zákoník práce ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Zákoník práce“), dle kterého: Zaměstnanci nesmějí bez souhlasu zaměstnavatele užívat pro svou osobní potřebu výrobní a pracovní prostředky zaměstnavatele, včetně výpočetní techniky, ani jeho telekomunikační zařízení. Dodržování zákazu podle věty první je zaměstnavatel oprávněn přiměřeným způsobem kontrolovat. Zaměstnavatel nesmí bez závažného důvodu spočívajícího ve zvláštní povaze činnosti zaměstnavatele narušovat soukromí zaměstnance na pracovištích a ve společných prostorách zaměstnavatele tím, že podrobuje zaměstnance otevřenému nebo skrytému sledování, odposlechu a záznamu jeho telefonických hovorů, kontrole elektronické pošty nebo kontrole listovních zásilek adresovaných zaměstnanci. Jestliže je u zaměstnavatele dán závažný důvod spočívající ve zvláštní povaze činnosti zaměstnavatele, který odůvodňuje zavedení kontrolních mechanismů, je zaměstnavatel povinen přímo informovat zaměstnance o rozsahu kontroly a o způsobech jejího provádění.

Klíčová slova: Pracovní právo; lidská práva; ochrana osobních údajů; kontrola zaměstnance; sledování zaměstnance; Česká republika.

Úvod

Uplynulo již více jak deset let od nabytí účinnosti českého Zákoníku práce.² V průběhu této, z hlediska požadavků na stálost práva nikoli dlouhé doby do Zákoníku práce podstatně (avšak principiálně správně) zasáhl Ústavní soud České republiky³ a Zákoník práce prošel více jak třemi desítkami novelizací, z nichž některé byly zásadní, některé v podstatě neznamenatelné, některé byly označovány za koncepční a v řadě případů se jednalo o novely zcela nekoncepční.⁴ Klíčovým momentem pro úpravu pracovněprávních vztahů byla taktéž rekodifikace soukromého práva.⁵ Dílčí

² Blíže viz Zákon č. 262/2006 Sb. Zákoník práce.

³ Blíže viz Ústavní soud České republiky ve věci sp. zn. Pl. ÚS 83/06.

⁴ Několika novelám se dokonce podařilo Zákoník práce ubránit, včetně, dle všeho, poslední, aktuálně v Parlamentu České republiky projednávané novely; blíže viz Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, tisk 903/0.

⁵ Ústřední osu rekodifikace soukromého práva tvoří primárně Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník, Zákon č. 90/2012 Sb. o obchodních korporacích a družstvech, Zákon č. 91/2012 Sb. o mezinárodním právu soukromém a Zákon č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva.

význam mělo i přijetí Zákona o státní službě.⁶ Přes to vše, samozřejmě, zůstávají v platnosti ustanovení, která nebyla dotčena přímou novelizací, tedy textovou změnou předpisu, ani novelizací nepřímou, tedy změnou principiálního podkladu či koncepčního základu právní úpravy (pravidla pro určení neplatnosti právního jednání, pravidla kogentnosti a dispozitivnosti, a tak podobně). Uvedená ustanovení by tudíž měla vyjadřovat stále stejnou právní normu.

Za jedno z takových ustanovení, což by mohlo být kvůli jeho nedostatkům s podivem, odmyslíme-li si, že změna pracovněprávní legislativy obvykle sleduje politické a (alespoň částečně i) populistické cíle (relevantní úprava/náprava předmětného ustanovení nemá potenciál ani v jednom směru), lze považovat ustanovení § 316 Zákoníku práce.

Dle teorie⁷ je doba nejméně pět let nezbytná k tomu, aby se ověřilo, zda je konkrétní zákonodárství dobré nebo špatné (zda je pravidlo efektivní z hlediska sledovaného účelu a socioekonomického kontextu). Na základě analýzy aplikačních důsledků se má následně uvážit, zda pravidlo zachovat nebo zda se má zákonodárce prostřednictvím změny (textace) zákonodárství snažit o jeho změnu (aby byl lépe naplněn sledovaný účel), či zda jej má zrušit, neboť předpokládané přínosy deregulace jsou vyšší než přínos (jakékoli) regulace (navíc, při zohlednění nákladů při změně regulace, a tak podobně).

Hodnocení podléhá právní norma, která je mocí výkonnou, a zejména mocí soudní z konkrétního zákonodárství dovozena, a její aplikační důsledky z hlediska socioekonomické reality. Není-li dostatek zejména relevantní judikatury, není co posuzovat. V takovém případě⁸ lze vést úvahu o úpravě, zrušení či ponechání pravidla pouze nepřímo. Tím se rozumí poměřování předpokládaných aplikačních důsledků konečného pravidla, o němž se lze domnívat, že by bylo ze zákonodárství (primárně) soudem dovozeno, vůči předpokládaným aplikačním důsledkům pravidla, které by ze změněného zákonodárství (primárně) soud nejspíše dovodi, případně vůči stavu, který by nejspíše přivedila právní deregulace předmětného jevu.

⁶ Blíže viz Zákon č. 234/2014 Sb. o státní službě.

⁷ Srovnej GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. aktualiz. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 310 s. ISBN 978-80-7380-454-1. Aleš Gerloch na s. 264 uvádí: „*Zda je příslušná právní úprava efektivní, se neukáže zpravidla dříve než za tři až pět let jejího používání. Proto častější změny zákonů jsou nahodilé a zřídka se mohou opírat o poznatky o efektivitě působení dosavadní právní úpravy.*“

⁸ Vynecháme-li případy zcela vadných normativních textů.

I tyto předpoklady splňuje ustanovení § 316 Zákoníku práce, k němuž po více jak deseti letech od nabýtí účinnosti existuje pouze velice omezený okruh judikatury vysokých soudů. Navíc, což je zásadní, soudy se ve svých rozhodnutích věnují jmenovanému ustanovení spíše nesystematicky a povrchně. Můžeme se tudíž stále spíše jen domnívat, jaké jsou/mají být jeho aplikační důsledky. V kontextu této úvahy pak můžeme přemítat o jeho možné novelizaci.

Nejméně ustanovení § 316 odst. 1 až 3 Zákoníku práce⁹ a jeho aplikační důsledky tedy zůstávají předmětem odborného diskurzu. Ten se v nedávné době zintenzivnil v důsledku skutečnosti, že po dohodě Úřadu pro ochranu osobních údajů a Státního úřadu inspekce práce vykonává dohled inspekce práce i nad ustanovením § 316 odst. 1 až 3 Zákoníku práce. S účinností od 29. července 2017 inspekce práce má kompetenci za porušení předmětného ustanovení zaměstnavatele postihnout (§ 11a a § 20a zákona č. 251/2005 Sb.).

Sledování zaměstnanců v kontextu právní úpravy ustanovení § 316 odst. 1 až 3 Zákoníku práce jsme věnovali pozornost již opakován.¹⁰ Nicméně, zejména a právě v návaznosti na řadu otázek, které nastolily poznatky z kontrol realizovaných inspekcí práce, se zdá vhodné k ustanovení § 316 odst. 1 až 3 Zákoníku práce ještě jednou vrátit a pokusit se předložit komentářovou formou jeho komplexní výklad; s ohledem na nesouvisející předmět úpravy zůstane ustanovení § 316 odst. 4 Zákoníku

⁹ Ustanovení § 316 odst. 1 až 3 Zákoníku práce stanoví: „(1) Zaměstnanci nesmějí bez souhlasu zaměstnavatele užívat pro svou osobní potřebu výrobní a pracovní prostředky zaměstnavatele včetně výpočetní techniky ani jeho telekomunikační zařízení. Dodržování zákazu podle věty první je zaměstnavatel oprávněn přiměřeným způsobem kontrolovat. (2) Zaměstnavatel nesmí bez závažného důvodu spočívajícího ve zvláštní povaze činnosti zaměstnavatele narušovat soukromí zaměstnance na pracovištích a ve společných prostorách zaměstnavatele tím, že podrobuje zaměstnance otevřenému nebo skrytému sledování, odposlechu a záznamu jeho telefonických hovorů, kontrole elektronické pošty nebo kontrole listovních zásilek adresovaných zaměstnanci. (3) Jestliže je u zaměstnavatele dán závažný důvod spočívající ve zvláštní povaze činnosti zaměstnavatele, který odůvodňuje zavedení kontrolních mechanismů podle odstavce 2, je zaměstnavatel povinen přímo informovat zaměstnance o rozsahu kontroly a o způsobech jejího provádění.“

¹⁰ Blíže viz například MORÁVEK, J. Kdy je možné evidovat přístup zaměstnance na internet a otevřít jeho e-mailovou poštu?. *Právo pro podnikání a zaměstnání*. 2010, roč. 19, č. 3, s. 3-8. ISSN 1801-6014; MORÁVEK, J. Sledování zaměstnanců v kontextu novely Zákoníku práce. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 6, s. 175. ISSN 1210-6410; a MORÁVEK, J. *Ochrana osobních údajů v pracovněprávních vztazích*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. 436 s. ISBN 978-80-7478-139-1.

práce stranou, přičemž však dříve formulované výhrady k dikci tohoto ustanovení platí i nadále.¹¹

Principiální základ právní úpravy

Právní úprava obsažená v předmětném ustanovení dopadá jak na zaměstnance činné pro zaměstnavatele v pracovním poměru, tak na zaměstnance činné pro zaměstnavatele na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr (dohoda o provedení práce, dohoda o pracovní činnosti). Ustanovení se dotýká několika oblastí, jejichž společným znakem je, jak se podává z označení hlavy VIII části 13 Zákoníku práce, do níž je ustanovení zařazeno, stejně tak jako z Důvodové zprávy k ustanovení § 316 Zákoníku práce,¹² jednak ochrana majetkových zájmů zaměstnavatele (článek 11 Listiny základních práv a svobod), a jednak ochrana osobních práv (osobnostních práv) zaměstnance, zejména soukromí, osobních údajů a listovního tajemství (články 7, 10 a 13 Listiny základních práv a svobod).

Ve vtahu k ochraně majetkových zájmů zaměstnavatele je z hlediska předmětného ustanovení podstatné, zda tyto zájmy a s nimi související kontrola mají být chápány v úzkém smyslu slova, tj. výlučně jako kontrola nakládání s pracovními prostředky ve smyslu ustanovení § 316 odst. 1 Zákoníku práce za účelem ochrany majetkových zájmů zaměstnavatele, nebo v širokém smyslu slova, tedy jako kontrola jak nakládání s pracovními prostředky podle ustanovení § 316 odst. 1 Zákoníku práce, tak i jako kontrola dodržování jiných pracovněprávních povinností zaměstnance, jejichž porušení ze strany zaměstnance by mohlo mít negativní dopad do majetkové sféry zaměstnavatele, tj. včetně například kontroly nakládání s jinými věcmi během výkonu práce než těmi, které jsou uvedeny v ustanovení § 316 odst. 1 Zákoníku práce (například se zbožím), kontroly dodržování povinností v oblasti pracovní doby, a tak podobně. Z dikce ustanovení § 316 odst. 3 Zákoníku práce, kde se hovoří o „zavedení kontrolních mechanismů“ (v těchto slovech lze vidět odkaz na ustanovení § 316 odst. 1 Zákoníku práce), by bylo možné usuzovat na prvnou z variant. Jelikož je však v ustanovení § 316 Zákoníku práce zařazeno ještě zcela ne související ustanovení odst. 4, a jelikož se v ustanovení § 316 odst. 2 hovoří, mimo jiné, o písemnostech adresovaných zaměstnanci, stejně jako o elektronické poště směřované zaměstnanci, tedy o skutečnostech ne-

¹¹ Srovnej zejména MORÁVEK, J. *Ochrana osobních údajů v pracovněprávních vztazích*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. 436 s. ISBN 978-80-7478-139-1.

¹² Srovnej Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna 2002 – 2006, tisk 1153/0.

majících vztah k povinnosti podle ustanovení § 316 odst. 1 Zákoníku práce, je třeba se přiklonit spíše ke druhé z možností, tj. vztáhnout dané ustanovení (zejména ustanovení § 316 odst. 2 a 3 Zákoníku práce) jak ke kontrole ve smyslu odst. 1, tak obecně ke kontrole zaměstnance. V řadě případů (kontrola nakládání s elektronickou poštou, služebním vozem, a tak podobně) může kontrola podle ustanovení § 316 odst. 1 Zákoníku práce, nicméně, spadat v jedno s kontrolou jiných pracovněprávních povinností (pracovní doba a tak dále).

Komentované ustanovení váže a v základu reaguje na základní práva a povinnosti subjektů základního pracovněprávního vztahu tvořící jeho obsah. Ten je definován povinností zaměstnance vykonávat v pracovní době pro zaměstnavatele práci podle pracovní smlouvy dle jeho pokynů, kdy pouze (nejde-li o zákonem uznané překážky v práci, u nichž se stanoví něco jiného) za výkon práce náleží zaměstnanci od zaměstnavatele pracovněprávní odměna (mzda, plat, odměna z dohody), přičemž reflekтуje podstatu vlastnického práva, když zdůrazňuje výlučné právo zaměstnavatele rozhodovat o způsobu využití pracovních a výrobních prostředků (at’ již jsou ve vlastnictví zaměstnavatele nebo nikoli); s ohledem na povahu základního pracovněprávního závazku, neurčí-li zaměstnavatel výlučně jinak, smí zaměstnanec s pracovními a výrobními prostředky nakládat pouze ve směru k realizaci obsahu pracovního závazku, tedy konat jejich prostřednictvím pro zaměstnavatele práci. Zda je daný příkaz řádně respektován, má mít zaměstnavatel právo přiměřeně kontrolovat, tedy tak, aby nedocházelo k nepřiměřenému zásahu do osobnostních práv zaměstnance či třetích osob (viz níže).

Na zbytku ustanovení nezávislou právní úpravu představuje ustanovení § 316 odst. 4 Zákoníku práce, které (částečně zdánlivě)¹³ limituje možnosti zaměstnavatele získávat o zaměstnanci určité informace. Z legislativně-technického hlediska by mělo být nejméně ustanovení § 316 odst. 4 Zákoníku práce od zbytku ustanovení odděleno.

Z uvedeného se podává, že spolu s právní úpravou obsaženou v Zákoníku práce bude v této souvislosti zpravidla v různé míře (viz níže) třeba aplikovat i právní úpravu na ochranu osobních údajů. V řadě případů, zejména budou-li užity prostředky moderní techniky, budou mít kontrola či sledování totiž povahu zpracování osobních údajů.¹⁴

¹³ Blíže viz tamtéž.

¹⁴ Blíže viz ustanovení § 4 písm. a) a e) zákona č. 101/2000 Sb., respektive článku 4 odst. 1 a 2 Obecného nařízení o ochraně osobních údajů.

Komentovaná právní úprava se úzce dotýká obecně konceptu práva na soukromí,¹⁵ včetně práva na důvěrnost přepravovaných zpráv a písemnosti. Při interpretaci a aplikaci dané právní úpravy je tak třeba vycházet, mimo jiné, i z příslušných ustanovení Ústavního pořádku České republiky, zejména z článků 7, 10 a 13 Listiny základních práv a svobod. Ve vztahu k zaměstnavateli se pak jedná primárně o článek 11 Listiny základních práv a svobod. Spolu s ustanoveními Ústavního pořádku, s ohledem na koncept právní úpravy na ochranu osobních údajů, která primárně vychází z práva Evropské unie, je třeba, půjde-li o zpracování osobních údajů, vycházet i z pramenů evropského práva; v základu se na úrovni primárního práva (krom jiného v pozici interpretačního cíle) jedná o článek 8 Listiny základních práv Evropské unie, dále o článek 16 Smlouvy o fungování Evropské unie a na úrovni pramenů sekundárního práva se do 25. května 2018 jedná o směrnici Evropské unie 95/46/ES, která je transponována prostřednictvím zákona č. 101/2000 Sb., a od 25. května 2018 o přímo aplikovatelné Obecné nařízení o ochraně osobních údajů.¹⁶

Dispozice s pracovními a výrobními prostředky (ustanovení § 316 odst. 1 Zákoníku práce)

Základní pracovněprávní vztah je synallagmatickým, věřitelsko-dlužnickým vztahem, jehož základní obsah (ustanovení § 38 Zákoníku práce) je definován závazkem zaměstnavatele přidělovat zaměstnanci práci podle pracovní smlouvy (ustanovení § 34b Zákoníku práce) v rozsahu ujednaného pracovního úvazku (vyjma konta pracovní doby) a za odvedenou práci zaměstnanci platit pracovněprávní odměnu. Pro výkon práce zaměstnavatel musí zaměstnanci vytvářet potřebné (uspokojivé) pracovní podmínky. Z druhé strany je zde v základu závazek zaměstnance podle pokynů zaměstnavatele práci podle pracovní smlouvy osobně konat v rozvržené týdenní pracovní době. Pro práci konanou na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr platí uvedené přiměřeně jejich povaze.

Právě naznačenému schématu spolu s maximou formulovanou článkem 11 Listiny základních práv a svobod odpovídá příkaz vyjadřený ustanovením § 316 odst. 1 Zákoníku práce, dle něž zaměstnanci nesmějí

¹⁵ Ve vztahu k právu na soukromí a informační sebeurčení viz zejména Ústavní soud České republiky ve věci sp. zn. Pl. ÚS 24/10.

¹⁶ Stranou nelze nechat ani širší evropský kontext, konkrétně článek 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

bez souhlasu zaměstnavatele užívat pro svou osobní potřebu výrobní a pracovní prostředky ani výpočetní techniku nebo telekomunikační zařízení, které jim byly zaměstnavatelem k výkonu práce svěřeny či poskytnuty. V odkazovaném ustanovení se nepřesně hovoří „*o prostředcích či výpočetní nebo telekomunikační technice zaměstnavatele*“. Vlastnictví pracovních prostředků a tak dále, které zaměstnavatel zaměstnanci k výkonu práce svěří či poskytne, není podstatné; mohou být ve vlastnictví zaměstnavatele, stejně tak ale je může mít zaměstnavatel v nájmu nebo mohou být předmětem výpůjčky a tak podobně. Podstatné je pouze to, že se nejedná o prostředky zaměstnance; pokud jde o prostředky zaměstnance, pak je rozhodné, zda mají být pro tu chvíli se svolením zaměstnavatele užity k výkonu práce, tedy, zda zaměstnavatel pro tu chvíli nese náklady na jejich užití. Ostatně, ani pojem „*prostředky telekomunikační techniky či výpočetní techniky*“ není přesný, neboť krom zařízení samotných jde (a mnohdy primárně, a zejména) i o související služby (kupříkladu mobilní data, náklady na telekomunikační provoz), které jsou zaměstnavatelem placeny.

Příkaz vyjádřený první větou ustanovení § 316 odst. 1 Zákoníku práce je *de facto* nadbytečný, neboť shodné plyně z povahy věci i z podstaty vlastnického práva a práva na ochranu majetku; ochrana vlastnictví a majetku je v této poloze méněna nikoli jen jako ochrana věcí, se kterými zaměstnanec nakládá, neboť ty, jak již bylo řečeno, nemusí být ve vlastnictví zaměstnavatele, nýbrž i jako ochrana vlastnictví a majetku zaměstnavatele v širším smyslu (i náklady na dispozice s těmito věcmi, byť by nebyly ve vlastnictví zaměstnavatele, by v konečném důsledku nesl zaměstnavatel; bez významu ve zmíněné souvislosti není ani to, zda by k dispozicím pro osobní potřebu docházelo v pracovní době nebo mimo ni). Uvedené platí pro prostředky zaměstnance používané k výkonu práce se souhlasem zaměstnavatele přiměřeně.

Platí tedy, že zaměstnanec smí pracovní nebo výrobní prostředky, prostředky telekomunikační nebo výpočetní techniky či jakékoli jiné věci (včetně s nimi související služby), které mu byly zaměstnavatelem svěřeny či propůjčeny k výkonu práce, využívat, nedohodnou-li se nebo nebudou-li zaměstnavatelem určeno jinak, nebo nerozhodnou-li zaměstnavatel jinak (a zaměstnanec dané rozhodnutí zaměstnavatele akceptuje), výlučně k plnění pracovního závazku.¹⁷ Uvedené z povahy věci nic nemění na tom, co uvádí ustanovení § 1037 a § 1038 Občanského zákoníku, tedy na

¹⁷ Srovnej rovněž Nejvyšší soud České republiky ve věci sp. zn. 21 Cdo 1771/2011.

právu zaměstnance ve stavu nouze nebo v naléhavém veřejném zájmu (primárně za plnou peněžitou náhradu odpovídající míře, ve které byl majetek zaměstnavatele dotčen) na nezbytnou dobu a v nezbytné míře použít cizí věc, pokud účelu není možné dosáhnout jinak. Právní vztah, který v tomto případě vznikne, má však povahu občanskoprávní, a nikoli pracovněprávní.

Příklad: Zaměstnanec má od zaměstnavatele svěřen výlučně k plnění pracovních úkolů mobilní telefon s připojením k internetu. Cena za datové služby činí 50 haléřů za 1 MB. Hlasové služby jsou neomezené – paušální částka činí 500 CZK/měsíčně. Vedle toho má zaměstnanec výlučně k plnění pracovních úkolů svěřen osobní automobil.

Zaměstnanec využije mimo pracovní dobu mobilní telefon k prohlížení internetu pro soukromé účely. Při této příležitosti shlédne několik videí. Celkový datový přenos užití mobilního telefonu pro soukromé účely bude činit 500 MB. Vedle toho zaměstnanec uskuteční mimo pracovní dobu několik soukromých hovorů v celkové délce 30 minut. Konečně, zaměstnanec mimo pracovní dobu realizuje cestu na chatu a zpět služebním vozem, přičemž celkem ujede 300 km; pohonné hmoty si zaměstnanec platí sám.

Důsledky počínání zaměstnance jsou následující:

Ve všech případech se jedná o porušení pracovní kázně (porušení povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k zaměstnancem vykonávané práci), které, jelikož je zaměstnancem zaviněno, zakládá jeho odpovědnost, tedy povinnost snést nepříznivé právní důsledky. Krom jiného může zaměstnavatel na základě tohoto jednání zaměstnance vůči zaměstnanci učinit jednání (právní či faktické – dle závažnosti) směřující ke skončení pracovního poměru (okamžité zrušení pracovního poměru, výpověď z pracovního poměru, písemné upozornění na porušení pracovní kázně a na možnost výpovědi z pracovního poměru). Současně zaměstnanec zaměstnavateli odpovídá za způsobené škody. Zde budou škodu představovat primárně náklady na datový přenos, tj. 250 CZK za mobilní data, dále opotřebování služebního vozu. Spolu s tím bude zaměstnavateli vůči zaměstnanci svědčit právo na vydání bezdůvodného obohacení za užití mobilního telefonu; v důsledku volání škoda nevzniká (vyjma opotřebení přístroje, které však bude zanedbatelné), jelikož je volání neomezené. Stejně by bylo možné uvažovat o nárocích z titulu bezdůvodného obohacení, jde-li o užití vozu k soukromým účelům, neboť tímto zaměstnanec, krom jiného, ušetřil peněžní prostředky, které by musel jinak vynaložit na cestu či přepravu věcí, které služebním vozem převážel, a tak podobně.

Ojinou situaci by se jednalo například tehdy, pokud by zaměstnanec, který směl zaparkovat služební vozidlo před svým domem, jelikož ráno měl jet na pracovní cestu, musel v noci odvést své dítě do nemocnice k akutnímu lékařskému zátkroku. V tomto případě by se jednalo o občanskoprávní vztah a postupovalo by se podle ustanovení § 1037 a § 1038 Občanského zákoníku.

Nelze se ztotožnit s občasně, v rámci odborné veřejnosti prezentovanými názory, že zaměstnavatelé musí do jisté míry tolerovat, vyřizuje-li si zaměstnanec na pracovišti a v pracovní době za použití pracovních prostředků zaměstnavatele soukromé záležitosti. Takové závěry nelze dovozovat ani z rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva¹⁸ či Soudního dvoru Evropské unie k otázce soukromí zaměstnance na pracovišti. Z těchto rozhodnutí vyplývá pouze to, že zaměstnanci svědčí právo na ochranu soukromí i na pracovišti (jako konkrétním místě) mimo dobu, kdy vykonává práci, stejně tak jako v době, kdy práci koná; i po kladní v supermarketu, která celou svou směnu sedí za kasou, má i přes místo, kde se nachází, a práci, kterou vykonává, právo na určitou míru soukromí (pro žádné účely nebude třeba prostřednictvím záznamů z kamrového systému zjišťovat, zda a kolikrát si během směny učesala vlasy či se napila). Z uvedených rozhodnutí však nelze dovodit, že by zaměstnanci svědčilo (v jakémkoli rozsahu) právo na placené pracovní volno k vyřízení soukromých záležitostí, včetně užití (cizích) pracovních prostředků k témtu účelům (to nic nemění na shora uvedeném k ustanovení § 1037 a § 1038 Občanského zákoníku – mimořádná situace může být v kontextu právní úpravy pracovněprávních vztahů překážkou v práci, placenou či neplacenou, avšak ani fakt, že se jedná o překážku v práci, nezakládá právo na volné a bezplatné užití prostředků zaměstnavatele). Obrazně řečeno, soustružník si bez souhlasu zaměstnavatele v pracovní době a ani mimo ní na soustruhu, který obsluhuje, nic pro osobní potřebu vysoustružit nemůže. Tesař si nemůže za použití materiálu a pracovních prostředků zaměstnavatele ničeho mimo výkon práce vytěsat. Pouze odlišná povaha vykonávané práce nemůže daný základní princip změnit. Není možné ani to, aby si manažer, který má mobilní telefon svěřen výlučně k plnění pracovních úkolů, jeho prostřednictvím vyřizoval soukromé záležitosti na náklady zaměstnavatele, pokud s tím zaměstnavatel nevysloví souhlas. Učiní-li tak, zakládá svou odpovědnost a, krom jiného, odpovídá zaměstnavateli za škodu, která mu tím vznikla. Bude tedy poví-

¹⁸ Blíže viz například Niemietz v. Německo, stížnost 13710/88, Klass a ostatní v. Německo, stížnost 5029/71, nebo Malone v. Spojené království, stížnost č. 8691/79.

nen uhradit primárně náklady na realizaci předmětného hovoru. Pokud by snad šlo o tarif s neomezenou možností volání, svědčí zaměstnavateli vůči zaměstnanci, mimo jiné, právo z bezdůvodného obohacení. Stejné bude platit například pro využívání připojení k internetu a tak podobně.

Uvedené v předešlém odstavci však nic nemění na tom, že pokud zaměstnavatel ví, že zaměstnanci užívají pracovní prostředky (například počítače nebo mobilní telefony) v určitém rozsahu k mimopracovním aktivitám, přičemž tato praxe je ze strany zaměstnavatele bez výhrad dlouhodobě tolerována, není možné zaměstnance at' již stávajícího, který postupuje v mezích takové zavedené praxe a zvyklosti, případně nově nastupujícího, který bude jednat v mezích této zvyklosti, sankcionovat za jednání odpovídající takové zavedené praxi. Zavedená praxe však nezvahuje zaměstnavatele práva do budoucna nastavit pravidla odlišně od zavedeného úzu; negativní důsledky lze vyvozovat jen vůči těm jednáním, které odpovídají dřívějšímu zavedenému úzu a které jsou v rozporu se zaměstnavatelem později stanovenými pravidly, k nimž došlo až po změně pravidel zaměstnavatelem. Uvedené závěry staví, mimo jiné, na skutečnosti, že zákon pro souhlas zaměstnavatele ve smyslu ustanovení § 316 odst. 1 Zákoníku práce nepředepisuje žádnou formu, to znamená, že jeho souhlas může být i konkludentní. Vedle toho nic (z jistého hlediska vyjma limitů položených dobrými mravy) nebrání zaměstnavateli předchozí souhlas odvolut; souhlas může být dán i na dobu určitou. Situace by z povahy věci byla částečně odlišná, bylo-li by právo zaměstnance založeno dvou, a nikoli jednostranným právním jednáním.

Svolení k užívání prostředků k mimopracovním účelům, konečně, samo o sobě nijak nesouvisí s právem zaměstnavatele žádat si odpovídající náhradu za jejich užití; práva na náhradu se, nicméně, může zaměstnavatel vzdát, a to i předem.

Kontrola nakládání s pracovními a výrobními prostředky (ustanovení § 316 odst. 1 Zákoníku práce)

Z hlediska ustanovení § 316 odst. 1 Zákoníku práce je zásadní věta druhá. Jak správně konstatoval i Nejvyšší soud České republiky ve věci sp. zn. 21 Cdo 1771/2011, v rozhodnutí, zda a v jakém rozsahu zaměstnavatel zaměstnanci umožní využívat pracovní a výrobní prostředky pro soukromé účely, zaměstnavatel omezen není. Právě opačné však platí o možnosti kontrolovat, zda zaměstnanec zákaz využívání pracovních a výrobních prostředků pro jiné než pracovní účely dodržuje, respektive zda ne-překračuje dovolený rozsah užívání.

Zmocnění zaměstnavatele ke kontrole je v návaznosti na článek 4 Listiny základních práv a svobod třeba vyložit v souladu s principem nezbytnosti tak, že zásah do chráněných zájmů zaměstnance je možný při splnění zákonem předepsaných podmínek (viz níže); musí však být proveden jen v nezbytně nutném rozsahu. Uvedené k principu přiměřenosti u ustanovení § 316 odst. 2 Zákoníku práce níže platí obdobně i zde – pojem „*přiměřeným způsobem*“ *de facto* odkazuje na skutečnost, že legálnost kontroly závisí od toho, zda zaměstnavatelův záměr a zvolený způsob jeho provedení s ohledem ke všem okolnostem (zvolený způsob a prostředky kontroly, povaha a závažnost kontrolovaných pracovněprávních povinností, závažnost chráněných zájmů na straně zaměstnance, zejména míra soukromí zaměstnance, existence jiných prostředků umožňujících rovněž naplnit sledovaný účel, a tak podobně) je vhodným, nutným a přiměřeným prostředkem k dosažení účelu.

V uvedené souvislosti Nejvyšší soud České republiky v odkazovaném rozhodnutí, mimo jiné, uvádí: „*Kontrola dodržování uvedeného zákazu – jakkoli je právo na ni v zákoně zakotveno – nemůže být zaměstnavatelem vykonávána zcela libovolně (co do rozsahu, délky, důkladnosti a podobně), neboť zaměstnavatel je oprávněn tuto kontrolu provádět toliko „přiměřeným způsobem“.* Protože zákon blíže nestanoví, co je oním „*přiměřeným způsobem*“ kontroly, jedná se o právní normu s relativně neurčitou (abstraktní) hypotézou, tj. o právní normu, jejíž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem a která tak přenechává soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností. Přitom soud patrně přihlédne zejména k tomu, zda šlo o kontrolu průběžnou či následnou, k její délce, rozsahu, k tomu, zda vůbec a do jaké míry omezovala zaměstnance v jeho činnosti, zda vůbec a do jaké míry zasahovala také do práva na soukromí zaměstnance a podobně. Předmětem kontroly, samozřejmě, může být toliko zjištění, zda zaměstnanec porušil zákonem stanovený absolutní zákaz, ale s přihlédnutím k tomu, zda (jako v projednávané věci) zaměstnavatel neučinil souhlas používat pro svou osobní potřebu výrobní a pracovní prostředky zaměstnavatele včetně výpočetní techniky a jeho telekomunikační zařízení a v jakém rozsahu; půjde tedy jen o kontrolu nedodržení těch povinností, jež nebyly zaměstnavatelem vyloučeny nebo zmírněny. Jedině takto provedená kontrola může být považována za „*přiměřenou*“, a tedy i zákonou (v souladu s oprávněním podle ustanovení § 316 odst. 1 věty druhé Zákoníku práce). Zároveň je třeba mít na zřeteli, že, má-li zaměstnanec zakázáno užívat majetek zaměstnavatele pro svou osobní potřebu a zaměst-

navatel má právo kontrolovať dodržovanie tohto zákazu, musí mít zaměstnavatel také možnosť nějakým způsobem tuto kontrolu realizovať a získat případně důkaz o nedodržování uvedeného zákazu.“

V kontextu ustanovení § 316 odst. 2 Zákoníku práce je ustanovení § 316 odst. 1 Zákoníku práce třeba rozumět následovně: výlučně podle ustanovení § 316 odst. 1 se postupuje, je-li pravděpodobné (až *de facto* jisté), že nemůže dojít k narušení soukromí zaměstnance, bez ohledu na zvolený prostředek kontroly; dále se výlučně podle tohoto ustanovení postupuje, i kdyby docházelo k zásahu do soukromí zaměstnance, je-li zvolená jiná forma kontroly nežli ta, kterou vypočítává ustanovení § 316 odst. 2 (sledování, odposlech a záznam telefonických hovorů, kontrola elektronické pošty nebo kontrola listovních zásilek adresovaných zaměstnanci) – příkladem může být nahlédnutí do knihy jízd služebního vozu či jiná nahodilá kontrola realizovaná v reálném čase, jde-li o *ad hoc* případy. V ostatních případech se použije ustanovení § 316 odst. 1 ve spojení s ustanovením § 316 odst. 2 a 3 Zákoníku práce (viz níže).

Bude-li prostřednictvím zvoleného prostředku kontroly docházet ke zpracování osobních údajů zaměstnance, ve vztahu k němuž bude kontrola prováděna, uplatní se zde spolu s právní úpravou obsaženou v ustanovení § 316 Zákoníku práce ještě i právní úprava na ochranu osobních údajů, jak je obsažena v zákoně č. 101/2000 Sb., respektive jak plyně (od května 2018) z Obecného nařízení o ochraně osobních údajů; jde zejména o základní principy a povinnosti, jako jsou zákonný poklad (titul) pro zpracování osobních údajů, minimalizace zásahů do chráněných hodnot, s níž souvisí účelové omezení rozsahu zpracovávaných osobních údajů, omezená doba uchování vážící se na účel zpracování, přiměřené prostředky a způsob zpracování osobních údajů, informační povinnost vůči subjektu údajů/dotčenému zaměstnanci, povinnost zabezpečení zpracovávaných osobních údajů, povinnost respektu a zachování práv subjektu údajů/dotčeného zaměstnance, jde-li o právo na přístup k údajům (právo na námitku a podobně), či alespoň informace o zpracovávaných osobních údajích, a tak dále (ve vztahu k určitým typům kontroly nelze vyloučit ani oznamovací povinnost vůči Úřadu pro ochranu osobních údajů). Poukázat lze také na ustanovení § 11 odst. 6 zákona č. 101/2000 Sb., respektive na článek 22 Obecného nařízení o ochraně osobních údajů, z nichž vyplývají limity k možnostem negativních rozhodnutí vůči subjektu údajů, které by se zakládaly výlučně na automatizovaném zpracování osobních údajů.

Právo zaměstnavatele kontrolovat nakládání se svěřeným pracovním nebo výrobním prostředkem se neomezuje na pracovní dobu. Z hlediska určení míry přiměřenosti kontroly je však třeba reflektovat, že mimo pracovní dobu svědčí zaměstnanci obecně větší míra soukromí (v dalším viz k právu na soukromí část *Narušování soukromí zaměstnance způsoby kontroly podle ustanovení § 316 odst. 2 Zákoníku práce – soukromí zaměstnance*).

Narušování soukromí zaměstnance způsoby kontroly podle ustanovení § 316 odst. 2 Zákoníku práce – působnost

Ustanovení § 316 odst. 2 a 3 Zákoníku práce specifikuje okolnosti, jimiž se podmiňuje právo kontroly zaměstnance ze strany zaměstnavatele, je-jímž prostřednictvím dochází k zásahu do osobnostních práv zaměstnance, respektive do soukromí zaměstnance v širším smyslu slova; pojmy sledování a odposlech, s nimiž ustanovení § 316 odst. 2 Zákoníku práce operuje, je třeba vnímat v kontextu účelu, jímž je kontrola. Pro tento případ se pod pojem soukromí zahrnuje i důvěrnost přepravovaných zpráv a písemností.

Předmětné ustanovení dopadá pouze na ty případy, kdy není kontrola zaměstnavateli přímo či nepřímo uložena zákonem. Ustanovení se ne-použije, vyplývá-li povinnost nebo právo realizovat kterýkoli ze způsobů zásahu do soukromí, který je zmíněn v ustanovení § 316 odst. 2 Zákoníku práce, ze zvláštního právního předpisu. To však nevylučuje, opětovně, neplyne-li z tohoto zvláštního právního předpisu jinak, aplikaci obecné právní úpravy na ochranu osobních údajů, je-li zásah (kontrola) realizován prostřednictvím zpracování osobních údajů.

Ustanovení § 316 odst. 2 a 3 Zákoníku práce se vztahuje pouze na prostředky/způsoby kontroly, jimiž jsou otevřené sledování, skryté sledování, odposlech telefonických hovorů, záznam telefonických hovorů, kontrola (odchozí i příchozí) elektronické pošty a kontrola listovních zá-silek adresovaných zaměstnanci. Ze slov odposlech a sledování lze dovo-zovat, že ustanovení dopadá i na kontrolu v reálném čase. Je třeba jej tu-díž aplikovat například i na on-line kamerový systém instalovaný na pracovišti tak, že umožňuje kontrolu zaměstnance ve shora uvedeném smyslu, bude-li účelem užívat jej ke kontrole zaměstnance způsobem, který naplňuje definiční znaky sledování; sledováním se přitom rozumí delší dobu trvající nebo opakováné systematické kontrolování zaměstnance prostřednictvím daného systému/prostředku (opačně, pokud bude on-line kamera určena primárně k jinému účelu a zaměstnavatel jejím pro-

střednictvím *ad hoc* zkontroluje zaměstnance, tj. způsobem nelišícím se od běžné kontroly vedoucím zaměstnancem v místě pracoviště, komentované ustanovení na tyto případy dopadat nebude). Zvolený způsob či prostředek kontroly má význam z hlediska míry zásahu do soukromí kontrolovaného zaměstnance. Ustanovení § 316 odst. 2 Zákoníku práce by mělo být aplikováno jak v případech realizace účelu, jímž je ochrana majetku zaměstnavatele v užším smyslu slova, tj. ochrana prostředků ve smyslu ustanovení § 316 odst. 1 Zákoníku práce (viz shora), tak i na ostatní případy kontroly plnění pracovních povinností zaměstnance.

Kontrola podle ustanovení § 316 odst. 2 a 3 Zákoníku práce (primárně z hlediska účelu ustanovení § 316 odst. 1 Zákoníku práce) dopadá i na případy, kdy se zaměstnanec pohybuje na pracovišti nebo ve společných prostorách zaměstnavatele i mimo svou pracovní dobu. S ohledem na rozvoj a možnosti moderních technologií je ustanovení § 316 odst. 2 Zákoníku práce třeba číst ve vztahu k prostředkům výpočetní techniky, telefonickým hovorům, elektronické poště a jiným telekomunikačním či elektronickým prostředkům tak, že zaměstnavateli právo kontroly vůči zaměstnanci svědčí (při naplnění zákonných podmínek) i mimo pracovní dobu a pracoviště zaměstnavatele nebo jeho společné prostory, jde-li primárně o kontrolu plnění povinností ve smyslu ustanovení § 316 odst. 1 Zákoníku práce nebo plnění povinností obdobného charakteru – tato skutečnost (kontrola mimo pracovní dobu a pracoviště), nicméně, může mít důsledky ve vztahu k určení oprávněnosti kontroly, neboť může vést k zdůraznění chráněného zájmu na straně zaměstnance oproti situaci, kdy se zaměstnanec nachází na pracovišti.¹⁹

Narušování soukromí zaměstnance způsoby kontroly podle ustanovení § 316 odst. 2 Zákoníku práce – soukromí zaměstnance

Soukromí lze vnímat jako specifickou a variabilní veličinu, která se v nejobecnější rovině mění v závislosti na národu, podnebí, ale i společenském postavení, a zejména pak čase (toku času). Obsah uvedeného pojmu nelze restriktivně omezit pouze na oblast příbytku a prostor, kde člověk spí anebo bydlí, nýbrž je třeba jeho obsah chápat šířejí a zahrnout do něj jak intimní prostor člověka, tak místa, kde se běžně zdržuje, nebo místa,

¹⁹ Pokud se jedná o pracoviště či společné prostory zaměstnavatele, kam dochází třetí osoby odlišné od zaměstnanců, je navíc třeba při hodnocení přiměřenosti přihlédnout k chráněným zájmům i těchto osob. I tyto osoby je třeba vnímat z hlediska právní úpravy na ochranu osobních údajů jako subjekty údajů, je-li kontrola realizována prostřednictvím zpracování osobních údajů.

kde může důvodně očekávat, že mu bude poskytnuta jistá míra diskrétnosti ve smyslu, že nebude muset být zcela ve středu a připraven plně hrát svou sociální roli. Soukromí lze v jistém smyslu tedy vnímat i jako prostorově a časově ohraničené prostředí, kde člověk může (byť po omezenou dobu a třeba jen částečně) přestat hrát své sociální role, případně svou roli změnit. Jeho míra je pak určena souvztažností osoby a konkrétního místa, respektive vztahem osoby k tomuto místu a časovou určenosťí. Jedná se tedy o „*neostry*“ pojem. Právo na soukromí je fakticky svazkem dílčích práv; v dané souvislosti se hovoří rovněž také o tzv. právu soudním – tj. jak samotný pojem, tak obsah práva jsou tvořeny až judikaturou soudů ve vztahu ke konkrétnímu případu.

V uvedené souvislosti lze k pojmu soukromých prostor, mimo jiné, citovat z Rozhodnutí Městského soudu v Brně sp. zn. 7 Ca 204/2005, s. 3: „*I prostory mimo obydlí se považují za soukromé prostory*“ – zde je odkázáno na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, který dospěl k závěru, že soukromí nelze limitovat pouze na vnitřní okruh, v němž jednotlivec může žít svůj soukromý život podle svých představ. Evropský soud pro lidská práva se k obsahu pojmu soukromí vyslovil v souladu s právě uvedeným tak, že je třeba „*soukromím člověka rozumět právo každého člověka na vytváření a rozvíjení vztahu s dalšími lidskými bytostmi, a to i na pracovišti*“ (viz Niemietz v. Německo z roku 1992, Evropský soud pro lidská práva, stížnost č. 13710/88); takový závěr je v kontextu skutečnosti, že člověk (primárně při pracovním úvazku na stanovenou týdenní pracovní dobu) tráví větší část aktivního času během dne na pracovišti, racionální. Vedle toho Úřad pro ochranu osobních údajů (Úřad pro ochranu osobních údajů, Stanovisko č. 6/2009 Ochrana soukromí při zpracování osobních údajů) definuje pojem soukromí jako „*osobní, intimní sféru člověka v jeho integritě, která zahrnuje všechny projevy osobnosti konkrétního a jedinečného lidského tvora. Pojem soukromí obsahuje rovněž hmotný i myšlenkový prostor jednotlivce; součástí soukromého života je i právo na vytváření a rozvíjení vztahů s dalšími lidskými bytostmi.*“²⁰

K míře soukromí zaměstnance na pracovišti, a stejně tak i ve vztahu ke komentovanému ustanovení lze dále poukázat na výrok Nejvyššího správního soudu České republiky ve věci sp. zn. 5 As 158/2012: „*Ustanovení § 316 Zákoníku práce se zabývá jednak ochranou majetku zaměstnatele, jednak ochranou soukromí zaměstnance. Míra ochrany soukromí je*

²⁰ K právu na soukromí, a zejména pak ke konceptu práva na informační sebeurčení pak dále viz zejména Nález Ústavního soudu České republiky ve věci sp. zn. Pl. ÚS 24/10.

u zaměstnance určována (limitována, omezována) tím, že provádí závislou práci, která je vykonávána ve vztahu nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance, jménem zaměstnavatele, podle pokynů zaměstnavatele a zaměstnanec ji pro zaměstnavatele vykonává osobně (srovnej § 2 odst. 1 Zákoníku práce). Zaměstnanci jsou zároveň povinni využívat výrobní prostředky pouze k vykonávání svěřených prací, řádně s nimi hospodařit, střežit a ochraňovat je před poškozením, ztrátou, zničením nebo zneužitím a nejednat v rozporu s oprávněnými zájmy zaměstnavatele (srovnej § 301 písm. d) Zákoníku práce). Uvedené postavení zaměstnance, zejména ve vztahu k výrobním a pracovním prostředkům, je zcela pregnantně vyjádřeno v ustanovení § 316 odst. 1 větě první, jež obsahuje výslovný zákaz pro zaměstnance, aby bez souhlasu zaměstnavatele užívali pro svou osobní potřebu výrobní a pracovní prostředky zaměstnavatele včetně výpočetní techniky, případně jeho telekomunikační zařízení. Oprávnění zaměstnavatele kontrolovat přiměřeným způsobem dodržování tohoto zákazu výslovně zakládá věta druhá téhož ustanovení. Zaměstnavatel je oprávněn dodržování této povinnosti kontrolovat. Kontrola zaměstnavatele však musí být přiměřená cíli a musí narušovat soukromí zaměstnance jen v rozsahu, který je nezbytný k výkonu práce, případně k ochraně majetku zaměstnavatele. Monitoring zaměstnance je možný pouze na základě předchozího oznámení a jen tam, kde je to nezbytné k ochraně zdraví osob nebo majetku zaměstnavatele. Monitoring musí být směřován na majetek zaměstnavatele, nikoliv na osobu zaměstnance (nasmerování kamery) a musí být prováděn na pracovišti, nikoliv na místech určených k hygieně nebo k odpočinku zaměstnance. Předmětem informace zaměstnanci před započetím monitoringu je rovněž rozsah a způsob provádění kontroly.“

Narušování soukromí zaměstnance způsoby kontroly podle ustanovení § 316 odst. 2 Zákoníku práce – závažný důvod spočívající ve zvláštní povaze činnosti zaměstnavatele a kontrola

S ohledem na chráněné hodnoty na straně zaměstnance, zejména s ohledem na jeho právo na soukromí, na ochranu osobních údajů a listovní tajemství, vyžaduje vznik oprávnění zaměstnavatele zaměstnance kontrolovat ve smyslu komentovaného ustanovení naplnění podmínky závažného důvodu spočívajícího ve zvláštní povaze činnosti zaměstnavatele. Pojem „závažný důvod spočívající ve zvláštní povaze činnosti zaměstnavatele“ má zde fakticky shodné důsledky a *de facto* se překrývá pro případy, kdy jde o zpracování osobních údajů, s ustanovením § 5 odst. 2 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., respektive článku 6 odst. 1 písm. f) Obecného naříze-

ní o ochraně osobních údajů a má tedy i shodné aplikacní důsledky (viz níže); pokud by mělo narušování soukromí povahu zpracování osobních údajů, musí být vedle úpravy obsažené v Zákoníku práce respektována i právní úprava na ochranu osobních údajů, přičemž při naplnění podmínek podle ustanovení § 316 odst. 2 Zákoníku práce by měly být současně splněny předpoklady (právní titul) podle ustanovení § 5 odst. 2 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., respektive článku 6 odst. 1 písm. f) Obecného nařízení o ochraně osobních údajů, tj. k řešení by byly primárně ostatní zákonné povinnosti, tedy zejména povinnosti vážící se na minimalizaci zásahu do chráněných hodnot (soukromí a ochrany osobních údajů).

Aby bylo možné ustanovení § 316 odst. 2 Zákoníku práce rozumně aplikovat, je třeba rozlišovat činnost zaměstnavatele v širším smyslu, jíž se rozumí základní zaměření činnosti zaměstnavatele, a činnost zaměstnavatele v užším smyslu. Činností v širokém smyslu bude typicky předmět činnosti zaměstnavatele, jak bude zapsán ve veřejném rejstříku, tj. například tedy „*velkoobchod, realitní činnost,*“ a tak podobně. Činností zaměstnavatele v užším smyslu se pak míní dílčí činnosti realizované u zaměstnavatele, jejichž prostřednictvím se zajišťuje naplnění činnosti zaměstnavatele v širokém smyslu. Může se jednat například o „*vedení účetnictví, spravování skladových zásob, prodej zboží,*“ a tak podobně. Smyslu a účelu právní úpravy odpovídá vymezení daného pojmu, které následovalo druhé v pořadí, tedy předmět činnosti v užším smyslu. Byl-li by pojem užit v širokém smyslu, vedlo by to k nedůvodné restrikci hypotézy právní normy. V kontextu podmínky zvláštní povahy činnosti (v úzkém smyslu slova) je třeba hodnotit i uvažované způsoby kontroly; zvolený způsob kontroly musí respektovat princip minimalizace zásahu do chráněných hodnot, respektive princip proporcionality.

Pojmu *závažný důvod* v rámci vymezení zákonné podmínky je nutné rozumět tak, že i když se jedná o zvláštní povahu činnosti, musí z hlediska testu přiměřenosti (viz například Ústavní soud České republiky ve věci sp. zn. Pl. ÚS 4/94) zájem zaměstnavatele převážit nad chráněnými zájmy (soukromím) na straně zaměstnance, přičemž v rámci vážení bude třeba hodnotit i kritérium potřebnosti a vhodnosti. Respektován musí být také princip nezbytnosti. Při uvažování o zvoleném způsobu kontroly je z hlediska jednotlivých dílčích kritérií testu přiměřenosti (vhodnost, nutnost, přiměřenost) třeba posoudit zvolený prostředek a způsob kontroly jako celek. Kontrola tedy bude možná jedině tehdy, bude-li zvolený prostředek způsobilý k dosažení sledovaného účelu a nebude-li možné realizovat sledovaný účel jinak, nebude-li zde jiný, objektivně srovnatelný le-

gální prostředek, který by stejně dobře nebo lépe umožňoval dosáhnout sledovaného účelu při stejném nebo menším zásahu do chráněných hodnot; to vše za současného splnění podmínky maximálního zachování všech dotčených zájmů (minimalizace zásahu do osobnostních práv zaměstnance).

Příklad: Bude-li jako prostředek kontroly zvolen kamerový systém se záznamem, musí být hodnocen z hlediska způsobilosti dosažení sledovaného účelu, i pokud jde o dobu uchování záznamu a orientaci kamerového systému (zabírané prostory), a tak dále. Přihlédnutu musí být k tomu, zda v objektu není jiný vstup umožňující nepozorovaný odchod a tak podobně. Musí být tedy zohledněny všechny parametry související s tím, zda lze naplnit sledovaný účel, zda zde není jiný, objektivně srovnatelný prostředek, který by při menším zásahu do chráněných hodnot (soukromí a práva na ochranu osobních údajů) umožňoval stejně dobře nebo lépe naplnit sledovaný účel.

Ve vztahu k právě uvedenému lze odkázat na (byť formulačně částečně nepřesné, nicméně, v principu správné) Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu České republiky ve věci 5 As 158/2012: „K instalaci kamerových systémů, s ohledem na jejich povahu a zásah do osobní integrity osob, je možné přistoupit až tehdyn, pokud už veškeré méně invazivní prostředky selhaly anebo by nebyly schopny naplnit vytyčený účel, který je sledován. Je zcela nepochybně, že kamerový systém ve srovnání s jinými prostředky (například personálními, mechanickými), které mohou dosáhnout naplnění účelů žadatelem sledovaných, zasahuje základní lidská práva, a to právo na soukromí a na soukromý rodinný život, která jsou garantována článkem 10 Listiny základních práv a svobod a v článku 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a tudíž i do lidské důstojnosti, z které tato práva vyplývají.“ V zmíněné souvislosti lze taktéž odkázat na Pracovní dokument č. 4/2004 ke zpracování osobních údajů prostředky kamerového sledování Pracovní skupiny zřízené podle článku 29 Směrnice 95/46/ES (WP 29).

Není možné sumarizovat, u jakých činností bude splněna podmínka závažného důvodu spočívajícího ve zvláštní povaze činnosti zaměstnavatele, neboť naplnění dané podmínky bude třeba vždy *ad hoc* zkoumat prostřednictvím testu přiměřenosti. Za určitých okolností se může jednat o činnost vrcholového manažera, který disponuje širokými rozhodovacími kompetencemi ve vztahu k majetku zaměstnavatele a dispozičními právy k bankovním účtům, stejně tak jako o zaměstnance ve výrobě, kte-

rý má přístup k jádru obchodního tajemství (originální receptuře a tak dále) zaměstnavatele. Podobně může být předmětná podmínka naplněna u každého zaměstnance, kterému byl svěřen služební vůz pouze k plnění pracovních úkolů a u nějž je zavedeno GPS sledování; předpokladem je, že nebude za relevantní považován shora naznačený restriktivní výklad ustanovení § 316 odst. 2 Zákoníku práce, jde-li o prostorové omezení.

Od závažnosti dotčených zájmů a míry, ve které budou nebo mohou být dotčeny, se bude dále odvíjet i to, zda bude zaměstnavateli svědčit právo na otevřené nebo skryté sledování nebo na jiné narušování soukromí zaměstnance (otevřené nebo skryté sledování obsahu přepravovaných zpráv). Skryté sledování je z hlediska intenzity zásahu do soukromí zaměstnance invazivnější a působí závažnější následky. Ke vzniku práva na skryté sledování tak bude za jinak stejných okolností třeba větší závažnosti nebo většího ohrožení zájmu, který zde bude v opozici primárně proti právu na soukromí na straně zaměstnance; ke skrytému sledování by mělo být přistoupeno jen výjimečně. S ohledem na prostředky moderní techniky může spočívat odlišnost otevřeného a skrytého sledování pouze v tom, zda bylo sledování vůči zaměstnanci deklarováno – uvedené platí například ve vztahu k softwarovým prostředkům sledování, neboť tyto prostředky zpravidla běžný uživatel zařízení není s to odhalit. V těchto případech, bude-li zaměstnavatelem oznámeno, že ke sledování dochází, se bude jednat o sledování otevřené. Nebude-li zaměstnavatelem oznámeno, že ke sledování dochází, bude se jednat o sledování skryté.

Jen zcela výjimečně tedy bude právo zaměstnavatele podrobit zaměstnance sledování nebo jinému z uvedených způsobů kontroly podle ustanovení § 316 odst. 2 Zákoníku práce dopadat na všechny společné prostory a všechny zaměstnance, respektive na všechny činnosti zaměstnavatele v užším smyslu slova. Stejně platí i o prostředcích sledování a jiného narušování soukromí. Zmíněné právo bude možné realizovat vždy spíše *ad hoc*, jen jednotlivými nezbytnými prostředky a způsoby, vůči omezené skupině zaměstnanců a v omezených prostorech a rozsahu. Navíc, zkoumání naplnění zákonných podmínek se nevyčerpává momentem zavedení systému/opatření. Jde o trvalé požadavky.

Účel kontroly plnění pracovních úkolů ze strany dotačného zaměstnance zde zpravidla nebude osamocen, právě naopak – ve většině případů bude doprovázen obecným účelem ochrany majetku nebo života a zdraví. Vedle toho může zjevně existovat i situace, kdy primárním úče-

lem zaměstnavatele není podrobit zaměstnance sledování/kontrole či jinak narušovat jeho soukromí, nýbrž kupříkladu pouze v obecné rovině chránit majetek – svěřené vozidlo a tak podobně. Z hlediska právní regulace by se na případ, kdy zde není vůbec účel podrobit zaměstnance sledování za účelem kontroly nakládání se svěřenými pracovními nebo výrobními prostředky ani z hlediska dodržování pracovněprávních povinností, včetně například povinnosti mlčenlivosti, aplikovala (bude-li docházet ke zpracování osobních údajů) výlučně právní úprava na ochranu osobních údajů (docházelo-li by ke zpracování osobních údajů) spolu s obecnou právní úpravou pracovněprávních vztahů, nikoli však ustanovení § 316 odst. 1 až 3 Zákoníku práce.

Informovaní zaměstnance (ustanovení § 316 odst. 3 Zákoníku práce)

Dle ustanovení § 316 odst. 3 Zákoníku práce, jestliže je u zaměstnavatele dán závažný důvod spočívající ve zvláštní povaze činnosti zaměstnavatele, který odůvodňuje zavedení kontrolních mechanismů podle ustanovení § 316 odst. 2 Zákoníku práce, je zaměstnavatel povinen přímo informovat zaměstnance o rozsahu kontroly a způsobech jejího provádění. Zaměstnavatel musí informační povinnost splnit v případě otevřené kontroly před zahájením její realizace. V případě skryté kontroly musí zaměstnavatel informační povinnost splnit v plném rozsahu bezprostředně po jejím skončení; v obecné rovině by měl zaměstnavatel možnou kontrolu deklarovat alespoň rámcově předem.

Ke splnění informační povinnosti není předepsána žádná konkrétní forma. Lze ji tudíž splnit jakoukoli vhodnou formou (ústní, písemnou, elektronickou poštou, vnitřním předpisem), jež umožnuje přímé informování; přímým informováním se rozumí adresné předání informace zaměstnanci, tedy poskytování informace kanálem, s nímž se zaměstnanec seznámit musí, jako je řádně vyhlášený a přijatý vnitřní předpis, nebo kanálem, jímž zaměstnavatel zaměstnance sám přímo informuje (ústní sdělení, písemné sdělení, zpráva elektronické pošty).

Z hlediska obsahu informace je třeba zaměstnanci sdělit rozsah kontroly (označení pracovních povinností, které budou kontrolovány, včetně například činností, které budou kontrolovány, a období, kdy bude kontrola probíhat, případně označení sledovaných prostor) a způsoby jejího provádění (například kamerový systém, měření konektivity k internetu, a tak podobně).

Pro případy, kdy bude docházet ke zpracování osobních údajů, bude třeba spolu s právní úpravou ustanovení § 316 odst. 3 Zákoníku práce současně aplikovat ještě i právní úpravu obsaženou v obecné právní úpravě na ochranu osobních údajů, tj. zejména v ustanovení § 11, § 12 a § 21 zákona č. 101/2000 Sb., respektive (do května 2018) v článku 13 a násł. Obecného nařízení o ochraně osobních údajů.

Narušení listovního tajemství (ustanovení § 316 odst. 2 a 3 Zákoníku práce)

Vedle uvedeného v části *Kontrola nakládání s pracovními a výrobními prostředky (ustanovení § 316 odst. 1 Zákoníku práce)* až části *Narušování soukromí zaměstnance způsoby kontroly podle ustanovení § 316 odst. 2 Zákoníku práce – soukromí zaměstnance* lze k právu na narušení listovního tajemství doplnit následující: i ve vztahu ke kontrole obsahu zpráv a písemností, včetně zpráv elektronické pošty či dopisů doručovaných zaměstnanci k zaměstnavateli či odesílaných zaměstnancem od zaměstnavatele, platí zásada minimalizace zásahu do chráněných hodnot. Zaměstnavatel tudíž smí obsah těchto zpráv narušit (zprávu otevřít a číst) pouze tehdy, lze-li se s ohledem na okolnosti domnívat, že je splněna podmínka závažného důvodu spočívajícího ve zvláštní povaze činnosti zaměstnavatele – na to, zda zaměstnavatel smí integritu písemnosti (zprávy) narušit, zaměstnavatel usuzuje z identifikačních znaků, jako jsou odesílatel, příjemce, po otevření pak oslovení. Úřadem pro ochranu osobních údajů ve Stanovisku č. 2/2009 (ve znění z února 2009) nepřesné rozlišování mezi soukromou a úřední adresou elektronické pošty může mít pouze dílčí význam, a to právě ve vztahu k identifikačním znakům a k rozlišení povahy zprávy, když u adresy elektronické pošty počínající například jménem a příjmením zaměstnance s následnou doménou zaměstnavatele bude za jinak stejných okolností důvodněji předpokládat, že doručovaná zpráva může vedle pracovní komunikace obsahovat i sdělení soukromé povahy, nežli v případě obecné adresy elektronické pošty,²¹ byť by taková zpráva začínala shodným oslovením dotyčného zaměstnance.

Ověřování, zda jsou zákonem předepsané podmínky splněny, se neomezuje pouze na moment prvního rozhodnutí, zda integritu písemnosti (zprávy) narušit a počít se seznamovat s jejím obsahem. Jedná se o trvalý požadavek. Zaměstnavatel musí tento aspekt zkoumat průběžně,

²¹ Například info@dománazaměstnavatele.cz.

přičemž v momentě, kdy z obsahu zprávy bude zřejmé, že se nejedná (zcela nebo alespoň v dané části) o informaci vztahující se k pracovně-právnímu vztahu zaměstnance, je povinností zaměstnavatele čtení zprávy ukončit.

Bude-li zaměstnanci na pracovišti doručena soukromá zpráva, atž jatkoukoli cestou, je zaměstnavatel povinen ji zaměstnanci vydat, není však povinen nést náklady na její vydání, tj. pokud by se jednalo například o listovní zásilku a nedohodne-li se se zaměstnancem jinak, postačí, umožní-li zaměstnanci její vyzvednutí (například pokud by byl zaměstnanec v dočasné pracovní neschopnosti, není povinen mu ji na svoje náklady zaslat do místa, kde pobývá v době dočasné pracovní neschopnosti – budťo náklady poneše zaměstnanec, nebo zaměstnavatel pouze připraví písemnost k vyzvednutí; je však, samozřejmě, možná i jiná dohoda).

Samo doručení zprávy elektronické pošty nebo listovní zásilky určené zaměstnanci k zaměstnavateli nemůže být porušením pracovní kázně. O takovém závěru lze uvažovat pouze tehdy, pokud by jej zaměstnanec bez souhlasu zaměstnavatele zaviněně vyvolal a zatížil tím zaměstnavatele.

I přes shora uvedené a výslovnou dikci zákonné právní úpravy lze v kontextu ustanovení § 2 Občanského zákoníku, základního vymezení obsahu pracovního závazku (ustanovení § 38 Zákoníku práce), a zejména pak v momentě, kdy platí pouze obecný příkaz podle ustanovení § 316 odst. 1 věty prve Zákoníku práce, tedy kdy nebyl dán souhlas s užíváním pracovních a výrobních prostředků pro jiné než pracovní účely, usuzovat, že zaměstnavateli svědčí právo otevřít a číst zprávu primárně adresovanou zaměstnanci i vždy tehdy, pokud se lze z okolností domnívat, že by v důsledku prodlení mohl dojít újmy zájem zaměstnavatele. Například když je zaměstnanec v dočasné pracovní neschopnosti, odjel na dovolenou, a tak podobně. Uvedené však nic nemění na tom, že by se měl zaměstnavatel v maximální možné míře snažit vyvarovat případům, kdy bude třeba takovým způsobem postupovat – zejména v případě elektronické pošty se nabízí nastavit automatickou odpověď, která odesílateli sdělí, na jakou jinou adresu elektronické pošty se má obrátit, potřebuje-li zaměstnavatele kontaktovat po dobu, kdy zaměstnanec, na kterého byla zpráva primárně směřována, není přítomen v práci (zpětná zpráva pro odesílatele nastavená zaměstnavatelem, nicméně, nesmí obsahovat jiné než nezbytné osobní údaje o zaměstnanci, jemuž byla zpráva původně určena – postačí tedy zpráva, že je nepřítomen a do kdy pravděpodobně,

nikoli však, z jakého důvodu, a tak podobně). Z povahy věci by měl zaměstnavatel zaměstnanci skutečnost, že bude nucen přistoupit do jeho pošty (at’ již písemné, či elektronické), pokud je to možné, předem sdělit. Kupříkladu v momentě, kdy je se zaměstnancem skončen pracovní poměr a zaměstnavatel bude potřebovat přistoupit a ve větším rozsahu disponovat s pracovní poštou zaměstnance, aby tak ochránil své zájmy, měl by zaměstnavatel dát zaměstnanci dostatečný časový prostor, aby ze schránky odstranil zprávy soukromé povahy; z povahy věci však zaměstnavatel může učinit potřebná opatření k tomu, aby zaměstnanec nezneužil uvedené možnosti k odstranění i jiných než soukromých zpráv.

Příklad: Bude významný rozdíl, bude-li zaměstnanci na pracovišti do ručen dopis:

- ⊕ *s označením zaměstnance jako adresáta i jeho pracovní pozicí u zaměstnavatele;*
- ⊕ *od odesílatele, který je právnickou osobou či fyzickou osobou podnikající;*
- ⊕ *od fyzické osoby nebo bez zřejmého odesílatele, a to zaměstnanci označenému pouze jménem, a nikoli pracovní pozicí, navíc od kupříkladu nakladatele, o němž je zaměstnavatelem známo, že zaměstnanec publikuje mimo výkon své práce pro zaměstnavatele odborné publikace, a s nímž zaměstnavatel nijak nespolupracuje.*

Pouze ve třetím z naznačených případů by měl mít zaměstnavatel důvodně za to, že se nejedná o pracovní komunikaci, a pouze v tomto případě, pokud zde není nějaký zcela zjevný důvod domnívat se opak, nesmí zaměstnavatel dopis otevřít.

Závěr

Z uvedeného se podává, že z ustanovení § 316 odst. 1 až 3 Zákoníku práce je možné dovodit relativně racionální pravidla regulující určité podstatné momenty vztahu zaměstnance a zaměstnavatele. Cesta, která vede k racionálním závěrům, je však příliš složitá. Pro běžného adresáta je tudíž, zejména schází-li relevantní judikatura, předmětná právní úprava nesrozumitelná a významně, zejména u zaměstnavatele, narušuje právní jistotu.

Pokud by stála otázka tak, zda revidovat znění ustanovení § 316 Zákoníku práce, pak stejně jako kupříkladu u právní úpravy osobního spisu (ustanovení § 312 Zákoníku práce), která je taktéž nešťastně formulována, zejména jde-li o zmocnění k nahlízení do osobního spisu (ustanovení

§ 312 odst. 2 Zákoníku práce), je odpověď jednoznačně ano. Revize však musí být uvážlivá a citelná, taková, která se vyhne kumulaci neurčitých pojmu a bude reprezentovat i související oblasti (zejména právní úpravu na ochranu osobních údajů). Nabízí se přitom vyjít z dikce ustanovení § 5 odst. 2 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., respektive nyní možná lépe již z dikce článku 6 odst. 1 písm. f) Obecného nařízení o ochraně osobních údajů.

Závěrem lze doplnit, že pravidla zavedená ustanovením § 316 Zákoníku práce lze vnímat jako jedny z těch, o kterých se zmíňuje článek 88 Obecného nařízení o ochraně osobních údajů. Před nabytím účinnosti Obecného nařízení o ochraně osobních údajů (25. května 2018) by tudíž bylo vhodné vypořádat se (oznámením vůči Komisi) s poměrem jmenovaného ustanovení k právní úpravě na ochranu osobních údajů, jak je obsažena v Obecném nařízení o ochraně osobních údajů, má-li daná právní úprava zůstat zachována; jak totiž vyplýnulo ze shora připojeného výkladu, pro v podstatě totožné aplikační důsledky není ustanovení § 316 odst. 1 až 3 Zákoníku práce třeba.

Seznam bibliografických odkazů

GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. aktualiz. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 310 s.
ISBN 978-80-7380-454-1.

MORÁVEK, J. Kdy je možné evidovat přístup zaměstnance na internet a otevřít jeho e-mailovou poštu?. *Právo pro podnikání a zaměstnání*. 2010, roč. 19, č. 3, s. 3-8. ISSN 1801-6014.

MORÁVEK, J. Kontrola a sledování zaměstnanců – výklad § 316 Zákoníku práce. *Právní rozhledy*. 2017, roč. 25, č. 17, s. 573-581. ISSN 1210-6410.

MORÁVEK, J. *Ochrana osobních údajů v pracovněprávních vztazích*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. 436 s. ISBN 978-80-7478-139-1.

MORÁVEK, J. Sledování zaměstnanců v kontextu novely Zákoníku práce. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 6, s. 175. ISSN 1210-6410.

JUDr. Jakub Morávek, Ph.D.

Právnická fakulta
Univerzita Karlova v Praze
Náměstí Curieových 901/7
116 40 Praha 1

Česká republika
moravek@prf.cuni.cz

Illegal Employment – Changes in Employer's Registration Duty¹

Silvia Treľová

Abstract: *Illegal work and illegal employment are viewed as a serious problem in labour relationships and could have a rather negative impact on both employers as well as employees. Effective from January 1st, 2018, Act No. 294/2017 Coll., an amendment to the Act No. 82/2005 Coll. on Illegal Work and Illegal Employment and on Amendments and Supplements to Certain Acts as subsequently amended, changes the rules for determining what illegal employment is. This legislative change concerning employer's duty to register employees in the Social Insurance Agency states that cases when employers fulfil their duty at a later date and without inspection bodies knowing of their failure to fulfil this duty do not amount to illegal employment.*

Key Words: Labour Law; Employee; Employer; Illegal Employment; Illegal Work; Employer's Registration Duty with Respect to the Social Insurance Agency; the Slovak Republic.

Introduction

Illegal employment is an issue faced by the application practice which has been constantly intensifying over the years and which has been frequently discussed. Employers run the risk of illegal employment primarily due to the fact that their profits from their business activities are higher as a result of their failure to fulfil their tax duties and duties related to social and health insurance.

According to the currently applicable legislation, Act No. 82/2005 Coll. on Illegal Work and Illegal Employment and on Amendments and Supplements to Certain Acts as subsequently amended (hereinafter referred to as the "Act on Illegal Work and Illegal Employment"), which

¹ This paper has been prepared as a part of the research conducted within VEGA Project No. 1/0203/16 entitled "*Balance between Employer's and Employee's Rights and Duties in Labour Relationships*", in the Slovak original "*Vyváženosť práv a povinností zamestnanca v pracovnoprávnych vzťahoch*", responsible researcher prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.

came into effect on April 1st, 2005, and has already been amended a number of times, there are altogether four cases which constitute illegal employment:

1. employing employees without the formation of any labour relationship or a civil service relationship;
2. employing a third-country national (i.e. a national of a country which is not a Member State of the European Union, a party to the Agreement on the European Economic Area or a country which is not the Swiss Confederation, or a stateless person) where the conditions for his/her employment arising from the Section 21(1) of the Act No. 5/2004 Coll. on Employment Services and on Amendments and Supplements to Certain Acts as subsequently amended are not met;
3. employing a third-country national who is staying in the Slovak Republic contrary to the applicable law² and performs a dependent work;³
4. failing to fulfil employer's registration duty with respect to the Social Insurance Agency in accordance with the Section 231(1)(b) of the Act No. 461/2003 Coll. on Social Insurance as subsequently amended (hereinafter referred to as the "Social Insurance Act") despite the fact that the preconditions for employment arising from the Act No. 311/2001 Coll. Labour Code as subsequently amended (hereinafter referred to as the "Labour Code") are satisfied.

With regard to the employment of the third-country nationals, we have to praise the legislative change in the Act on Illegal Work and Illegal Employment based on which employers are released from their liability for illegal employment of the third-country nationals provided that such

² Note: One of the amendments to the Act on Illegal Work and Illegal Employment transposed into the Slovak labour law the Directive 2009/52/EC of the European Parliament and of the Council of 18 June 2009, providing for minimum standards on sanctions and measures against employers of illegally staying third-country nationals. It concerns the third-country nationals who are staying in the European Union Member States illegally and perform a dependent work. In terms of the Slovak Republic, the term "illegal stay" refers to the stay of a third-country national who is staying in the territory of the Slovak Republic contrary to the Act No. 404/2011 Coll. on Residence of Aliens and on Amendments and Supplements to Certain Acts as subsequently amended and the Act No. 480/2002 Coll. on Asylum and on Amendments and Supplements to Certain Acts as subsequently amended.

³ Translator's note: "Dependent work" is defined in the Section 1(2) of the Slovak Labour Code as the work performed personally by the employee for his/her employer in accordance with employer's instructions, in the name of the employee and at the time designated by the employer.

nationals are staying in the territory of the Slovak Republic contrary to the legislation governing the residence of aliens, they perform dependent work and this person does not know that his/her residence document or residence permit had been forged. This is an extremely up-to-date issue given the fact that the findings of some temporary employment agencies have confirmed that the work undertaken by these agencies is used to the employees' disadvantage in the Slovak Republic.

In year 2016, the labour inspection identified 1 228 employers who breached the ban on illegal employment by employing altogether 2 756 individuals illegally.⁴ According to Juraj Hamul'ák who refers to figures obtained by the National Labour Inspectorate, the number of cases of illegal employment identified in year 2017 accounted for 417 (as of May 18th, 2017).⁵ Despite the lack of more up-to-date figures for year 2017, we could presume that there was an upward trend in illegal employment until the end of this calendar year.⁶ However, it should also be taken into account that these are official figures, but the real number might and we assume that really is even higher.

Legislative development of employer's registration duty

The Act on Illegal Work and Illegal Employment in its original wording defined the term "illegal employment", *inter alia*, as the employment provided by an artificial person or a natural person who is an entrepreneur and who utilises the dependent work of a natural person on the basis of a labour relationship formed between them, but who does not fulfil the registration duty with respect to the Social Insurance Agency.

"Almost six years after the Act No. 82/2005 Coll. became effective, it was amended by the Act No. 223/2011 Coll. which came into effect on July 20th, 2011. This amendment significantly changed the legal definition of illegal employment. The above-mentioned change could be viewed as

⁴ See document *Informative Report on Identifying and Fighting Illegal Work and Illegal Employment in Year 2016* [online]. 2018 [cit. 2018-01-20]. Available at: http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-207525?prefixFile=m_.

⁵ See document *Number of Cases of Illegal Employment Already Identified in Year 2017 (as of May 18th, 2017)* [online]. 2018 [cit. 2018-01-20]. Available at: <http://www.nip.sk/register/#>.

⁶ See HAMULÁK, J. *Legal or Illegal: Právno-teoretické východiská a aplikačné problémne nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania v Slovenskej republike* [Legal and Theoretical Base of and Application Issues Concerning Illegal Work and Illegal Employment in the Slovak Republic]. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. 139 p. ISBN 978-80-8168-688-7.

being of a mitigating nature, with respect to the strictness of the originally valid and effective provisions contained in the Section 2(2)(b) of the Act No. 82/2005 Coll. Therefore, if an employer did not fulfil his/her duty under the Social Insurance Act by failing to register his/her employee in the register of insured employees and contributors to the old age pension savings maintained by the Social Insurance Agency in time, any possible punishment could, in light of the amended wording, still be avoided by duly registering the inspected employee in the register by the time the inspection was carried out (by the beginning of such inspection).⁷ The explanatory memorandum to this amendment states that this change is of a "legislative and technical" nature and was made as a response to the experience gained during the application practice.

Under the following amendment to the Act on Illegal Work and Illegal Employment, Act No. 308/2013 Coll., which came into effect on November 1st, 2013, the words "from the beginning of conducting the inspection of illegal work and illegal employment" were left out and the original legal regulation was thus restored.

The above-mentioned implies that from November 1st, 2013, both the non-registration as well as any later registration of an employee in the register of insured employees and contributors to the old age pension savings maintained by the Social Insurance Agency which was discovered during the additional inspection gave rise to illegal employment. The application practice complained about the fact that the provisions according to which an employer committed illegal employment if such employer failed to fulfil his/her duty to register an employee in the register of insured employees and contributors to the old age pension savings maintained by the Social Insurance Agency before such employee started his/her employment were rather "strict" with respect to the employers. Many employers noted in this regard that the time period within which this duty had to be met should be extended until the beginning of the inspection aimed at discovering the illegal work and illegal employment, stating that in many cases where an employer does not want to violate the Social Insurance Act neither wants he/she to employ an employee illegally nor should such employer be punished. Any such legislation would lead to difficulties in its application and any conduct would dogmatically and au-

⁷ See Nelegálne zamestnávanie z pohľadu inšpekcie práce [Illegal Employment from the Perspective of Labour Inspection]. *Legal News 1/2016* [online]. Available at: [http://www.akmnlegal.sk/sk/pravne-novinky/detail/nelegalne-zamestnavanie-z-pohladu-inspekcie-prace-\(legal-news-1/2016\)/14](http://www.akmnlegal.sk/sk/pravne-novinky/detail/nelegalne-zamestnavanie-z-pohladu-inspekcie-prace-(legal-news-1/2016)/14).

tomatically be considered as illegal employment. However, it is necessary to distinguish some specific cases in relation to the illegal employment.⁸

The above-mentioned experience gained during the application practice was also reflected in subsequent legislative changes implemented at the end of year 2017 through the Act No. 294/2017 Coll. which amended and supplemented the Act No. 82/2005 Coll. on Illegal Work and Illegal Employment and on Amendments and Supplements to Certain Acts as subsequently amended. This Act which came into effect on January 1st, 2018, changed the legal definition of illegal employment contained in the Section 2(2)(b) of the Act on Illegal Work and Illegal Employment. This legislative change was aimed at eliminating certain cases of a late registration of the formation of either a labour relationship or a civil service relationship in the respective register maintained by the Social Insurance Agency.

This elimination was achieved by the above-mentioned amendment to the Act on Illegal Work and Illegal Employment. The amendment replaced the wording "failed to fulfil a duty arising from a special law" with the wording "failed to register him/her in the register of insured employees and contributors to the old age pension savings within seven days of the lapse of a time period prescribed by a special law for the registration in this register, but not later than by the beginning of the inspection of illegal work and illegal employment if the inspection begins within seven days of the lapse of a time period prescribed by a special law for the registration in the register."

The new provisions state that employers have to fulfil their registration duty within seven days of the lapse of the time period prescribed for fulfilling the duty under the Section 231(1)(b) of the Social Insurance Act, e.g. from the commencement of employee's employment, but not later than by the beginning of the inspection of illegal employment which commences prior to the lapse of this seven-day time period. This means that if an inspection body conducts the inspection of illegal work and illegal employment after the employee commences his/her employment and it finds out within the time period of seven days that the employer has

⁸ See TRELOVÁ, S. Opodstatnenosť represívnych opatrení v súvislosti s „čiernochou prácou“ [Justification of Repressive Measures in Connection with Illegal Work]. In: *Pan-európske právnické fórum: II. ročník* [online]. Bratislava: Pan-európska vysoká škola, 2017, pp. 395-404. ISBN 978-80-89453-33-7. Available at: https://www.paneurouni.com/wp-content/uploads/2017/03/paneuropske_pravnicke_forum_2017.pdf.

not fulfilled his/her registration duty yet, the inspection body has to declare that illegal employment is committed in this case. However, provided that the employer fulfils his/her registration duty within the given seven-day time period and manages to do it before the inspection is carried out, the inspection body cannot declare that illegal employment is committed and no sanction may be imposed on the employer either. If the employer fulfils this duty after the seven-day time period elapses or he/she fails to fulfil this duty, then the inspection body, regardless of the time when the inspection is conducted, declares that the prohibition of illegal employment is breached.

As far as the changes in employer's registration duty are concerned from the perspective of illegal employment, the application practice calls for a positive retroactivity which we find rather debatable.

Table 1 Overview of Legislative Changes in the Legal Regulation of Employer's Duty to Register His/Her Employee in the Social Insurance Agency

Legal Regulation of the Duty to Register an Employee in the Social Insurance Agency	
01 April 2005 – 19 July 2011	
Section 2(2)(b): "... an individual with whom a labour relationship was formed in accordance with a special law and <i>did not fulfil his/her registration duty with respect to the Social Insurance Agency arising from a special law.</i> "	
2 July 2011 – 31 October 2013 (Act No. 223/2011 Coll.)	
Section 2(2)(b): "... an individual with whom a labour relationship was formed in accordance with a special law and <i>did not fulfil his/her duty arising from a special law by the time the inspection of illegal work and illegal employment commenced.</i> "	
01 November 2013 – 31 December 2017 (Act No. 308/2013 Coll.)	
Section 2(2)(b): "... an individual with whom a labour relationship or a civil service relationship was formed in accordance with a special law and <i>did not fulfil his/her duty arising from a special law.</i> "	
As of 01 January 2018 (Act No. 294/2017 Coll.)	
Section 2(2)(b): "... an individual with whom a labour relationship or a civil service relationship was formed in accordance with a special law and <i>did not register him/her in the register of insured employees or contributors to the old age pension savings within seven days of the lapse of the time period prescribed by a special law for the registration in this register, but not later than by the commencement of the inspection of illegal work and illegal employment if such inspection commenced within seven days of the lapse of the time period prescribed by a special law for the registration in this register.</i> "	

Source: Data processed by the author herself.

Non-application of registration duty

In terms of illegal work and illegal employment, the registration duty does not apply if the work for the employer who engages in business activities is performed by a relative in the direct line, a sibling or a spouse who is covered by a pension insurance or receives a statutory pension, or is a pupil or a student at the age not exceeding 26 years. In these cases, the absence of an employment contract or any of the agreements on work performed outside an employment relationship constitutes neither illegal work nor illegal employment.

The foregoing implies that the registration duty does not apply to an entrepreneur provided that any of these persons is, under the Social Insurance Act, a participant in the pension insurance, regardless of the fact whether such participation in this insurance is mandatory or optional. In terms of the personal scope of the pension insurance, the Social Insurance Act prescribes that the mandatory pension insurance applies to the employees and the self-employed persons. As for employees, every employee is covered by the mandatory pension insurance due to the fact that the pension insurance relationship arises directly from the law (*ex lege*), i.e. this relationship is not of a contractual nature and thus arises neither from a contract nor from an agreement. In this case, the formation of an insurance relationship is not dependent on the will of these individuals.

Entrepreneur's registration duty applies neither in the case where the work for such entrepreneur is performed by any of the mentioned entities subject to the mandatory pension insurance on the grounds of being a self-employed person. A self-employed person is subject to the mandatory pension insurance provided that he/she is also subject to the mandatory health insurance. Unlike an employee, his/her participation in this insurance is dependent on his/her income gained from business activities and other self-employment performed in the decisive period.

The registration duty applies neither in the case where any of the entities mentioned participates in the optional pension insurance. Under the Social Insurance Act, an individual may also be subject to the optional pension insurance on the condition that he/she permanently resides in the Slovak Republic or he/she has been permitted to reside in the Slovak Republic either temporarily or permanently and he/she has already reached the age of 16 years.

In the case that a relative in the direct line, a sibling or a spouse is not subject to the pension insurance, he/she can assist an individual who is an entrepreneur even without the formation of a labour relationship or a civil service relationship provided that he/she receives a statutorily designated pension, e.g. old age pension, disability pension or service pension. In these cases, performance of work does not constitute any illegal work or illegal employment and this entrepreneur is neither subject to the registration duty with respect to the Social Insurance Agency.

This also applies to cases where any of these persons is a pupil or a student whose age does not exceed 26 years, regardless of the fact whether he/she is a secondary or a full-time or a part-time university student.

Conclusions

Employer's failure to fulfil his/her registration duty with respect to the Social Insurance Agency under the Section 231(1)(b) of the Social Insurance Act, even though the employment preconditions arising from the Labour Code have been met, constitutes one of the four cases classified as the administrative offence of illegal employment. The issue of illegal employment remains a very frequently discussed topic, namely due to the sanctions which the competent inspection body is obliged to impose on employers and also due to the employees. In the case of illegal employment, an individual who would otherwise be an employee does not participate in social insurance relationships and is thus not eligible for any of the allowances, e.g. social insurance, in certain unfavourable situations.

References

HAMUĽÁK, J. *Legal or Illegal: Právno-teoretické východiská a aplikačné problémy nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania v Slovenskej republike* [Legal and Theoretical Base of and Application Issues Concerning Illegal Work and Illegal Employment in the Slovak Republic]. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. 139 p. ISBN 978-80-8168-688-7.

Informative Report on Identifying and Fighting Illegal Work and Illegal Employment in Year 2016 [online]. 2018 [cit. 2018-01-20]. Available at: http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-207525?prefixFile=m_.

Nelegálne zamestnávanie z pohľadu inšpekcie práce [Illegal Employment from the Perspective of Labour Inspection]. *Legal News 1/2016*

[online]. Available at: [http://www.akmnlegal.sk/sk/pravne-novinky/detail/nelegalne-zamestnavanie-z-pohladu-inspeckie-prace-\(legal-news-1/2016\)/14](http://www.akmnlegal.sk/sk/pravne-novinky/detail/nelegalne-zamestnavanie-z-pohladu-inspeckie-prace-(legal-news-1/2016)/14).

Number of Cases of Illegal Employment Already Identified in Year 2017 (as of May 18th, 2017) [online]. 2018 [cit. 2018-01-20]. Available at: <http://www.nip.sk/register/#>.

TREĽOVÁ, S. Opodstatnenosť represívnych opatrení v súvislosti s „čiernochou prácou“ [Justification of Repressive Measures in Connection with Illegal Work]. In: *Paneurópske právnické fórum: II. ročník* [online]. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2017, pp. 395-404. ISBN 978-80-89453-33-7. Available at: [https://www.paneuropiske_pravnice_forum_2017.pdf](https://www.paneurouni.com/wp-content/uploads/2017/03/paneuropiske_pravnice_forum_2017.pdf).

JUDr. PhDr. Silvia Treľová, PhD.

Faculty of Management
Comenius University in Bratislava
Odbojárov 10
820 05 Bratislava 25
Slovak Republic
silvia.trelova@fm.uniba.sk

Zabezpečenie práv a povinností v slovenskom pracovnom práve¹

Securing of Rights and Obligations in the Slovak Labour Law

Marcel Dolobáč

Abstract: The author of the paper analyses the issue of securing the rights and obligations in the area of the labour law, with his focus laid on selected theoretical and practical problems of individual security institutes, i.e. salary deduction agreements, surety and liens. In connection with the practically possible application and implementation of these institutes, the author highlights the necessity of using the method of analogy with the civil law regulation. The author also considers the repeated request of the employers to extend the catalogue of security institutes in the area of the labour law in connection with the current legislation.

Key Words: Labour Law; Securing of Rights and Obligations; Salary Deduction Agreement; Surety; Right of Lien; the Slovak Republic.

Abstrakt: Autor v príspevku analyzuje zabezpečenie práv a povinností v pracovnom práve, pričom sa zameriava na vybrané teoreticko-právne, ako aj praktické problémy jednotlivých zabezpečovacích inštitútorov, t.j. dohody o zrážkach zo mzdy, ručenia a záložného práva. V súvislosti s reálne možnou aplikáciou a realizáciou týchto inštitútorov poukazuje na nevyhnutnosť využitia metódy analógie občianskoprávnych predpisov. Napokon sa autor v nadväznosti na aktuálnu právnu úpravu zamýšľa nad opakovane predostretou požiadavkou zamestnávateľov na rozšírenie katalógu zabezpečovacích inštitútorov v pracovnom práve.

Kľúčové slová: Pracovné právo; zabezpečenie práv a povinností; dohoda o zrážkach zo mzdy; ručenie; záložné právo; Slovenská republika.

¹ Tento príspevok bol spracovaný v rámci projektu VEGA č. 1/0526/17 „Lingvistické a sankčné mechanizmy pri tvorbe a pôsobení noriem pracovného práva“.

Úvod

Zabezpečovacie prostriedky sú štandardné právne inštitúty súkromného práva, ktoré svoje korene nachádzajú už v rímsko-právnych tradíciiach. Spoločným menovateľom zabezpečovacích inštitútor je posilnenie pozície veriteľa a zvýšenie pravdepodobnosti reálneho uspokojenia jeho pohľadávky. Podstata zabezpečenia je rôzna, či už ide o posilnenie procesnej pozície veriteľa (domnienka existencie dlhu jeho uznaním, nárok na zaplatenie zmluvnej pokuty bez preukazovania vzniku škody), rozšírenie záväzku aj na tretiu osobu (ručenie, banková záruka, akreditív) alebo oddeľenie časti majetku dlžníka (záložné právo, zabezpečovací prevod práva, zabezpečovací prevod pohľadávky).

Pracovné právo ako špecifické odvetvie súkromného práva drží (vo väčšine prípadov rozumne) ochrannú až paternalistickú ruku nad zamestnancom ako slabšou stranou pracovnoprávneho vzťahu. To sa odráža tiež v aplikácii a realizácii zabezpečovacích inštitútor v pracovnom práve. Zámerom predloženého príspevku je poskytnúť analýzu zabezpečovacích prostriedkov v pracovnom práve a poukázať na teoreticko-právne, ako aj aplikačné problémy v praxi. Záverom sa autor zamýšľa nad možnosťou rozšírenia zabezpečovacích prostriedkov v pracovnom práve.

Obmedzený počet zabezpečovacích inštitútor

Osobný a vecný rozsah zmluvných zabezpečovacích prostriedkov v pracovnom práve, tak, ako ich upravuje ustanovenie § 20 Zákonníka práce, je relatívne úzky. V porovnaní s Občianskym zákonníkom a Obchodným zákonníkom upravuje Zákonník práce podstatne menej druhov zabezpečenia záväzkov: dohodu o zrážkach zo mzdy, ručenie a záložné právo.² Domnievame sa však, že uvedený počet možno (v zákonom vymedzených prípadoch) rozšíriť o ďalší jeden zabezpečovací prostriedok – uznanie dlhu.³

Obmedzený počet zabezpečovacích inštitútor v pracovnom práve odvodzujeme na základe dvoch právnych argumentov – jednak uzavre-

² Bližšie pozri k tomu napríklad BARANCOVÁ, H. *Teoretické problémy pracovného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 57 a tam citovaná literatúra.

³ Uznanie dlhu je v rámci všeobecných ustanovení ôsmej časti Občianskeho zákonníka systematicky včlenené do jeho piateho oddielu zakotvujúceho spôsoby zabezpečenia záväzkov. Zákonník práce uvedený inštitút sice v katalógu zabezpečovacích prostriedkov v § 20 opomína, avšak jeho aplikáciu v pracovnoprávnych vzťahoch predpokladá, a to v súvislosti s dohodou o náhrade škody (§ 191 ods. 3 Zákonníka práce) a právnymi následkami smrti zamestnanca (§ 35 Zákonníka práce).

tým počtom zmluvných typov v pracovnom práve, a súčasne úzko vymedzeným subsidiárnym použitím Občianskeho zákonníka pre pracovnoprávne vzťahy.

Čo sa týka uzavretého počtu zmluvných typov, účastníci pracovnoprávnych vzťahov môžu uzatvoriť len zmluvy, ktoré sú typovo upravené (alebo sú aspoň predvídané) pracovnoprávnymi predpismi, a teda ich zmluvná volnosť sa uplatní len v prípadoch, keď to pracovnoprávne predpisy umožňujú. Kogentná povaha Zákonníka práce a uzavretosť zmluvných typov sa odvodzuje zo znenia § 18 Zákonníka práce, podľa ktorého *zmluva podľa príslušných ustanovení pracovnoprávnych predpisov je uzatvorená, len čo sa účastníci dohodli na jej obsahu*. Z citovaného (a podľa autora veľmi nenápadného)⁴ znenia „*podľa príslušných ustanovení pracovnoprávnych predpisov*“ sa ustálil tzv. „numerus clausus“ zmlúv a dojednaní v pracovnom práve, ktorý pretavuje pre zmluvné právo typické „*čo nie je zakázané, je dovolené*“ na netradičné „*čo nie je dovolené, je zakázané*“. Uvedené vyjadrenie je teóriou pracovného práva a príslušnou judikatúrou zdôvodňované potrebou ochrany zamestnancov v pracovnoprávnych vzťahoch.⁵ Uzavretý počet zmluvných typov tak vylučuje použitie ďalších zabezpečovacích prostriedkov upravených v iných civilných kódexoch. V praxi sa to vzťahuje najmä na inštitút zmluvnej pokuty, ktorý je podľa aktuálnej právnej úpravy pre pracovnoprávne vzťahy neprípustný.

V koreláciu s uzavretým počtom zmluvných typov v pracovnom práve je úzko vymedzená subsidiarita Občianskeho zákonníka. Funkčné väzby pracovného práva k občianskemu právu upravuje § 1 ods. 4 Zákonníka práce: „*Ak tento zákon v prvej časti neustanovuje inak, vzťahujú sa na právne vzťahy podľa odseku 1 (individuálne pracovnoprávne vzťahy v súvislosti s výkonom závislej práce fyzických osôb pre právnické osoby alebo fyzické osoby a kolektívne pracovnoprávne vzťahy) všeobecné ustanovenia Občianskeho zákonníka.*“ Z označeného zákonného ukotvenia subsidiarity

⁴ K uvedeným úvahám bližšie pozri DOLOBÁČ, M. Zásada zmluvnej slobody v pracovnom práve. In: *Principy a zásady v právu – teorie a praxe: Sborník příspěvků z konference Olovoucké debaty mladých právníků*. Praha: Leges, 2010, s. 221-225.

⁵ Porovnaj Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 M Cdo 14/2010 z 30. marca 2011. Ďalej pozri aj Rozhodnutie Ústavného súdu Českej republiky 27/1996 k ustanoveniu § 244 ods. 1 Zákonníka práce č. 65/1965 Sb., účinného do 31. decembra 2006. Pozri i Rozhodnutie Ústavného súdu Českej republiky 276/1999. Porovnaj tiež BARANCOVÁ, H. *Zákonník práce: Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 138 a nasl. alebo BARANCOVÁ, H. Výkon závislej práce vo vzťahu k zmluvným typom pracovného a obchodného práva. *Bulletin advokácie*. 1999, č. 5, s. 17-18.

vyvstáva pre prax nie zanedbateľná otázka, či pri vymedzení subsidiárneho použitia „všeobecných ustanovení Občianskeho zákonníka“ mal zákonodarca na mysli výlučne použitie len prvej časti Občianskeho zákonníka alebo súčasne aj ôsmej časti prvej hlavy Občianskeho zákonníka, upravujúcej všeobecné ustanovenia záväzkového práva (§§ 488 až 587 Občianskeho zákonníka). Napriek zdanlivej pojmovej nejednoznačnosti vo všeobecnosti prijal zákonodarca záver, že subsidiarita sa vzťahuje len na prvu časť Občianskeho zákonníka, nie však na časť upravujúcu záväzy.⁶

Dohoda o zrážkach zo mzdy

Dohoda o zrážkach zo mzdy je najtypickejším zabezpečovacím prostriedkom v pracovnom práve, predovšetkým z dôvodu efektívnosti uspokojenia veriteľa – zamestnávateľa. Obsahom dohody o zrážkach zo mzdy je súhlas zamestnanca, aby zamestnávateľ jednostranne zrazil časť mzdy vo svoj prospech na uspokojenie svojej pohladávky. Podstatnými obsahovými náležitosťami dohody o zrážkach zo mzdy sú identifikácia pohladávky, ktorá sa zrážkami zo mzdy zabezpečuje, a výška zrážok, ktorá musí byť dojednaná len v rozsahu ustanovenom osobitným predpisom upravujúcim zrážky zo mzdy pri nútenom výkone rozhodnutia (exekúciu). Pokial' by zrážky boli dojednané vo vyšej sume než to ustanovuje osobitný predpis, nezakladá to neplatnosť celej dohody; výška zrážok však bude prípustná iba v zákonom obmedzenej miere. Dohoda o zrážkach zo mzdy sa musí uzatvoriť písomne, inak je neplatná.

Dohodou o zrážkach zo mzdy podľa § 20 Zákonníka práce sa zabezpečuje pohladávka zamestnávateľa, ktorá vznikla z pracovnoprávneho vzťahu medzi ním a zamestnancom. Ak pohladávka zamestnávateľa voči

⁶ Bližšie pozri BARANCOVÁ, H. *Zákonník práce: Komentár*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 115. ISBN 978-80-8960-331-2. 1240 s. alebo tiež TKÁČ, V., O. MATEJKA, D. FRIEDMANOVÁ, B. MASÁR. *Zákonník práce: Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014, s. 44. Opačný názor vyslovil napríklad Rozsudok Krajského súdu v Bratislavе sp. zn. 8Co/375/2017 z 9. septembra 2014: „*V tomto prípade sa totiž uplatňuje širší výklad „všeobecných ustanovení“ Občianskeho zákonníka, na ktorých subsidiárne použitie odkazuje § 1 ods. 4 Zákonníka práce; uvedené ustanovenie totiž výslove neodkazuje výlučne na všeobecné ustanovenia prvej časti Občianskeho zákonníka, a preto je potrebné za všeobecné ustanovenia v zmysle díkcie § 1 ods. 4 Zákonníka práce považovať nielen „všeobecné ustanovenia“ Občianskeho zákonníka uvedené v jeho prvej časti (§§ 1 – 122), ale aj „všeobecné ustanovenia“ uvedené v jeho ôsmej časti – označenej ako Záväzkové právo (§§ 488 – 587), keďže pracovnoprávne vzťahy treba, rovnako ako občianskoprávne vzťahy, považovať za záväzkové vzťahy, v ktorých účastníci vystupujú ako nositelia subjektívnych práv a povinností stanovených normami pracovného práva.*“

zamestnancovi vznikla z iného titulu (napríklad pôžička mimo pracovno-právneho vzťahu), takúto pohl'adávku možno zabezpečiť prostriedkami podľa Občianskeho zákonníka, medzi ktoré patrí taktiež (obdobná) dohoda o zrážkach zo mzdy a iných príjmov (§ 551 Občianskeho zákonníka). Jednalo by sa o neštandardnú (ale zákonom dovolenú) situáciu, keď zamestnávateľ, t.j. platiteľ mzdy, by bol účastníkom dohody podľa § 551 Občianskeho zákonníka. Občiansky zákonník totiž nepredpokladá, že zamestnávateľ bude účastníkom uvedenej dohody (ale ako je vyššie opísané, nemožno to ani vylúčiť); ako platiteľ mzdy vykonáva zrážky zásadne v prospech tretej osoby. Veriteľ nadobúda voči platiteľovi mzdy právo na výplatu zrážok okamihom, keď sa platiteľovi mzdy dohoda o zrážkach predloží.

Naproti tomu, zamestnávateľ dohodou o zrážkach zo mzdy uzatvorenou so zamestnancom podľa § 20 Zákonníka práce bez výnimky zabezpečuje iba vlastnú pohl'adávku, nikdy nie pohl'adávku tretej osoby. Na prvý pohl'ad triviálny záver však nebýva v praxi vždy dodržiavaný. Nie výnimocne zamestnávateľ uzatvára so zamestnancom dohodu o zrážkach zo mzdy podľa Zákonníka práce, na základe ktorej strháva isté percento zo mzdy v prospech odborovej organizácie, ktorej je zamestnanec členom. Zamestnávateľ by mal odmietnuť takúto dohodu ako neprípustnú a účel platenia členského zrážkami zo mzdy by sa mal zabezpečiť dohodou podľa Občianskeho zákonníka, ktorá by sa zamestnávateľovi ako platiteľovi mzdy len predložila.

V praxi rezonuje i ďalší problém spojený s dohodami o zrážkach zo mzdy a iných príjmov podľa Občianskeho zákonníka, ktoré sú zamestnávateľom ako platiteľom mzdy predkladané. Odhliadnuc od zvýšených administratívnych nákladov, zamestnávateľom dôvodne prekáža stav, keď nemajú uchopiteľnú právnu možnosť nametať platnosť predloženej dohody. Problém je vypuklý zvlášť pri rôznych spotrebiteľských úveroch nebankových spoločností. Občiansky zákonník prikazuje predloženú dohodu akceptovať bez toho, aby ju mohli zamestnávateelia akokoľvek preskúmať.⁷ Iniciatívu tak musí prevziať zamestnanec prostredníctvom procesných inštitútov, ktoré mu poskytuje Civilný sporový poriadok. V uvedenej súvislosti sa však žiada súčasne dodať, že možnosti procesnej ochrany zamestnanca do veľkej miery „podkopáva“ samotná prax súdov,

⁷ Fakticky len v prípade absolútnej neplatnosti sa otvára možnosť nerešpektovania predmetnej dohody. Absolútna neplatnosť poskytuje zamestnávateľovi adekvátny priestor na relevantnú procesnú obranu v prípadnej žalobe na nahradu škody.

ked' sa súdy nejednoznačne vyslovujú k otázke, či je možné neodkladným opatrením priamo nariadiť zamestnávateľovi, aby sa zdržal výkonu zrážok, inými slovami, či je možné neodkladným opatrením zaviazať aj inú osobu ako účastníka právneho vzťahu.⁸ Z nášho pohľadu by takáto možnosť mala byť v záujme ochrany práv zamestnanca a spravodlivého usporiadania vzťahov rozhodne prípustná.

Predmet dohody o zrážkach zo mzdy

Občiansky zákonník, na rozdiel od Zákonníka práce, postihuje širší rozsah príjmov zamestnanca. Písomnou dohodou medzi veriteľom a dlžníkom podľa Občianskeho zákonníka možno zabezpečiť aj zrážky z iných príjmov, s ktorými sa pri výkone rozhodnutia nakladá ako so mzdom. Ide o odmeny členov družstiev a odmeny z príjmov, ktoré povinnému nahrádzajú odmenu za prácu, dávky sociálneho poistenia a dávky z dôchodkov starobného dôchodkového sporenia. Predmetné príjmy nie sú postihnuté len na základe dohody o zrážkach zo mzdy podľa Zákonníka práce.

Avšak aj pomenovanie dohody o zrážkach zo mzdy (podľa Zákonníka práce) je mierne zavádzajúce. Rozsah právnych nárokov, ktoré možno postihnúť zrážkami, je v pracovnom práve širší a neobmedzuje sa len na samotný nárok na výplatu mzdy. Mzda je definovaná v Zákonníku práce pozitívnym vymedzením i negatívnym vymedzením. Podľa § 118 ods. 2 Zákonníka práce mzda je peňažné plnenie alebo plnenie peňažnej hodnoty (naturálna mzda) poskytované zamestnávateľom zamestnancovi za prácu. Za mzdu sa ale nepovažujú najmä náhrada mzdy, odstupné, odchodné [...] a ďalšie plnenia taxatívne uvedené v označenom ustanovení § 118 ods. 2 Zákonníka práce.

Zrážky zo mzdy vykonávané na základe dohody o zrážkach zo mzdy podľa § 20 Zákonníka práce sa však neupínajú na legálnu definíciu mzdy a jej negatívne vymedzenie (t.j. výpočet peňažných príjmov, ktoré sa za mzdu nepovažujú), ale vzťahujú sa rovnako na všetky zložky príjmu zamestnanca poskytované zamestnávateľom, ak ide o ich splatnosť, výplatu a vykonávanie zrážok. V uvedenej súvislosti preto Jana Žul'ová poukazuje na etymologickú nesprávnosť označenia zrážok zo mzdy a pojmenováva,

⁸ Blížšie pozri ŽULOVÁ, J. Zmluvné zrážky zo mzdy zamestnanca. In: *Právne nástroje odmenovania v 21. storočí*. Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, 2017, s. 27. Pozri aj príspevok redakcie Najprávo. *Neodkladné opatrenia proti inej osobe ako strane sporu* [online]. Dostupné na: <http://www.najpravo.sk/clanky/neodkladne-opatrenie-proti-inej-osobe-ako-strane-sporu.html> a tam citovanú judikatúru.

že ak slovenský zákonodarca rozšíril vecný rozsah plnení, z ktorých možno vykonávať zrážky, na všetky zložky príjmu zamestnanca poskytované zamestnávateľom, zodpovedať by tomu mala pravdepodobne zmena názvu dohody o zrážkach zo mzdy na dohodu o zrážkach z príjmov, vrátane zmeny príslušných zákonných ustanovení, v ktorých je predmetné slovné spojenie v danom význame použité.⁹ Nejednoznačnosť obsahu rovnakých pojmov, tzv. polysémia právnických termínov, prelamuje jednu z podstatných vlastností právnického termínu, a to jeho jednotu a stálosť.¹⁰

Existencia, platnosť a splatnosť zabezpečovanej pohľadávky

Napriek tomu, že v predzmluvných vzťahoch vystupujú potenciálni účastníci pracovného pomeru ako subjekty v rovnakom (rovnom) postavení, v praxi býva obsah pracovnej zmluvy iba zriedkakedy vzájomne ne-gociovany (odhliadnuc od výšky mzdy). Zamestnávateľ predkladá zamestnancovi na podpis pracovnú zmluvu ako zmluvu typu *take it or leave it*, pričom je prirodzené, že jej obsah zamestnávateľ tvorí s prihliadnutím na vlastné očakávania a záujmy. Imanentnou súčasťou pracovnej zmluvy býva preto mnohokrát i dohoda o zrážkach zo mzdy, ktorou si zamestnávateľ zabezpečuje svoje potenciálne, budúce pohľadávky voči zamestnancovi, najmä titulom náhrady škody. Takéto dohody o zrážkach zo mzdy, zabezpečujúce ex ante pohľadávky, však odborná literatúra,¹¹ ako i judikatúra¹² dlhodobo odmietajú. Dohodou o zrážkach zo mzdy možno zabezpečiť len takú pohľadávku, ktorá v čase uzavretia dohody o zrážkach zo mzdy existovala.

Literatúra ďalej dopĺňa, že dohodou o zrážkach zo mzdy možno zabezpečiť iba platnú pohľadávku.¹³ Rovnako o takomto závere nemožno mať pochýb. Akykoľvek zabezpečovací prostriedok, vrátane dohody

⁹ Bližšie pozri ŽUĽOVÁ, J. Zmluvné zrážky zo mzdy zamestnanca. In: *Právne nástroje odmenovania v 21. storočí*. Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, 2017, s. 27.

¹⁰ Bližšie pozri IMRICHOVÁ, M. a M. TUROČEKOVÁ. *Lingvistická analýza právnych textov*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2015, s. 52-56.

¹¹ Bližšie pozri TOMAN, J. *Individuálne pracovné právo: Pracovný čas, dovolenka, prekážky v práci a mzda*. Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, 2015, s. 343. Ďalej pozri BARANCOVÁ, H. *Zákonník práce: Komentár*. Bratislava: C. H. Beck, 2015, s. 313.

¹² Bližšie pozri Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5 Šo/57/2013 z 26. marca 2015.

¹³ Bližšie pozri BARANCOVÁ, H. *Zákonník práce: Komentár*. Bratislava: C. H. Beck, 2015, s. 313. Porovnaj BARANCOVÁ, H. *Zabezpečenie záväzkov v pracovnom práve Slovenskej republiky*. In: *Zabezpečenie pohľadávok a ich uspokojenie: VII. Lubyho právnické dni*. Bratislava: Iura Edition, 592 s.

o zrážkach zo mzdy, má akcesorický charakter. Akcesorita znamená, že právne prostriedky zaistenia vznikajú, iba ak vznikla pohľadávka, ktorej zaisteniu majú slúžiť. V prípade, že pohľadávka, v ktorej prospech bolo zabezpečenie zriadené, v skutočnosti platne nevznikla, nepôsobia ani právne prostriedky zabezpečenia, aj ak by bol formálne proces ich vzniku právne dovršený.¹⁴

Zrážkami zo mzdy sa zabezpečuje iba existujúca, platná pohľadávka, ktorá však v čase zabezpečenia nemusí byť splatná. Realizovať zrážky zo mzdy je však možné najskôr v deň splatnosti pohľadávky. Dohoda o zrážkach zo mzdy, na rozdiel od iných zabezpečovacích inštitútorov, nepôsobí zakaždým len subsidiárne. To znamená, že zamestnancovi nemusí byť, a v praxi ani mnohokrát nie je daná možnosť uhradiť pohľadávku inak (ako je tomu pri ručení či pri záložnom práve), než dôjde k úhrade pohľadávky zrážkami zo mzdy.

Na uvedené východiská naráža prax v súvislosti so zrážkami zo mzdy, ktoré zabezpečujú pohľadávku zamestnávateľa za poskytovanie stravovania zamestnanca. Ak zamestnávateľ zabezpečuje stravovanie zamestnanca prostredníctvom stravovacích poukážok, nárok zamestnanca na stravovaciu poukážku vzniká za každý jednotlivý pracovný deň po odpracovaní viac ako štyroch hodín. Zamestnávateľ pritom nie je priamo Zákonníkom práce splnomocnený vykonávať jednostranné zrážky zo mzdy ako kompenzáciu podielu nákladov zamestnanca na stravovanie. Absencia zákonného splnomocnenia na jednostranné vykonávanie zrážok zo mzdy je nedostatom legislatívnej úpravy. Zamestnávateľ je tak nútený uzatvoriť so zamestnancom dohodu o zrážkach zo mzdy. Ak vychádzame z predpokladu, že zrážkami zo mzdy možno zabezpečiť len existujúcu pohľadávku, potom takáto dohoda by musela byť uzavretá na konci každého kalendárneho mesiaca (ad absurdum každý deň po odpracovaní viac ako štyroch hodín zamestnancom), keď by už pohľadávka zamestnávateľa existovala a zúčtovala by sa v najblížom výplatnom termíne. Samozrejme, uvedený postup je administratívne náročný, až nezmyselný. V praxi sa uzatvára dohoda o zrážkach zo mzdy vopred, ktorá sa viaže na celé trvanie pracovného pomeru.¹⁵ Inšpekcia práce daný stav toleruje a vysvetlenie môže ponúknut' i teória výkladom dohody o zráž-

¹⁴ K tomu bližšie pozri BĚLINA, M. et al. *Pracovní právo*. 4. dopln. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, s. 85.

¹⁵ Ak neberieme do úvahy prípady, ktorých nie je málo, keď zamestnávateľ vykonáva zrážky jednostranne bez právneho základu.

kach zo mzdy podľa § 131 ods. 3 Zákonníka práce¹⁶ ako nového samostatného zmluvného typu, oddeleného od dohody ako zabezpečovacieho inštitútu podľa § 20 Zákonníka práce. Takýto výklad je však do veľkej miery účelový, i keď s pochopiteľným cieľom pokryť praktické problémy, ktoré prináša „numerus clausus“ zmluvných typov v pracovnom práve. Naostatok možno iba zopakovať, že ako najefektívnejšie riešenie sa javí byť rozšírenie možnosti jednostranných zrážok zo mzdy zo strany zamestnávateľa i pre prípad jeho nároku na úhradu zákonom stanovej časti nákladov na stravovanie zamestnancov.

Ručenie

Ručenie vzniká jednostranným vyhlásením ručiteľa, že uspokojuje pohľadávku veriteľa, ak tak neurobí sám dlužník. Na rozdiel od občianskoprávnej úpravy, kde ručenie vzniká dohodou medzi ručiteľom a veriteľom,¹⁷ Zákonník práce koncipuje ručenie ako jednostranné vyhlásenie, nezávislé od vôle dlužníka, a dokonca i veriteľa. Ručenie tak vzniká bez ohľadu na súhlas veriteľa; môže vzniknúť i proti jeho vôli. Pokiaľ veriteľ s ručením nesúhlasí, jednoducho nebude realizovať uspokojenie svojej pohľadávky prostredníctvom tohto zabezpečenia. Pri postúpení pohľadávky ručenie zostáva zachované; samozrejme, to však len za predpokladu, že na základe analógie zákona priupustíme aplikáciu postúpenia pohľadávky v pracovnoprávnych vzťahoch.

Zabezpečovací inštitút ručenia má najširší osobný aj vecný rozsah. Ide o podstatnú zmenu, ku ktorej došlo pri prijatí nového Zákonníka práce (zákon č. 311/2001 Z.z.), keďže dovtedy platná právna úprava umožňovala zabezpečiť ručením výlučne pohľadávku zamestnávateľa na náhradu škody na zverených hodnotách, ktorú je zamestnanec povinný vyúčtovať. Podľa aktuálnej právnej úpravy ručením možno zabezpečiť pohľadávku zamestnávateľa, ako aj pohľadávku zamestnanca, možno ním zabezpečiť nielen peňažnú pohľadávku, ale i nepeňažnú pohľadávku, pokiaľ pôjde o zastupiteľné plnenie. Ručením možno zabezpečiť aj pohľadávky, ktoré vyplývajú z dohôd o prácach vykonávaných mimo pracov-

¹⁶ Podľa § 131 ods. 3 Zákonníka práce ďalšie zrážky zo mzdy, ktoré presahujú rámec zrážok uvedených v odsekoch 1 a 2 (katalóg nárokov, ktoré zamestnávateľ môže zraziť jednostrane), môže zamestnávateľ vykonávať len na základe písomnej dohody so zamestnancom o zrážkach zo mzdy, alebo ak povinnosť zamestnávateľa vykonávať zrážky zo mzdy a iných príjmov zamestnanca vyplýva z osobitného predpisu.

¹⁷ Podľa § 546 Občianskeho zákonníka *dohodou účastníkov možno zabezpečiť pohľadávku ručením*. Ručenie vzniká písomným vyhlásením, ktorým ručiteľ berie na seba voči veriteľovi povinlosť, že pohľadávku uspokojuje, ak ju neuspokojuje dlužník.

ného pomeru či z výkonu práce vo verejnom záujme a v štátnej službe. Ručiteľom môže byť právnická osoba, ako i fyzická osoba; ručiteľov môže byť i viacero a môžu ručiť za celú pohľadávku alebo iba za jej časť. Napriek teoreticky širokému uplatneniu ručenia treba dodat', že predmetný inštitút sa v pracovnoprávnych vzťahoch veľmi nevyužíva. Predsa len, z pohľadu zamestnávateľa je najefektívnejším spôsobom zabezpečenia pohľadávky inštitút zrážky zo mzdy a pohľadávky zamestnanca voči zamestnávateľovi sa zabezpečujú len výnimočne. Na rozdiel od dohody o zrážkach zo mzdy, ručenie sa uplatňuje iba ako subsidiárny zabezpečovací inštitút. Ručiteľ je povinný uhradiť dlh, iba ak tak neučinil dlžník v lehote splatnosti.

Právna úprava ručenia je v Zákonníku práce mimoriadne strohá; obmedzuje sa fakticky na jedinú vetu (platí to i pre ďalšie zabezpečovacie inštitúty) a bez podpornej úpravy Občianskeho zákonníka by bol daný inštitút obsolentný. Priama subsidiarita však nie je možná; ako sme už uviedli, podľa § 1 ods. 4 Zákonníka práce sa obmedzuje iba na všeobecné ustanovenia prvej časti, nie však všeobecné ustanovenia záväzkovej časti Občianskeho zákonníka.

Ak vychádzame zo záveru, že subsidiarita osobitnej časti Občianskeho zákonníka je zámerne vylúčená, a súčasne sme nútene pre správnu aplikáciu pracovnoprávnych inštitútor využiť i osobitnú časť Občianskeho zákonníka alebo tiež iný právny predpis, pretože inak nemožno predmetný inštitút aplikovať, naskytuje sa (ako krajný prostriedok aplikácie práva) možnosť použitia analógie zákona. Analógia je v pracovnom práve nevyhnutná, pretože inak by sme objektívne nedokázali pokryť všetky situácie, ktoré sa v pracovnoprávnych vzťahoch vyskytujú. Základnými predpokladmi analógie zákona sú neplánovaná medzera v zákone a existencia právnej normy upravujúcej podobnú situáciu.

Metódou analógie zákona je tak prípustné aplikovať i tie ustanovenia, ktoré zákonodarca na prvý pohľad vylúčil zo subsidiárneho použitia Občianskeho zákonníka. Kde však môžeme stanoviť hranicu, kedy je analógia zákona pre záväzkové vzťahy ešte prípustná a kedy už ide o nedovolenú aplikáciu? Intuitívne možno vytýciť základné mantinely dovoleného, respektívne zakázaného použitia analógie zákona; zjednodušene povedané, analógia inštitútor Občianskeho zákonníka bude dovolená tam, kde orgány aplikácie práva *nebudú mať inú možnosť*, teda v prípadoch, keď pracovnoprávna úprava je natol'ko nedostatočná, že bez použitia osobitnej časti Občianskeho zákonníka alebo bez použitia iných občian-

skoprávnych predpisov budú jej ustanovenia obsolentné. To je i prípad zabezpečovacieho inštitútu ručenia. Napriek absentujúcej úprave v Zákonniku práce analogicky platí, že veriteľ je oprávnený uplatniť pohľadávku voči ručiteľovi len po tom, čo dlžníka na zaplatenie dlhu vyzval. Veriteľ je povinný kedykoľvek a bez zbytočného odkladu oznámiť ručiteľovi na požiadanie výšku svojej pohľadávky. Ručiteľ môže voči veriteľovi uplatniť všetky námietky, ktoré by mal voči veriteľovi dlžníka, a je oprávnený plnenie odoprieť, pokial veriteľ zavinil stav, že pohľadávku nemôže uspokojiť dlžník. Pri zaplatení dlhu veriteľovi vzniká ručiteľovi voči dlžníkovi regresné právo. Z dôvodu presvedčivosti argumentácie v prospech analógie zákona možno dodať, že uvedené právne pravidlá zodpovedajú aj pôvodnej úprave Zákonníka práce z roku 1965.

Čo sa týka formálnych náležitostí, Zákonník práce predpokladá, že ručenie vzniká písomným prejavom vôle ručiteľa; nedostatok písomnej formy však nespája s následkami neplatnosti právneho úkonu, hoci by mal. Dôvody sú zretel'né; v prvom rade, ak pre aplikáciu inštitútu ručenia v pracovnoprávnych vzťahoch využívame na základe analógie zákona v podstatnej miere právnu úpravu Občianskeho zákonníka, je nepochopiteľné, že nedostatok písomnej formy nemá pre pracovnoprávne vzťahy rovnaké následky ako pre vzťahy občianskoprávne, teda neplatnosť právneho úkonu. Zároveň požiadavka písomnosti je logická i vzhľadom na praktickú aplikáciu uvedeného inštitútu. Ústne, či nebodaj konklu dentne prejavený záväzok ručenia by znamenal predovšetkým neistotu pre každého účastníka zabezpečovaného právneho vzťahu.

Záložné právo

Ak sme sa pri ručení zmienili, že ide o rámcovú úpravu, ktorá je bez analógie Občianskeho zákonníka obsolentná, pre záložné právo v pracovnoprávnych vzťahoch to platí dvojnásobne. A ak sme pri ručení načrtli, že ide o inštitút, ktorý v praxi nie je veľmi využívaný, pre záložné právo to platí viac než dvadsaťnásobne.

Záložným právom je možné zabezpečiť nárok zamestnávateľa na náhradu škody na zverených hodnotách, ktorú je zamestnanec povinný vyúčtovať, a nárok na náhradu škody, ktorú zamestnanec spôsobil zamestnávateľovi úmyselne, pričom záloh sa obmedzuje výlučne na nehnuteľnosti, ktoré zamestnanec vlastní. Zákonník práce, obdobne ako v prípade ručenia, stanovuje povinnosť uzatvoriť zmluvu o zriadení záložného práva písomne, avšak bez následku neplatnosti. Napriek absencii doložky neplatnosti záložné právo k nehnuteľnosti nie je možné zriadíť bez pí-

somnej zmluvy. Záložné právo vzniká zápisom do príslušného katastra a povinnosť písomnosti pre zápis vyžaduje Katastrálny zákon. Podstatné obsahové a formálne náležitosti záložnej zmluvy sa tak riadia občiansko-právnym predpisom. Rovnako obsah záložného práva, práva účastníkov zmluvy či realizácia záložného práva sú upravené v Občianskom zákonníku; Zákonník práce neobsahuje ani len základné pravidlá. Na riadne uplatnenie zabezpečovacieho inštitútu záložného práva v pracovnom práve je tak nepochybne nevyhnutná analógia Občianskeho zákonníka.

Potenciálny zásah do vlastníckeho práva k nehnuteľnosti, ktorý sa spája s realizáciou záložného práva, je pre zamestnanca tăžko akceptovateľný, pretože vo väčšine prípadov priamo ohrozí jeho základnú životnú potrebu, ktorou je bývanie. Nemožno vylúčiť ani zriadenie záložného práva k inej nehnuteľnosti (garáž, rekreačná chata, nezastavaný pozemok a podobne), avšak nepredpokladáme ani početnosť takýchto prípadov.

Pokiaľ zákonodarca má záujem oživiť záložné právo ako zabezpečovací inštitút v pracovnom práve, rozhodne by popri nehnuteľnostiach mali byť ako možné zálohy právne prípustné aj hnuteľné veci či práva zamestnanca.

Záver – nové formy zabezpečenia v pracovnom práve

V právnej teórii sa dlhodobo ozývajú významné hľasy, ktoré poukazujú na skutočnosť, že obmedzenosť právnej úpravy zabezpečovacích prostriedkov v pracovnom práve neposkytuje právnemu postaveniu veriteľa dostatočnú právnu ochranu, čím je vo svojich dôsledkoch sama viac či menej ústretová voči dľžníkovi.¹⁸ Viacerí autori považujú systém zmluvných zabezpečovacích prostriedkov v slovenskom pracovnom práve za nesúladný s potrebami praxe, čo veľmi znižuje jeho funkčnosť, a preto sa volá po jeho rozšírení, pričom v právnych úvahách dominuje ukotvenie zmluvnej pokuty.¹⁹ Ivica Hodálová k predmetným úvahám ďalej dopĺňa,

¹⁸ Bližšie pozri BARANCOVÁ, H. Zabezpečenie záväzkov v pracovnom práve Slovenskej republiky. In: *Zabezpečenie pohľadávok a ich uspokojenie: VII. Lubyho právnické dni*. 2002, s. 371.

¹⁹ Bližšie pozri MINČÍK, V. Zmluvná pokuta v pracovnom práve a niekoľko úvah o potrebe rozšírenia diapazónu zabezpečovacích prostriedkov. In: *Zákon č. 311/2011 Z.z. Zákonník práce: desat' rokov aplikáciejnej praxe (2001 - 2011): Zborník príspevkov*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2012, s. 63-71. Ďalej pozri HODÁLOVÁ, I. Zmluvný systém a systém zmluvných zabezpečovacích prostriedkov v pracovnom práve. *Justičná revue*. 2006, roč. 58, č. 12, s. 1865-1872.

že občianskoprávna úprava zmluvnej pokuty oproti obchodnoprávnej úprave viac zodpovedá potrebám pracovného práva, pretože je postavená na subjektívnom princípe, podľa ktorého dlžník nie je povinný zaplatiť zmluvnú pokutu, ak porušenie pokuty nezavinil. Uvedené ustanovenie má však dispozitívny charakter, a preto sa domnieva, že pre pracovné právo by bolo vhodnejšie, ak by sa možnosť dohodnúť sa na objektívnej forme zavinenia úplne vylúčila.²⁰

Reagujúc na vyššie uvedené úvahy, nestotožňujeme sa s požiadavkami zamestnávateľov na rozšírenie zabezpečovacích prostriedkov o inštitút zmluvnej pokuty. Zamestnávateľmi navrhované začlenenie zmluvnej pokuty do zmluvných typov pracovného práva by bezpochyby vytváralo priamu cestu k zastrašovaniu zamestnanca ako slabšej strany vysokými sankčnými (zmluvnými) pokutami, ktorých oprávnenosť by bola často spochybniťná. Okrem toho, rozšírením zabezpečovacích prostriedkov o zmluvnú pokutu by sa zamestnávateľom jednoducho umožnilo prenášať podnikateľské riziko (alebo aspoň časť rizika) na zamestnancov. Nehovoriac o tom, že ak by k zmluvnej pokute pristúpila aj možnosť jednostranného započítania pohl'adávky (zmluvnej pokuty) voči mzdě, nastal by úplne nerovnovážny stav, ktorý by nezodpovedal nielen ochranej funkcií pracovného práva, ale ani rozumnému usporiadaniu vzťahov. Uvedené dôvody sú len stručným náčrtom, prečo nemožno uplatňovať zmluvnú pokutu v pracovnom práve. Napokon, nie je vylúčené ani prijatie osobitných inštitútov, ktoré svojou podstatou zodpovedajú konštrukcii zmluvnej pokuty, akými sú napríklad peňažná sankcia za nedodržanie výpovednej doby (§ 62 ods. 8 Zákonníka práce) alebo peňažná náhrada za nedodržanie konkurenčnej doložky (§ 83 ods. 5 Zákonníka práce).

Na podporu uvedených názorov naostatok poukážeme na myšlienky Heleny Barancovej, ktorá zdôrazňuje, že pracovné právo upravuje pracovný pomer ako vzťah nielen záväzkový, ale najmä ako osobno-právny vzťah, v ktorom sa komerčné záujmy veriteľa a dlžníka neprejavujú v tejkej podobe a tak výrazne, ako v občianskom práve či obchodnom práve.²¹

²⁰ Bližšie pozri tamtiež.

²¹ Bližšie pozri BARANCOVÁ, H. a R. SCHRONK. *Pracovné právo*. Bratislava: Sprint dva, 2006, s. 321.

Zoznam bibliografických odkazov

- BARANCOVÁ, H. *Teoretické problémy pracovného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 408 s. ISBN 978-80-7380-465-7.
- BARANCOVÁ, H. Výkon závislej práce vo vzťahu k zmluvným typom pracovného a obchodného práva. *Bulletin advokácie*. 1999, č. 5, s. 17-18.
- BARANCOVÁ, H. Zabezpečenie záväzkov v pracovnom práve Slovenskej republiky. In: *Zabezpečenie pohľadávok a ich uspokojenie: VII. Lubyho právnické dni*. Bratislava: Iura Edition, 2002. 592 s. ISBN 80-89047-54-8.
- BARANCOVÁ, H. *Zákonník práce: Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-172-7.
- BĚLINA, M. et al. *Pracovní právo*. 6. dopln. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 464 s. ISBN 978-80-7400-283-0.
- DOLOBÁČ, M. Zásada zmluvnej slobody v pracovnom práve. In: *Principy a zásady v právu – teorie a praxe: Sborník příspěvků z konference Olomoucké debaty mladých právníků*. Praha: Leges, 2010, s. 221-225. ISBN 978-80-87212-59-2.
- HODÁLOVÁ, I. Zmluvný systém a systém zmluvných zabezpečovacích prostriedkov v pracovnom práve. *Justičná revue*. 2006, roč. 58, č. 12, s. 1865-1872. ISSN 1335-6461.
- IMRICHOVÁ, M. a M. TUROČEKOVÁ. *Lingvistická analýza právnych textov*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2015. ISBN 978-80-555-1515-1.
- MINČÍK, V. Zmluvná pokuta v pracovnom práve a niekoľko úvah o potrebe rozšírenia diapazónu zabezpečovacích prostriedkov. In: *Zákon č. 311/2011 Z.z. Zákonník práce: desať rokov aplikácejnej praxe (2001 – 2011): Zborník príspevkov*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2012, s. 63-71. ISBN 978-80-7160-327-6.
- OLŠOVSKÁ, A. a J. ZÁMOŽÍK. Zabezpečovacie prostriedky v pracovnom práve – úvahy de lege ferenda. In: *Quo vadis, pracovné právo?*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2009. ISBN 978-80-8082-313-9.
- TKÁČ, V., O. MATEJKA, D. FRIEDMANOVÁ a B. MASÁR. *Zákonník práce: Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 1028 s. ISBN 978-80-8168-069-4.

TOMAN, J. *Individuálne pracovné právo: Pracovný čas, dovolenka, prekážky v práci a mzda*. Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, 2015. 363 s. ISBN 978-80-89149-46-9.

ŽUĽOVÁ, J. Zmluvné zrážky zo mzdy zamestnanca. In: *Právne nástroje odmeňovania v 21. storočí*. Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, 2017. 126 s. ISBN 978-80-89149-53-7.

JUDr. Marcel Dolobáč, PhD.

Právnická fakulta
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Kováčska 26
040 75 Košice
Slovenská republika
marcel.dolobac@upjs.sk

Eheschliessung im slowakischen Recht¹

Formation of Marriage in the Slovak Law

Róbert Dobrovodský

Abstract: The paper deals with the regulation of the formation of marriage in the Slovak family law. The author focuses on relationships between spouses which are created by a free decision of a man and a woman made in the form stipulated by the statute. He describes also in detail the prerequisites and conditions of the marriage formation, deals with void marriage and apparent marriage while reflecting the constitutional change which came into force on September 1st, 2014, where the definition of marriage is stipulated in the wording of the Constitution of the Slovak Republic.

Key Words: Family Law; Marriage; Formation of Marriage; Spouses; Kinship; Ancestors; Descendants; Minors; Insufficient Age; Mental Disorder; Apparent Marriage; Invalid Marriage; Non-marriage; Monogamy; Consensual Principle; Constitution of the Slovak Republic; the Slovak Republic.

Abstrakt: Der Aufsatz befasst sich mit der Regelung der Eheschliessung im slowakischen Familienrecht. Der Autor konzentriert sich auf die Beziehungen zwischen Ehepartnern, die durch eine freie Entscheidung eines Mannes und einer Frau in der gesetzlich vorgeschriebenen Form geschaffen werden. Er beschreibt auch ausführlich die Voraussetzungen und Bedingungen der Eheschliessung, geht auf Nichtehe und scheinbare Ehe ein und berücksichtigt zugleich die Verfassungsänderung, die am 1. September 2014 in die Kraft trat, wo die Definition der Ehe im Wortlaut der Verfassung der Slowakischen Republik festgelegt ist.

Schlüsselwörter: Familiengesetzt; Ehe; Eheschliessung; Ehepartner; Verwandtschaft; Vorfahren; Nachkommenschaft; Minderjährige; Unzureichendes Alter; Psychische Störung; Behauptete/Scheinbare Ehe; Ungültige Ehe;

¹ Dieser Aufsatz stellt einen Beitrag zum Projekt der Agentur APVV (Slovak Research and Development Agency) Nr. APVV-14-0061 „Die Erweiterung der sozialen Funktion des slowakischen Privatrechts bei der Anwendung von Grundsätzen des Europäischen Rechts“, im slowakischen Original „Rozširovanie sociálnej funkcie slovenského súkromného práva pri uplatňovaní zásad európskeho práva“, verantwortlicher Forscher doc. JUDr. Monika Jurčová, PhD., dar.

Nichtehe; Monogamie; Konsensualprinzip; Verfassung der Slowakischen Republik; Slowakische Republik.

Einführung

Knapp dreissigtausend Ehen werden in der Slowakei jedes Jahr neu geschlossen.² Die Ehe gewinnt damit noch einmal erheblich an Bedeutung. Wer miteinander die Ehe eingehet, verspricht sich nicht nur gegenseitige Treue, Achtung, Rücksicht und Beistand in allen Lebenslagen. Die künftigen Eheleute wählen mit der Ehe auch eine verbindliche, rechtlich abgesicherte Form des Zusammenlebens, die von slowakischer Verfassung besonders geschützt wird.

Legaldefinition der Ehe und Grundprinzipien des Ehrechts

In der Slowakei gilt seit dem 11. Februar 2005 ein neues Familiengesetz. Das Gesetz Nr. 36/2005 Slg. hat das davor geltende Gesetz völlig ersetzt. Familiengesetzt regelt eine *Legaldefinition* der Ehe als eine Verbindung zwischen Mann und Frau, die aufgrund ihres freiwilligen und freien Entschlusses, die Ehe schliessen zu wollen, entsteht.³ Obwohl das Familiengesetzt alle Formen der Lebensformen respektiert,⁴ deklariert es in den Grundsätzen, dass die durch Ehe gegründete Familie die Grundzelle der Gesellschaft ist.⁵ Aus der Legaldefinition der Ehe ergibt sich die *Geschlechtsverschiedenheit der Eheschliessenden*.⁶ Eine Eheschliessung zwischen Partnern des gleichen Geschlechts kennt es nicht. Die Gleichheit des Geschlechts der Eheschliessenden wäre ein gravierender Verstoss gegen die elementaren Voraussetzungen der Eheschliessung. Das Familiengesetzt misst einem solchen Sachverhalt keine Rechtswirkungen bei. Es handelt sich um eine *Nichtehe*.⁷ Die *Geschlechtsverschiedenheit der Eheschliessenden* wurde seit dem 1. September 2014 auch in der Verfassung verankert.⁸ Mit der Novelle der Verfassung wurde die Bindung des Gesetzgebers an die Fundamentalstruktur der Ehe verankert. Der Ge-

² Siehe Statistisches Jahrbuch 2016. Obyvateľstvo a migrácia [Bevölkerung und Migration]. 08. 03. 2018. Statistisches Amt der Slowakischen Republik.

³ Siehe § 1 Abs. 1 des Familiengesetztes.

⁴ Siehe Artikel 2 zweiter Satz des Familiengesetztes.

⁵ Siehe Artikel 2 erster Satz des Familiengesetztes.

⁶ Siehe § 1 Abs. 2 des Familiengesetztes.

⁷ Siehe PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine: Komentár* [Das Familiengesetzt: Kommentar]. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, S. 3. ISBN 978-80-89603-15-2.

⁸ Siehe die Novelle der Verfassung der Slowakischen Republik Nr. 161/2014 Slg.

setzgeber darf daher nicht die Ehe von oben verändern und damit die gesellschaftlichen Veränderungen vorwegnehmen.

Die gleichgeschlechtlichen Paare können in der Slowakei *keine Lebenspartnerschaft* begründen. Anders als aus der Ehe folgt aus der faktischen Lebenspartnerschaft *keine Verpflichtung zur Lebensgemeinschaft*. Wohl aber geht das Gesetz davon aus, dass auch Lebenspartner regelmässig eine echte Lebensgemeinschaft begründen. Tun sie dies ausnahmsweise nicht, kann man von einer atypischen Lebenspartnerschaft sprechen. Schliesslich sind, natürlich, auch gleichgeschlechtliche Paare nicht daran gehindert, ohne Begründung einer Lebenspartnerschaft *rein tatsächlich zusammenzuleben*. Unter der ausserehelichen (eheähnlichen, nichtehelichen) Lebenspartnerschaft wird eine auf Dauer ausgerichtete Wohn-, Wirtschafts- und Geschlechtsgemeinschaft verstanden, die nach Wesen und Intensität der Beziehung zwischen miteinander verheirateten Personen nahekommt.⁹ Durch Eingehung einer eheähnlichen Lebensgemeinschaft finden die Vorschriften des Familiengesetzes keine Anwendung. Das bedeutet aber nicht, dass Rechtsbeziehungen nicht begründet werden. Die anwendbaren Vorschriften sind insoweit eben die Regeln des allgemeinen Schuld- und Sachenrechts im Zivilgesetzbuch. Angewendet werden zum Beispiel die strafrechtlichen oder verwaltungsrechtlichen Zeugnisverweigerungsrechte.¹⁰

Zur *Fundamentalstruktur der Ehe* gehören jedenfalls folgende Prinzipien:

1. das Prinzip der Verschiedengeschlechtlichkeit der Eheschliessenden;
2. das Prinzip des freien Zugangs;
3. das Konsensualprinzip;
4. die Monogamie (Verbot der Doppelehe);
5. die Verpflichtung zur ehelichen Lebensgemeinschaft;
6. das grundsätzliche Bekenntnis zur Unauflöslichkeit, wobei Scheidung als Ausnahmefall gilt;¹¹

⁹ Vergleiche DOBROVODSKÝ, R., K. BOELE-WOELKI, Ch. MOL und E. van GELDER, eds. *European Family Law in Action: Volume 5: Informal Relationships*. 1st ed. Cambridge: Intersentia, 1168 S. European Family Law Series, no. 38. ISBN 978-1-78068-323-2; National Report: Slovakia, 2015.

¹⁰ Vergleiche ŠIMOVČEK, I. und D. MAŠLANYOVÁ. Trestoprávne aspekty priestupkového konania [Strafrechtliche Aspekte des Verwaltungsstrafverfahrens]. In: *Verejná správa a priestupy*. Žilina: Eurokódex, 2016, S. 115 und ff. ISBN 978-80-8155-064-5.

¹¹ Zur Unauflöslichkeit der Ehe vergleiche LANCZOVÁ, I. Vintage je v móde: Odluka od stola a lože, ako inšpirácia pre de lege ferenda rozvodovú právnu úpravu v Slovenskej republike.

7. die grundsätzliche Anerkennung einer jedem staatlichen Zugriff entzogenen ehelichen Intimsphäre.

Verlöbnis

Das Familiengesetz regelt *kein Verlöbnis*. Es benutzt die Legislativabkürzung nur im Zusammenhang mit Antrag auf Eheschliessung.¹² Slowakisches Recht versteht das Verlöbnis nicht als eine mit beschränkten Rechtswirkungen ausgestattete Vorstufe der Ehe. Das Verlöbnis bewirkt keinen Zwang zur Eheschliessung. Das Eheversprechen ist daher nicht einklagbar. Damit das Verlöbnis auch keinen indirekten Zwang auslöst, sind die Vereinbarungen, die der Bekräftigung des Verlöbnisses dienen, unzulässig. Für den Fall der Auflösung des Eheverlöbnisses, sind im Voraus getroffene Leistungsvereinbarungen, wie etwa Angeld, Reugeld und Vertragsstrafen, daher gemäss dem § 39 des Zivilgesetzbuches unwirksam.

Obwohl sich aus dem Verlöbnis direkt im Rahmen des Familiengesetztes keine rechtlichen Wirkungen ergeben, der Rechtslehre nach kann ein Verlobte für den Fall der Nichterfüllung des Verlöbnisses, wenn sein Verlobte ohne einen wichtigen Grund vom Verlöbnis zurücktritt, einen Schadenersatz fordern. Die rechtliche Grundlage wäre der *schadenrechtliche Tatbestand des sittenwidrigen Verhaltens*.¹³ Im konkreten Fall, als Schaden können zum Beispiel die mit der Erwartung der Eingehung der Ehe verbundenen Aufwendungen sein (zum Beispiel nutzlose Aufwendungen für die Hochzeitsfeier). Die Geschenkrückgabe kommt nach allgemeinem Schenkungsrecht¹⁴ in die Frage.

ke [Vintage is In: Separation from Bed and Board as a Possible Inspiration for de lege ferenda Legal Regulation of Divorce in the Slovak Republic]. *Justičná revue*. 2017, č. 11, S. 1364.

¹² Siehe § 1 Abs. 3 des Familiengesetztes.

¹³ Siehe § 424 des Zivilgesetzbuches, vergleiche NOVOTNÁ, M. Hodnota slušnosti premietnutá v deliktnoprávnej rovine inštitútu dobrých mrvov [The Value of Equity Reflected in Tort Law Institute of Good Morals]. In: *Ethica et aequitas in iure*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity a Vedy, vydavatel'stva Slovenskej akadémie vied, 2017, S. 83-92. ISBN 978-80-568-0034-8.

¹⁴ Siehe § 630 des Zivilgesetzbuches. Vergleiche JURČOVÁ, M. Darovacia zmluva: Komentár k Občianskemu zákonníku [Schenkungsvertrag: Kommentar zum Zivilgesetzbuch] §§ 628 – 630. In: *Občiansky zákonník*. Praha: C. H. Beck, 2015, S. 2183-2221. ISBN 978-80-7400-597-8.

Eheschliessung

Das slowakische Familienrecht geht bei der Eheschliessung nicht von der *vertraglichen Konzeption* aus. Die vertragliche Konzeption hat der Gesetzgeber durch das Gesetz Nr. 265/1949 Slg. über Familienrecht verlassen¹⁵ und ihre Ablehnung hat er dann laut der Rechtslehre indirekt im Familiengesetz geäussert. Als Beispiel gilt es, dass die Willenserklärung nicht zwischen den Verlobten einander erfolgen kann, sondern sie ist an Standesbeamten gerichtet.

Um eine Ehe schliessen zu können, müssen die *Formvorschriften* beachtet werden, die bei einem gemeinsamen persönlichen Besuch auf einem Zivilstandesamt (Matrikelamt) von einem Zivilbeamten oder einem kirchlichen Organ vorgetragen werden. Die Verlobten haben ihre Personalien *mittels Urkunden* zu belegen¹⁶ und *persönlich* zu erklären, dass sie die Ehevoraussetzungen erfüllen.¹⁷ Lag eine frühere Ehe bevor, muss deren Auflösung nachgewiesen werden.¹⁸ Schliesslich kann die Behörde nach dem § 6 Abs. 6 des Familiengesetztes von der Vorlage von Urkunden absehen, wenn diese nicht oder nur mit erheblichen Schwierigkeiten beschafft werden können. Die Beschaffung von Urkunden zum Nachweis der Ehefähigkeit, etwa aus dem Ausland, wird regelmässig mit einem gewissen Aufwand verbunden sein. Verlobte, deren Personalstatut¹⁹ nicht das slowakische Recht ist, haben seit dem Jahr 2011 keine Pflicht, eine Bestätigung ihrer Ehefähigkeit (Ehefähigkeitszeugnis) ihres Heimatstaats vorzulegen. Auch zwei Fremde verschiedener Staatsangehörigkeit, die in der Slowakei heiraten wollen, benötigen das Ehefähigkeitszeugnis aus beiden Heimatstaaten nicht mehr.

¹⁵ Vergleiche LACLAVÍKOVÁ, M. und A. ŠVECOVÁ. Kodifikačné snahy súkromného práva v dualistickom Uhorsku (s dôrazom na testamentárne a manželské majetkové právo) [Codification Efforts in the Area of Private Law in Hungary During the Dualism (in Consideration of the Testamentary Succession and the Marital Property Law)]. In: *Acta historico-iuridica Pilsnensis 2011*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, S. 153-180. ISBN 978-80-7380-354-4; und ŠVECOVÁ, A. The Institution of Marriage in Modern Times against the Background of the Dispute over the Separation of Jan Dubnielca and AlTheta Magyaryova. *Historický časopis*. 2016, vol. 64, no. 2, S. 231-248. ISSN 0018-2575.

¹⁶ Siehe § 6 Abs. 1 des Familiengesetztes.

¹⁷ Siehe § 6 Abs. 2 des Familiengesetztes.

¹⁸ Siehe § 6 Abs. 5 des Familiengesetztes.

¹⁹ Siehe BULLA, M. Kolízne normy [Kollisionsnormen]. In: *Medzinárodné právo súkromné* [Internationales Privatrecht]. Bratislava: C. H. Beck, 2016, S. 101. ISBN 978-80-89603-43-5.

Für die *Form der Eheschliessung im Inland* sind gemäss dem § 20 des Gesetzes über das internationale Privatrecht und Prozessrecht die inländischen Formvorschriften massgeblich. Die Form einer Eheschliessung im Ausland ist nach dem Personalstatut jedes der Verlobten zu beurteilen.

Die *Anwesenheit der Erklärenden* und die Notwendigkeit der persönlichen Abgabe sind aber keine absoluten Bedingungen der Eheschliessung. Slowakisches Recht ermöglicht aufgrund des Antrags einem Verlobten zu gestatten, sich bei der Erklärung der Eheschliessung vertreten zu lassen (*Trauung in Vertretung*). Abgesehen von der Möglichkeit der Trauung in Vertretung ist es zu erläutern, dass die Verlobten gemäss dem § 4 Abs. 1 des Familiengesetztes bei der Abgabe ihrer Eheversprechen *gleichzeitig anwesend* sein müssen. Damit ist es untersagt, dass die Verlobten ihre Ehekonsenserklärungen zu unterschiedlichen Zeitpunkten einzeln, etwa nacheinander und/oder verschiedenen Standesbeamten gegenüber erklären.

Die Erklärungen können nicht unter *einer Bedingung oder Zeitbestimmung* abgegeben werden. Die Erklärung kann also weder an den Eintritt eines künftigen, ungewissen Ereignisses geknüpft werden, noch unter Bestimmung eines Anfangs- oder Endtermins abgegeben werden. Das entspricht der Regelung in dem § 1 Abs. 2 des Familiengesetztes „Zweck der Ehe ist Lebensgemeinschaft zu bilden“.

Die Ehe kann *standesamtlich* (Eheschliessung vor dem Zivilstandesamt – Matrikelamt) oder *kirchlich* geschlossen werden.²⁰ Beide Formen der Eheschliessung haben die gleichen Rechtswirkungen, und zwar *konstitutive* Wirkungen. In der Slowakei gibt es seit dem Jahr 1992 die *fakultative Zivilehe*. Eine, nur kirchliche Trauung hat neben den kirchenrechtlichen Folgen *auch bürgerlich-rechtliche Wirkungen*. Der Standesbeamte soll bei der Eheschliessung die Eheschliessenden einzeln befragen, ob sie die Ehe miteinander eingehen wollen, und, nachdem die Eheschliessenden diese Frage bejaht haben, aussprechen, dass sie nunmehr kraft Gesetzes rechtmässig verbundene Eheleute sind.

Die Ehe kommt zustande, wenn beide Verlobten vor der zuständigen Behörde, in Anwesenheit von *zwei Zeugen*, freiwillig und übereinstimmend erklären, dass sie miteinander die Ehe eingehen wollen. Die Abschlusserklärungen sind an *keine besondere Form* gebunden. Sie können

²⁰ Siehe § 2 des Familiengesetztes.

mündlich oder – persönliche Anwesenheit der Verlobten vorausgesetzt – schriftlich, ausdrücklich oder schlüssig (Kopfnicken) auch in fremder Sprache (mit Dolmetschen) erfolgen und sind wirksam, sofern sie den Anforderungen des Zivilgesetzbuches entsprechen.

Eheschliessung vor dem Zivilstandesamt (Matrikelamt)

Die Eheschliessung *vor dem Zivilstandesamt (Standesamt/Matrikelamt)* wird von den Eheschliessenden an dem Matrikelamt abgegeben, das für den Bezirk zuständig ist, in dem einer der Verlobten seinen Hauptwohnsitz hat.²¹ Die Nichteinhaltung der Zuständigkeit des Matrikelamtes sanktioniert das Familiengesetz strickt durch *Sanktion der Nichtehe*.²² Die Eheschliessenden haben die beabsichtigte Eheschliessung schriftlich mindestens sieben Tage vorher bei einem Matrikelamt anzumelden. Die Eheschliessung wird vor dem Bürgermeister (Oberbürgermeister) oder vor einem beauftragten Abgeordneten der Abgeordnetenversammlung der Gemeinde oder der Stadt in der Anwesenheit eines Matrikelführers vorgenommen.²³ Nicht jede Gemeinde ist berechtigt, die Eheschliessung vorzunehmen, da nicht jede Gemeinde als ein Matrikelamt dient. Der Anhang zum Gesetz Nr. 154/1994 Slg. über Matrikeln zählt die Gemeinden, die als Matrikelamt dienen, aus. Das Matrikelamt kann die Eheschliessung vor einem anderen Matrikelamt oder an einem anderen geeigneten Ort zulassen (die sogenannte *Delegation*).²⁴ Es gibt keinen Rechtsanspruch auf Erteilung der Zustimmung mit der Delegation. Das Erfordernis der Eheschliessung „vor dem Bürgermeister (Oberbürgermeister) oder vor einem beauftragten Abgeordneten der Abgeordnetenversammlung der Gemeinde oder der Stadt“, gemäss dem Familiengesetz, ist nicht eine blosse Förmlichkeit, sondern ein Wirksamkeitserfordernis. Dieses Erfordernis ist eine unabdingbare Voraussetzung für das rechtmässige Zustandekommen der Ehe. Die Nichteinhaltung sanktioniert das Familiengesetz strickt durch *Sanktion der Nichtehe*.²⁵

In das *Ehebuch* sind die Familiennamen und die Vornamen der Verlobten, ihr Wohnort, der Tag, der Ort und die Eintragung ihrer Geburt, der Tag und der Ort der Eheschliessung, die Familiennamen und die Vornamen der Zeugen, sowie ihr Wohnort, die Erklärungen der Verlobten

²¹ Siehe § 4 Abs. 1 des Familiengesetzes.

²² Siehe § 17 Lit. c) des Familiengesetzes.

²³ Siehe § 4 Abs. 1 des Familiengesetzes.

²⁴ Siehe § 4 Abs. 2 des Familiengesetzes.

²⁵ Siehe § 17 Lit. c) des Familiengesetzes.

über die Bestimmung des gemeinsamen Familiennamens oder die Weiterführung des bisherigen Familiennamens durch einen Ehegatten einzutragen.²⁶

Kirchliche Eheschliessung

Bei der *kirchlichen Eheschliessung* wird die Erklärung vor der Person, die als Geistlicher einer registrierten Kirche oder einer religiösen Gemeinschaft tätig ist, abgegeben. Die Registrierung von Kirchen oder religiösen Gemeinschaften erfolgt gemäss dem Gesetz Nr. 308/1991 Slg. über Religionsfreiheit und über Stellung von Kirchen und religiösen Gemeinschaften und wird vom Kulturministerium durchgeführt.²⁷ Zurzeit gibt es in der Slowakei achtzehn registrierten Kirchen und religiösen Gemeinschaften.²⁸

Die kirchliche Eheschliessung findet in der Kirche oder an einem anderen geeigneten Ort statt, der aufgrund der internen Vorschriften der Kirche oder der religiösen Gemeinschaft für religiöse Zeremonien oder Handlungen bestimmt wird.²⁹ Die Religionsgemeinschaft muss die Eheschliessung innerhalb von drei Werktagen dem zuständigen Standesamt anzeigen, das anschliessend die Heiratsurkunde ausstellt.³⁰ Ist die Erklärung vor der Person, die als Geistlicher einer nicht registrierten Kirche oder einer religiösen Gemeinschaft tätig ist, abgegeben, handelt es sich um eine Nichtehe.³¹

Erklärungen bei der Eheschliessung

Bei der Eheschliessung sollen die Verlobten zwei Arten der *Erklärungen* durchführen. *Erste Erklärung* ist die Erklärung, die öffentlich und feierlich in der Anwesenheit von zwei Zeugen durchgeführt wird, bei der die

²⁶ Siehe § 14 des Gesetzes Nr. 154/1994 Slg. über Matrikeln.

²⁷ Siehe MORAVČÍKOVÁ, M. Religion, Law, and Secular Principles in the Slovak Republic. In: *Religion and the Secular State*. [Madrid]: Universidad Complutense de Madrid, Servicio de Publicaciones de la Facultad de Derecho; Brigham Young University, The International Center for Law and Religion Studies, 2015, S. 641-655. ISBN 978-84-8481-162-6.

²⁸ Zum Beispiel Altkatholische Kirche, Evangelische Kirche A. B. und H. B., Griechisch-orientalische (orthodoxe) Kirche, Jehovas Zeugen in Österreich, Katholische Kirche, Kirche Jesu Christi der Heiligen der Letzten Tage (Mormonen), Neuapostolische Kirche, Bahá'í – Religionsgemeinschaft.

²⁹ Siehe § 5 Abs. 1 und Abs. 2 des Familiengesetztes.

³⁰ Siehe § 5 Abs. 4 des Familiengesetztes.

³¹ Siehe § 17 Lit. d) des Familiengesetztes.

Verlobten erklären, dass sie miteinander *die Ehe eingehen wollen*.³² Fehlt diese Erklärung, dann handelt es sich um eine Nichtehe.

Zweite Art der Erklärungen sind die Erklärungen gemäss dem § 6 Abs. 2 und Abs. 3 des Familiengesetztes. Es handelt sich um Erklärungen mit den *namensrechtlichen Folgen der Ehe*. Die Verlobten erklären bei der Eheschliessung vor einem Matrikelamt oder bei der kirchlichen Eheschliessung übereinstimmend, ob der Nachname eines der Verlobten ihr gemeinsamer Nachname wird, ob sie ihre bisherigen Nachnamen behalten werden oder ob der Nachname eines der Verlobten ihr gemeinsamer Nachname wird und der andere Verlobte zugleich als den zweiten Nachnamen seinen bisherigen Nachnamen anhängen wird. Wenn die Verlobten ihre bisherigen Nachnamen beibehalten, müssen sie übereinstimmend erklären, welcher der Nachnamen der Nachname ihrer gemeinsamen Kinder sein wird.³³

Ausser dies, die Verlobten erklären bei der Eheschliessung übereinstimmend, dass ihnen *keine Umstände* bekannt sind, die die Eheschliessung ausschliessen, und dass sie ihren Gesundheitszustand kennen.³⁴

Formen der Eheschliessung

Die Eheschliessung soll in *würdiger Form* erfolgen, im Rahmen von deren der Standesbeamte die Verlobten fragt, ob sie die Ehe miteinander eingehen wollen. Die Eheschliessungserklärungen der Verlobten müssen *unbedingt* und *unbefristet* sein. Das Familiengesetzt regelt auch die Fälle, in denen die Ehe unter *besonderen Bedingungen* geschlossen wird. Dazu gehören:

- a) *Trauung in Lebensgefahr*;
- b) *Trauung in Vertretung*;
- c) *Trauung von slowakischen Staatsangehörigen im Ausland*.

Trauung in Lebensgefahr

Die Bestimmung des § 7 des Familiengesetztes ermöglicht die *Trauung in Lebensgefahr*, wenn das Leben eines der Verlobten direkt bedroht ist. In diesem Fall kann die Ehe vor einem beliebigen Matrikelamt oder an einem beliebigen geeigneten Ort geschlossen werden. Die Vorlage der ge-

³² Siehe § 2 zweiter Satz des Familiengesetztes.

³³ Siehe § 6 Abs. 3 und Abs. 4 des Familiengesetztes.

³⁴ Siehe § 6 Abs. 2 des Familiengesetztes.

setzlich geregelten Dokumente ist nicht notwendig.³⁵ Bei der Trauung in Lebensgefahr müssen aber die Verlobten erklären, dass ihnen keine Umstände bekannt sind, die die Eheschliessung ausschliessen.³⁶ Der Gesundheitszustand der Verlobten soll aber mit ihrer Beurteilungsfähigkeit nicht wesentlich beeinträchtigt werden. Diese besondere Trauung kann man standesamtlich oder auch kirchlich durchführen.

Trauung in Vertretung

Die Ehe muss grundsätzlich persönlich geschlossen werden. Aufgrund des Antrags ist es einem der Verlobten gestatten, sich bei der Erklärung der Eheschliessung vertreten zu lassen. Aus dem Wortlaut des Familiengesetztes ergibt es sich, dass sich nur einer der Verlobten vertreten lassen darf und dass ein gemeinsamer Antrag begründet sein soll.³⁷ Ob der Antrag auf wichtigen Gründen gestützt sein soll, ist es aus dem Familiengesetz nicht zu entnehmen.³⁸ Aus dem Familiengesetz ergibt es sich, dass ein Anspruch auf Genehmigung der Trauung in Vertretung besteht. Die Vollmacht muss schriftlich erteilt werden und die Unterschrift des Vollmachtgebers muss öffentlich beglaubigt sein.³⁹ Auf die Vollmacht sind allgemeine Bestimmungen des Zivilgesetzbuches über Vertretung *subsidiär anwendbar*.⁴⁰ Zivilgesetzbuch bestimmt, dass bei der Vornahme eines Rechtsgeschäfts kann sich jedermann von einer natürlichen Person oder einer juristischen Person vertreten lassen. Der Vollmachtgeber erteilt dem Vollmachtnehmer zu diesem Zweck eine Vollmacht, in der die Grenzen der Berechtigung des Vollmachtnehmers zu bestimmen sind.⁴¹ Handelt der Bevollmächtigte im Namen des Vollmachtgebers in den Grenzen der Vertretungsmacht, entstehen dadurch Rechte und Pflichten unmittelbar dem Vollmachtgeber.⁴² Die Vollmacht erlischt: a) durch die Ausführung des Geschäfts, für welches sie erteilt wurde; b) wenn sie vom Vollmachtgeber widerrufen wird; c) wenn der Bevollmächtigte sie kündigt; oder d) wenn der Bevollmächtigte stirbt.⁴³ Die Vollmacht erlischt

³⁵ Siehe § 7 erster Satz des Familiengesetztes.

³⁶ Siehe § 7 zweiter Satz des Familiengesetztes.

³⁷ Siehe § 8 Abs. 1 erster Satz des Familiengesetztes.

³⁸ Siehe § 8 Abs. 1 zweiter Satz des Familiengesetztes.

³⁹ Siehe § 8 Abs. 1 dritter Satz des Familiengesetztes.

⁴⁰ Siehe § 22 des Zivilgesetzbuches. Vergleiche JURČOVÁ, M. Zastúpenie: Komentár k Občianskemu zákonníku [Vertretung: Kommentar zum Zivilgesetzbuch] §§ 22 – 33b. In: *Občiansky zákonník*. Praha: C. H. Beck, 2015, S. 153-208. ISBN 978-80-7400-597-8.

⁴¹ Siehe § 31 Abs. 1 des Zivilgesetzbuches.

⁴² Siehe § 32 Abs. 2 des Zivilgesetzbuches.

⁴³ Siehe § 33b Abs. 1 des Zivilgesetzbuches.

mit dem Tod des Vollmachtgebers, wenn sich aus ihrem Inhalt etwas anderes nicht ergibt.⁴⁴ Solange dem Bevollmächtigten der Widerruf der Vollmacht nicht bekannt ist, haben die von ihm geschlossenen Rechtsgeschäfte die gleichen Rechtsfolgen als wenn die Vollmacht noch andauern würde. Auf diese Bestimmung kann sich jedoch derjenige nicht berufen, der vom Widerruf der Vollmacht wusste oder wissen müssen hätte.⁴⁵

Sind die Bestimmungen des Familiengesetztes und des Zivilgesetzbuches nicht erfüllt, handelt es sich um eine *Nichtehe*.⁴⁶ Gemäss dem Familiengesetzt muss in der Vollmacht insbesondere der andere Verlobte genau bezeichnet werden.⁴⁷ Der Vertreter kann nur eine volljährige, geschäftsfähige Person sein.⁴⁸ Er muss des gleichen Geschlechts wie der nicht anwesende Eheschliessende sein.⁴⁹ Die oben zitierte Bestimmung des Zivilgesetzbuches über den Widerruf der Vollmacht (§ 33b Abs. 4) als *lex generalis* ist durch die Bestimmung des § 8 Abs. 3 des Familiengesetztes als *lex specialis* gedrängt. Gemäss dem Familiengesetzt reicht für die Wirksamkeit nicht nur der Empfang des Widerrufs beim Vertreter, sondern es muss auch der andere Verlobte darüber Kenntnis haben.⁵⁰

Trauung von slowakischen Staatsangehörigen im Ausland

Slowakische Staatsangehörige können im Ausland die Ehe laut dem § 3 des Familiengesetztes vor dem dafür zuständigen Organ der Slowakischen Republik (Botschaft/Generalkonsulat) schliessen (*Konsulartrauung*). Personenstandsfälle, das heisst, auch die Eheschliessung slowakischer Staatsbürger im Ausland, werden im Standesregister des Innenministeriums aufgrund eines Antrags eingetragen. Gemäss dem Wiener Übereinkommen über konsularische Beziehungen gehören zu konsularischen Aufgaben auch standesamtliche Befugnisse.⁵¹

⁴⁴ Siehe § 33b Abs. 2 des Zivilgesetzbuches.

⁴⁵ Siehe § 33b Abs. 4 des Zivilgesetzbuches.

⁴⁶ Siehe § 8 Abs. 1 dritter Satz in Verbindung mit § 17 Lit. f) des Familiengesetztes.

⁴⁷ Siehe § 8 Abs. 2 Lit. a) des Familiengesetztes.

⁴⁸ Siehe § 8 Abs. 4 erster Satz des Familiengesetztes.

⁴⁹ Siehe § 8 des Familiengesetztes.

⁵⁰ Siehe § 8 Abs. 3 des Familiengesetztes.

⁵¹ Vergleiche JANKUV, J. *Medzinárodné právo verejné: Druhá časť* [Internationales Völkerrecht]. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. 463 S. ISBN 978-80-7380-597-5.

Materialrechtliche Voraussetzungen der Eheschliessung

Ehemündigkeit

Nur wer *ehemündig* ist, kann wirksam eine Ehe eingehen. Ehemündigkeit ist eine neben der Geschäftsfähigkeit erforderliche Ehevoraussetzung. Die Volljährigkeit muss im Zeitpunkt der Eheschliessung gegeben sein.⁵² Die Ehe kann nur von einer *voll geschäftsfähigen* Person geschlossen werden. Der Geschäftsunfähige kann nicht heiraten. Auch mit der Zustimmung seines gesetzlichen Vertreters kann solche Person eine Ehe nicht eingehen.

Die *Geschäftsfähigkeitsregeln des Zivilgesetzbuches* sind bei der Eheschliessung als beim Rechtsgeschäft *subsidiär anwendbar*. Die Geschäftsfähigkeit ist in dem „Allgemeinen Teil“ des Zivilgesetzbuches geregelt. Die Fähigkeit einer natürlichen Person, durch eigene Rechtsgeschäfte Rechte zu erwerben und Pflichten zu übernehmen (Geschäftsfähigkeit), entsteht im vollen Umfang mit der *Volljährigkeit*.⁵³ Die Volljährigkeit tritt mit der Vollendung des achtzehnten Lebensjahres ein. Vor der Vollendung dieses Alters wird die Volljährigkeit nur durch Eheschliessung erworben. So erworbene Volljährigkeit geht weder durch die Beendigung der Ehe, noch durch ihre Aufhebung verloren.⁵⁴ Minderjährige sind nur zur Vornahme solcher Rechtsgeschäfte geschäftsfähig, die durch ihren Charakter der mentalen und emotionalen Entwicklung, die ihrem Alter entspricht, angemessen sind.⁵⁵ Ist eine natürliche Person wegen einer Störung der Geistestätigkeit, die nicht nur vorübergehend ist, gar nicht zur Vornahme von Rechtsgeschäften fähig, erklärt sie das Gericht für *geschäftsunfähig*. Obwohl das materielle Recht die *Geschäftsunfähigkeit* kennt, wurde seit dem 1. Juli 2016 durch das Gesetz Nr. 161/2015 Slg. Ausserstreitprozessrechtsordnung die Möglichkeit, eine natürliche Person für *geschäftsunfähig zu erklären, abgeschafft*.⁵⁶

Ist eine natürliche Person wegen einer Störung der Geistestätigkeit, die nicht nur vorübergehend ist, oder aufgrund eines übermässigen Konsums von alkoholischen Getränken, Rauschmitteln oder Giften zur Vor-

⁵² Siehe § 11 Abs. 1 erster Satz des Familiengesetztes.

⁵³ Siehe § 8 Abs. 1 des Zivilgesetzbuches.

⁵⁴ Siehe § 8 Abs. 2 des Zivilgesetzbuches.

⁵⁵ Siehe § 9 des Zivilgesetzbuches.

⁵⁶ Siehe GEŠKOVÁ, K. Občianske právo procesné. In: *Úvod do štúdia práva [Zivilprozessrecht: Einführung in die Rechtswissenschaften]*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016. 131 S. ISBN 978-80-8168-557-6.

nahme nur bestimmter Rechtsgeschäfte fähig, beschränkt das Gericht ihre *Geschäftsfähigkeit* und bestimmt den *Ausmass der Beschränkung* in seiner Entscheidung.⁵⁷ Das Gericht ändert oder hebt die Aberkennung oder Beschränkung der Geschäftsfähigkeit auf, wenn Gründe, die sie bedingt haben, entfallen sind.⁵⁸ Mit dem Blick auf die verfassungsrechtlich gewährleistete Eheschliessungsfreiheit muss es in jedem Einzelfall geprüft werden, ob sich die jeweilige Störung auch auf den Bereich der Ehe erstreckt oder ob der Betroffene die nötige Einsicht in das Wesen der Ehe und die Tragweite der Eheschliessung besitzt und insoweit er zu einem freien Willensentschluss in der Lage ist (*Ehegeschäftsfähigkeit*).

Personen, denen die Geschäftsfähigkeit *gerichtlich aberkannt* wurde, können keine Ehe schliessen.⁵⁹ Ist die Geschäftsfähigkeit lediglich *beschränkt* worden, bedürfen sie zur Eheschliessung der *gerichtlichen Erlaubnis*.⁶⁰ Beim Vorliegen einer *Geisteskrankheit*, bei der noch keine gerichtliche Entscheidung über die Aberkennung oder Beschränkung der Geschäftsfähigkeit vorliegt (eine solche aber erfolgen könnte), ist eine Eheschliessung grundsätzlich ausgeschlossen.⁶¹ Sie ist jedoch mit gerichtlicher *Erlaubnis möglich*, wenn die Geisteskrankheit lediglich eine *Beschränkung der Geschäftsfähigkeit* zur Folge hätte und wenn die Geisteskrankheit im *Einklang mit dem Zweck der Ehe* steht.⁶² Entscheidend sind die Einsicht in die Bedeutung der Ehe und die Freiheit des Willensentschlusses zur Eingehung der Ehe. Der Sinn der Ehe und die damit bewirkte Änderung im Leben müssen erkannt werden; nicht aber die rechtlichen Konsequenzen einer Ehe. Demgemäß kann trotz einer für einzelne oder mehrere Lebensbereiche *festgestellten (partiellen) Geschäftsunfähigkeit* des Betroffenen seine Ehegeschäftsfähigkeit zu bejahen sein. Im Falle der Aberkennung oder der Möglichkeit der Aberkennung der Geschäftsfähigkeit ist die *Ehe ungültig*. Die Ungültigkeit ist in diesem Fall von Amts wegen auszusprechen.⁶³ Beim Fehlen einer Erlaubnis ist die Ehe auch ungültig.⁶⁴ Bei einer Ehe, die ohne eine erforderliche Erlaubnis geschlossen worden ist, kann deren Ungültigkeit *nur* auf Antrag eines

⁵⁷ Siehe § 10 Abs. 1 und Abs. 2 des Zivilgesetzbuches.

⁵⁸ Siehe § 10 Abs. 3 des Zivilgesetzbuches.

⁵⁹ Siehe § 12 Abs. 1 des Familiengesetztes.

⁶⁰ Siehe § 12 Abs. 2 des Familiengesetztes.

⁶¹ Siehe § 12 Abs. 3 erster Satz des Familiengesetztes.

⁶² Siehe § 12 Abs. 3 zweiter Satz des Familiengesetztes.

⁶³ Siehe § 12 Abs. 4 des Familiengesetztes.

⁶⁴ Siehe § 12 Abs. 4 des Familiengesetztes.

Ehegatten erklärt werden.⁶⁵ Das Gericht spricht die Ungültigkeit im Falle, dass der gesundheitliche Zustand später im Einklang mit dem Zweck der Ehe ist, nicht aus. Damit wird die Ehe auch völlig gültig.⁶⁶

Am 4. und 5. April 2016 wurde die Slowakei auf die Einhaltung der UN-Konvention über die Rechte von Menschen mit Behinderungen geprüft. Der *UN Ausschuss für die Rechte von Menschen mit Behinderungen* (*Committee on the Rights of Persons with Disabilities*) veröffentlichte Handlungsempfehlungen und kritisierte die oben zitierte slowakische Rechtslage (§ 12 Abs. 2 und Abs. 3 des Familiengesetztes), gemäss welcher eine Eheschliessung mit gerichtlicher *Erlaubnis möglich* ist.⁶⁷

Die Befreiung vom Erfordernis der Volljährigkeit

Ausnahmsweise kann das Gericht einem Minderjährigen, der das 16. Lebensjahr vollendet hat, aufgrund eines Antrags die *Befreiung vom Erfordernis der Volljährigkeit* erteilen.⁶⁸ Die Eheschliessung ist zu erlauben, falls dies dem *gesellschaftlichen Zweck der Ehe dient*, falls die Verlobten mental und physisch reif genug sind, um in einer Ehe anständig leben zu können. Es ist zu erwarten, dass die Verlobten in der Lage sind, in Zukunft eine harmonische und dauerhafte Lebensgemeinschaft zu bilden. Für den künftigen Partner muss vielmehr die für eine Ehe erforderliche Reife erkennbar sein und insoweit muss vom Minderjährigen die Tragweite des Heiratsentschlusses erfasst werden. Das Gericht hat zu prüfen, ob eine echte wechselseitige Bindung zwischen den Verlobten besteht, ob sie die mit einer Ehe verbundenen Pflichten übernehmen können und wollen, ob die notwendigen wirtschaftlichen Grundlagen für eine Ehe gegeben sind und ob eine geordnete Erziehung eines erwarteten Kindes gewährleistet erscheint.⁶⁹ Die Befreiung ist zu versagen, wenn nach den gesamten Umständen die beabsichtigte Ehe dem wohlverstandenen Interesse des Minderjährigen nicht entspricht. Der Heiratswunsch muss aus dem eigenen inneren Antrieb der Verlobten entspringen und darf nicht nur auf dem Einfluss des sozialen Umfelds, zum Beispiel Drängen der El-

⁶⁵ Siehe § 12 Abs. 5 erster Satz des Familiengesetztes.

⁶⁶ Siehe § 12 Abs. 5 zweiter Satz des Familiengesetztes.

⁶⁷ Siehe Committee on the Rights of Persons with Disabilities: *Concluding observations on the initial report of Slovakia. CRPD/C/SVK/CO/1* [online]. Zugänglich auf: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2fSVK%2fCO%2f1&Lang=en.

⁶⁸ Siehe § 11 Abs. 1 zweiter Satz des Familiengesetztes.

⁶⁹ Vergleiche PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine: Komentár* [Das Familiengesetzt: Kommentar]. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, S. 41. ISBN 978-80-89603-15-2.

tern, oder der wirtschaftlichen Überlegungen beruhen. Der Amtsermittlungsgrundsatz⁷⁰ und die Aufklärungspflicht gebieten, auch den anderen Verlobten persönlich anzuhören. Die Befreiung wurde früher fast ausschliesslich beantragt, weil die Verlobte ein Kind erwartet oder geboren hat und dieses in einer Ehe aufwachsen sollte. Die *bestehende Schwangerschaft* als automatischer Grund der Befreiung wurde von höchstrichterlicher Rechtsprechung kritisiert.⁷¹ Das Verfahren über die Befreiung vom Erfordernis der Volljährigkeit ist in dem § 87 ff des Gesetzes Nr. 161/2015 Slg. Ausserstreitprozessrechtsordnung⁷² geregelt. Die Befreiung ist, wie es sich aus dem Wortlaut der Ausserstreitprozessrechtsordnung ergibt, nicht allgemein, sondern nur für die Ehe mit einem *bestimmten Partner* zu erteilen.⁷³ Das heisst, im Urteil, mit dem die Eheschliessung zugelassen wird, muss auch die genaue Bezeichnung der Person, mit der die Ehe geschlossen wird, angegeben werden. Kommt die beabsichtigte Ehe nicht zustande und will der Betreffende vor dem Erreichen der Volljährigkeit die Ehe mit einem anderen Partner eingehen, so muss er erneut eine Befreiung beantragen. Vor der Entscheidung ist der Minderjährige persönlich⁷⁴ und auf Wunsch ohne die Anwesenheit von anderen Personen zu hören.⁷⁵ Gesetzliche Vertreter sind *zwingend Beteiligte* des Verfahrens.⁷⁶ Der gesetzliche Vertreter oder ein sonstiger Inhaber der Personensorge *kann nicht* im Verfahren der Befreiung widersprechen. Die Antragstellung für die Befreiung vom Erfordernis der Volljährigkeit, sowie auch die Eheschliessung erfordert *auch keine Mitwirkung des ge-*

⁷⁰ Siehe Artikel 5 der Ausserstreitprozessrechtsordnung.

⁷¹ Siehe Sammlung der Rechtsprechungen des Obersten Gerichtshofs der Tschechoslowakischen Republik Nr. R 30/1976 S. 207-208; dazu vergleiche auch GEŠKOVÁ, K. Dôkazná povinnosť: Vykónavanie dôkazov: §§ 120 – 124. In: *Občiansky súdny poriadok: 1. diel* [Beweislast und Beweiserhebung im Zivilprozess]. Praha: C. H. Beck, 2012, S. 426-448. ISBN 978-80-7400-406-3.

⁷² Zu den Angelegenheiten in der Ausserstreitgerichtsbarkeit zählen vor allem Familien- und Nachlasssachen wie auch Vormundschafts-, Betreuungs- und Pflegschaftssachen.

⁷³ Vergleiche SMYČKOVÁ, R. und M. FILO. *Civilné mimosporové konanie: Konania v niektorých statusových veciach fyzických osôb* [Ausserstreitprozess]. Bratislava: C. H. Beck, 2016, S. 68 und 134. ISBN 978-80-89603-48-0.

⁷⁴ Siehe § 38 der Ausserstreitprozessrechtsordnung.

⁷⁵ Siehe § 90 der Ausserstreitprozessrechtsordnung.

⁷⁶ Siehe § 89 der Ausserstreitprozessrechtsordnung; ausführlicher zum Institut der zwingend Beteiligten vergleiche GEŠKOVÁ, K. und R. ŠORL. Postavenie a zmysel inštitútu vedľajšieho účastníka v civilnom procese a jeho vývojové premeny [Die Stellung und Funktion des Instituts der zwingend Beteiligten im Zivilprozess und dessen Entwicklung]. *Justičná revue*. 2005, roč. 57, č. 8-9, S. 1023-1045. ISSN 1335-6461.

*setzlichen Vertreters.*⁷⁷ Der Minderjährige ist im Verfahren verfahrensfähig.⁷⁸

Erteilt das Gericht die Befreiung, so bedarf der Antragsteller zur Eheschliessung nicht mehr der Einwilligung des gesetzlichen Vertreters oder eines sonstigen Inhabers der Personensorge. Der Minderjährige *ist dann ehemündig*. Gemäss dem Zivilgesetzbuch ist der Minderjährige durch die Eheschliessung auch *voll geschäftsfähig*, da die Volljährigkeit mit der Vollendung des achtzehnten Lebensjahres eintritt. Vor der Vollendung dieses Alters wird die Volljährigkeit nur durch die Eheschliessung erworben. So erworbene Volljährigkeit geht weder durch eine Beendigung der Ehe, noch durch ihre Aufhebung verloren.⁷⁹ Gegen die Entscheidung (den Urteil) findet eine Berufung statt. Berufungsberechtigt sind alle Verfahrensbeteiligte.

Schliesst ein Minderjähriger, der das 16. Lebensjahr vollendet hat, die Ehe, die Ungültigkeit wird von *Amis wegen durch ein Gericht festgestellt*.⁸⁰ Die Ehe wird jedoch *nachträglich gültig*, wenn der minderjährige Ehegatte volljährig wird oder die Ehefrau nach der Eheschliessung schwanger wird.⁸¹ Die Ungültigkeit kann dann nicht mehr ausgesprochen werden.

Eheverbote: Nichtehe oder ungültige Ehe

Das Familiengesetzt regelt in den §§ 9 bis 17 die Eheverbote. Je nach *Schwere des Verstosses* liegt eine *Nichtehe* oder eine *ungültige Ehe* vor. Eine ungültige Ehe ist – im Gegensatz zur Nichtehe – keine absolut unwirksame, sondern (nur) eine vernichtbare Ehe. Eine *ungültige Ehe* setzt daher eine bestehende Ehe voraus, deren Ungültigkeit mit einer Klage geltend gemacht werden muss. Mit der Rechtskraft des Ungültigkeitsurteils wird die Ehe, die bis dahin nicht nur den äusseren Schein einer Ehe vermittelt, sondern voll wirksam ist,⁸² *ex tunc beseitigt*. Die §§ 9 bis 16 des Familiengesetzes stellen grundsätzlich eine taxative Aufzählung aller in die Frage kommenden *Eheungültigkeitsgründe* dar. Die Eheungültigkeitsgründe *verjähren nicht* und für die Eheungültigkeitsklage sieht

⁷⁷ Siehe § 89 der Ausserstreitprozessrechtsordnung.

⁷⁸ Siehe § 88 der Ausserstreitprozessrechtsordnung.

⁷⁹ Siehe § 8 Abs. 2 des Zivilgesetzbuches.

⁸⁰ Siehe § 11 Abs. 1 zweiter Satz und dritter Satz des Familiengesetzes.

⁸¹ Siehe § 11 Abs. 2 des Familiengesetzes.

⁸² Siehe § 16 Abs. 1 des Familiengesetzes.

das Gesetz keine Befristung⁸³ vor; doch kann diese Klage nicht mehr erhoben werden, wenn beide Ehegatten verstorben sind.⁸⁴

Die *Nichtehe* ist absolut unwirksam und bewirkt keine rechtlichen Bindungen. Die *Nichtehe* kann nicht, etwa durch ein langes Zusammenleben der Partner, geheilt werden; sie bewirkt keine rechtlichen Bindungen zwischen den Beteiligten und begründet sie auch nicht. Die Ungültigkeitserklärung einer *Nichtehe* ist ausgeschlossen und auf das Vorliegen einer blosen *Nichtehe* kann sich jeder berufen. Die Gründe, wann es sich um eine *Nichtehe* handelt, sind in der Bestimmung des § 17 des Familiengesetztes abschliessend aufgezählt. Eine *Nichtehe* liegt vor, wenn irgend eine der elementaren Voraussetzungen der Eheschliessung nicht erfüllt wird: als Beispiel gilt es, dass einer der Ehegatten durch physische *Gewalt (Drohung)* zur *Eheschliessung* gezwungen worden ist.⁸⁵ Eine Drohung ist laut des § 17 Lit. a) jede von einer bestimmten Person an eine andere bestimmte Person gerichtete Ankündigung irgendeines körperlichen, psychischen, vermögensrechtlichen oder gesellschaftlichen Übels im weitesten Sinn. Da der freie Willensentschluss des Verlobten gewährleistet werden soll, genügt es, dass der Bedrohte den angekündigten Schritt subjektiv als Übel empfindet. Die Drohung muss für die Eheschliessung kausal sein – was dann zutrifft, wenn die Ehe ohne Drohung nicht eingegangen worden wäre. Eine *Nichtehe* liegt vor, wenn der Ehegatte das 16. Lebensjahr noch nicht vollendet hat⁸⁶ oder wenn bestimmte, abschliessend aufgezählte Verfahrensvorschriften, insbesondere bei einer kirchlichen Trauung⁸⁷ und bei einer etwaigen Vertretung, nicht eingehalten worden sind. Die gerichtliche Feststellung hat lediglich einen deklaratorischen Charakter. Sie kann auch von Amts wegen erfolgen.

Wird die Ehe trotz des Fehlens einer der genannten übrigen Voraussetzungen geschlossen, ist sie *ungültig*. Sie wird jedoch solange als gültig betrachtet, bis sie das Gericht für ungültig erklärt. Ausser im Falle der Eheschliessung in der Verwandtschaft und der Schliessung von Doppel-ehe, ist die gerichtliche Ungültigkeitserklärung jedoch nicht mehr möglich, wenn die Ehe aufgelöst worden ist.⁸⁸ Ist eine Ehe für ungültig erklärt

⁸³ Dies gilt nicht für den Fall der Willensmängel.

⁸⁴ Siehe § 15 Abs. 1 des Familiengesetztes.

⁸⁵ Siehe § 17 Lit. a) des Familiengesetztes.

⁸⁶ Siehe § 17 Lit. b) des Familiengesetztes.

⁸⁷ Siehe § 17 Lit. c) und Lit. d) des Familiengesetztes.

⁸⁸ Siehe § 13 Abs. 2 erster Satz des Familiengesetztes.

worden, gilt sie als nicht geschlossen.⁸⁹ Für die Rechte und Pflichten der Ehegatten bezüglich ihres Vermögens und der gemeinsamen Kinder gelten die Vorschriften für *geschiedene Ehegatten sinngemäss*.⁹⁰

Verwandtschaft

Die *Verwandte* in gerader Linie und Geschwister dürfen keine Ehe miteinander eingehen.⁹¹ Das Eheverbot besteht zwischen den Verwandten in gerader Linie und den voll- oder halbbürtigen Geschwistern. Gleichgültig ist, ob die Blutsverwandtschaft auf ehelicher oder unehelicher Geburt beruht. Massgeblich ist allein das objektive Vorliegen des verbotenen Verwandtschaftsverhältnisses. Auf die Kenntnis der Verlobten über das Vorliegen des Eheverbots kommt es nicht an.

Insoweit entspricht es der Strafbarkeit des Beischlafs zwischen nahen Verwandten.⁹² Das Eheverbot besteht als Verbot wegen der Blutsverwandtschaft ferner weiter, wenn die Verwandtschaft im Rechtssinne durch Adoption erlöschen wird. Im Falle einer Adoption entsteht eine Verwandtschaft zwischen dem Adoptierenden und dem Adoptierten und seinen Verwandten.⁹³ Daher gelten die gleichen Grundsätze. Eine Befreiung von diesem Eheverbot gibt es nicht. Ehen mit oder zwischen den Verwandten sind *unheilbar nichtig*.

Nicht mehr verboten ist die Ehe zwischen Verschwägerten in gerader Linie, also etwa zwischen Schwiegervater und Schwiegertochter, Stiefvater und Stieftochter.

Verbot der Doppelehe

Der zentrale Grundsatz der Monogamie in slowakischem Familiengesetzbuch enthält § 9 Abs. 1 das *Verbot der Doppelehe*. Das Verbot der *Doppelehe* verbietet, mit einem verheirateten Mann oder einer verheirateten Frau eine Ehe zu schliessen. Die Eingehung in die Doppelehe ist strafbar.⁹⁴ Da das slowakische Recht keine Regelung der eingetragenen Lebenspartnerschaft kennt, bezieht sich der Grundsatz der Monogamie nur auf die Ehe. Dieses Eheverbot soll verhindern, dass eine, in aufrechter

⁸⁹ Siehe § 16 Abs. 1 des Familiengesetztes.

⁹⁰ Siehe § 16 Abs. 2 des Familiengesetztes.

⁹¹ Siehe § 10 des Familiengesetztes.

⁹² Siehe § 203 des Strafgesetzbuches.

⁹³ Siehe § 10 erster Satz des Familiengesetztes.

⁹⁴ Siehe § 204 des Strafgesetzbuches.

Ehe lebende Person eine weitere Ehe eingeht, bevor die erste Ehe für ungültig erklärt oder aufgelöst worden ist. Ob die erste oder zweite (weitere) Ehe im Inland oder im Ausland geschlossen wird, spielt es grundsätzlich keine Rolle, doch besteht das Ehehindernis nur dann, wenn es sich jeweils um für den slowakischen Rechtsbereich wirksame Eheschließungen handelt. Da die Ungültigkeit an den rein objektiven Tatbestandskriterien einer verbotenen Doppelheirat anknüpft, kommt es auch auf die Gut- oder Schlechtgläubigkeit der Ehegatten nicht an. Die Ungültigkeit einer solchen Ehe hat das Gericht von Amts wegen auszusprechen, und das auch wenn die Ehe aufgelöst worden ist.⁹⁵ Die weitere Ehe wird jedoch mit einer *ex nunc* Wirkung gültig, sobald die frühere Ehe aufgelöst oder für ungültig erklärt worden ist. Die Ungültigkeit der zweiten Ehe kann ab diesem Zeitpunkt nicht mehr ausgesprochen werden.

Willensmängel

Gemäß dem § 37 Abs. 1 des Zivilgesetzbuches, das Rechtsgeschäft ist *frei* und *ernsthaft, bestimmt und verständlich vorzunehmen*, ansonsten ist es nichtig. Das Familiengesetz verweist auf⁹⁶ die oben, im Privatrecht genannte allgemeine Bestimmung der Nichtigkeit (Ungültigkeit) des Rechtsgeschäftes. Im Falle, dass die Eheschließungserklärung nicht frei und ernsthaft, bestimmt und verständlich vorgenommen ist, gilt die *Ehe als ungültig*. Die Ungültigkeit kann auf Antrag eines jeden Ehegattens gerichtlich festgestellt werden. Der Antrag ist *nur innerhalb eines Jahres* nach der Erlangung der Kenntnis von den entscheidenden Tatsachen möglich.⁹⁷ Für die Ungültigkeitserklärung der Ehe nach dem § 14 Abs. 1 des Familiengesetztes gelten grundsätzlich, namentlich für den Zeitpunkt, zu dem der Willensmangel vorliegen muss, sowie für dessen Kausalität und objektive, ehrechte Relevanz, dieselbe Anforderungen wie nach dem Zivilgesetzbuch.

Es könnten die Fälle eines *Irrtums* (zum Beispiel, wenn ein Ehegatte bei der Eheschließung nicht gewusst hat, dass es sich um eine Eheschließung handelt) oder einer *arglistigen Täuschung* sein. Slowakisches Familiengesetz kennt keinen Tatbestand einer *Scheinehe*. Das Eingehen und die Vermittlung einer Aufenthaltsehe stellen gemäß dem Fremdengesetz einen Verwaltungsstrafatbestand dar.

⁹⁵ Siehe § 13 Abs. 2 erster Satz des Familiengesetztes.

⁹⁶ Siehe § 14 Abs. 1 des Familiengesetztes.

⁹⁷ Siehe § 14 Abs. 2 und Abs. 3 des Familiengesetztes.

Fazit

Die Europäische Menschenrechtskonvention definiert in ihrem Artikel 12 Abs. 1 das Recht auf eine Eheschließung, wie folgt: „Männer und Frauen im heiratsfähigen Alter haben das Recht, nach den innerstaatlichen Gesetzen, welche die Ausübung dieses Rechts regeln, eine Ehe einzugehen und eine Familie zu gründen.“ Wir vertreten die Meinung, dass das slowakische Familiengesetz völlig dem Niveau der Europäischen Menschenrechtskonvention entspricht und den Menschen das Recht auf eine Eheschließung im breiten Ausmass ermöglicht.

Literaturverzeichnis

- BULLA, M. Kolízne normy [Kollisionsnormen]. In: *Medzinárodné právo súkromné* [Internationales Privatrecht]. Bratislava: C. H. Beck, 2016, S. 101-151. ISBN 978-80-89603-43-5.
- DOBROVODSKÝ, R., K. BOELE-WOELKI, Ch. MOL und E. van GELDER, eds. *European Family Law in Action: Volume 5: Informal Relationships*. 1st ed. Cambridge: Intersentia, 1168 S. European Family Law Series, no. 38. ISBN 978-1-78068-323-2.
- GEŠKOVÁ, K. und R. ŠORL. Postavenie a zmysel inštitútu vedľajšieho účastníka v civilnom procese a jeho vývojové premeny [Die Stellung und Funktion des Instituts der zwingend Beteiligten im Zivilprozess und dessen Entwicklung]. *Justičná revue*. 2005, roč. 57, č. 8-9, S. 1023-1045. ISSN 1335-6461.
- GEŠKOVÁ, K. Dôkazná povinnosť: Vykonávanie dôkazov: §§ 120 – 124. In: *Občiansky súdny poriadok: 1. diel* [Beweislast und Beweiserhebung im Zivilprozess]. Praha: C. H. Beck, 2012, S. 426-448. ISBN 978-80-7400-406-3.
- GEŠKOVÁ, K. Občianske právo procesné. In: *Úvod do štúdia práva* [Zivilprozessrecht: Einführung in die Rechtswissenschaften]. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016. 131 S. ISBN 978-80-8168-557-6.
- JANKUV, J. *Medzinárodné právo verejné: Druhá časť* [Internationales Völkerrecht]. 1. vyd. Plzeň: Vydatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. 463 S. ISBN 978-80-7380-597-5.
- JURČOVÁ, M. Darovacia zmluva: Komentár k Občianskemu zákonníku [Schenkungsvertrag: Kommentar zum Zivilgesetzbuch] §§ 628 – 630.

In: *Občiansky zákonník*. Praha: C. H. Beck, 2015, S. 2183-2221. ISBN 978-80-7400-597-8.

JURČOVÁ, M. Zastúpenie: Komentár k Občianskemu zákonníku [Vertretung: Kommentar zum Zivilgesetzbuch] §§ 22 – 33b. In: *Občiansky zákonník*. Praha: C. H. Beck, 2015, S. 153-208. ISBN 978-80-7400-597-8.

LACLAVÍKOVÁ, M. und A. ŠVECOVÁ. Kodifikačné snahy súkromného práva v dualistickom Uhorsku (s dôrazom na testamentárne a manželské majetkové právo) [Codification Efforts in the Area of Private Law in Hungary during the Dualism (in Consideration of the Testamentary Succession and the Marital Property Law)]. In: *Acta historico-iuridica Pilsnensis* 2011. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, S. 153-180. ISBN 978-80-7380-354-4.

LANCZOVARÁ, I. Vintage je v móde: Odluka od stola a lože, ako inšpirácia pre de lege ferenda rozvodovú právnu úpravu v Slovenskej republike [Vintage is In: Separation from Bed and Board as a Possible Inspiration for de lege ferenda Legal Regulation of Divorce in the Slovak Republic]. *Justičná revue*. 2017, č. 11, S. 1364.

MORAVČÍKOVÁ, M. Religion, Law, and Secular Principles in the Slovak Republic. In: *Religion and the Secular State*. [Madrid]: Universidad Complutense de Madrid, Servicio de Publicaciones de la Facultad de Derecho; Brigham Young University, The International Center for Law and Religion Studies, 2015, S. 641-655. ISBN 978-84-8481-162-6.

NOVOTNÁ, M. Hodnota slušnosti premietnutá v deliktnoprávnej rovine inštitútu dobrých mrvov [The Value of Equity Reflected in Tort Law Institute of Good Morals]. In: *Ethica et aequitas in iure*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Slovenskej univerzity a Vedy, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, 2017, S. 83-92. ISBN 978-80-568-0034-8.

PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine: Komentár* [Das Familiengesetz: Kommentar]. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. 658 S. ISBN 978-80-89603-15-2.

SMYČKOVÁ, R. und M. FILO. *Civilné mimosporové konanie: Konania v niektorých statusových veciach fyzických osôb* [Ausserstreitprozess]. Bratislava: C. H. Beck, 2016. 140 S. ISBN 978-80-89603-48-0.

ŠIMOVČEK, I. und D. MAŠĽANYOVÁ. Trestnoprávne aspeky priestupkového konania [Strafrechtliche Aspekte des Verwaltungsstrafverfahrens]. In: *Verejná správa a priestupky*. Žilina: Eurokódex, 2016, S. 115-128. ISBN 978-80-8155-064-5.

ŠVECOVÁ, A. The Institution of Marriage in Modern Times against the Background of the Dispute over the Separation of Jan Dubnielca and AlTheta Magaryova. *Historický časopis*. 2016, vol. 64, no. 2, S. 231-248. ISSN 0018-2575.

JUDr. Róbert Dobrovodský, PhD., LL.M.

Juristische Fakultät
Trnavaer Universität in Trnava
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slowakische Republik
robert.dobrovodsky@yahoo.de

Zavinenie pri účastníctve na trestnom čine

Culpability in Criminal Participation

Milan Boroš

Abstract: In the paper, the author pays attention to the relationship of two criminal law institutes that find their legal anchor in the grounds of the criminal liability regulated by the Slovak Criminal Code. Their legal forms are quite laconic and, as a result, they are not entirely able to offer explicit answers to a number of issues that exist in the legal practice. Fault is a prerequisite for criminal liability of any single natural person, irrespective of whether the offence was committed by an individual or by several participants, but with a pluralist participation, it takes on a slightly different dimension. This dimension, therefore, the author attempts to outline in the presented paper while analysing it in the theoretical-methodological context and, partially, also from the historical-legal point of view.

Key Words: Criminal Law; Crime; Culpability; Participation; Complicity; Support; Cue; Order; Organisation; the Slovak Republic.

Abstrakt: Autor v príspevku venuje pozornosť vzájomnému vzťahu dvoch trestnoprávnych inštitútorov, ktoré nachádzajú svoje právne zakotvenie v základoch trestnej zodpovednosti reglementovaných slovenským Trestným zákonom. Ich zákonná úprava je pomerne jaderná, v dôsledku čoho nie je úplne spôsobilá ponúkať explicitné odpovede na viaceré otázky, ktoré sa v právnej praxi vyskytujú. Zavinenie je nevyhnutnou podmienkou trestnej zodpovednosti každej jednotlivej fyzickej osoby, bez ohľadu na to, či trestný čin spáchal sama alebo v súčinnosti s viacerými, avšak pri pluralitnej účasti naberá o čomkoľvek iný rozmer. Tento rozmer sa preto autor pokúša načrtiť v predloženom príspevku, pričom ho analyzuje v teoreticko-metodologických súvislostiach a čiastočne i z historicko-právneho pohľadu.

Kľúčové slová: Trestné právo; trestný čin; zavinenie; účastníctvo; spolupáchatelstvo; pomoc; návod; objednávateľstvo; organizátorstvo; Slovenská republika.

Úvod

Spáchanie trestného činu, prirodzene, nie je zakaždým výhradnou doménu len jedinej osoby; mnohokrát je výslednicou činnosti viacerých zúčastnených. Ich zaangažovanie do trestnej činnosti však môže mať rôznu intenzitu, ako aj mnohorakú formu a podobu. Nie je vylúčený ani podiel takej osoby, ktorá o účasti na trestnom čine nebude mať žiadnu vedomosť alebo sa do kriminálneho činu zapletie bez svojho zavinenia.

Rozmanitosť foriem spáchania trestného činu je zásadne záležitosťou trestného kódexu, ktorý ich všeobecnými znakmi vymedzuje predevšetkým vo svojej všeobecnej časti, ale niekedy aj prostredníctvom typových znakov príslušných skutkových podstát trestných činov uvedených v osobitnej časti.

Za kvalifikovanú formu trestnej súčinnosti pokladá trestnoprávna náuka účastníctvo na trestnom čine.¹ Ide o problematiku, ktorá stelesňuje jednu z najobtiažnejších otázok celého trestného práva hmotného, zároveň však aj jednu z najzaujímavejších.² V účastníctve sa totižto premietajú takmer všetky problémy všeobecnej časti, ktoré s ohľadom na pluralitnú participáciu osôb naberajú celkom iný rozmer.³

Sám Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon⁴ v platnom znení (ďalej len „Trestný zákon“) obsahuje reglementáciu, ktorá je pomerne strohá; samotné účastníctvo (v širšom slova zmysle) upravuje v dvoch paragrafoch (§§ 20 a 21). Niet preto divu, že na mnohé otázky, ktoré sa v praxi vyskytujú, neponúka výslovnú odpoveď a je úlohou trestnoprávnej vedy a aplikačnej praxe súdov, aby prispeli k správnemu, zákonnému a spravodlivému rozhodovaniu o trestnoprávnom osude osoby účastnej na trestnom čine.

Ked'že princíp *nullum crimen sine culpa* nestráca na svojom význame ani pri účastníctve, je mimoriadne dôležité skúmať jeho naplnenie a prís-

¹ Bližšie pozri BAŇACKÝ, M. a I. MENCEROVÁ. Trestná súčinnosť a účastníctvo. In: J. MADLIAK, et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Košice: Vydavateľstvo UPJŠ, 2006, s. 199. ISBN 978-80-7097-695-1.

² Porovnaj SLUNEČKO, P. a P. ZELENÝ. Pohled na některé praktické otázky uplatňování institutu účastenství. *Socialistická zákonnost*. 1971, roč. 19, č. 7-8, s. 457. ISSN 0037-8305.

³ Porovnaj ŘÍHA, J. *Účastenství v trestním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006, s. 1.

⁴ Bližšie pozri Trestný zákon č. 300/2005 Z.z. v znení neskorších zmien a doplnkov. V texte sa vyskytujúce slovné spojenie Trestný zákon v príslušných tvaroch zodpovedá tomuto trestnému kódexu (vrátane uvádzaných paragrafov bez bližšej špecifikácie), ak z kontextu textu nevyplynie niečo iné.

ne uplatnenie aj pre prípad „stretnutia viacerých duší“, aby trestnej zodpovednosti neunikla osoba, ktorej účasť na spáchaní trestného činu je zavinená a opačne, t.j. aby jej nepodliehala osoba počínajúca si nezavinené, prípadne, aby jej činu zodpovedala správna právna kvalifikácia.

Predloženým príspevkom preto chceme prispiť k lepšiemu prehľadu v už aj tak zložitej problematike, i keď si uvedomujeme, že môžeme naraziť tiež na otázky, ktorých jednoznačné vyriešenie snáď ani nie je *de lege lata* možné.⁵ Tým samým si nenárokujeme, že výklad bude jedine správny, ale oprie sa o princípy, z ktorých vychádza právna úprava účastníctva a zavinenia, ako aj o poznatky právnej vedy a o rozhodnutia justičných orgánov.

Zavinenie pri spolupáchateľstve

Skôr, než prejdeme *in medias res* ku skúmanej problematike, považujeme za vhodné vyjasniť termín účastníctva. Rozlišujeme jednak účastníctvo v užšom slova zmysle, ktorým sa rozumie účastníctvo na trestnom čine inej osoby (inštitúty upravené v § 21 Trestného zákona), a jednak účastníctvo v širšom slova zmysle, pod ktorým rozumieme účasť na trestnom čine vôbec, a preto sem radíme navyše aj spolupáchateľstvo (zakotvené v § 20 Trestného zákona) ako jeho najvyššiu formu.⁶

Spolupáchateľstvo predpokladá naplnenie objektívnej podmienky, ktorou je spoločné konanie viacerých osôb, ako aj subjektívnej podmienky, ktorej základom je úmysel každej z týchto osôb smerujúci k spoločnému konaniu. Úmysly spolupáchateľov musia naviac postihnúť i jednotlivé skutočnosti zodpovedajúce páchanému trestnému činu: úmyselné zavinenie každého zo spolupáchateľov sa musí vzťahovať na skutočnosť spoločnej činnosti, ktorá je prostredníctvom príčinnej súvislosti previazaná s dosiahnutím ciela spoločnej činnosti – s následkom trestného činu. Uvedený jednotný komplex znakov je nevyhnutné ponímať kompaktnie, preto aj úmysel každého z nich musí obsiahnuť celý súhrn týchto, ako aj ostatných znakov príslušnej skutkovej podstaty (prirodzené, s výnimkou samotného zavinenia), no navyše musí zahrnúť i úmysel ostatných spolupáchateľov spoločnou činnosťou dosiahnuť spoločný následok. Ak

⁵ Bližšie pozri ŘÍHA, J. *Účastenství v trestním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006, s. 1.

⁶ Porovnaj POLÁČEK, F. Spolupáchateľstvo s predchádzajúcim spolčením. *Právny obzor*. 1953, roč. 36, č. 6, s. 487. ISSN 0032-6984.

skutková podstata trestného činu predpokladá ešte ďalší znak, napríklad pohnútku, musí byť táto daná u všetkých spolupáchateľov.⁷

Úmyselné zavinenie smerujúce ku spoločnej činnosti a ku spoločnému následku nebude eliminované ani tým, ak každý z viacerých spolupáchateľov sleduje protipravnou činnosťou (okrem spoločného účelu) aj svoj vlastný účel, napríklad to, že sa nechce deliť s ostatnými o korist', ktorá ostatným z činu plynne.⁸ Do určitej miery je s daným konštatovaním v rozpore právna veta rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej socialistickej republiky,⁹ ktorá, okrem iného, uvádzá, že nejde o spolupáchateľstvo, ak každý z nich sleduje iný zámer. Vzhľadom na vyššie zmienené skutočnosti možno pripustiť, že každý z konajúcich spolupáchateľov môže sledovať tiež svoj vlastný, iný zámer než majú ostatní, ale správnejšia, či jednoznačnejšia je konštatácia, že je tu potrebný hlavne (rovnaký) zámer spôsobiť následok spoločnej činnosťou, ktorý musí byť prítomný u každého zo spolupáchateľov.

Dôležité je, že obsahom spoločného úmyslu spolupáchateľov musí byť zakaždým taktiež spôsobenie toho istého trestného činu [argument „ak bol *trestný čin* spáchaný spoločným konaním“ (§ 20 Trestného zákona)].¹⁰ V opačnom prípade, ak by úmysel každého zo spolupáchateľov sledoval spáchanie rôznych trestných činov, neboli by splnené pojmové znaky spolupáchateľstva. Spolupáchateľstvu preto odporuje, ak, poviedzme, dvaja páchatelia spoločným konaním usmrtili iného, hoci úmysel usmríti vyrástol iba v jednom z nich (§ 145 ods. 1 Trestného zákona), kým druhý chcel iba ublížiť na zdraví (§ 156 ods. 1 Trestného zákona).¹¹ Prirodzene, to neznamená nevyhnutnosť, aby úmysly týchto páchateľov zahrňali aj právnu kvalifikáciu páchaného skutku.

⁷ Bližšie pozri SOLNAŘ, V. *Účastenství v československém socialistickém trestním právu*. 1. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1959, s. 63.

⁸ Bližšie pozri *Rozhodnutie Najvyššieho súdu Československej republiky z 18. 12. 1922, sp. zn. Kr I 1387/21*.

⁹ Bližšie pozri *Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej socialistickej republiky z 18. 08. 1970, sp. zn. 1 To 32/70 (R 57/1970)*.

¹⁰ Porovnaj ZÁHORA, J. Páchatel', spolupáchateľ a účastník trestného činu. In: E. BURDA, et al. *Trestný zákon: Komentár: 1. diel*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 137. ISBN 978-80-7400-324-0.

¹¹ Bližšie pozri HATALA, V. *Zavinenie v československom socialistickom trestnom práve*. 1. vyd. Bratislava: VSAV, 1961, s. 214-215. Naopak, Ladislav Udvárdy nemal za prekážku spolupáchateľstva, ak subjektívny vzťah jednotlivých „spolupáchateľov“ k páchanému trestnému činu bol rozličný. Bližšie pozri UDVARDY, L. *Úvahy o zavinení pri trestnej účasti. Socialistická zákonnosť*. 1953, roč. 1, č. 4, s. 127. ISSN 0037-8305.

Z konštrukcie zavinenia pri spolupáchateľstve ďalej vyplýva potreba dohody (postačí aj nevýslovňa dohoda) o vykonaní spoločnej činnosti; ak tu takej dohody nict, vtedy si spolupáchatelia musia byť vedomí aspoň možnosti, že konanie ostatných spolupáchateľov smeruje spoločne s ich konaním ku spáchaniu trestného činu, a sú s tým pre tento prípad uzrozumení. Ak niektorý zo spolupáchateľov prekročí rámec dohody (exces), za následok spôsobený excesom bude niest' zodpovednosť iba on sám; ostatných stíha zodpovednosť len v rozsahu vzájomnej dohody.¹²

I ked' to Trestný zákon výslovne neuvádza, spolupáchateľstvo je mysliteľné len v prípade spoločnej, úmyselnej účasti, a navyše len na úmyselnom trestnom čine.¹³ Je preto vylúčené úmyselné „spolupáchateľstvo“ na nedbanlivostnom trestnom čine,¹⁴ napríklad: niekol'ko robotníkov opravuje strechu budovy, avšak nesprávnym stavebným postupom dôjde k odtrhnutiu strešnej konštrukcie, ktorá spôsobí vázne zranenia viacerým osobám, ktoré práve popri stavbe prechádzali. Aj ked' je ich spoločná činnosť pokrytá úmyslom, samotný následok pre zmenu len nedbanlivosťou; jeden z páchateľov tu slúži druhému a navzájom ako vedomý nástroj k dosiahnutiu chceného ciela [trestnoprávne indiferentné-

¹² Bližšie pozri MADLIAK, J. et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Košice: Vydavateľstvo UPJŠ, 2006, s. 272. ISBN 978-80-7097-695-1.

¹³ Definícia spolupáchateľstva je tu veľmi podobná s definíciou zakotvenou už v Trestnom zákone č. 86/1950 Zb., pričom aj pri jeho navrhovanom prvotnom znení absentovalo výslovné uvedenie úmyslu: „*Pojem spolupáchateľstva pri kodifikačných prácach sa prvý raz objavil v elaboráte (návrhu zákona) z polovice roka 1949; pojem však neobsahoval určenie subjektívnej stránky. To sa doplnilo až po opäťovných pripomienkach v elaboráte z mája 1950, ktorý obsahoval konečnú definíciu zhodnú s Trestným zákonom (č. 86/1950 Zb.).*“ Bližšie pozri POLÁČEK, F. Skutková podstata trestného činu a účastenstvo na trestnom číne podľa československého trestného práva. *Právny obzor*. 1956, roč. 39, č. 4, s. 207. ISSN 0032-6984. Napriek tomu, že neskôrší Trestný zákon č. 140/1961 Zb. a ani súčasný Trestný zákon výslovne zdôraznenie úmyselného zavinenia neobsahujú, niet pochyb, že sa vyžaduje jedine úmyselné zavinenie. I pri rekopifikácii trestného kódexu v Českej republike (Trestný zákoník č. 40/2009 Sb.) došlo pri spolupáchateľstve (§ 23) k výslovnému doplneniu: „*Ak bol trestný čin spáchaný úmyselným spoločným konaním...*“. Predsa len sa nazdávame, že uvedené doplnenie nebolo zrealizované najšťastnejšie a je nadbytočné, keďže bližšie nešpecifikuje subjektívnu stránku, iba zvýrazňuje osve vzaté spoločné konanie, ktoré aj tak vždy musí byť úmyselné. Namiesto prídavného mena malá byť (podľa nás) použitá prísluška spôsobu (ako tomu bolo v Trestnom zákone z roku 1950): „*Ak bol trestný čin spáchaný úmyselné spoločným konaním...*“. De lege lata definícia spolupáchateľstva v Trestnom zákone je podľa nás učebnicovým príkladom pre reštriktívny výklad, keďže jej doslovné znenie by nevylučovalo ani nedbanlivostné zavinenie – minimálne nie vo význame sice úmyselného spoločného konania, ale na nedbanlivostnom trestnom číne.

¹⁴ Bližšie pozri MILOTA, A. a J. NOŽIČKA. *Trestné zákony zeme Slovenskej a Podkarpatskej*. Kroměříž: Gusek, 1931, s. 35.

ho],¹⁵ avšak konečným rezultátom je výsledok z pohľadu trestného práva závažný.

Obdobne je vylúčené nedbanlivostné „spolupáchatel'stvo“ na úmyselnom trestnom čine, napríklad: dva páchatelia sa nezávisle od seba vlámu do hospodárskeho objektu z dvoch rôznych strán bez toho, aby jeden o druhom vedel, a tým, samozrejme, tiež bez toho, aby u každého z nich bol zámer uskutočniť krádež spoločným úsilím.¹⁶ Spáchanie trestného činu u každého z páchatel'ov vyziera z úmyselného zavinenia, ale nezahŕňa dosiahnutie vytýčeného cieľa prostredníctvom spoločného konania.

Konečne, spolupáchatel'stvu nevyhovuje ani kombinácia nedbanlivostného „spolupáchatel'stva“ na nedbanlivostnom trestnom čine, napríklad: osoba oprávnená vykonávať odborné prehliadky a odborné skúšky plynových zariadení pri skúške plynového spotrebiča pozabudne zatvoriť príklop na odvode spalín. Na druhý deň obsluha zariadenia nevykoná pravidelnú kontrolu úniku oxidu uholnatého v dôsledku vybitia batérie detektoru na detekciu úniku oxidu uholnatého, a ani vizuálne neobhliadne kontrolovaný spotrebič. Na tretí deň vstúpi do priestoru umiestnenia spotrebiča kurič, ktorý sa v dôsledku zvýšenej koncentrácie oxidu uholnatého otrávi. Za takýchto okolností chýba u oboch ako úmysel ku spoľanej činnosti, tak aj úmysel vo vzťahu k smrti kuriča.

Napriek tomu, že spomenuté kategórie činov¹⁷ nemôžu napínať pojmové znaky spolupáchatel'stva, nie sú z hľadiska trestného práva bezpodstatné, pričom trestnosť jednotlivých, takto zainteresovaných osôb sa v konečnom dôsledku predsa len posúdi v podstate obdobne, ako u spolupáchatel'stva.¹⁸ Totižto, trestná zodpovednosť pri spolupáchatel'stve je konštruovaná na báze fikcie: Trestný zákon pre ustálenie trestnej zodpovednosti spolupáchatel'a požaduje jeho odlúčenie od ďalších, na trestnom

¹⁵ Bližšie pozri SOLNAŘ, V. Spolupachatelství a pomoc v novém trestním zákoně. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 2, s. 108. ISSN 0231-6625.

¹⁶ Chýba tu tzv. jednotná vôle. Porovnaj MILOTA, A. a J. NOŽÍČKA. *Trestné zákony zeme Slovenskej a Podkarpatořskéj*. Kroměříž: Gusek, 1931, s. 35.

¹⁷ V literatúre sa objavilo ich pomenovanie aj ako účastníctvo v laickom zmysle. Porovnaj SOLNAŘ, V. Úmyslné účastenství na kulposních deliktech. *Právník*. 1944, roč. 83, č. 5, s. 146. ISSN 0231-6625.

¹⁸ Porovnaj BAŇACKÝ, M. a I. MENCEROVÁ. Trestná súčinnosť a účastníctvo. In: J. MADLIAK, et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Košice: Vydavateľstvo UPJŠ, 2006, s. 203. ISBN 978-80-7097-695-1, podobne porovnaj SOLNAŘ, V. Úmyslné účastenství na kulposních deliktech. *Právník*. 1944, roč. 83, č. 5, s. 146. ISSN 0231-6625.

číne zúčastnených osôb, ako keby trestný čin spáchal sám (§ 20 Trestného zákona).

Považujeme za dôležité poukázať na určité odlišnosti, ktoré sú s tým spojené a ktoré dávajú *raison d'être* zakotveniu inštitútu spolupáchatelstva do Trestného zákona ako samostatného inštitútu: kým pri spolupáchatelstve všetci spolupáchatelia zodpovedajú a ich trestnosť sa posudzuje s ohľadom na následok spôsobený spoločným konaním, t.j. na základe spoločného konania, pri zdanlivom spolupáchatelstve sa trestná zodpovednosť a trestnosť za celý následok posudzuje nie na základe spoločného konania, ale na základe osve vzatého vlastného konania každej osoby zvlášť.¹⁹ Uvedený záver vyplývajúci zo súdneho rozhodnutia nás však môže čiastočne aj mylīť, keďže pri oboch kategóriách operuje so zodpovednosťou za celý následok, t.j. akoby každý spolupáchateľ (i ten zdanlivý) mal zodpovedať za celý následok. Takému záveru by nasvedčovali tiež slová profesora Vladimíra Solnařa: „*O spolupôsobení na kulpních [ale aj na úmyselných, ak nenapírajú znaky spolupáchatelstva – poznámka autora] trestných činech ve formě podobné spolupachatelství prakticky platí totéž, co o trestných činech úmyslných, třebaže se nelze pro ně dovolávat přímo ustanovení § 6 Trestního zákona [Trestný zákon č. 86/1950 Zb., v súčasnosti § 20 Trestného zákona – poznámka autora].*“²⁰ Máme však za to, že trestná zodpovednosť zdanlivého (či už úmyselného alebo nedbalého) spolupáchateľa sa bude upínať len vo vzťahu k tomu následku, ktorý sám svojím konaním zapríčinil (a, samozrejme, aj zavínil).²¹

Najpodstatnejší rozdiel vo vzťahu spolupáchatelstva a jeho len zdanlivej formy spočíva v subjektívnej stránke. Spolupáchatelstvo bezvýhradne vyžaduje úmyselné zavinenie voči všetkým znakom trestného činu a prvkom, ktoré tvoria pojmové jadro spolupáchatelstva. V ostatných, „nespolupáchatelských“ kategóriách činov nachádzame prvky, ktoré nie sú zavinené úmyslom, a preto sú so spolupáchatelstvom kontradikciou.

Aj vo vzťahu k jednotlivým formám účastníctva sa spolupáchatelstvo odlišuje, okrem iného, zvyčajne tiež subjektívnu stránku; ani pomoc, návod, objednávateľstvo či organizátorstvo sa totiž po subjektívnej

¹⁹ Porovnaj k tomu *Rozsudok Najvyššieho súdu Československej socialistickej republiky z 22. 05. 1968, sp. zn. 4 Tz 26/68 (R.50/1968).*

²⁰ Bližšie pozri SOLNAŘ, V. Spolupachatelství a pomoc v novém trestním zákoně. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 2, s. 101-102. ISSN 0231-6625.

²¹ Porovnaj *Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej socialistickej republiky z 18. 08. 1970, sp. zn. 1 To 32/70 (R 57/1970).*

stránke nevyznačujú tým, že by ich páchatelia spoločnou činnosťou s niekým iným chceli bezprostredne spôsobiť následok. Len pri spolupáchatelstve subjektívna stránka obsahuje spoločný zámer spoločným konaním priamo realizovať následok. Spoločný celý spája subjekty v jediný celok spoločného konania.²² Uvedené kritérium však nemusí byť celkom spôsobilé,²³ najmä pri rozlíšení pomoci od spolupáchatelstva. Pre pomoc je charakteristický úmysel prispieť pomocou inému k spáchaniu trestného činu.²⁴ Úmysel pomocníka siaha až k spôsobeniu následku trestného činu, ale nezahŕňa skutočnosť, že by sa sám mal svojím príspievkom podieľať spolu s ďalším(i) na naplnení všetkých znakov skutkovej podstaty trestného činu, respektíve aspoň čiastkového konania, ktoré by v súhre s konaniami ďalších napĺňalo znaky príslušnej skutkovej podstaty. Avšak súdna prax roky posudzuje ako spolupáchatelstvo (a nie ako pomoc) aj také prípady, ako sú vykonávanie tzv. „volavky“ či vykonávanie „stráže“.²⁵ Okrem extenzívneho výkladu objektívnej podmienky spolupáchatelstva je tu následne nevyhnutná extenzívna teoretická modifikácia i subjektívnej podmienky, pretože v týchto prípadoch u dotknutej osoby absentuje úmysel (čo i len čiastočne) participovať na spoločnom konaní (v pravidelnom slova zmysle) s priamymi páchatelmi na na-

²² Bližšie pozri HATALA, V. *Zavinenie v československom socialistickom trestnom práve*. 1. vyd. Bratislava: VSAV, 1961, s. 213.

²³ Rovnako pozri SOLNÁR, V. Spolupachatelstvá a pomoc v novém trestním zákoně. *Právnik*, 1952, roč. 91, č. 2, s. 104. ISSN 0231-6625.

²⁴ Bližšie pozri UDVARDY, L. Úvahy o zavinení pri trestnej účasti. *Socialistická zákonnosť*, 1953, roč. 1, č. 4, s. 121. ISSN 0037-8305.

²⁵ Bližšie pozri *Zhodnocení poznatků o rozhodování soudů o některých trestních činech proti svobodě se zvláštním zaměřením na trestní čin loupeže* [Zpráva trestního kolegia Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky z 11. 02. 1979, sp. zn. Tpjf 33/79 (R 1/1980)]. Porovnaj aj *Rozhodnutie Najvyššieho súdu Československej republiky zo 14. 06. 1934*, sp. zn. Zm III 34/34, uverejnené na s. 264-265 *Sbírky rozhodnutí Nejvyššieho soudu ve věcech trestních*, ročník XVI. (1934): „*Ide o spolupáchatelstvo v zmysle § 70 Trestného zákona* [uhorský Zákonný článok č. V/1878 – poznámka autora], jestliže obžalovaný po vzájomnom dorozumení a dohodnutí previedli čin tak, že jeden z nich nápis y s poburujúcim obrahom (§ 14, čís. 1 Zákona o ochranu republiky) písal a druhý dávali pozor, aby neboli pristihnutý.“ prípadne porovnaj tiež MILOTA, A. a J. NOŽIČKA. *Trestné zákony zeme Slovenskej a Podkarpatskej*. Kroměříž: Gusek, 1931, s. 35 a tam uvádzané rozhodnutia. Porovnaj aj ZÁHORA, J. Páchatel, spolupáchatel a účastník trestného činu. In: E. BURDA, et al. *Trestný zákon: Komentár: 1. diel*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 137. ISBN 978-80-7400-324-0. Ako kvalifikovali „stráž“ Vladimír Solnář a Boris Vybíral, pozri výklad o pomoci v uvedenom článku. Od „volavky“ je potrebné odlišovať formy odlákania pozornosti obete priamo na mieste činu, pretože odlákanie pozornosti je už súčasťou prevedenia činu a prejavom rozdelenia rolí pri realizácii sledovaného zámeru, t.j. odlákanie pozornosti už nebude púhou pomocou, ale spolupáchatelstvom; porovnaj *Rozhodnutie Městského soudu v Praze*, sp. zn. 7 To 287/2010.

plnení znakov trestného činu. Úmysel byť nápmocný ostatným pri vykonávaní činu tu preto musí byť ponímaný širšie, a to ako spolupáchateľský úmysel. Ináč by ho nebolo možné kvalifikovať ako spolupáchateľa: „Ak má z niekoľkých páchateľov trestného činu len časť úmysel spáchat' trestný čin spoločne, posudzujú sa ako spolupáchatelia len tí, ktorí spoločný úmysel mali.“²⁶ Ide tu o narúšanie klasických teoreticko-metodologických schém, ktoré si vyslúžili kritiku, a to aj z dôvodu, že je tu vázne podozrenie z porušenia princípu *nullum crimen sine lege*.²⁷ Napokon, neprípustnosť takéhoto rozšírovania vyslovil už pred viac ako storočím i významný prvorepublikový profesor trestného práva Josef Prušák.²⁸ Je sice pravdou, že ani jedna z právnych kvalifikácií, či už je to vo forme spolupáchateľstva alebo pomoci, nevylučuje trestnosť, avšak predsa len každá z týchto foriem vyjadruje rozličné hodnotenie významu činu a prejaví sa snáď i pri výmere trestu, hoc aj len v rámci trestnej sadzby.²⁹ V Českej republike predmetná kritika „padla na úrodnú pôdu“, kedže zákonodarca výslovne zahrnul tieto konania do demonštratívneho výpočtu pomoci k trestnému činu.³⁰

Zavinenie pri účastníctve (v užšom slova zmysle)

Termín účastníctva (v užšom slova zmysle) sme všeobecne vysvetlili vyššie, no jeho konkrétnejší obsah vyjadruje úmyselnú účasť viacerých osôb na trestnom čine, ktorou sa sleduje ten istý následok, a zahŕňa pomoc, návod, objednávateľstvo a organizátorstvo.

Účastnícke konania smerujúce k následku sa spájajú nielen objektívne, t.j. zameraním svojej kauzality, ale aj subjektívne, t.j. zameraním

²⁶ Bližšie pozri BAŇACKÝ, M. a I. MENCEROVÁ. Trestná súčinnosť a účastníctvo. In: J. MADLIAK, et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Košice: Vydatelstvo UPJŠ, 2006, s. 202. ISBN 978-80-7097-695-1.

²⁷ Porovnaj *Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej socialistickej republiky*, sp. zn. 2 To 47/1976, ako aj BAŇACKÝ, M. a I. MENCEROVÁ. Trestná súčinnosť a účastníctvo. In: J. MADLIAK, et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Košice: Vydatelstvo UPJŠ, 2006, s. 202. ISBN 978-80-7097-695-1, či SOLNÁŘ, V. Spolupachatelstvá a pomoc v novém trestním zákoně. *Právnik*. 1952, roč. 91, č. 2, s. 101-102. ISSN 0231-6625: „Musíme se vrátit k práve funkci spolupachatelství a pomoci a pokusit se vymezit jich pomér podle jich právě podstaty.“

²⁸ Bližšie pozri PRUŠÁK, J. *Studie o účastenství*. Praha: Bursík & Kohout, 1909, s. 76.

²⁹ Bližšie pozri SOLNÁŘ, V. Spolupachatelstvá a pomoc v novém trestním zákoně. *Právnik*. 1952, roč. 91, č. 2, s. 105. ISSN 0231-6625.

³⁰ Porovnaj § 24 ods. 1 písm. c) Trestného zákoniska č. 40/2009 Sb.

úmyslov účastníkov.³¹ Účastníctvom je tak pokrytá len úmyselná účasť na úmyselných trestných činoch; ak by sa aj „účastník“ chcel zúčastniť na trestnom číne hlavného páchateľa postupujúceho len z nedbanlivosti, neboli by účastníkom v zmysle Trestného zákona.³² Mohol by však byť prípadne nepriamym páchateľom úmyselného trestného činu (ak by jeho úmysel zahŕňal spáchanie trestného činu nedbanlivosťou inej osoby) alebo by bol „súbežným“ páchateľom spolu s osobou počínajúcou si nedbanlivostne (ak by jeho úmysel pokrýval len samotnú spoločnú činnosť s inou osobou a spoločne z nedbanlivosti by spôsobili následok). Nedbanlivostné spôsobenie následku ako rezultát činnosti niekol'kých osôb teda odporuje účastníctvu vôbec.³³

Pre účastníctvo je imanentná zásada akcesority, na základe ktorej účastnícke konania sú trestné, len ak sa páchateľ hlavného trestného činu o tento aspoň pokúsil. Druhá stránka zásady akcesority vyžaduje, aby páchateľ hlavného trestného činu bol po všetkých stránkach trestne zodpovedným subjektom.³⁴ Uvedenú zásadu už v období druhej svetovej vojny kritizoval profesor Antonín Ráliš, ktorý nesúhlasil, aby sa trestnosť účastníkov odvíjala len z vlastnej trestnosti hlavného páchateľa. Ich účasť charakterizoval ako nesamostatný druhotvar, ktorý účastníka pripútava k osudu hlavného páchateľa. Schvaľoval preto vtedy platnú zásadu osamostatnenia účastenstva (uhorský Trestný zákon č. V/1878), ktorá odstránila neblahý dopad zásady akcesority, keď v dôsledku beztrestnosti hlavného páchateľa vyvázoval z trestnej zodpovednosti aj účastník.³⁵

³¹ Bližšie pozri POLÁČEK, F. Pomoc na spáchanie kulpózneho trestného činu. *Lidové soudnic-tví*. 1952, roč. 3, č. 6, s. 211. ISSN 0455-986X.

³² Opačne pozri UDVARDY, L. Úvahy o zavinení pri trestnej účasti. *Socialistická zákonnosť*. 1953, roč. 1, č. 4, s. 126. ISSN 0037-8305.

³³ Bližšie pozri POLÁČEK, F. Pomoc na spáchanie kulpózneho trestného činu. *Lidové soudnic-tví*. 1952, roč. 3, č. 6, s. 210. ISSN 0455-986X.

³⁴ Bližšie pozri KRATOCHVÍL, V. Akcesorita účastenství, vývojová stadia trestného činu a nepríme páchateľství. *Socialistické súdnictvo*. 1984, roč. 36, č. 6, s. 37. ISSN 0231-7621, či POLÁČEK, F. Skutková podstata trestného činu a účastenstvo na trestnom číne podľa československého trestného práva. *Právny obzor*. 1956, roč. 39, č. 4, s. 208. ISSN 0032-6984. Rovnakoý názor vo svojom Rozhodnutí z 30. 09. 2004 zdieľa aj Vrchný súd v Prahe, sp. zn. 2 To 88/2004. Celkom opačný názor však nachádzame v prameni ZÁHORA, J. *Prípadové štúdie z trestného práva hmotného*. Bratislava: Iura Edition, 2007, s. 59. ISBN 978-80-8078-171-2. V súlade s týmto názorom je aj *Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej socialistickej republiky*, sp. zn. 3 Tz 82/72. Uvedená názorová disparita na otázkou, ktorej riešenie má rozdohujúci vplyv na to, či osoba bude trestne zodpovedná ako účastník alebo nie, rozhodne neprispieva k právnej istote, a nerieši ju výslove ani Trestný zákon.

³⁵ Bližšie pozri RÁLIŠ, A. *Trestné právo v kocke*. Bratislava: Vyššia škola družstevná pre Slovensko, 1942, s. 26.

Zásada akcesority sa premieta tiež v tom, že medzi činom účastníka a činom hlavného páchateľa musí byť príčinný vzťah, a taktiež je vylúčený aj pokus účastenstva.³⁶

V ďalšej časti príspevku sa pokúsime objasniť dosah zavinenia (širšie – subjektívnej stránky) pri jednotlivých formách účastníctva (v užšom slova zmysle).

Zavinenie pri pomoci

Pomoc k trestnému činu je najmenej závažnou formou účastníctva. Za pomocníka Trestný zákon považuje osobu, ktorá inému poskytla pomoc na spáchanie trestného činu, najmä zadovážením prostriedkov, odstránením prekážok, radou, utvrdzovaním v predsa vzatí, sľubom pomôcť po trestnom čine (§ 21 ods. 1 písm. d) Trestného zákona).

Už z pojmového vyjadrenia v Trestnom zákone je zrejmé, že pomoc je možné dopustiť sa len úmyselným zavinením. Ak by niekto „pomohol“ páchateľovi len v dôsledku svojej nedbanlivosti (napríklad strážnik západne aktivovať alarm v priestoroch jadrových zariadení), nebude môcť byť posudzovaný ako pomocník. Jeho trestná zodpovednosť nebude úplne vylúčená; nebude mať však formu pomoci, ale individuálneho páchateľstva.

Metodologicky je právna úprava pomoci koncipovaná dôsledne, ako pri ostatných formách účastníctva, z čoho vyplýva, že aj priamy páchateľ, ktorému je pomoc poskytnutá, musí mať vo vzťahu k spáchanému trestnému činu výlučne úmyselné zavinenie; úmysel pomocníka musí zahrnúť tiež úmyselný charakter páchateľovej činnosti.³⁷

Subjektívna stránka pomocníka musí obopínať okolnosť, že jeho vlastné (úmyselné) počinanie má pomôcť hlavnému páchateľovi spáchat úmyselný trestný čin. Pomocník preto musí svojím zavinením zahŕňať účel svojho konania a jeho kauzálnosť so znakmi skutkovej podstaty naplnenými konaním hlavného páchateľa. Jeho úmysel však nie je bezprostredne namierený na znaky trestného činu; nechce, a ani nie je uzrozumený s tým, aby on sám svojím konaním porušil alebo ohrozil objekt toh-

³⁶ Bližšie pozri SOLNÁŘ, V. et al. *Systém českého trestního práva: II. Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd. Praha: Novatrix, 2009, s. 393. ISBN 978-80-254-4033-9.

³⁷ Bližšie pozri SOLNÁŘ, V. Spolupachatelstvá a pomoc v novém trestním zákoně. *Právník* 1952, roč. 91, č. 2, s. 104. ISSN 0231-6625. Rovnako pozri *Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 21. 12. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1466/2005*.

to trestného činu.³⁸ Úmysel sa bezprostredne upiera na pomáhanie hlavnému páchatelia, a až prostredníctvom činnosti hlavného páchatela dopadá na znaky trestného činu. Predmetné znaky trestného činu, samozrejme, musia byť pokryté aj úmyselným zavinením hlavného páchatela, no nevyžaduje sa, aby jeho úmysel pokrýval i skutočnosť, že mu je pomáhané, a nemusí o pomocníkovi ani vedieť.³⁹ Znamená to teda, že pomocník pozná úmysel (zámer) priameho páchatela a úmyselne koná tým smerom, aby dopomohol realizovať úmysel priameho páchatela umožnením, respektívne uľahčením tejto realizácie.⁴⁰

Mnohokrát v praxi nie je jednoznačné, či ide o pomoc alebo spolupáchatelstvo, aj keď, čo do intenzity podielu osoby na trestnom čine, ich často môžeme vnímať ako protipóly.⁴¹ Miera zaangažovania však nie je rozhodujúca; aj pre spolupáchatelstvo stačí len „bárs podradná činnosť“⁴² participujúcej osoby, ak sú, samozrejme, splnené všetky jej zákonné predpoklady. Rozdiely medzi jednotlivými formami spoluúčasti (nielen medzi pomocou a spolupáchatelstvom) sú neraz tak jemné, že je veľmi náročné nájsť pojmové rozhraničenie.⁴³ Vtedy je potrebné aplikovať viačeré rozlišujúce kritériá, ktoré vytvára trestnoprávna veda.

Pomocník sa odlišuje od spolupáchateľa tým, že nemá bezprostrednú účasť na vykonávaní trestného činu. Jeho spolupôsobenie sa uskutočňuje

³⁸ Porovnaj ČERMÁK, E. Problematika rozdluženia spolupachatelství a pomocnictví při velezradě a vyzvědačství. *Lidové soudnictví*. 1951, roč. 2, č. 7, s. 204. ISSN 0455-986X.

³⁹ Porovnaj HATALA, V. *Zavinenie v československom socialistickom trestnom práve*. 1. vyd. Bratislava: VSAV, 1961, s. 228.

⁴⁰ Porovnaj *Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 21. 12. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1466/2005*, ako aj ŠAMKO, P. *Účastníctvo vo forme pomoci pri trestnom čine poškodzovania veriteľa* [online]. 2014-05-11 [cit. 2017-08-28]. Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a290-ucastnictvo-vo-forme-pomoci-pri-trestnom-cine-poskodzovania-veriteleta>.

⁴¹ K rozlíšeniu spolupáchateľstva a pomoci bližšie pozri napríklad POLÁČEK, F. *Účastenství ve formě spolupachatelství a pomoci*. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 5, s. 302-308. ISSN 0231-6625, ako aj kritiku článku SOLNAŘ, V. K Poláčkovu článku „Účastenství ve formě spolupachatelství a pomoci“. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 9-10, s. 624-625. ISSN 0231-6625. Niekedy je potrebné diferencovať aj medzi pomocou a spolčením, pričom subjektívna stránka plní významnú differenčnú úlohu. Bližšie pozri napríklad POLÁČEK, F. *Pomoc k spolčení*. *Lidové soudnictví*. 1951, roč. 2, č. 10, s. 318-320. ISSN 0455-986X, TANZER, L. O úmyslu pri trestnom činu spolčení. *Lidové soudnictví*. 1952, roč. 3, č. 1, s. 34-36. ISSN 0455-986X, či POLÁČEK, F. *Spolčenie*. *Právny obzor*. 1951, roč. 34, č. 8, s. 745-749. ISSN 0032-6984.

⁴² Bližšie pozri MILOTA, A. a J. NOŽIČKA. *Trestné zákony zeme Slovenskej a Podkarpatskej*. Kroměříž: Gusek, 1931, s. 35.

⁴³ Bližšie pozri TANZER, L. O úmyslu pri trestnom činu spolčení. *Lidové soudnictví*. 1952, roč. 3, č. 1, s. 34. ISSN 0455-986X.

bud' v skoršom štádiu rozvratia trestnej činnosti (napríklad odovzdaním zbrane páchateľovi), alebo pri vykonávaní trestného činu, ale bez priamej účasti na vykonaní skutku, ktorým sa uskutočňuje daný trestný čin (napríklad sledovanie priestoru pred domom, či sa vlastník domu nevracia domov).⁴⁴

Odlíšenie spolupáchatel'sta a pomoci možno zásadne badať aj na miere záujmu tej-ktorej osoby na bezprostrednom spáchaní trestného činu: pri pomocníkovi je zavinenie zamerané na spáchanie trestného činu len nepriamo, a to prostredníctvom priameho páchateľ'a.⁴⁵ Naopak, spolupáchatel'stvu je potrebné vnímať ako činnosť, ktorá je priamo zameraná proti objektu trestného činu⁴⁶ – spolupáchatel' proti nemu zamýšľa priamy útok. Úmysel všetkých spolupáchatel'ov je bezprostredne, cez ich vlastné konanie, namierený na následok trestného činu; u pomocníka je úmysel namierený na následok nepriamo – prostredníctvom konania hlavného páchateľ'a.⁴⁷ Pri pomoci je tak namierenosť útoku proti objektu trestného činu iba nepriama⁴⁸ – prostredníctvom konania hlavného páchateľ'a, pričom pomocník chce na prevedenie priameho útoku poskytnúť len svoju pomoc. Nepriamosť zamerania pomoci proti objektu trestného činu spočíva v tom, že také konanie len pripravuje priamy útok proti objektu (napríklad poskytovanie prostriedkov, odstraňovanie prekážok, rada či utvrdzovanie v predsačzatí), alebo prevedenie priameho útoku proti objektu, respektívne jeho úspešnosť zaistuje (napríklad strážením pri

⁴⁴ Bližšie pozri SOLNAŘ, V. Spolupachatelství a pomoc v novém trestním zákoně. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 2, s. 104. ISSN 0231-6625.

⁴⁵ Bližšie pozri HATALA, V. *Zavinenie v československom socialistickom trestnom práve*. 1. vyd. Bratislava: VSAV, 1961, s. 229. Obdobne pozri SOLNAŘ, V. Spolupachatelství a pomoc v novém trestním zákoně. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 2, s. 106. ISSN 0231-6625.

⁴⁶ Uvedenej súvislosti je vhodné uviesť rozdiel medzi konaniami namierenými proti objektu trestného činu priamo, respektívne nepriamo: „*Priamo sú namierené tie, ktoré spôsobujú nebezpečenstvo pre objekt trestného činu, ktoré môže prejsť v spôsobenie škody na objekte trestného činu bez toho, že by na to bolo potrebné ďalšie konanie. Nepriamo sú namierené tie, ktoré spôsobujú nebezpečenstvo pre objekt trestného činu, ktoré však môže prejsť v poškodenie objektu trestného činu až vtedy, ak pristúpi ďalšie konanie, spôsobujúce priame nebezpečenstvo pre objekt trestného činu alebo už priamo škodu na objekte trestného činu.*“ Bližšie pozri POLÁČEK, F. Skutková podstata trestného činu a účastenstvo na trestnom číne podľa československého trestného práva. *Právny obzor*. 1956, roč. 39, č. 4, s. 211. ISSN 0032-6984.

⁴⁷ Bližšie pozri VYBÍRAL, B. K otázce rozlišení spolupachatelství a pomoci v čs. trestním právu. *Právník*. 1956, roč. 95, č. 1, s. 34. ISSN 0231-6625.

⁴⁸ Bližšie pozri VYBÍRAL, B. K otázce rozlišení spolupachatelství a pomoci v čs. trestním právu. *Právník*. 1956, roč. 95, č. 1, s. 30. ISSN 0231-6625.

prevádzaní trestného činu alebo sľubom prispieť po trestnom čine).⁴⁹ Pomocou treba rozumieť konania podporné, ktoré samé osebe nestačia na prevedenie činu a nemajú znaky objektívnej stránky skutkovej podstaty.⁵⁰

Odlíšenie pomoci a spolupáchateľstva bolo aj súčasťou jedného súdneho prejednania veci v Českej republike.⁵¹ Skutkový stav bol zhruba nasledovný: osoba A poskytla osobe B byt, aby v ňom osoba B mohla vyrobiť omamnú látku z príslušného liečiva. Osoba A vedela o činnosti osoby B (napokon, za tým účelom (vyrobenia drogy) poskytla byt k dispozícii) a očakávala časť výťažku pre seba samotnú; navyše sa v predmetnom byte bežne zdržiavala, i keď bez toho, aby sa zapájala do výrobného procesu. Nižšie súdy kvalifikovali činnosť osoby A ako trestný čin nedovolenej výroby a držania omamných a psychotropných látok a jedov⁵² vo forme spolupáchateľstva.

Osoba A v dovolaní namietaла, že jej predmetná činnosť môže byť posúdená maximálne len ako pomoc k trestnému činu. Štátnej zástupkyňa sa k dovolaniu vyjadriла, okrem iného, takto: „*O účastenství ve formě pomoci by mohlo jít jen, jestliže by obviněný například neměl vědomost o tom, jaká droga je v bytě vyráběna, kdo či kolik osob drogu vyrábí a jakým způsobem má být droga užita; byl-li však obviněný J. L. [osoba A – poznámka autora] přítomen při výrobě uvedené drogy a byl-li s touto výrobou plně srozuměn,⁵³ nastala jiná situace, neboť jeho jednání bylo vedeno stejným*

⁴⁹ Bližšie pozri VYBÍRAL, B. K otázce rozlišení spolupachatelství a pomoci v čs. trestním právu. *Právnik*. 1956, roč. 95, č. 1, s. 33. ISSN 0231-6625. Boris Vybíral za najrozhodujúcejšie odlišujúce kritérium považoval objekt trestného činu, ktorému sa vo svojej krátkej profesionálnej kariére (docent Vybíral zomiera v roku 1962 vo veku 35 rokov) venoval v najväčšom rozsahu; bližšie pozri jeho monografie VYBÍRAL, B. *O objektu trestného činu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1953. 48 s.; a VYBÍRAL, B. *Pojem a význam objektu trestného činu v československom socialistickém trestním právu*. 1. vyd. Praha: ČSAV, 1956. 160 s.

⁵⁰ Bližšie pozri VYBÍRAL, B. K otázce rozlišení spolupachatelství a pomoci v čs. trestním právu. *Právnik*. 1956, roč. 95, č. 1, s. 24. ISSN 0231-6625.

⁵¹ Bližšie pozri Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 21. 12. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1466/2005.

⁵² Podľa § 187 ods. 1 Trestného zákona č. 140/1961 Sb.

⁵³ Slovo „srozuměn“ môže dôvodne a mylne vyvolávať dojem, že sa tu má na myсли prvak nepriameho úmyslu. Opak je však pravdou a výraz „srozuměn“ bol použitý vo význame, že osoba A si plne uvedomovala všetky skutočnosti uvádzané vo vyjadrení štátnej zástupkyne. Na tomto mieste preto upriamujeme pozornosť na potrebu rozlišovania podobných pojmov – obdobne aj v našej (slovenskej) právej úprave, keď Trestný zákon používa pri definícii nepriameho úmyslu pojem uzrozumenie. Etymologicky a sémanticky je spájaný skôr s vedomostnou stránkou psychiky človeka – tak, ako to použila štátna zástupkyňa. Legálne je však vyjadrením vôľovej zložky ľudskej psychiky a je už dlhé desaťročia ustá-

úmyslem ako činnosť spoluobvineného D. S. [osoba B – poznámka autora], a predstavovalo tak subjektívnu i objektívnu složku dôje, ktorý ve svom celku tvoril trestný čin nedovolené výroby a drženia omamných a psychotropných látiek a jedív.“

S uvedeným právnym názorom sa však český Najvyšší súd nestotožnil; považoval ho za rozporný s ustálenou judikatúrou a v dotknutom rozhodnutí konštatoval: „*Pomoc k trestnému činu predpokladá vždy úmysl smärujúci k účasti ve formě pomoci na konkrétním úmyslném trestném činu a z tohto dôvodu čin musí byť konkretizovaný individuálnimi rysmi, nikoli jen znaky skutkové podstaty, a proto takový konkrétny úmysl, ktorý zahrnuje i konkretizáciu vyrábenej psychotropnej látky či osoby, ktorá ji v poskytnutom byte vyrábela, nemôže byť okolnosti, ktorá povýší úmyslné jednání, ktoré je svou povahou pouhou pomocí, na společné jednání ve smyslu spolupáchatelství podľa § 9 odst. 2 Trestního zákona.*“⁵⁴ [na Slovensku § 20 – poznámka autora].

I keď je záver českého Najvyššieho súdu nepochybne správny, bez ďalšieho vysvetlenia a výkladu môže pôsobiť mierne konfúzne. Nazdávame sa, že Najvyšší súd tu spojil dve myšlienky týkajúce sa dvoch rôznych inštitútov, a sice na jednej strane zavinenia a na druhej strane procesnej povinnosti orgánov činných v trestnom konaní a súdu vymedziť v nimi vydávaných právnych aktoch *skutok* tak, že „*musí byť konkretizovaný individuálnymi rysmi, nielen znakmi skutkovej podstaty.*“ V riešenej veci totiž súdy vo svojich rozhodnutiach iba stroho konštatovali, že spolupáchatelia „vyrábali“ omamnú látku, a to bez toho, aby boli bližšie konkrétnymi skutočnosťami špecifikovali, akým spôsobom sa mala aj osoba A podieľať na výrobnom procese (odhliadnuc od skutočnosti, že poskytnutie bytu bolo preukázané, ale ako také, prirodzene, nebolo súčasťou činnosti výroby omamnej látky). Pri takomto procesnom nedostatku je len zrejmé, že osoba A nemohla byť kvalifikovaná ako spolupáchatel, pretože ani len čiastočne nenaplnila znaky skutkovej podstaty.

Štátnej zástupkyňa tak nesprávne nachádzala rozdiel medzi pomocou a spolupáchatelstvom vo vedomostnej stránke páchateľovho zavinenia, t.j. meradlom sa jej stal rozsah skutočností obsiahnutý v úmysle páchate-

lený ako súdnou praxou, tak aj právou vedou a rovnaký význam mal i v samotných Trestných zákonoch, ktoré u nás kedysi platili, vrátane aktuálne platného a účinného Trestného zákona. Napokon, v danej právnej veci malo zavinenie osoby A formu priameho, a nie nepriameho úmyslu.

⁵⁴ Bližšie pozri Trestný zákon č. 140/1961 Sb.

ľa, pričom Najvyšší súd to zavrhol, keď uviedol, že „konkrétny úmysel“ (t.j. úmysel, ktorého vedomostná stránka obsahuje detailne konkretizované skutkové okolnosti činu) nestačí na to, aby konanie osoby A bolo povýšené na spoločné konanie charakteristické pre spolupáchatel'stv. Omnoho dištinktívnejšia sa preto javí byť vôlevá zložka zavinenia.⁵⁵

Vyvstáva otázka, do akej miery musia byť okolnosti činu, bez ohľadu na to, či pôjde o pomoc, spolupáchatel'stv alebo, skrátka, o akýkol'vek úmyselný trestný čin (koniec koncov, aj o nedbanlivostný trestný čin v prípade vedomej nedbanlivosti), zahrnuté páchatel'ovým zavinením, osobitne vedomostnou stránkou. Máme za to, že znaky skutkových podstat trestných činov uvedené v osobitnej časti Trestného zákona vymedzujú rozsah skutočnosti, bez ktorých niet trestnej zodpovednosti, teda vymedzujú rámec, v medziach ktorého môžu byť okolnosti skutočne jestvujúce nahradené rovnocennými skutočnosťami existujúcimi len v predstave páchatelia alebo nimi doplnené.⁵⁶ Toto „drobné“ odchýlenie páchatel'ovej vedomostnej stránky od skutočnosti nemá na jeho trestnú zodpovednosť žiadny vplyv.⁵⁷ Preto podľa nás stačí, ak vedomostná stránka úmyslu zahrnie skutočnosti, ktoré zodpovedajú znakom skutkovej podstaty trestného činu, aj ak by neboli úplne konkretizované. Platí, že „*pre trestnú zodpovednosť úplne dostačuje tzv. neurčitý úmysel, pretože vôlea účastníka smerovala k tomu, aby bol nápomocný páchatel'ovi, ktorý zamýšľa spáchat' krádež, a to bez ohľadu na to, že pomocník nepoznal osobu poškodeného ani predmet krádeže.*“⁵⁸ Takýto neurčitý úmysel má teda trestnoprávnu relevanciu, pretože obsahuje podstatné znaky (respektíve skutočnosti týmto znakom zodpovedajúce) trestného činu, i keď tie nie sú detailne konkretizované. Naostatok to vyplýva tiež z „pretriasaného“ rozhodnutia, keďže spája tzv. konkrétny úmysel s vedomosťou o konkrétnejších okolnostiach, ktoré páchatel' už poznať nemusí, pretože idú už nad rámec znakov skutkovej podstaty trestného činu.

Významným distingvujúcim subjektívnym kritériom je tiež omyl, respektíve nevedomosť (inými slovami, vedomostná stránka zavinenia,

⁵⁵ Porovnaj uvádzaný výrok z Rozhodnutia Najvyššieho súdu Československej republiky (v teste pred poznámkovým indexom 54).

⁵⁶ Bližšie pozri SOLNAŘ, V. Skutková podstata trestného činu a nebezpečnosť jednania pro spoločnosť. *Stát a právo*. 1956, roč. 1, č. 1, s. 95. ISSN 0585-0967.

⁵⁷ Porovnaj *Rozhodnutie R 15/1952 Sb. rozhodnutí československých soudů: rozhodnutí ve věcech trestních*.

⁵⁸ Bližšie pozri *Rozhodnutie Najvyššieho súdu Československej republiky zo 06. 06. 1921, sp. zn. Kr I 622/20*.

ale v úplne inej polohe, než ju prezentovala štátна zástupkyňa): „*Pomocníkom je osoba, ktorá pre svoj omyl nevie, že priamy páchateľ už prešiel do štátia uskutočnenia trestného činu, ale je činná v domnenie, že páchateľovi poskytuje podporu v štádiu príprav (účastník dá priamemu páchateľovi nástroj bez toho, aby mal vedomosť o tom, že páchateľ bezprostredne začne usmrcovať obet).*“⁵⁹ „*Len pomocníkom môže byť ten, kto poskytne pomoc pri uskutočnení činu tým, že napríklad odstraňuje prekážky bez toho, že o tom priamy páchateľ vie, lebo spolupáchateľstvo vyžaduje úmyselnú spoločnú činnosť u všetkých spolupáchateľov.*“⁶⁰ „*Spolupáchateľia musia o sebe navzájom vedieť; páchateľ o pomocníkovi (ako už bolo naznačené) vedieť nemusí*“⁶¹ – subjektívna stránka pomoci sa totiž vyčerpáva úmyslom pomocníka ako účastníka.⁶²

Práve uvedené rovnako ilustruje, že niekedy totožné konanie jednotlivej osoby je súčasťou spoločného konania charakterizujúceho spolupáchateľstvo a inokedy je konaním charakteristickým pre pomoc – v závislosti od zorného, subjektívneho uhla pohľadu konajúcej osoby: „*Poskytnutie nástroja na vykonanie trestného činu v budúcnosti nemožno pokladať za spolupáchateľstvo, ale za pomoc, aj keď účastníci konajú za spoločným cieľom. Na podklade subjektívnej stránky sa však môže poskytnutie nástroja v čase uskutočnenia trestného činu zhodnotiť ako spolupáchateľstvo a ako súčasť spoločného konania, ak konania spoločníkov sú spojené spoločným jednotlým cieľom.*“⁶³ Či je súčasťou spoločného konania aj čiastkové konanie jednotlivého účastníka, to je potrebné hodnotiť nielen pod zorným uhlom objektívnej, ale rovnako tiež subjektívnej stránky.

V pochybnostiach rozhoduje tiež väčší či menší význam konania pre spáchanie trestného činu, t.j. či konanie trestný čin v konkrétnom prípade

⁵⁹ Bližšie pozri POLÁČEK, F. Spolupáchateľstvo s predchádzajúcim spolčením. *Právny obzor*. 1953, roč. 36, č. 6, s. 511. ISSN 0032-6984.

⁶⁰ Bližšie pozri POLÁČEK, F. Spolupáchateľstvo s predchádzajúcim spolčením. *Právny obzor*. 1953, roč. 36, č. 6, s. 512. ISSN 0032-6984.

⁶¹ Bližšie pozri VYBÍRAL, B. K otázce rozlišení spolupáchateľství a pomoci v čs. trestním právu. *Právnik*. 1956, roč. 95, č. 1, s. 24. ISSN 0231-6625.

⁶² Bližšie pozri POLÁČEK, F. Skutková podstata trestného činu a účastenstvo na trestnom číne podľa československého trestného práva. *Právny obzor*. 1956, roč. 39, č. 4, s. 210. ISSN 0032-6984.

⁶³ Bližšie pozri POLÁČEK, F. Skutková podstata trestného činu a účastenstvo na trestnom číne podľa československého trestného práva. *Právny obzor*. 1956, roč. 39, č. 4, s. 206. ISSN 0032-6984.

a v jeho konkrétnej podobe umožňuje (bez konania by následok nebol nastal), a či len uľahčuje.⁶⁴

Zavinenie pri návode

Definícia návodu v Trestnom zákone sa prehrešuje proti základným pravidlám definovania pojmov, keď sa pojem osvetľuje tým istým termínom: „*Návodcom je ten, kto úmyselne naviedol iného na spáchanie trestného činu*“ (§ 21 ods. 1 písm. b) Trestného zákona).

Trestnoprávna veda preto nahrádza uvedenú legálnu definíciu svojou vlastnou definíciou, keď za návod považuje konanie, ktorým návodca v inom vzbudí rozhodnutie spáchať trestný čin. Vzhľadom na deficit bližšej zákonnej špecifikácie je možné použiť najrozličnejšie prostriedky – rozkaz, radu, presvedčanie, hrozbu, stávkou, ako i ďalšie, ak nezakladajú inú formu trestnej činnosti.

Pri návode musí úmysel návodcu pojať skutočnosť, že svojím podniknutým konaním v priamom páchatelovi podnieti rozhodnutie spáchať trestný čin. Náplňou predstavy a vôle návodcu musí byť nielen vlastná činnosť,⁶⁵ ale v príčinnej súvislosti s ňou aj úmyselný trestný čin priameho páchatela, vrátane rozhodnutia navádzaného daný intencionálny trestný čin spáchať, z čoho vyplýva, že úmysel návodcu musí obsiahnuť tiež úmysel priameho páchatela. To však, prirodzene, neznamená, že by nevyhnutne musel platiť aj opak, a sice, že by úmysel navádzaného musel „uchopíť“ úmysel návodcu vzbudit' u navádzaného rozhodnutie spáchať trestný čin. Navádzaný si teda nemusí byť vedomý, že trestný čin pácha na popud návodcu.

Je zreteľné, že pre okolnosť vzbudenia rozhodnutia spáchať trestný čin nepostačuje návodcovo nedbanlivostné zavinenie. Nie je sice vylúčené, aby rozhodnutie spáchať trestný čin povstalo aj z nedbanlivého správania človeka, avšak za takejto situácie by neboli naplnené pojmové zna-

⁶⁴ Bližšie pozri SOLNÁŘ, V. Spolupachatelství a pomoc v novém trestním zákoně. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 2, s. 106. ISSN 0231-6625. Uvedené kritérium však kritizoval Boris Vybiral, ktorý ho považoval za nesprávne; bližšie pozri VYBÍRAL, B. Nad novou knihou o účasťtenství v československom socialistickém trestním právu. *Právník*. 1960, roč. 99, s. 780. ISSN 0231-6625. Správnosť Vybirálových slov potvrzuje aj diktia najnovšieho českého trestného kódexu, ktorý obe kritériá, t.j. umožnenie i uľahčenie trestného činu, spája len s pomocou – pomocníkom je ten, kto úmyselne „umožnil nebo usnadnil inému spáchání trestného činu“; porovnaj § 24 ods. 1 písm. c) Trestního zákoníka č. 40/2009 Sb.

⁶⁵ Porovnaj POLÁČEK, F. Pomoc na spáchanie kulpózneho trestného činu. *Lidové soudnictví*. 1952, roč. 3, č. 6, s. 209. ISSN 0455-986X.

ky návodu tak, ako ich požaduje Trestný zákon [argument „... *kto úmyselné...*“ (§ 21 Trestného zákona)], napríklad: mladý muž sa pri rozhovore v krčme od iného dozvie, kto mu poškriabal kapotu auta, rozhodne sa spravodlivosť vziať do vlastných rúk a dotyčnému spôsobí ťažkú ujmu na zdraví.

O to väčšmi sa návodu prieči, ak výslednicou ľudského nedbalostného pohnutia je nedbanlivostný skutok spáchaný iným, napríklad: spolužadec pri cúvaní oznámi šoférovi, že z pravej strany niet žiadnej prekážky, pričom však šofér, spoliehajúc sa na slová spolužadca, prejde prehliadnutého chodca a spôsobí mu smrteľné zranenia.

Problematickejšie však pre kvalifikáciu môžu byť situácie, ked' navenie iného na činnosť zavŕšenú trestným následkom je zahrnuté „návodcovým“ úmyslom, ale vykonanie činu „navedeným“ prýšti nanajvýš len z jeho nedbanlivosti.⁶⁶ Takto môžeme rozlíšiť dve faktické situácie: (ad 1) osoba nehodlá vzbudiť rozhodnutie u iného spáchať trestný čin, a ani nemá v pláne svojím počinom (prostredníctvom iného) privodiť poruchu alebo ohrozenie chráneného záujmu. Napriek tomu úmyselne vzbudí rozhodnutie k činnosti, ktorá napokon objektívne vyústi do trestnoprávne relevantného následku, napríklad: prevádzkovateľ kolotoča sa nechá účastníkom lunaparku presvedčiť, aby zvýšil frekvenciu otáčok nad dovolený limit, v dôsledku čoho dôjde k odtrhnutiu železnej časti kolotoča a k vážnym zraneniam dieťaťa. Ide tu sice o úmyselné navenie, ale o navenie, ktoré nielenže nesleduje u navedeného spáchanie úmyselného trestného činu, ale ani trestného činu z nedbanlivosti. Naopak, v inej situácii (ad 2) je účelom naviesť osobu na spáchanie nedbanlivostného trestného činu, napríklad: pol'ovník ukáže inému pol'ovníkovi na húštinu, kde sa čosi hýbe, pričom len prvý z nich vie, že ide o človeka, ktorého výstrel pol'ovníka (neznalého situácie) zasiahne.

Všetky vyššie popísané prípady zdanlivého návodu sú charakteristické nedostatkom súčasnej prítomnosti úmyselného zavinenia u oboch

⁶⁶ Niektorí autori pripúšťali kvalifikáciu takýchto skutkov ako návod, a to dokonca za platnosti a účinnosti Trestného zákona č. 86/1950 Zb., ktorého výslovne znenie by omnoho viac svedčilo presne opačnej kvalifikácií (t.j. nemožnosti subsumovať tieto skutky pod návod), ako je to podľa aktuálne platných a účinných ustanovení o návode. Vtedy totiž trestný kódex explicitne obsahoval formuláciu „*kto v inom úmyselne vzbudí rozhodnutie spáchať trestný čin*“ (§ 7 ods. 1), na rozdiel od súčasného, vägnejšieho znenia „*kto úmyselne naviedol iného na spáchanie trestného činu*“ (§ 21 ods. 1 písm. b)). K tomu porovnaj FLIPOVSKÝ, J., J. TOLAR a A. DOLENSKÝ. *O obecné časti trestného zákona*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1951, s. 85.

zainteresovaných – priameho páchateľa a osoby, ktorá priameho páchateľa k trestnému činu pohla. „Najbližšie“ k návodu má ostatne uvádzaná situácia, keďže „návodca“ si bol vedomý, že svojím konaním môže pochnúť „navedeného“ ku konaniu, ktoré môže byť zavŕšené následkom trestného činu, a bol s tým pre tento prípad aspoň uzrozumený. Rozdiel (oproti návodu) je tu len v skutočnosti, že ho nepohol k rozhodnutiu spáchat úmyselný trestný čin (o to viac nie k rozhodnutiu spáchať nedbanlivostný trestný čin, keďže by išlo nielen o pojmovú antinómiu, ale aj o reálnu nemožnosť), ale k rozhodnutiu uskutočniť úmyselné konanie objektívne smerujúce k spáchaniu nedbanlivostného trestného činu (ide tu o nepriame páchateľstvo).

Je dobre známe, že každej nedbanlivosti je pojmovovo vlastný omyl páchateľa. I tu je tomu tak. Nedbanlivý páchateľ je iba nástrojom na dosiahnutie ciela priamo či nepriamo sledovaného návodcom. Návodca pri sledovaní tohto ciela využíva práve omyl navedeného, pričom nezáleží na tom, či omyl vyvolal sám návodca alebo či omyl jestvoval bez jeho pričinenia. V náuке sa uvedený prípad (skôr v minulosti) označuje ako dolžny návod na kulpózny trestný čin, lebo spĺňa obidve podmienky daného pojmu – úmysel u návodcu a nedbanlivosť u navedeného.⁶⁷ V každom prípade, tak či tak nemôže ísť o návod v zmysle Trestného zákona, pretože zákonná textácia návodu (§ 21 ods. 1 písm. b) Trestného zákona) platí len pre úmyselný návod na úmyselný trestný čin. Nie je však vylúčené, aby omyl postihol tiež návodcu, ktorý bude navádzat iného na spáchanie trestného činu a bude predpokladat úmyselnosť navádzaného, no ten napokon spácha trestný čin len z nedbanlivosti. Návodca bude môcť byť zodpovedný nanajvýš za prípravu zločinu spočívajúcu v návode alebo bude úplne beztrestný.⁶⁸

Pri návode (v pravom a zákonom slova zmysle) bežne môže nastat situácia, že navádzaný nevykoná presne to, na čo ho návodca navádzal (*excessus mandati*). Ak navedený úmyselné prekročí rámec návodu a dopustí sa závažnejšieho deliktu, trestná zodpovednosť za závažnejší delikt stíha len priameho páchateľa, a to aj ak by návodca mal k tomuto závažnejšiemu deliktu nedbanlivostný vzťah. Ak sa, naopak, navedený dopustí len ľahšieho skutku, zodpovedá za to, čo sám spáchal; návodca potom

⁶⁷ Bližšie pozri HATALA, V. *Zavinenie v československom socialistickom trestnom práve*. 1. vyd. Bratislava: VSAV, 1961, s. 220.

⁶⁸ Porovnaj UDVARDY, L. Úvahy o zavinení pri trestnej účasti. *Socialistická zákonnosť*. 1953, roč. 1, č. 4, s. 127. ISSN 0037-8305.

zodpovedá za prípravu trestného činu (ak ide o zločin) vo forme návodu.⁶⁹

Návodcov úmysel musí smerovať k individuálne určenej osobe, a rovnako musí smerovať k individuálne, aspoň v hrubých črtách určenému trestnému činu. Ak by neboli kumulatívne splnené uvedené podmienky, bolo by možné (za splnenia nevyhnutných predpokladov) kvalifikovať počinanie osoby ako priame páchatel'stvvo trestného činu podnecovania (§ 337 Trestného zákona).

Návod je potrebné odlíšiť aj od psychickej pomoci. Návod vzbudzuje rozhodnutie k trestnému činu; pomoc utvrdzuje páchatela v predsavzatí trestný čin spáchať. Ak sa však návodca mylne domnieval, že páchatel' je už k činu rozhodnutý, ale rozhodnutie ešte len vzbudí, nejde o návod pre nedostatok úmyslu navádzat', ale len o psychickú pomoc, ak k tomu smeruje aspoň nepriamy úmysel.⁷⁰ Mýliaci sa účastník tak musí svojím uzrozumením zahrnúť aj možnosť, že priamy páchatel' už bol rozhodnutý trestný čin spáchať. V opačnom prípade bude potrebné čin kvalifikovať len ako prípravu na čin, na ktorý chcel navádzat'.⁷¹

V súvislosti s návodom sa ešte vynára (v súčasnej trestnoprávnej vede pomerne marginalizovaná, o to však zaujímavejšia) otázka nutnosti pokrytie materiálneho znaku prečinu zavinením. Tým, že návodcov úmysel musí postihnúť celý trestný čin navádzaného, zástancovia pozitívneho vzťahu zavinenia a materiálneho znaku argumentujú, že úmysel návodcu musí nevyhnutne obsiahnuť i spoločenskú škodlivosť úmyselného prečinu priameho páchatela. Podľa nich by bolo nevysvetliteľnou diskrepciou, ak by sa vzťah zavinenia k závažnosti pri dokonanom trestnom čine nepožadoval, kým pri pomerne nižšej forme trestného činu (pri návode) by bol uvedený vzťah potrebný.⁷²

⁶⁹ Porovnaj UDVARDY, L. Úvahy o zavinení pri trestnej účasti. *Socialistická zákonnosť*. 1953, roč. 1, č. 4, s. 126. ISSN 0037-8305, obdobne porovnaj HATALA, V. *Zavinenie v československom socialistickom trestnom práve*. 1. vyd. Bratislava: VSAV, 1961, s. 225, ako aj *Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 4 Tz 102/2009*.

⁷⁰ Bližšie pozri SOLNÁR, V., D. CÍSAŘOVÁ a J. FENYK. *Základy trestní odpovědnosti: Podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003, s. 381. ISBN 80-86199-74-6.

⁷¹ Porovnaj Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 22. 05. 1992, sp. zn. 7 Tz 23/92.

⁷² Porovnaj HATALA, V. *Zavinenie v československom socialistickom trestnom práve*. 1. vyd. Bratislava: VSAV, 1961, s. 224, ako aj POLÁČEK, F. Skutková podstata trestného činu a účastenstvo na trestnom číne podľa československého trestného práva. *Právny obzor*. 1956, roč. 39, č. 4, s. 209. ISSN 0032-6984. Opačne pozri SOLNÁR, V. *Účastenství v československom socialistickém trestním právu*. 1. vyd. Praha: Československá akadémie vied, 1959, s. 103 a nasl. K uvedenej problematike pozri tiež BOROŠ, M. *Vzťah zavinenia k zá-*

Zavinenie pri objednávateľstve

Objednávateľstvo predstavuje formu účasti na trestnom čine, ktorá bola zakotvená rekodifikáciou Trestného zákona. V zmysle jeho ustanovenia (§ 21 ods. 1 písm. c) Trestného zákona) je objednávateľom ten, kto úmyselne požiadal iného, aby spáchal trestný čin. Vo vzťahu k ostatným formám účastníctva, z hľadiska všeobecnej závažnosti, kladú objednávateľstvo niektorí autori medzi návod a pomoc,⁷³ iní zasa organizátorstvo a návod.⁷⁴

Legitímnosť zakotvenia uvedeného inštitútu do Trestného zákona nie je celkom jednoznačná. Ohľadom správnosti daného kroku argumentujú autori tým, že v prípade objednávania nejde o typické navedenie na spáchanie trestného činu, pretože „nájomní“ páchatelia trestných činov sú tieto trestné činy už vopred ochotní spáchať a objednávateľ len konkretizuje predmet útoku,⁷⁵ či prípadne tým, že u objednávateľstva nedochádza ku vzbudneniu rozhodnutia u nájomného páchatelia spáchat trestný čin, pretože ten je k nemu, hoci bianko, už rozhodnutý.⁷⁶ Nový český Trestní zákoník si však uvedené názory neosvojil a okruh pôvodných troch foriem účastníctva nerozšíril. Dôvodová správa k nemu uvádza, že takéto všeobecné (bianko) rozhodnutie k páchaniu trestných činov nevylučuje návod k nim vo forme ich ďalšej konkretizácie, teda ani subsum-

važnosti (nebezpečnosti) trestného činu v premenách času [1. časť]. *Trestní právo*. 2016, roč. 20, č. 4, s. 21-25. ISSN 1211-2860; a BÓROŠ, M. Vzťah zavinenia k závažnosti (nebezpečnosti) trestného činu v premenách času [2. časť]. *Trestní právo*. 2017, roč. 21, č. 1, s. 26-28. ISSN 1211-2860.

⁷³ Bližšie pozri KORGO, D. et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 115. ISBN 978-80-7380-407-7. Ďalej pozri ZÁHORA, J. Páchatel, spolupáchatel a účastník trestného činu. In: E. BURDA, et al. *Trestný zákon: Komentár: 1. diel*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 143. ISBN 978-80-7400-324-0.

⁷⁴ Bližšie pozri BAŇACKÝ, M. a I. MENCEROVÁ. Trestná súčinnosť a účastníctvo. In: J. MADLJAK, et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Košice: Vydavatelstvo UPIŠ, 2006, s. 207. ISBN 978-80-7097-695-1.

⁷⁵ Bližšie pozri ZÁHORA, J. Trestná súčinnosť a účastníctvo. In: J. IVOR, et al. *Trestné právo hmotné 1: Všeobecná časť*. 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 271. ISBN 978-80-8078-308-2. Obdobne pozri aj KMEC, J. K nepřímému pachatelství a některým souvisejícím otázkám trestní odpovědnosti. *Trestní právo*. 2003, roč. 8, č. 12, s. 21. ISSN 1211-2860.

⁷⁶ Bližšie pozri KRATOCHVÍL, V. Vybrané problémy obecné časti návrhu trestního zákona České republiky 2007 z hľadiska obhajoby. *Bulletin advokácie*. 2008, roč. 38, č. 6, s. 19. ISSN 1210-6348.

pciu „klasickej objednávky“ pod návod, ktorý vyžaduje vzbudenie roz-
hodnutia v inom spáchat' určitý (konkrétny) trestný čin.⁷⁷

Vzhľadom na uvedené skutočnosti vychádza subjektívna stránka pri objednávateľstve z princípov, ktoré sú vlastné všetkým formám účastníctva, predovšetkým návodu ako najbližšej forme. Úmyselné zavinenie objednávateľa musí pokrývať nielen konkrétnu skutočnosť zodpovedajúcu znakom príslušnej skutkovej podstaty trestného činu vrátane úmyselného zavinenia hlavného páchateľa, ale aj jeho vlastnú činnosť spočívajúcu v požiadanií iného o spáchanie trestného činu. V úmyselnom zavinení nesmie, aspoň v hrubých črtách, absentovať ani vývoj príčinnej súvislosti medzi vlastnou činnosťou a činnosťou hlavného páchateľa. Objednávateľ vie, že požiadanim nájomného páchateľa môže porušiť alebo ohrozí Trestným zákonom chránený záujem, a pre prípad, že sa mu to prostredníctvom priameho páchateľa podarí, je s tým uzrozumenný, ak následok rovno (priamo) nechce. Z pohľadu jeho trestnej zodpovednosti tak nie je závažné, či pôjde o priamy alebo nepriamy úmysel; vylúčené sú len oba druhy nedbanlivostnej formy zavinenia.

Zavinenie pri organizátorstve

Organizátorstvo je najzávažnejšou formou účastníctva. Organizátorom je ten, kto úmyselne riadił alebo zosnoval spáchanie trestného činu (§ 21 ods. 1 písm. a) Trestného zákona). Organizovanie trestného činu predstavuje činnosť, ktorá spadá často do štátia pred spáchaním trestného činu,⁷⁸ na druhej strane vôbec nie je vylúčené ani počas realizácie hlavnej trestnej činnosti.

Za zosnovanie trestného činu je považovaná činnosť spočívajúca nie len v iniciovaní dohody o spáchaní trestného činu, ale i vo vypracovaní plánu na jeho spáchanie, vyhľadanie osôb, ktoré by sa na ňom podielali, zisťovanie ich vzájomného styku, rozdel'ovanie úloh týmto osobám pred spáchaním trestného činu a podobne.⁷⁹

Za riadenie trestného činu sú považované úkony spočívajúce v usmerňovaní všetkých osôb podielajúcich sa na trestnej činnosti, vydávanie konkrétnych pokynov týmto osobám a podobne. Všetky uvedené

⁷⁷ Bližšie pozri KRATOCHVÍL, V. et al. *Kurs trestního práva: Trestní právo hmotné: Obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 303. ISBN 978-80-7400-042-3.

⁷⁸ Porovnaj *Rozhodnutie Najvyššieho súdu České republiky, sp. zn. 7 Tdo 1009/2009*.

⁷⁹ Bližšie pozri ŘÍHA, M. Příprava trestního činu a účastenství. *Trestní právo*. 2008, roč. 12, č. 12, s. 20. ISSN 1211-2860.

momenty naznačujú, že organizátor spáchania trestného činu sa na ňom podiel'a dominantným spôsobom.⁸⁰

V porovnaní s návodom sa organizátorstvo neobmedzuje len na vzbudenie rozhodnutia spáchať trestný čin, ale vyvíja širšiu a intenzívnejšiu činnosť, ktorá svojou povahou napĺňa zákonné znaky zosnovania a riadenia trestného činu.⁸¹

Znak subjektívnej stránky organizátorstva zastupuje úmysel organizátora zahŕňajúci zmienené zosnovanie alebo riadenie individuálne určitého hlavného deliktu; vylúčený nemusí byť ani *dolus eventualis*, typický však je *dolus directus*.⁸² Pre subjektívnu stránku platia obdobne princípy, aké sa uplatňujú pri ostatných formách účastníctva. Preto je potrebné primerane vziať už uvedené závery aj na organizovanie trestného činu.

Pomerne ľahko môže dôjsť k omylu hlavného páchateľa pri vykonávaní pokynov, a vôbec pri realizácii organizátorových zámerov. Ak priali páchateľ dokonal trestný čin, ku ktorému smerovalo organizátorstvo, alebo sa oň aspoň pokúsil, tak jeho omyl nemá pre trestnú zodpovednosť organizátora význam v prípade omylu v predmete útoku (*error in objecto – in persona*) či omylu v kauzálnom priebehu (*aberratio ictus*). Ak bol však páchateľ v dôsledku omylu trestne nezodpovedný, nemohlo by sa jednať ani o organizátorstvo, a to so zreteľom na zásadu akcesority, ktorá ovláda právnu úpravu účastníctva. Ak by však organizátor počítal s omyлом priameho páchateľa, išlo by o nepriame páchateľstvo. Naopak, ak by s takýmto omylom organizátor nepočítal, mohlo by sa z jeho strany jednať o prípravu.⁸³

Ak organizátora postihne pozitívny omyl, t.j. mylne sa domnieva, že sú dané znaky trestného činu, na ktorom sa účastní, hoci tomu tak nie je, pretože osoba, o ktorej sa domnieval, že spácha trestný čin, ho v skutočnosti spáchať nechcela, a ani nemohla, je potrebné i pri hodnotení právnych otázok súvisiacich s akcesoritou účastníctva dôsledne vychádzať zo skutočnosti, že trestná činnosť sa odohrala iba v predstave organizátora.

⁸⁰ Bližšie pozri *Nález Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. IV. ÚS 418/97*.

⁸¹ Bližšie pozri *Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej socialistickej republiky, sp. zn. 11 To 3/71.*

⁸² Bližšie pozri KRATOCHVÍL, V. et al. *Trestní právo hmotné: Obecná časť*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 354. ISBN 978-80-7179-082-2.

⁸³ Bližšie pozri ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník I: Komentár: §§ 1 – 139*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 346. ISBN 978-80-7400-428-5.

Opäť tak zásada akcesority neumožňuje organizátorovi prekročiť štádium prípravy.⁸⁴ Uvedené vývody o omyle je potrebné aplikovať aj pri ostatných formách účasti na trestnom číne.

Záver

Súčasná právna úprava účastníctva na trestnom číne (vrátane spolupáchatelia) je výsledkom dlhodobého vývoja. Ak by sme skúmali prameňe hlbšie, zistili by sme, že jej základom boli Zásady trestného zákonomiarstva Zväzu sovietskych socialistických republík z roku 1958,⁸⁵ ktoré sa premietli už do Trestného zákona č. 140/1961 Zb., a aktuálne platný a účinný Trestný zákon predošľú úpravu takmer v identickom znení recipoval. Rekodifikáciou tak nedošlo ku zmene nie úplne najideálnejšie nastaveného systému.⁸⁶ Trestná zodpovednosť účastníka na trestnom číne je podmienená akcesorickou zásadou, ktorá požaduje, aby sa hlavný páchatel dopustil aspoň pokusu trestného činu, pričom sa vyžaduje trestná zodpovednosť hlavného páchateľa po všetkých stránkach, i keď v tomto (dosť zásadnom) bode nie je trestnoprávna veda jednotná.

Nesystémovosť sa vypuklo prejavuje v takých prípadoch, keď nie je možné aplikovať ustanovenia o účastníctve a je potrebné uplatniť ustanovenia o príprave, aby bolo možné postihnúť osobu usilujúcu sa o účasť na trestnom číne. Uvedená forma však často nevystihuje skutočnú spoločenskú závažnosť spáchaného trestného činu, respektívne, v dôsledku obmedzenia prípravného štadia trestného činu len na zločiny, sa môže stať, že osoba „unikne“ trestnej zodpovednosti aj vtedy, kedy by jej uplatnenie bolo priliehavé a žiaduce.

Načrtnuté základné otázky trestnej zodpovednosti účastníka trestného činu ako fyzickej osoby je vždy nevyhnutné riešiť na podklade zavinenia ako neodpustiteľnej subjektívnej podmienky. V predloženom príspevku sme sa preto pokúsili podrobnejšie analyzovať vzájomné súvislosti oboch trestnoprávnych inštitútov – účastníctva a zavinenia, s cieľom nájsť ich správne teoretické a zákonu zodpovedajúce zladenie.

⁸⁴ Bližšie pozri ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník I: Komentář: §§ 1 – 139*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 346. ISBN 978-80-7400-428-5.

⁸⁵ Porovnaj BURDA, A. Nová úprava účastenství v trestním zákoně. *Socialistická zákonnost*. 1962, roč. 10, s. 363. ISSN 0037-8305.

⁸⁶ Porovnaj ŘÍHA, J. Nová úprava forem trestné činnosti. In: J. JELÍNEK, ed. *O novém trestním zákoníku*. Praha: Leges, 2009, s. 44. ISBN 978-80-87212-21-9.

Z uvedeného rozboru je, okrem iného, zrejmé, že pojmová podstata účastníctva spočíva výlučne na úmyselnej forme zavinenia, a ak by aj prichádzala do úvahy nedbanlivosť, vtedy sa vyžaduje subsumpcia konkrétneho prípadu pod iné ustanovenia Trestného zákona, respektíve bude mimo hranic trestného práva.

Našu pozornosť upriamujeme na rôzne aspekty subjektívnej stránky trestného činu pri účastníctve, ktorých podrobná teoretická analýza nie je, zaiste, bez významu či len striktne akademická, pretože aj orgány aplikujúce Trestný zákon v konkrétnych právnych veciach musia rešpektovať jeho ustanovenia. Naopak, pre prípad jeho mlčania je vhodné, ak smú nachádzať odpovede v ustálenej judikatúre či v záveroch právnej vedy. Napokon, pri uvedenej úlohe im azda môže byť pomôckou aj tento príspevok, ktorý sústredíuje skúmanú problematiku v jednom celku.

Zoznam bibliografických odkazov

- BAŇACKÝ, M. a I. MENCEROVÁ. Trestná súčinnosť a účastníctvo. In: J. MADLIAK, et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Košice: Vydavateľstvo UPJŠ, 2006. s. 199-208. ISBN 978-80-7097-695-1.
- BOROŠ, M. Vzťah zavinenia k závažnosti (nebezpečnosti) trestného činu v premenách času [1. časť]. *Trestní právo*. 2016, roč. 20, č. 4, s. 21-25. ISSN 1211-2860.
- BOROŠ, M. Vzťah zavinenia k závažnosti (nebezpečnosti) trestného činu v premenách času [2. časť]. *Trestní právo*. 2017, roč. 21, č. 1, s. 26-28. ISSN 1211-2860.
- BURDA, A. Nová úprava účostenství v trestním zákoně. *Socialistická zákonost*. 1962, roč. 10, s. 353-367. ISSN 0037-8305.
- ČERMÁK, E. Problematika rozdlu spolupachatelství a pomocnictví při velezradě a vyzvědačství. *Lidové soudnictví*. 1951, roč. 2, č. 7, s. 203-206. ISSN 0455-986X.
- FILIPOVSKÝ, J., J. TOLAR a A. DOLENSKÝ. *O obecné časti trestního zákona*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1951. 155 s.
- HATALA, V. *Zavinenie v československom socialistickom trestnom práve*. 1. vyd. Bratislava: VSAV, 1961. 254 s.
- KMEC, J. K nepřímému pachatelství a některým souvisejícím otázkám trestní odpovědnosti. *Trestní právo*. 2003, roč. 8, č. 11, s. 19-22. ISSN 1211-2860.

KORGO, D. et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 220 s. ISBN 978-80-7380-407-7.

KRATOCHVÍL, V. Akcesorita účastenství, vývojová stadia trestného činu a nepřímé pachatelství. *Socialistické súdnictvo*. 1984, roč. 36, č. 6, s. 36-44. ISSN 0231-7621.

KRATOCHVÍL, V. et al. *Kurs trestního práva: Trestní právo hmotné: Obecná časť*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 797 s. ISBN 978-80-7400-042-3.

KRATOCHVÍL, V. et al. *Trestní právo hmotné: Obecná časť*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 968 s. ISBN 978-80-7179-082-2.

KRATOCHVÍL, V. Vybrané problémy obecné časti návrhu trestního zákona ČR 2007 z hľadiska obhajoby. *Bulletin advokácie*. 2008, roč. 38, č. 6, s. 13-21. ISSN 1210-6348.

MADLIAK, J. et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Košice: Vydavateľstvo UPJŠ, 2006. 456 s. ISBN 978-80-7097-695-1.

MILOTA, A. a J. NOŽIČKA. *Trestné zákony zeme Slovenskej a Podkarpatskej*. Kroměříž: Gusek, 1931. 453 s.

Nález Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. IV. ÚS 418/97.

POLÁČEK, F. Pomoc k spolčení. *Lidové soudnictví*. 1951, roč. 2, č. 10, s. 318-320. ISSN 0455-986X.

POLÁČEK, F. Pomoc na spáchanie kulpózneho trestného činu. *Lidové soudnictví*. 1952, roč. 3, č. 6, s. 206-212. ISSN 0455-986X.

POLÁČEK, F. Skutková podstata trestného činu a účastenstvo na trestnom čine podľa československého trestného práva. *Právny obzor*. 1956, roč. 39, č. 4, s. 198-212. ISSN 0032-6984.

POLÁČEK, F. Spolčenie. *Právny obzor*. 1951, roč. 34, č. 8, s. 745-749. ISSN 0032-6984.

POLÁČEK, F. Spolupáchatelstvo s predchádzajúcim spolčením. *Právny obzor*. 1953, roč. 36, č. 6, s. 484-512. ISSN 0032-6984.

POLÁČEK, F. Účastenství ve formě spolupachatelství a pomoci. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 5, s. 302-308. ISSN 0231-6625.

PRUŠÁK, J. *Studie o účastenství*. Praha: Bursík & Kohout, 1909. 176 s.

RÁLIŠ, A. *Trestné právo v kocke*. Bratislava: Vyššia škola družstevná pre Slovensko, 1942. 87 s.

Rozhodnutie Městského soudu v Praze, sp. zn. 7 To 287/2010.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 4 Tz 102/2009.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 7 Tdo 1009/2009.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej socialistickej republiky, sp. zn. 11 To 3/71.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Československej republiky z 18. 12. 1922, sp. zn. Kr I 1387/21.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Československej republiky zo 06. 06. 1921, sp. zn. Kr I 622/20.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Československej republiky zo 14. 06. 1934, sp. zn. Zm III 34/34.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej socialistickej republiky z 18. 08. 1970, sp. zn. 1 To 32/70 (R 57/1970).

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej socialistickej republiky, sp. zn. 2 To 47/1976.

Rozhodnutie R 15/1952 Sb. rozhodnutí československých soudů: rozhodnutí ve věcech trestních.

Rozhodnutie Vrchného súdu v Prahe z 30. 09. 2004, sp. zn. 2 To 88/2004.

Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 21. 12. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1466/2005.

Rozsudok Najvyššieho súdu Československej socialistickej republiky z 22. 05. 1968, sp. zn. 4 Tz 26/68 (R 50/1968).

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 22. 05. 1992, sp. zn. 7 Tz 23/92.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej socialistickej republiky, sp. zn. 3 Tz 82/72.

ŘÍHA, J. Nová úprava forem trestné činnosti. In: J. JELÍNEK, ed. *O novém trestním zákoníku*. Praha: Leges, 2009, s. 42-50. ISBN 978-80-87212-21-9.

ŘÍHA, J. *Účastenství v trestním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006. 291 s.

- ŘÍHA, M. Příprava trestního činu a účastenství. *Trestní právo*. 2008, roč. 12, č. 12, s. 19-24. ISSN 1211-2860.
- SLUNEČKO, P. a P. ZELENÝ. Pohled na některé praktické otázky uplatňování institutu účastenství. *Socialistická zákonnost*. 1971, roč. 19, č. 7-8, s. 457-461. ISSN 0037-8305.
- SOLNAŘ, V., D. CÍSAŘOVÁ a J. FENYK. *Základy trestní odpovědnosti: Podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003. 456 s. ISBN 80-86199-74-6.
- SOLNAŘ, V. et al. *Systém českého trestního práva: II. Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd. Praha: Novatrix, 2009. 502 s. ISBN 978-80-254-4033-9.
- SOLNAŘ, V. K Poláčkovu článku „Účastenství ve formě spolupachatelství a pomoci“. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 9-10, s. 624-625. ISSN 0231-6625.
- SOLNAŘ, V. Skutková podstata trestného činu a nebezpečnost jednání pro společnost. *Stát a právo*. 1956, roč. 1, č. 1, s. 86-102. ISSN 0585-0967.
- SOLNAŘ, V. Spolupachatelství a pomoc v novém trestním zákoně. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 2, s. 97-108. ISSN 0231-6625.
- SOLNAŘ, V. *Účastenství v československém socialistickém trestním právu*. 1. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1959. 167 s.
- SOLNAŘ, V. Úmyslné účastenství na kulposních deliktech. *Právník*. 1944, roč. 83, č. 5, s. 145-154. ISSN 0231-6625.
- ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník I: Komentár: §§ 1 – 139*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 1450 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠAMKO, P. *Účastníctvo vo forme pomoci pri trestnom čine poškodzovania veriteľa* [online]. 2014-05-11 [cit. 2017-08-28]. Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a290-ucastnictvo-vo-forme-pomoci-pri-trestnom-cine-poskodzovania-veritela>.
- TANZER, L. O úmyslu při trestném činu spolčení. *Lidové soudnictví*. 1952, roč. 3, č. 1, s. 34-36. ISSN 0455-986X.
- UDVARDY, L. Úvahy o zavinení pri trestnej účasti. *Socialistická zákonnost*. 1953, roč. 1, č. 4, s. 121-129. ISSN 0037-8305.
- VYBÍRAL, B. K otázce rozlišení spolupachatelství a pomoci v čs. trestním právu. *Právník*. 1956, roč. 95, č. 1, s. 20-34. ISSN 0231-6625.

VYBÍRAL, B. Nad novou knihou o účastenství v československém socialistickém trestním právu. *Právník*. 1960, roč. 99, s. 775-783. ISSN 0231-6625.

VYBÍRAL, B. *O objektu trestného činu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1953. 48 s.

VYBÍRAL, B. *Pojem a význam objektu trestného činu v československém socialistickém trestním právu*. 1. vyd. Praha: ČSAV, 1956. 160 s.

ZÁHORA, J. Páchatel', spolupáchatel' a účastník trestného činu. In: E. BURDA, et al. *Trestný zákon: Komentár: 1. diel*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 126-150. ISBN 978-80-7400-324-0.

ZÁHORA, J. *Prípadové štúdie z trestného práva hmotného*. Bratislava: Iura Edition, 2007. 201 s. ISBN 978-80-8078-171-2.

ZÁHORA, J. Trestná súčinnosť a účastníctvo. In: J. IVOR, et al. *Trestné právo hmotné 1: Všeobecná časť*. 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 250-288. ISBN 978-80-8078-308-2.

Zhodnocení poznatků o rozhodování soudů o některých trestních činech proti svobodě se zvláštním zaměřením na trestný čin loupeže [Zpráva trestního kolegia Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky z 11. 02. 1979, sp. zn. Tpjf 33/79 (R 1/1980)].

JUDr. Milan Boroš

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
boros.official@gmail.com

K otázkam „voluntary tax compliance“

On the Issues of Voluntary Tax Compliance

Mária Sabayová

Abstract: *Tax evasion is an enduring topic of academic and political discourses. So are the causes and outcomes of actions leading to the elimination of the tax evading behaviours. Many studies show that successful approaches are based not only on a deterrence strategy, but such strategies will be much more effective if strong social standards are present. In addition, it is also important how these strategies are notified to the taxpayers. The following paper presents a brief overview of literature on the impact on the taxpayers' behaviour. The author also investigates and evaluates in it the results of the survey of the pilot questionnaire for direct survey carried out within the framework of the research No. 164 at the Academy of the Police Force in Bratislava on the topic "voluntary tax compliance".*

Key Words: Tax; Approach; Deterrence; Social Dilemma; Social Norm; Personal Standard; Reliance; Economic Factors; Equity; the Slovak Republic.

Abstrakt: Daňové úniky sú tému, ktorá zaujíma vedcov i politikov. O ich príčinách a možnostiach eliminácie sa vedú neustále polemiky. Mnohé štúdie týkajúce sa postoja človeka k plateniu daní ukazujú, že úspešnosť výberu nemusí vždy spočívať v stratégii odstrašovania, ale oveľa efektívnejší výber sa dá dosiahnuť, ak budú prítomné silné sociálne štandardy, ktoré je navyše dôležité s daňovníkmi správne odkomunikovať. Predložený príspevok predstavuje stručný prehľad literatúry o vplyvoch na správanie sa daňovníkov. Autorka v ňom tiež skúma a vyhodnocuje výsledky prieskumu pilotného dotazníka pre priamy prieskum uskutočnený v rámci výskumu č. 164 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave na tému dobrovoľného platenia daní.

Kľúčové slová: Daň; prístup; zastrašovanie; sociálna dilema; sociálna norma; osobný štandard; dôvera; ekonomické faktory; spravodlivosť; Slovenská republika.

Úvod

Čo vedie človeka k rozhodnutiu neplatíť dane? Sú to individuálne rozdiely (jeho postoje, vnímanie morálneho rozmeru v konkrétnom kontexte) alebo situačné faktory (sila situácie, konformita)?¹ Alebo je to naozaj rozhodovanie výsostne ekonomickej, založené na hedonistickom prístupe a materiálnom prospechu? Pri hľadaní odpovedí na uvedené a mnohé ďalšie otázky sme našli inšpiráciu vo výskume Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj pod názvom „Understanding and Influencing Taxpayers' Compliance Behaviour“ (Pochopenie a ovplyvňovanie správania sa daňovníkov), ktorý približuje možné, ako ekonomickej, tak aj ne-ekonomickej determinantom platenia, respektívne neplatenia daní. Autori uvedenej vedeckej štúdie zhŕnuli tieto determinanty do šiestich kategórií, ktorými sú:²

- + strach (z odhalenia, zo sankcii);
- + možnosti (príležitosť pre daňové úniky z dôvodu zložitosti pravidiel a všeobecne daňového systému);
- + normy (osobné aj spoločenské);
- + dôvera (voči vládnej politike, ale aj v interpersonálnej rovine);
- + ekonomicke faktory (výška daní, náklady s nimi spojené); a
- + spravodlivosť daňového systému.

V našom pilotnom dotazníkovom online prieskume týkajúcom sa postoja slovenskej spoločnosti k daňovým únikom, prípadne jej osobnej zainteresovanosti na nich, ktorý sme realizovali v rámci vedeckovýskumnej úlohy č. 164 riešenej na Akadémii Policajného zboru v Bratislave, sme sa pokúsili aspoň čiastočne nájsť odpovede na zdanlivo jednoduché otázky. Stredobodom nášho záujmu primárne nebola štruktúra daňových únikov (t.j. *akým spôsobom sa dá vyhnúť plateniu daní?*), ktorej sa venuje väčšina štúdií v tejto oblasti, ale predovšetkým otázka: „*Prečo ludia nechcú platiť dane?*“

Prieskum mal ambíciu rozšíriť penzum otázok tak, aby na základe behaviorálneho prístupu identifikoval možnosti využitia konkrétnych

¹ Bližšie pozri KOPELMAN, S., J. M. WEBER a D. M. MESSICK. Factors Influencing Cooperation in Common Dilemmas: A Review of Experimental Psychological Research. In: E. OSTROM, T. DIETZ, N. DOLSAK, P. C. STERN, S. STONICH a E. U. WEBER, eds. *The Drama of the Commons*. Washington, DC: National Academy Press, 2002, s. 113-156. ISBN 978-0-309-08250-1.

² Bližšie pozri dokument OECD. *Understanding and Influencing Taxpayers' Compliance Behaviour* [online]. Forum on Tax Administration, 2010, s. 5-7 [cit. 2017-05-05]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/tax/administration/46274793.pdf>.

nástrojov na zlepšenie riadenia daňovej disciplíny pri zdaňovaní príjmov v Slovenskej republike, a v konečnom dôsledku na zmenšenie daňovej medzery.

Všeobecné vnímanie daní

Základným nástrojom redistribučnej funkcie verejných financí sú dane. Vo všeobecnosti sú dane vnímané ako zásah do osobného vlastníctva. Aj preto ideia ľudskej slobody a individuálneho práva na vlastnenie prináša večnú dilemu človeka či platiť, alebo neplatiť dane korektne. Predmetná dilema od počiatku vychádza z napäťia medzi individuálnymi záujmami (napríklad osobný ekonomický prospech) a kolektívnymi cieľmi (využívanie verejných statkov). Z krátkodobého hľadiska rozhodnutie nezaplatiť daň nepochybne znamená ekonomickú výhodu vo výške nepriznanej dane, a zároveň prospech z pozície „čierneho pasažiera“. Väčšina verejných statkov totiž neumožňuje vylučiteľnosť zo spotreby (aj tý, čo neplatiť dane, môžu využívať verejné osvetlenie, cestné komunikácie, vzdelávací systém a podobne). Nakol'ko sú však náklady štátu na zabezpečenie verejných statkov paušálne, dlhodobo nízke daňové príjmy do verejného rozpočtu v konečnom dôsledku povedú k tomu, že štát verejné statky okliešti, a nakoniec nebude mať z nich úžitok nikto.

V ostatných tridsiatich rokoch sa vedecké štúdie o tom, prečo ľudia odmietajú plniť svoje daňové povinnosti, prestávajú zameriavať výsostne na analýzu ekonomických príčin, a čoraz viac sa orientujú na sociologický a psychologický rozmer daného javu. Pozornosť sa upriamuje jednak na osobné normy, ale aj spoločenské normy, ktoré môžu, respektíve mali by ľudí motivovať k dodržiavaniu daňových predpisov. Začína sa hovoriť o tzv. voluntary tax compliance, dobrovoľnom plnení daňových povinností. Nájdeme ho v prácach Ericha Kirchlera, Erika Hoelzla, Evy Hofmannovej, Jamesa Alma a mnohých ďalších autorov.³ Ako sa teda ukazuje, okrem ekonomických faktorov postoj človeka k plateniu daní ovplyvňujú tiež politické, legislatívne, kultúrne podmienky a všeobecne platná verejná mienka.⁴ Takmer dve tretiny respondentov nášho pilotného prieskumu všetky svoje príjmy vždy zdanili. Pritom ochota platiť by bola podľa ich vyjadrení ešte vyššia, ak by si boli istí, že to zlepší život všetkých (59,8 %), ak by boli *lepšie informovaní o použití svojich daní* (48,5 %), ak

³ Bližšie pozri dokumenty na <http://sdu.sk/nXY2plq>.

⁴ Bližšie pozri TRIVEDI, V. U., M. SEHATA a S. MESTELMAN. Attitudes, Incentives, and Tax Compliance. In: A. REMIŠOVÁ. *Etika a ekonomika*. Bratislava: Kalligram, 2011. 495 s. ISBN 978-80-8101-402-4.

by dostávali viac služieb od štátu (46,4 %) a ak by aspoň čiastočne mohli rozhodnúť, na čo sa zaplatené dane použijú (42,3 %).

To, že daňové zaťaženie na Slovensku je vysoké a demotivuje preto platiť dane, si myslela tretina opýtaných (32 %), avšak len 4 % respondentov myslelo výlučne na seba, a *najradšej by žiadne dane neplatili*, respektíve najradšej by *si svoje zarobené peniaze užili sami*.

Vo všeobecnosti vzorce ľudského správania možno vidieť v dvoch rovinách. Jedna je situačne podmienená (v rôznych situáciach sa človek správa rôzne), druhá zameriava jeho konanie na cel', ktorý chce dosiahnuť. Do hry teda vstupuje problém motivácie, respektíve „psychická kauzálitá“⁵.

Nezdanenie príjmu aspoň raz počas života priznala viac ako tretina opýtaných (37,1 %). Pritom najviac ich tak urobilo z ekonomických dôvodov – *chceli ušetriť* (21,6 %), alebo sa správali konformne, „*lebo to robia všetci*“ (13,4 %), a len mizivé percento *malo výčitky* z toho, že dane niekedy nezaplatali (2,1 %). Zaujímavé je tiež, že neplatenie daní označila viac ako polovica respondentov za *neetické* (58,8 %), ale zároveň takmer polovici opýtaných to u iných neprekážalo, alebo to *považovala za normálne* (47,2 %).

Ekonomické dôvody

Už samotná daň je zásahom do osobného vlastníctva. No s daňou súvisia i ďalšie náklady (administratívne náklady, vedenie účtovníctva, služby daňového poradenstva). A v neposlednom rade významnú úlohu zohráva úspech, respektíve neúspech v podnikaní (všeobecne v období ekonomickej rastu dochádza k zníženiu daňových únikov, a naopak).⁶

Do istej miery k uvažovaniu o daňovom úniku a následne k „účtovnej kreativite“ môže viesť aj taký situačný faktor, ako je nedostatok likvidity (nedostatok disponibilných peňažných prostriedkov), a tiež možnosť vyhnúť sa daniam úplne, v medziach, ktoré zákon dovoľuje (daňová „opti-

⁵ Bližšie pozri NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003. 507 s. ISBN 80-200-0993-0.

⁶ Bližšie pozri STIERANKA, J., M. SABAYOVÁ a J. ŠIMONOVÁ. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej republike*. 1. vyd. Bratislava: EPOS, 2016. 360 s. ISBN 978-80-562-0147-3.

malizácia“, typická pre nadnárodné spoločnosti, napríklad v podobe využívania preferenčných daňových režimov a dvojitého nezdanenia).⁷

Ekonomický egoizmus sme zistili aj u našich respondentov. Na otázku, či im bol ponúknutý lacnejší tovar alebo služba bez daňového dokladu,⁸ odpovedalo 62,9 % opýtaných kladne, čo znamená, že respondenti tolerujú daňové úniky u iných, ak sami môžu na takejto transakciu ušetriť. Celkom 21,6 % z nich však takúto ponuku odmietlo a 15,5 % sa s podobou ponukou nikdy nestretlo, a ani by na takúto ponuku nepristúpili.

Do istej miery môže odradiť od daňového úniku aj výška hroziacej peňažnej sankcie za daňový delikt v prípade jeho odhalenia, ktorá je rovako zásahom do majetku daňovníka.⁹ Strach z pokuty malo 43,3 % našich respondentov.

Správanie sa daňových subjektov ovplyvňuje prirodzené výška daňovej efektívnej sadzby, čo napokon ilustruje aj Lafferova krivka,¹⁰ ktorá naznačuje pomyselnú hranicu efektívnej daňovej sadzby, ktorej prekrocenie môže motivovať k daňovým únikom.

Neekonomicke dôvody

Podľa francúzskeho profesora verejného práva a politológie Jeana Claude Martinea je nezaplatenie dane „skromným prostriedkom, ako priamo vyjadriť nesúhlas s vyberanými daňami“, aj keď sám priznáva, že je to spravidla protizákonné konanie.¹¹ Dá sa tu hovoriť o daňovom odopre alebo proteste.¹²

⁷ Bližšie pozri dokument OECD. *Understanding and Influencing Taxpayers' Compliance Behaviour* [online]. Forum on Tax Administration, 2010, s. 5-7 [cit. 2017-05-05]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/tax/administration/46274793.pdf>.

⁸ To znamená, že predávajúci nepriznal a nezdani takýto príjem.

⁹ V uvedenej súvislosti tiež môže zohrať významnú rolu pomer sankcie a finančného prospechu z daňového úniku, kde v prípade, ak sankcia nie je dostatočne vysoká, nemusí stať daňovníkovi za to ju znášať. V praxi to znamená, že ak súčasne s trestom odňatia slobody pre daňové podvody nejde „ruka v ruke“ prepadnutie majetku pochádzajúceho z takejto trestnej činnosti, môže byť finančný profit väčším motivátorom ako trest demotívátorom.

¹⁰ Americký ekonóm Arthur Laffer graficky znázornil vzťah medzi mierou zdanenia a výškou príjmov štátneho rozpočtu, zjednodušene povedané – čím vyššia sadzba dane, tým nižší príjem rozpočtu, a to najmä v dôsledku demotívacie daňovníkov platiť dane.

¹¹ Bližšie pozri MARTINEZ, J. C. *Daňový únik*. 1. vyd. Praha: Editio Q, 1995, s. 68. ISBN 80-901918-3-5.

¹² Bližšie pozri BURG, D. F. *A World History of Tax Rebellions: An Encyclopedia of Tax Rebels, Revolts, and Riots from Antiquity to the Present*. New York; London: Routledge, 2004. 432 s. ISBN 978-0-203-50089-7.

K neekonomickým faktorom, ktoré ovplyvňujú rozhodovanie, patria napríklad *osobné presvedčenie a praktiky*, ktoré dominujú v danom spoločenskom systéme,¹³ ale i politické, legislatívne, kultúrne podmienky alebo verejná mienka.¹⁴ Dôležitú úlohu pri rozhodovaní teda zohrávajú aj samoregulačné mechanizmy, ktoré reflektujú nastavené morálne štandardy. Avšak aj vplyv morálnych štandardov je relatívny, pretože človek má tendenciu sám seba vhodne zvolenými argumentmi ospravedlňovať pri porušení normy použitím morálneho ospravedlňovania, eufemistickejho jazyka, zvýhodňujúcimi porovnaniami a podobne.¹⁵ Na jeho rozhodovanie teda vplývajú *konformita* – „*takto sa to bežne u nás robí*“, *akontabilita* – „*ak ma odhalia, budem sa musieť za to niekomu zodpovedať*“, *uvedomovanie si vplyvu na ostatných* – solidarita, prosociálne správanie, závisiace na obave, čo na to ostatní povedia – „*či ma za to spoločnosť odsúdi, alebo neodsúdi*“.¹⁶

V snahe zlepšiť výber daní štátne autority najčastejšie zdôrazňujú, že za daňové úniky hrozia prísne tresty. Dlho prevládal názor, že práve strach z odhalenia a prísnosť sankcie (pokuta alebo väzenie) sú najúčinnejšou prevenciou. Valerie Braithwaite však takéto zastrašovanie považuje za dvojsečnú zbraň, keďže podľa nej môže inicovať odpor daňovníka voči pocituovanému útlaku.¹⁷

Strachu z väzenia sa v našom prieskume obávalo 53,6 % opýtaných a hrozba pokut bola motívom k plateniu daní pre 43,3 % respondentov.

¹³ Bližšie pozri GONIN, M., G. PALAZZO a U. HOFFRAGE. Neither Bad Apple nor Bad Barrel: How the Societal Context Impacts Unethical Behaviour in Organizations. *Business Ethics: A European Review*. 2011, vol. 21, no. 1, s. 31-46.

¹⁴ Bližšie pozri REMIŠOVÁ, A. *Etika a ekonomika*. 3. preprac. a dopln. vyd. Bratislava: Kalligram, 2011. 495 s. ISBN 978-80-8101-402-4.

¹⁵ Bližšie pozri BANDURA, A., et al. Mechanisms of Moral Disengagement in the Exercise of Moral Agency. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1996, vol. 71, no. 2, s. 364-374. In: L. LOVÁŠ. Súčasné pohľady na vplyv sociálnych noriem na ľudské správanie v sociálnej psychológii. *Človek a spoločnosť* 2/98 [online]. 2017 [cit. 2017-06-18]. Dostupné na: <https://lnk.sk/D379>.

¹⁶ Bližšie pozri TRAUTMANN, S. T. a F. M. VIEIDER. Social Influences on Risk Attitudes: Applications in Economics. In: R. MASARYK, et al. *Rozhodovanie a usudzovanie V.: Sociálne vplyvy v rozhodovaní*. 1. vyd. Bratislava: Ústav experimentálnej psychológie SAV, 2013, s. 18-19. ISBN 978-80-88910-46-6.

¹⁷ Bližšie pozri BRAITHWAITE, V. *Defiance in Taxation and Governance: Resisting and Dismissing Authority in a Democracy*. Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2009, s. 267. ISBN 978-1-84844-907-7.

Príležitosť

Finančné orgány v snahe obmedziť príležitosť pre daňové úniky rýchlo reagujú na nové trendy a ad hoc iniciujú zmeny daňových noriem. Prax však ukazuje, že takéto parciálne účelové riešenia platné normy ešte viac komplikujú. To zvádza k hľadaniu nových modus vivendi daňových únikov, a navyše vedie k chybám a neúmyselným omylom spôsobeným v dôsledku zložitosti daňových pravidiel. Uvedenú skutočnosť potvrdili i výsledky nášho prieskumu, v ktorom až 68 % opýtaných uviedlo, že ich obťahuje prílišná komplikovanosť daňových predpisov, ktoré sa navyše príliš často menia. Vôbec im nerozumie 10,3 % opýtaných a 33,1 % respondentov považuje pomoc zo strany daňových úradov v Slovenskej republike za nedostatočnú. Mnohé štáty si túto skutočnosť už dávno uvedomili a ich reakcia spočívala vo využití moderných technológií a ponuke rôznych e-nástrojov, ako sú napríklad predvyplnené daňové formuláre, ktoré precizujú možnosť verne a včas splniť daňovú povinnosť, zamedzujú chybám a omylom, znižujú náklady daňovníka na služby daňových poradcov, a v konečnom dôsledku tiež obmedzujú príležitosť pre nežiaducu „kreativitu“.¹⁸

Normy

Správanie daňovníka v sociálnoekonomickom prostredí je výsledkom synergie jeho osobných noriem a noriem spoločenských. Osobné normy sú determinované osobnostnými vlastnosťami,¹⁹ spoločenské normy majú vplyv na vzorce správania sa určitej sociálnej skupiny, keď na základe súhlasu alebo nesúhlasu, na základe niečoho povoleného alebo zakázaného určujú, ako by sa jej členovia mali správať.²⁰ Výsledkom môžu byť konformita jednotlivca, poslušnosť k autorite, dôvera, akcent morálky, vlastenectvo, altruizmus, alebo aj naopak.²¹ Ako sme už uviedli, strach zo

¹⁸ V rámci služieb e-Governmentu napríklad Estónsko využíva verejný plošný systém pre elektronické daňové priznanie prostredníctvom univerzálnego elektronického preukazu totožnosti s digitálnym podpisom. Bližšie pozri dokument na <http://www.emta.ee/eng> alebo <https://ec.europa.eu/digital-single-market/>. Rovnakým smerom sa uberajú aj Švajčiari, Škandinávske štáty či Poľsko.

¹⁹ Ide o abstrakcie, ktoré nemožno priamo merať, ale treba ich odvodzovať z komplexných vzorcov navonok pozorovateľného i skrytého správania sa.

²⁰ Bližšie pozri ORVÍSKÁ, M. a J. HUDSON. Tax Evasion, Civic Duty and the Law Abiding Citizen. *European Journal of Political Economy*. 2002, vol. 19, no. 1, s. 83-102.

²¹ Bližšie pozri ALM, J., K. M. BLOOMQUIST a M. MCKEE. When You Know Your Neighbour Pays Taxes: Information, Peer Effects, and Tax Compliance. *Fiscal Studies* [online]. 2017, vol. 38, no. 4, s. 587-613. Dostupné na: doi:10.1111/1475-5890.12111.

sankcie už nemá až taký zásadný vplyv na správanie sa človeka. Za oveľa účinnejšie sa považujú silné sociálne normy, zdôrazňovanie morálnej povinnosti platiť dane, poukazovanie na skutočnosť, že *je to správna vec*.²² Karol Murdza takýto morálny apel na platenie daní nazýva „daňovou kultúrou“.²³ Preto napríklad verejne komunikovaný nesúhlas s tými, ktorí neplatia dane, vedie všeobecne k tlaku na poctivosť daňovníkov. Ale, žiaľ, platí to aj naopak. Dá sa teda konštatovať, že správne nastavené sociálne normy sú jedným z najdôležitejších prediktorov plnenia daňových povinností.²⁴

Diskusie okolo korektnosti v platení daní sa napríklad viedli tiež v americkej predvolebnej kampani v roku 2016, a to najmä po vyjadrení vtedajšieho kandidáta, dnes už amerického prezidenta, ktorý bol obviňovaný z legálnych daňových únikov, keď sám takéto konanie označil v médiách za šikovnosť.²⁵

Naši respondenti sa vo väčšej miere prikláňali k názoru, že *neplatenie daní je neetické* (58,8 %), a svoje prosociálne správanie vyjadrili aj v odpovedi, že plne chápú, že „*bez daní by štát nefungoval*“ (42,3 %). Zaujímavé však je, že i keď súhlasili s tým, že neplatenie daní je neetické, a uvedomovali si, že by išlo o porušenie zákona (50,5 %), neprekážalo im to u iných a považovali to za „šikovnosť“ (34 %).

Dôvera

Nesúhlas s vládnou politikou môže viest' k odmietnutiu platiť niektoré alebo všetky dane, teda k tzv. daňovému odporu. Známe sú prípady neplatenia daní ako formy nenásilného odporu voči vojne vo Vietname alebo uplatňovanie výhrady svedomia voči financovaniu vojenských výdav-

²² Bližšie pozri BRAITHWAITE, V. *Defiance in Taxation and Governance: Resisting and Dismissing Authority in a Democracy*. Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2009, s. 267. ISBN 978-1-84844-907-7.

²³ Bližšie pozri MURDZA, K. Daňová kultúra a daňová morálka ako spoločenské determinanty daňovej kriminality. In: *Odhalovanie daňových únikov a daňovej trestnej činnosti: Zborník vedeckých štúdií z vedeckej konferencie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 125-137. ISBN 978-80-8054-550-5.

²⁴ Bližšie pozri HOFMANN, E., E. HOELZL a E. KIRCHLER. Preconditions of Voluntary Tax Compliance: Knowledge and Evaluation of Taxation, Norms, Fairness, and Motivation to Cooperate. *Journal of Psychology* [online]. 2008, vol. 216, no. 4, s. 209-217. Dostupné na: doi:10.1027/0044-3409.216.4.209.

²⁵ Bližšie pozri DAILY MIRROR [2016-09-27] [online]. Dostupné na: <http://www.mirror.co.uk/news/world-news/donald-trump-says-tax-evasion-8920780>.

kov.²⁶ Nedôveru a negatívny postoj k daniam môžu zvyšovať i nedostatočné znalosti a nechápanie účelu zdaňovania. Uvedené tvrdenie dokresľujú prieskumy austrálskych vedcov, podľa ktorých dobrá znalosť daňovej problematiky koreluje s pozitívnymi postojmi voči dani.²⁷ Napokon, ako už odznelo na odborných fórách veľakrát, neplatíť dane ako prejav nesúhlasu s politikou vlády nie je dostatočným argumentom. Platenie daní je vecou platného práva. To znamená, že ak zákon hovorí, že sa dane musia platiť, potom by sa platiť mali.²⁸ A v prípade nesúhlasu s tým, na čo a ako ich vláda míňa, je riešením v ďalších voľbách hlasovať proti takejto vláde.

Na druhej strane, aby bol daňovník konformný, musí byť uistený (pravdivo), že väčšina daňovníkov je čestných. Napríklad, ak mediálne prezentovaný príbeh morálne neodsúdi konanie vedúce k neplateniu daní, ak ide napríklad o významnú osobnosť, môže tak prispiet' k nedôvere verejnosti v spravodlivosť.

Spravodlivosť

Spravodlivosť je pojem relatívny. Ľudia sú veľmi citliví na vnímanie ne-spravodlivosti pri uplatňovaní trestov za daňové úniky. Obzvlášť, ak sú odhalené a nepotrestané, alebo ak sa použije „dvojaký meter“ (najmä, ak ide o významných ľudí). Len pre ilustráciu, jeden z najhladanejších „bie-lych golierov“ americkej FBI Marc Rich mal údajne na svedomí najväčšie daňové úniky vo vtedajšej histórii Spojených štátov amerických, a to vo výške viac než 48 miliónov USD, za čo bol v roku 1983 obvinený federálnym súdom. Po tom, ako mu hrozil súhrnný trest odňatia slobody na viac ako 300 rokov, obchodník utiekol do Švajčiarska a o takmer dve desaťročia neskôr mu bola udelená jedna z najkontroverznejších prezidentských milostí v histórii Spojených štátov amerických, ktorú mu udelil Bill Clinton v posledných hodinách vykonávania prezidentskej funkcie.²⁹

²⁶ Bližšie pozri BURG, D. F. *A World History of Tax Rebellions: An Encyclopedia of Tax Rebels, Revolts, and Riots from Antiquity to the Present*. New York; London: Routledge, 2004. 432 s. ISBN 978-0-203-50089-7.

²⁷ Bližšie pozri NIEMIROWSKI, P., S. BALDWIN a A. WEARING. Tax Related Behaviours, Beliefs, Attitudes and Values and Taxpayer Compliance in Australia. *Journal of Australian Taxation* [online]. 2003, vol. 6, no. 1, s. 132-165 [cit. 2017-06-08]. Dostupné na: http://jausttax.com.au/Articles_Free/JAT%20Volume%202006,%20Issue%201%20-%20Niemirowski.pdf.

²⁸ „Dávajte teda, čo je cisárovo, cisárovi, a čo je Božie, Bohu.“ Mt 22, s. 15-21.

²⁹ Bližšie pozri dokument na http://www.pbs.org/newshour/bb/politics-jan-june01-rich-pardon_01-26/.

Aj globalizácia mení spôsob, akým uvažujeme o daniach a spravodlivosti zdanenia. Deliaca čiara medzi národnými a medzinárodnými finančnými a obchodnými transakciami je nejednoznačná, rovnako ako normy týkajúce sa zdanenia. Kým menšie podnikateľské subjekty sú pod kontrolou domáčich daňových orgánov nútene k absolútnej korektnosti v daňovom konaní, u veľkých nadnárodných koncernov je „daňové plánovanie“ bežnou súčasťou podnikateľskej stratégie a „optimalizácia“ daní nielenže narúša hospodársku súťaž, ale najmä vyvoláva pocit nespravodlivosti.³⁰

Za nespravodlivý môže byť považovaný tiež spôsob redistribúcie vybratých daní (najmä ich neefektívne vynakladanie), alebo môže byť ako nespravodlivý vnímaný prístup správcu dane v komunikácii s daňovníkom (dôkazné bremeno daňovníka v daňovom konaní môže daňovník chápať ako šikanu).

Celkom 50,5 % našich respondentov si uvedomovalo, že ide o porušenie zákona, a zároveň priznalo strach z hrozby väzenia (53,6 %). Na druhej strane však 62,9 % opýtaných priznalo, že podporili daňový únik nepriamo, keď využili ponuku kúpiť lacnejšie tovar alebo služby bez dokladu.

Záver

Štát prostredníctvom orgánov ovplyvňujúcich výber daní má možnosť voľby – použiť autoritársky prístup zvyšovaním represie alebo motiváciu k dobrovoľnému plneniu. Spektrum nástrojov smerujúcich k tzv. voluntary tax compliance je široké; zasiahnuť môže štát či už priamo prostredníctvom cielených zásahov zameraných na špecifické skupiny daňovníkov, akými môžu byť zverejňované zoznamy nielen nepočitivých, ale i dobrých daňovníkov identifikovaných napríklad prostredníctvom benchmarkingu v odvetví, alebo nepriamo tým, že správca dane zmení kontext, v ktorom na daňovníka pôsobí, proaktívne. Slovenskí respondenti dosiaľ nie sú voči uvedeným rovinám vyhranení, čo dáva priestor na podporu tzv. voluntary tax compliance a na morálny apel. Uplatniť koncept morálneho apelu však predpokladá zmenu paradigmy vo vzťahu

³⁰ Z celého radu takýchto spoločností možno ako príklady spomenúť Apple, Microsoft, Hewlett-Packard, Amazon či Google. Bližšie pozri *Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) uverejnila akčný plán boja proti daňovým únikom* [online]. 2013-07-19 [cit. 2017-06-20]. Dostupné na: <http://www.cfo.sk/articles/oecd-uverejnil-akcny-plan-boja-proti-danovym-unikom>.

k plateniu daní, respektíve presadzovanie dodržiavania daňových predpisov ako súčasti spomínanej „daňovej kultúry“. A to je nesporne „beh na dlhé trate“.

Zoznam bibliografických odkazov

- ALM, J., K. M. BLOOMQUIST a M. MCKEE. When You Know Your Neighbour Pays Taxes: Information, Peer Effects, and Tax Compliance. *Fiscal Studies* [online]. 2017, vol. 38, no. 4, s. 587-613. Dostupné na: doi: 10.1111/1475-5890.12111.
- BANDURA, A., et al. Mechanisms of Moral Disengagement in the Exercise of Moral Agency. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1996, vol. 71, no. 2, s. 364-374. In: L. LOVAŠ. Súčasné pohľady na vplyv sociálnych noriem na ľudské správanie v sociálnej psychológii. *Človek a spoločnosť* 2/98 [online]. 2017 [cit. 2017-06-18]. Dostupné na: <https://lnk.sk/D379>.
- BRAITHWAITE, V. *Defiance in Taxation and Governance: Resisting and Dismissing Authority in a Democracy*. Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2009. 384 s. ISBN 978-1-84844-907-7.
- BURG, D. F. *A World History of Tax Rebellions: An Encyclopedia of Tax Rebels, Revolts, and Riots from Antiquity to the Present*. New York; London: Routledge, 2004. 432 s. ISBN 978-0-203-50089-7.
- EUROPEAN COMMISSION. *Digital Single Market* [online]. 2017 [cit. 2017-06-18]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/digital-single-market>.
- GONIN, M., G. PALAZZO a U. HOFFRAGE. Neither Bad Apple nor Bad Barrel: How the Societal Context Impacts Unethical Behaviour in Organizations. *Business Ethics: A European Review*. 2011, vol. 21, no. 1, s. 31-46.
- HOFMANN, E., E. HOELZL a E. KIRCHLER. Preconditions of Voluntary Tax Compliance: Knowledge and Evaluation of Taxation, Norms, Fairness, and Motivation to Cooperate. *Journal of Psychology* [online]. 2008, vol. 216, no. 4, s. 209-217. Dostupné na: doi:10.1027/0044-3409.216.4.209.
- KOPELMAN, S., J. M. WEBER a D. M. MESSICK. Factors Influencing Cooperation in Common Dilemmas: A Review of Experimental Psychological Research. In: E. OSTROM, T. DIETZ, N. DOLSAK, P. C. STERN, S. STONICH a E. U. WEBER, eds. *The Drama of the Commons*. Washington:

- ton, DC: National Academy Press, 2002, s. 113-156. ISBN 978-0-309-08250-1.
- MARTINEZ, J. C. *Daňový únik*. 1. vyd. Praha: Editio Q, 1995. 144 s. ISBN 80-901918-3-5.
- MURDZA, K. Daňová kultúra a daňová morálka ako spoločenské determiny daňovej kriminality. In: *Odhalovanie daňových únikov a daňovej trestnej činnosti: Zborník vedeckých štúdií z vedeckej konferencie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 125-137. ISBN 978-80-8054-550-5.
- NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003. 507 s. ISBN 80-200-0993-0.
- NIEMIROWSKI, P., S. BALDWIN a A. WEARING. Tax Related Behaviours, Beliefs, Attitudes and Values and Taxpayer Compliance in Australia. *Journal of Australian Taxation* [online]. 2003, vol. 6, no. 1, s. 132-165 [cit. 2017-06-08]. Dostupné na: http://jausttax.com.au/Articles_Free/JAT%20Volume%2006,%20Issue%201%20-%20Niemirowski.pdf.
- OECD. *Understanding and Influencing Taxpayers' Compliance Behaviour* [online]. Forum on Tax Administration, 2010. 49 s. [cit. 2017-05-05]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/tax/administration/46274793.pdf>.
- Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) uverejnila akčný plán boja proti daňovým únikom [online]. 2013-07-19 [cit. 2017-06-20]. Dostupné na: <http://www.cfo.sk/articles/oecd-uverejnil-akcny-plan-boja-proti-danovym-unikom>.
- ORVÍSKÁ, M. a J. HUDSON. Tax Evasion, Civic Duty and the Law Abiding Citizen. *European Journal of Political Economy*. 2002, vol. 19, no. 1, s. 83-102.
- REMIŠOVÁ, A. *Etika a ekonomika*. 3. preprac. a dopln. vyd. Bratislava: Kaligram, 2011. 495 s. ISBN 978-80-8101-402-4.
- STIERANKA, J., M. SABAYOVÁ a J. ŠIMONOVÁ. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej republike*. 1. vyd. Bratislava: EPOS, 2016. 360 s. ISBN 978-80-562-0147-3.
- TRAUTMANN, S. T. a F. M. VIEIDER. Social Influences on Risk Attitudes: Applications in Economics. In: R. MASARYK, et al. *Rozhodovanie*

a usudzovanie V.: Sociálne vplyvy v rozhodovaní. 1. vyd. Bratislava: Ústav experimentálnej psychológie SAV, 2013. 205 s. ISBN 978-80-88910-46-6.

TRIVEDI, V. U., M. SEHATA a S. MESTELMAN. Attitudes, Incentives, and Tax Compliance. In: A. REMIŠOVÁ. *Etika a ekonomika.* 3. preprac. a dopln. vyd. Bratislava: Kalligram, 2011. 495 s. ISBN 978-80-8101-402-4.

mjr. Ing. Mária Sabayová, PhD.

Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1
835 17 Bratislava 35
Slovenská republika
maria.sabayova@akademiapz.sk

Labour Law in the Digital Age (Report on International Scientific Conference Held on November 6th, 2017)

Marián Mészáros

Abstract: Report on Labour Law in the Digital Age – the International Scientific Conference of the Department of Labour Law and Social Security Law of the Faculty of Law at the Trnava University in Trnava, Slovakia.

Key Words: Report; International Scientific Conference; Labour Law; Digital Age; Faculty of Law; Trnava University in Trnava; the Slovak Republic.

On November 6th, 2017, international scientific conference entitled "Labour Law in the Digital Age" organised by the Department of Labour Law and Social Security Law of the Faculty of Law at the Trnava University in Trnava was held in the Trnava's IMPIQ hotel conference room. The conference was realised within the framework of the research project No. APVV-15-0066: "New Technologies in Labour Law and Protection of the Employee", with prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc., as its responsible researcher, being also the scientific guarantor of this conference.

As already in the conference invitation itself stated, the research team made significant progress in this research project and organised, therefore, a conference where it wanted to share the lessons learned from the solution of the research project with the professional public.

Since the beginning, the scientific conference enjoyed a great interest from its participants, with a total number of 27 participants contributing to it. The international dimension of the conference, as well as its importance was reflected in the participation of several foreign guests, representatives of legal science and practice. Several major participants, academics, representatives of the advocacy, as well as representatives of other major institutions attended the conference. The discussion was open, with participants of the conference actively contributing to the professional and scientific debates on the form of modern labour law corresponding to the requirements of the digital age.

The conference was opened and the guests were welcomed by the Dean of the Faculty of Law at the Trnava University in Trnava, Assoc.

Prof. JUDr. Mgr. Andrea Olšovská, Ph.D. After her remarks, conference continued with intercession of PhDr. Emil Machyna, the Chairman of the trade-union OZ KOVO Council. Subsequently, the participants of the conference presented their contributions individually.

© Faculty of Law, Trnava University in Trnava, Slovakia

In general, three main topic groups dominated the conference.

The first round was built up by contributions that interfered in particular with the subject of the collaborative (shared) economy, as this issue means clearly one of the new social challenges. For example, it was prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc., who talked about the form of labour law in the digital age. No less interesting and engaging was the contribution presented by Assoc. Prof. JUDr. Jarmila Pavlátová, CSc., who dealt with some current issues of the labour market. The means of modern technology and its influence on the legal regulation of labour relations in the Czech Republic were discussed by JUDr. Jakub Morávek, Ph.D., from the Charles University in Prague. JUDr. Viktor Križan, Ph.D., devoted his contribution to the platform Uber and its current legal disputes in Europe and throughout the world. The contribution about protection of the agency employee in the digital age was elaborated on by Mgr. Michal Ditttrich. Assoc. Prof. JUDr. Monika Jurčová, Ph.D., contributed also to the topic of the collaborative economy, along with her paper on the draft of the Directive on Online Intermediary Platforms.

The second round of the most frequent contributions concerned a very recent decision by the Grand Chamber of the European Court of Human Rights in the Bărbulescu v. Romania case on September 5th, 2017, as well as the development of the whole procedure and of the other circumstances that accompanied it. The participants analysed very well and thoroughly all aspects of the case in their contributions presented during the conference. Since the entire dispute was the competition of two opposing rights, namely the employer's right to supervise the employees in order to protect the own property and the right of the employees to protect their privacy and the integrity of postal secrets, this was a very compelling and significant labour law case affecting employees' privacy. In relation to this above-mentioned case, in the joint contribution on new knowledge and approaches in the area of the employee monitoring attention was devoted by JUDr. Juraj Hamulák, Ph.D., and JUDr. Vladimír Minčič, Ph.D., from the Faculty of Law of the Comenius University in Bratislava. There was also presented a paper about protection of the personality of an employee in electronic communication by Mgr. Miroslav Hromada, Ph.D., who dealt with the above-mentioned decision. The influence of this dispute on the decision-making processes of the courts in the Slovak Republic was again discussed by JUDr. Silvia Beierová. About the camera system at the workplace and the employees' right to privacy talked in her contribution Mgr. Monika Škvarková. Monitoring of employees in the road transport was especially handled by JUDr. Jozef Greguš. To the topics of privacy and protection of personal data contributed JUDr. Erik Schwarcz from the law firm GHS Legal, s.r.o., dealing with the General Data Protection Regulation – the new European Union regulation that enters into force on May 25th, 2018, and aims to increase the level of protection of personal data and to strengthen the rights of the European Union citizens in this area.

The third group of the most frequent contributions looked at the issue of labour law in the digital age from the point of view of health and safety at work, not only from the point of view of protecting the physical health of the employee, but also from the point of view of protecting his/her mental health. The contribution of the Dean of the Faculty of Law at the Trnava University in Trnava, Assoc. Prof. JUDr. Mgr. Andrea Olšovská, Ph.D, who prepared it in cooperation with Assoc. Prof. JUDr. Miriam Laclavíková, Ph.D., was held on the topic of new technologies and safety and health at work. JUDr. Marcel Dolobáč, Ph.D., from the Law Faculty of the Pavel Jozef Šafárik University in Košice, lectured about the technostress

and protection of mental health of the employees. His colleague from the same faculty, JUDr. Jana Žul'ová, Ph.D., talked about the social rights of the teleworkers. About the right of disconnection of the employee from the employer in the French law was possible to learn more from the contribution of JUDr. Mgr. Eva Šimečková, Ph.D.

© Faculty of Law, Trnava University in Trnava, Slovakia

Furthermore, we also have to mention the contribution on new phenomenon in social security presented by Assoc. Prof. JUDr. Ján Matlák, CSc. Another contribution on the positions of graduates in the digitised labour market was prepared by Mgr. Denisa Nevická and the contribution on the protection of intellectual property rights in labour law relations by JUDr. Peter Tonhauser, Ph.D.

The main aim of the conference as well as the scientific discussions were to highlight the currently selected theoretical and application problems in labour law that are caused by automation and robotization in the manufacturing processes and by the daily use of modern information technologies. It can be said that the main purpose of the conference was satisfactorily fulfilled because this international scientific event created a space for the exchange of scientific knowledge and practical experience that were presented, not only in the individual contributions, but also within the discussions on these issues. In addition to the national context, attention was also paid to the international legal aspects and relevant

case law of the European Court of Human Rights in Strasbourg, in particular to the currently often mentioned case Bărbulescu against Romania as well as to the proceedings of the national courts in foreign countries in relation to the Uber platform (proceedings before the courts in Spain, the United Kingdom and France) and to the preliminary rulings of certain cases before the Court of Justice of the European Union.

Although all the contributions were unique and individual, addressing specific areas, all participants agreed that the new models of the collaborative economy fundamentally wiped out the clear differences between the employee and the self-employed (as well as the differences between the entrepreneur and the consumer). As a result, some of the individuals involved in new legal models of the collaborative economy have a legal status of the self-employed persons, even if they fill the signs of dependent work, or, on the contrary, they get into a position where they do not meet all the signs of dependent work and, at the same time, also do not meet all the signs of business. The development of new business models of the collaborative economy has now expanded to such an extent that law, including labour law, lags far behind in its regulation. The contributions of the conference participants thus sought to respond to these innovations brought about by the collaborative economy, often expressing their views of *de lefe ferenda* to modify the current legal order.

The organisers intend to publish a textbook as an outcome from this international scientific conference. The textbook should be technically and bibliographically prepared by the Leges Publishing House in Prague.

Mgr. Marián Mészáros

Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovak Republic
marijanfmeszaros@gmail.com

Informácie pre autorov

Základné informácie

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa tematicky zameriava najmä na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného práva a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka priestor pre publikáciu príspievkov v podobe:

- + samostatných vedeckých štúdií, ako aj cyklov vedeckých štúdií *minimálny rozsah tvorí 10 normostrán prislúchajúcich na jednu štúdiu, maximálny rozsah je neobmedzený;*
- + esej zamýšľajúcich sa nad aktuálnou spoločenskou tému či dianím *minimálny rozsah tvorí 5 normostrán prislúchajúcich na jednu esej, maximálny rozsah je neobmedzený;*
- + recenzií publikácií vzťahujúcich sa na hlavné zameranie časopisu *minimálny rozsah tvoria 3 normostrany prislúchajúce na jednu recenziu, maximálny rozsah je neobmedzený; odporúča sa zároveň dodanie obrázku prednej obálky recenzovanej publikácie v dostatočnej veľkosti;*
- + informácií, ako aj správ súvisiacich so základným poslaním časopisu *minimálny rozsah tvoria 2 normostrany prislúchajúce na jednu informáciu alebo správu, maximálny rozsah je neobmedzený; odporúča sa zároveň dodanie fotodokumentačných alebo iných obrázkových podkladov sprievodného charakteru v dostatočnej veľkosti.*

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** vychádza v elektronickej online podobe pravidelne štyrikrát ročne, a to v termínoch:

- + 31. marec – jarná edícia;
- + 30. jún – letná edícia;
- + 30. september – jesenná edícia;
- + 31. december – zimná edícia.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** prijíma a publikuje výhradne iba pôvodné, doposiaľ nepublikované príspievky, ktoré sú vlastným dielom autorov, ktorí ich na uverejnenie v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** predkladajú.

Zodpovednosť za dodržanie všetkých nevyhnutných predpokladov a požiadaviek kladených na príspevky publikované v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** nesú:

- ✚ odborní garanti zodpovedajúci v rámci redakčnej rady časopisu za konkrétnu prierezovú sekciu vo vzťahu k vedeckej stránke príspevkov;
- ✚ hlavný redaktor vo vzťahu k formálnej stránke príspevkov;
- ✚ výkonný redaktor vo vzťahu k uplatneniu metodologických, analytických a štatistických otázok v príspevkoch.

Recenzné konanie

Posudzovanie zaradenia príspevkov na publikáciu v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa uskutočňuje na základe obojstranne anonymného recenzného konania zaistovaného členmi redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznanými odborníkmi pôsobiacimi v zodpovedajúcich oblastiach.

Zápis o výsledkoch recenzného konania sa vykonáva a archivuje na standardizovaných formulároch.

Súhrnnú informáciu o výsledku recenzného konania, spolu s usmernením ohľadom ďalšieho postupu, obdržia predkladatelia príspevkov prostredníctvom e-mailovej odpovede bezodkladne po doručení vyhotovených recenzných posudkov redakcii časopisu a záverečnom posúdení výsledkov recenzného konania redakčnou radou.

Publikácia príspevkov

Publikácia príspevkov v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa uskutočňuje výhradne bez akéhokoľvek nároku prispievateľov na autoriský honorár. Predloženie príspevkov na publikáciu posudzuje redakcia časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ako prejav vôle autorov, ktorým autori vedome a dobrovoľne súčasne:

- ✚ prejavujú svoj súhlas s uverejenením predloženého príspevku v časopise;
- ✚ potvrdzujú, že príspevok je ich pôvodným, doposiaľ nepublikovaným dielom;
- ✚ potvrdzujú svoj súhlas s uvedením ich pracoviska a kontaktnej e-mailovej adresy v rubrike „Kontakty na autorov“.

Uprednostňovanie anglického jazyka v príspevkoch je vítané.

Publikovanie textov príspevkov sa uskutočňuje zásadne v dvojjazyčnej slovensko-anglickej štandardizovanej hlavičkovej šablóne časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, a to súčasne v podobe kompletných verzí jednotlivých čísel, ako aj samostatných autorských separátov uverejnených v zodpovedajúcich rubrikách na oficiálnej internetovej stránke časopisu <http://sei.iuridica.truni.sk>.

Štruktúra príspevku

Názov príspevku v pôvodnom jazyku:

- + prosíme uviesť názov, prípadne podnázov príspevku v pôvodnom jazyku;

Title of Contribution in English:

- + prosíme uviesť názov, prípadne podnázov príspevku v anglickom jazyku
nevýžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Autor príspevku:

- + prosíme uviesť meno, priezvisko a všetky tituly a hodnosti autora;

Abstract in English:

- + prosíme uviesť abstrakt v anglickom jazyku, cca 10 riadkov
nevýžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Key Words in English:

- + prosíme uviesť kl'účové slová v anglickom jazyku, cca 10 výrazov
nevýžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Abstrakt v pôvodnom jazyku:

- + prosíme uviesť abstrakt v pôvodnom jazyku, cca 10 riadkov;

Kl'účové slová v pôvodnom jazyku:

- + prosíme uviesť kl'účové slová v pôvodnom jazyku, cca 10 výrazov;

Text príspevku:

- + prosíme uviesť v štruktúre úvod, jadro, záver; v členení na kapitoly, prípadne podkapitoly; príspevok môže obsahovať tabuľky, grafy, schémy, obrázky a podobne, je však nevyhnutné uviesť ich prameň so všetkými povinnými bibliografickými údajmi v plnom rozsahu; poznámky a odkazy na literatúru prosíme uvádzat' v poznámke pod čiarou podľa platnej bibliografickej normy (ISO 690)

Pozn.: je nutné uvádzat' všetky povinné bibliografické údaje v plnom rozsahu – rovnako v odkazoch v poznámkach pod čiarou, ako aj v zo-

zname literatúry na konci príspevku; zároveň je nevyhnutné, aby všetka použitá literatúra, na ktorú odkazuje text príspevku v poznámkach pod čiarou, v plnej miere zodpovedala prameňom uvedeným v zozname použitej literatúry umiestnenom na konci príspevku a opačne;

Literatúra:

- ✚ prosíme uviesť zoznam použitej literatúry podľa platnej bibliografickej normy (ISO 690)

Pozn.: je nutné uvádzať všetky povinné bibliografické údaje v plnom rozsahu – rovnako v odkazoch v poznámkach pod čiarou, ako aj v zozname literatúry na konci príspevku; zároveň je nevyhnutné, aby použitá literatúra, na ktorú odkazuje text príspevku v poznámkach pod čiarou, v plnej miere zodpovedala prameňom uvedeným v zozname použitej literatúry umiestnenom na konci príspevku a opačne;

Kontakt na autora:

- ✚ prosíme dodržať nižšie uvedenú vzorovú štruktúru informácie o kontakte na autora príspevku:

Ing. Jana Koprlová, PhD.

Právnická fakulta

Trnavská univerzita v Trnave

Kollárova 10

917 01 Trnava

Slovenská republika

jana.koprlova@gmail.com

Texty príspevkov je možné prijímať výhradne v elektronickej podobe vo formáte dokumentu textového editora MS Word. V textoch príspevkoch odporúčame použiť štandardizované typy a veľkosti písma, riadkovania, ako aj formátovania textu.

Texty príspevkov zasielajte, prosím, na e-mailovú adresu redakcie časopisu sei.journal@gmail.com.

Vaše otázky v prípade nejasností či potreby poskytnutia dodatočných informácií zasielajte, prosím, na e-mailovú adresu redakcie časopisu sei.journal@gmail.com.

Tešíme sa na Váš príspevok!

S úctou,

redakcia **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

Information for Authors

Basic Information

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** thematically focuses mainly on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers a platform for publication of contributions in the form of:

- ⊕ separate papers and scientific studies as well as scientific studies in cycles
the expected minimum extent related to one study covers 10 standard pages, the maximum extent is not limited;
- ⊕ essays on current social topics or events
the expected minimum extent related to one essay covers 5 standard pages, the maximum extent is not limited;
- ⊕ reviews on publications related to the main orientation of the journal
the expected minimum extent related to one review covers 3 standard pages, the maximum extent is not limited; it is recommendable to deliver also the front cover picture of the reviewed publication in the sufficient largeness;
- ⊕ information as well as reports connected with the inherent mission of the journal
the expected minimum extent related to one information or report covers 2 standard pages, the maximum extent is not limited; it is recommendable to deliver also photo documents or other picture material of accompanying character in the sufficient largeness.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is issued in an electronic on-line version four times a year, regularly on:

- ⊕ March 31st – spring edition;
- ⊕ June 30th – summer edition;
- ⊕ September 30th – autumn edition;
- ⊕ December 31st – winter edition.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** accepts and publishes exclusively only original, hitherto unpublished contributions written as the own work by authors those are submitting the contributions for publication in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**.

Responsibility for compliance with all prerequisites and requirements laid on contributions published in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** have:

- ✚ special supervisors within the journal's editorial board responsible for specific interdisciplinary sections in relation to the scientific aspects of contributions;
- ✚ editor in chief in relation to the formal aspects of contributions;
- ✚ executive editor in relation to the application of methodological, analytical and statistical questions in contributions.

Review Procedure

Reviewing the contributions for publication in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** follows with a mutually anonymous (double-blind) review procedure realized by members of journal's editorial board and in well-founded cases also by recognized experts working in corresponding areas.

Report on results of the review procedure is made and archived on standardized forms.

Comprehensive information on results of the review procedure, together with guidance on how to proceed with submitted contributions, will contribution's submitters receive through an e-mail answer immediately after receiving the reviewers' written opinions by the journal's editorial office and final judging the results of the review procedure by the editorial board.

Publication of Contributions

Publication of contributions in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is realized exclusively without any contributor's claim for author's fee (royalty). Submission of contributions for publication understands the editorial office of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** as a manifestation of the will of the authors, through which the authors all at once knowingly and voluntarily:

- ✚ express their own agreement with publication of submitted contribution in the journal;
- ✚ declare that the contribution presents their original, hitherto unpublished work;

- ⊕ declare their own agreement with specifying their workplace and contact e-mail address in the section "Authors' Contact List".

Favouring the English language in contributions is welcome.

Publication of the contribution texts will be provided exclusively in the bilingual Slovak-English standardized letterhead template of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, synchronously in the form of complete versions of individual journal numbers as well as in the form of single authors' contributions. Publication process follows in corresponding sections on the journal's official website: <http://sei.iuridica.truni.sk/international-scientific-journal/>.

Structure of Contribution

Title of Contribution in Original Language:

- ⊕ please specify title, eventually subtitle of contribution in original language;

Title of Contribution in English:

- ⊕ please specify title, eventually subtitle of contribution in English
not required in the case of English as the language of the original;

Author of Contribution:

- ⊕ please specify author's given name, surname and all academic degrees;

Abstract in English:

- ⊕ please specify abstract in English, circa 10 rows
not required in the case of English as the language of the original;

Key Words in English:

- ⊕ please specify key words in English, circa 10 words
not required in the case of English as the language of the original;

Abstract in Original Language:

- ⊕ please specify abstract in original language, circa 10 rows;

Key Words in Original Language:

- ⊕ please specify key words in original language, circa 10 words;

Text of Contribution:

- ⊕ please specify in following structure: introduction, main text, conclusions; text broken down into chapters, eventually subchapters; the contribution may include sheets, charts, figures, pictures, etc., but it is necessary to indicate their sources with all obligatory bibliograph-

ic details in the full extent; notes and references to literature, please, specify in the footnote according to current bibliographic standards (ISO 690)

Note: all obligatory bibliographic data must be included to the full extent – both in references in the footnote as well as in bibliography list at the end of contribution; it is also essential that all of literature referred in the footnotes of the contribution's text fully corresponds to the sources listed in the bibliography list placed at the end of the contribution and vice versa;

Literature:

- ✚ please specify a complete bibliography of all sources according to current bibliographic standards (ISO 690)

Note: all obligatory bibliographic data must be included to the full extent – both in references in the footnote as well as in bibliography list at the end of contribution; it is also essential that all of literature referred in the footnotes of the contribution's text fully corresponds to the sources listed in the bibliography list placed at the end of the contribution and vice versa;

Author's Contact:

- ✚ please follow the below mentioned model structure of contact information on the author of contribution:

Ing. Jana Koprlová, PhD.

Faculty of Law

Trnava University in Trnava

Kollárova 10

917 01 Trnava

Slovak Republic

jana.koprlova@gmail.com

Contribution manuscripts can be accepted only in electronic version in the format of the text editor MS Word document. Applying the standardized types and font sizes, line spacing as well as text formatting in the contribution manuscripts is highly recommended.

Your contribution manuscripts send, please, to the e-mail address of the journal's editorial office sei.journal@gmail.com.

In the case of any uncertainty or necessity of providing additional information send your questions, please, to the e-mail address of the journal's editorial office sei.journal@gmail.com.

We are looking forward to your contribution!

Yours faithfully,

Team **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

Etický kódex

Článok I. Všeobecné ustanovenia

Medzinárodný internetový vedecký časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** (ďalej len „časopis“) vydáva Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave a tematicky sa zameriava najmä na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného práva a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni. Redakcia časopisu sídli v priestoroch Právnickej fakulty na Kollárovej ulici č. 10 v Trnave.

Časopis má charakter vedeckého recenzovaného časopisu, ktorý vyhľadza v on-line elektronickej podobe pravidelne štyrikrát ročne na oficiálnej webovej stránke časopisu <http://sei.iuridica.truni.sk>. Publikovanie textov príspevkov sa uskutočňuje v dvojjazyčnej slovensko-anglickej štandardizovanej hlavičkovej šablóne časopisu, a to súčasne v podobe kompletných verzií jednotlivých čísel, ako i samostatných autorských separátov uverejnených v zodpovedajúcich rubrikách na webovej stránke časopisu.

Časopis ponúka podnetnú a inšpiratívnu platformu pre komunikáciu na úrovni odbornej aj občianskej verejnosti, a rovnako aj pre vedecké a celospoločensky prínosné riešenia aktuálnych otázok z oblastí najmä verejného práva a súkromného práva.

Webová stránka časopisu ponúka čitateľskej verejnosti informácie v bežnom grafickom rozhraní, a súbežne aj v grafickom rozhraní Blind Friendly pre slabozrakých čitateľov paralelne v slovenskom, anglickom a nemeckom jazyku. V uvedených jazykoch zabezpečuje redakcia časopisu aj spätnú komunikáciu.

Článok II. Zodpovednosť a publikácia príspevkov

Časopis prijíma a publikuje výhradne iba pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky, ktoré sú vlastným dielom autorov, ktorí ich na uverejnenie v časopise predkladajú. Autori príspevkov vedecky či pedagogicky pôsobia v zodpovedajúcich oblastiach zamerania časopisu a majú ukončené zodpovedajúce akademické vzdelanie na úrovni minimálne druhého stupňa vysokoškolského štúdia.

V súlade s vyššie uvedeným ustanovením sa automaticky so zodpovedajúcim odôvodnením zamietajú príspevky už preukádzateľne publikované, ako aj príspevky, ktoré napĺňajú skutkovú podstatu plagiátu či ne-

oprávneného, respektíve nezákonného zásahu do autorského práva podľa autorského zákona v platnom znení.

Informácie pre autorov zverejnené na webovej stránke časopisu sú záväzné. Uprednostňovanie anglického jazyka v príspevkoch je vítané.

Zodpovednosť za dodržanie všetkých nevyhnutných predpokladov a požiadaviek kladených na príspevky publikované v časopise nesú odborní garanti z radov členov redakčnej rady a redakčného okruhu časopisu zodpovedajúci za konkrétné prierezové sekcie vo vzťahu k vedeckej stránke príspevkov, hlavný redaktor vo vzťahu k formálnej stránke príspevkov a výkonný redaktor vo vzťahu k uplatneniu metodologických, analytických a štatistických otázok v príspevkoch.

Publikácia príspevkov v časopise sa uskutočňuje výhradne bez akéhokoľvek nároku prispievateľov na autorský honorár. Predloženie príspevkov na publikáciu posudzuje redakcia časopisu ako prejav vôle autorov, ktorým autori vedome a dobrovoľne súčasne:

- + prejavujú svoj súhlas s uverejnením predloženého príspevku v časopise;
- + potvrdzujú, že príspevok je ich pôvodným, doposiaľ nepublikovaným dielom;
- + potvrdzujú svoj súhlas s uvedením ich pracoviska a kontaktnej e-mailovej adresy v rubrike „Kontakty na autorov“.

Článok III. Recenzné konanie

Posudzovanie zaradenia príspevkov na publikáciu v časopise sa uskutočňuje nezávisle a nestranne na základe obojstranne anonymného recenzného konania zaistovaného členmi redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznanými odborníkmi pôsobiacimi v zodpovedajúcich oblastiach.

Zápis o výsledkoch recenzného konania sa vykonáva a archivuje na štandardizovaných formulároch.

Súhrnnú informáciu o výsledku recenzného konania, spolu s usmernením ohľadom ďalšieho postupu, obdržia predkladatelia príspevkov prostredníctvom e-mailovej odpovede bezodkladne po doručení vyhotovených recenzných posudkov redakcii časopisu a záverečnom posúdení výsledkov recenzného konania redakčnou radou.

Príspevky sa so zodpovedajúcim písomným odôvodnením automaticky zamietajú v prípadoch, pokiaľ:

- ✚ autor príspevku preukázateľne nemá ukončené úplné vysokoškolské vzdelanie, t.j. vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa;
- ✚ príspevok preukázateľne nezodpovedá minimálnym štandardom a štandardným kritériám vedeckej etiky, ktoré sa kladú a sú všeobecne vedeckou verejnosťou a vedeckou obcou uznávané vo vzťahu k príspevkom danej kategórie (štúdie, eseje, recenzie publikácií, informácie alebo správy), či už z hľadiska rozsahu, náplne, metodologických východísk, použitej metodológie, a podobne, ako aj z hľadiska správneho, úplného a vedecky korektného uvádzania všetkých použitých bibliografických odkazov podľa platnej bibliografickej normy (ISO 690).

Článok IV. Vyhlásenie o pristúpení ku kódexom a zásadám publikačnej etiky Komisie pre publikačnú etiku

Časopis v plnej miere uplatňuje a dodržiava kódexy a zásady publikačnej etiky Komisie pre publikačnú etiku (Committee on Publication Ethics COPE) zverejnené na webovej stránke Komisie pre publikačnú etiku <https://publicationethics.org/>. Uvedené zásady a pravidlá publikačnej etiky sú záväzné pre autorov príspevkov, redakčnú radu časopisu, redaktorov a redakciu časopisu, recenzentov príspevkov, ako aj vydavateľa časopisu.

Článok V. Nezávislosť a nestrannosť

Časopis je nezávislým a nestranným medzinárodným vedeckým internetovým periodikom.

Článok VI. Rozhodný právny poriadok

Časopis a všetky s ním súvisiace právne skutočnosti a právne úkony sa riadia právnym poriadkom Slovenskej republiky.

Trnava 31. december 2013

Code of Ethics

Article I. General Provisions

International scientific online journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** (hereinafter only “journal”) is published by the Faculty of Law at Trnava University in Trnava, and it thematically focuses mainly on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels. The journal’s editorial office resides in premises of the Faculty of Law in Kollárova Street No. 10 in Trnava, Slovakia.

The journal has the nature of a scientific peer-reviewed journal, which is issued in an electronic on-line version regularly four times a year on the official website of the journal <http://sei.iuridica.truni.sk/international-scientific-journal/>. Publication of the contribution texts will be provided exclusively in the bilingual Slovak-English standardized letterhead template of the journal, synchronously in the form of complete versions of individual journal numbers as well as in the form of single authors’ contributions. Publication process follows in corresponding sections on the journal’s official website.

The journal provides a stimulating and inspirational platform for communication both on the professional level and the level of the civic society, as well as for scientific and society-wide beneficial solutions to current issues mainly in the areas of public law and private law.

The website of the journal offers the reading public contributions in the common graphical user interface as well as in the blind-friendly interface, both parallel in the Slovak, English as well as German languages. In all those languages the journal’s editorial office provides also feedback communication.

Article II. Responsibility and Publication of Contributions

The journal accepts and publishes exclusively only original, hitherto unpublished contributions written as the own work by authors those are submitting the contributions for publication in the journal. Contributors are scientifically or pedagogically engaged in areas corresponding with the main orientation of the journal and they have completed adequate academic qualification, at least the second degree of academic education.

In accordance with the foregoing provision shall be automatically with the adequate justification rejected contributions those have been provably already published as well as contributions those constitute the merits of plagiarism or of unauthorized, respectively illegal interference with the copyright under the protection of the Copyright Act in force.

Information for authors published on the journal's website is binding. Favouring the English language in contributions is welcome.

Responsibility for compliance with all prerequisites and requirements laid on contributions published in the journal have special supervisors within the journal's editorial board responsible for specific interdisciplinary sections in relation to the scientific aspects of contributions, editor in chief in relation to the formal aspects of contributions and executive editor in relation to the application of methodological, analytical and statistical questions in contributions.

Publication of contributions in the journal is realized exclusively without any contributor's claim for author's fee (royalty). Submission of contributions for publication understands the editorial office of the journal as a manifestation of the will of the authors, through which the authors all at once knowingly and voluntarily:

- ⊕ express their own agreement with publication of submitted contribution in the journal;
- ⊕ declare that the contribution presents their original, hitherto unpublished work;
- ⊕ declare their own agreement with specifying their workplace and contact e-mail address in the section "Authors' Contact List".

Article III. Review Procedure

Reviewing the contributions for publication in the journal follows with a mutually anonymous (double-blind) review procedure realized independently and impartially by members of journal's editorial board and in well-founded cases also by recognized experts working in corresponding areas.

Report on results of the review procedure is made and archived on standardized forms.

Comprehensive information on results of the review procedure, together with guidance on how to proceed with submitted contributions, will contribution's submitters receive through an e-mail answer immedi-

ately after receiving the reviewers' written opinions by the journal's editorial office and final judging the results of the review procedure by the editorial board.

Contributions will be with adequate written justification automatically rejected in cases, if:

- ⊕ the contributor hasn't provably completed the entire university education, i.e. the academic qualification of the second degree;
- ⊕ contribution provably doesn't comply with the minimum standards and standard criteria of scientific ethics, which are imposed and generally respected by the scientific public and scientific community in relation to contributions of the given category (studies, essays, reviews on publications, information or reports), whether in terms of extent, content, methodological assumptions, applied methodology and similarly, or in terms of a proper, complete and scientifically correct indicating all the bibliographic references according to current bibliographic standards (ISO 690).

Article IV. Declaration of Accession to Codes and Principles of Publication Ethics of the Committee on Publication Ethics

The journal fully exercises and observes codes and principles of publication ethics of the Committee on Publication Ethics COPE published on the website of the Committee on Publication Ethics <https://publicationethics.org/>. Listed principles and guidelines of publication ethics are binding for contributors, journal's editorial board, journal's editors and editorial office, contribution reviewers as well as journal's publisher.

Article V. Independence and Impartiality

The journal is an independent and impartial international scientific online journal.

Article VI. Determining Law

The journal and all the related legal facts and legal actions are governed by the law of the Slovak Republic.

Trnava, Slovakia, December 31st, 2013

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

**Medzinárodný
internetový vedecký časopis
zameraný na právne otázky
v interdisciplinárnych súvislostiach**

**International
Scientific Online Journal
for the Study of Legal Issues
in the Interdisciplinary Context**

Vydáva:
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Slovenská republika

Issued by:
Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Slovak Republic

Vychádza štvrtročne
2018, ročník VI.

Issued Quarterly
2018, Volume VI.

URL časopisu:
<http://sei.iuridica.truni.sk>

Journal's URL:
<http://sei.iuridica.truni.sk>

Poštová adresa redakcie:
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika

Editorial Office Postal Address:
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovak Republic

E-mailová adresa redakcie:
sei.journal@gmail.com

Editorial Office E-mail Address:
sei.journal@gmail.com

Hlavný redaktor:
Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

Editor in Chief:
Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

Výkonný redaktor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

Executive Editor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

© Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Slovenská republika

© Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Slovak Republic

ISSN 1339-5467